

بجانب فضيلة الشيخة فاضلة بنت محمد
 اهداءه من طرفه الى
 صاحب دار الفکر
 في مدينة كابل
 في ربيع الثاني ١٣٩٧

هو الله بجانب فضيلت دستگاه حلمى افندى صاحب
 اهداء گردید خانقاه مجددی کابل قلعه جواد محمد
 ابراهيم مجددی ابن عمر ٢٥ ربيع الثاني ١٣٩٧

قد اعنى بطبعه طبعة جديدة بالافست
 وقف الاخلاص

يطلب من مكتبة الحقيقة بشارع دار الشفقة بفتح ٥٧ استانبول - تركيا
 هجري قمري ١٤١٦
 هجري شمسي ١٣٧٤
 ميلادي ١٩٩٦

من اراد ان يطبع هذه الرسالة وحدها او يترجمها الى لغة اخرى فله من الله الاجر الجزيل و منا
 الشكر الجميل و كذلك جميع كتبنا كل مسلم مأذون بطبعها بشرط جودة الورق و التصحيح

HAKİKAT KİTÂBEVİ
 Darüşşefaka Cad. 57/A (P.K. 35)
 34 262 Fatih Tel: (0 212) 523 45 56
 İSTANBUL
 1996

الْاِنَّ اَوْلِيَاءَ اللّٰهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ

عُدَّةُ الْمَقَامَاتِ

از تصنیف مہینف عُدَّة العرفاء الکاملین بَدَّة العلامی الراحمین قُدُوَّة
 اولیاء اللہ حضرت خواجہ حاجی محمد فضل اللہ قدس اللہ تعالیٰ سرہ
 حسب الشاد فیض بنیاد ستمش المعرفت وایقین بدر المملتہ والدین
 حضرت خواجہ حاجی حافظ محمد حسن مدظلہم العالی

ارشاد: منبع الجود والعطاء مجمع المتقین وعلما مزمین محافل الاصفیاء
 نجم العرفان شایخ حضرت ضیاء المشایخ مجددی فاروقی، کابلی
 رحمہ اللہ علیہ

سَعَوَاتِہُمْ حَاجِی ہمایز خان زکریا جان

مالکان منعمان کتب خانہ بازار کتابی قوشی کابل

امام ربانی مجدد الف ثانی شیخ احمد فاروقی
صیغہ
۱۰۳۴ھ — ۹۷۱ھ
۹۸، ۱۲۶

۴۵. عروۃ الوثقی محمد معصوم
۱۰۷۹ — ۱۰۰۷

۳۴۴ محمد صبغۃ اللہ قیوم زمان
۱۱۲۲ — ۱۰۳۳

۳۸. محمد اسلمعیل
۱۱۳۶ —

۳۹۶ معصوم ثانی غلام محمد معصوم
قطب الاقطاب
۱۱۶۱ — ۱۰۷۱

۴۲۳ غلام محمد قدوة الأولیاء
۱۱۷۷ —

۴۳۴ غلام حسن
دریشاوراست
۱۲۰۴ —

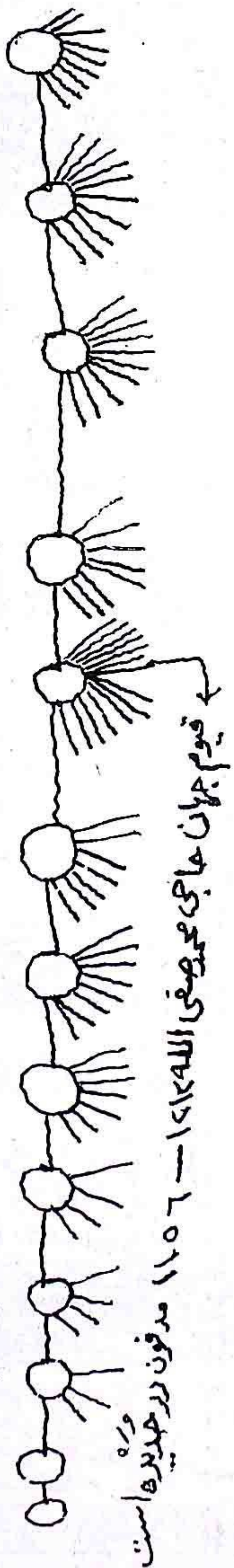
۴۳۸ غلام نبی زوج حضرت بی بی صاحبہ
درقندھاراست
۱۲۲۶ — ۱۱۷۰

محمد فضل اللہ حاجی محمد فضل اللہ
درقندھاراست
۱۲۳۸ — ۱۱۸۴

عبد القیوم

عبد الرحمن ۱۳۱۵

محمد حسن جان ۱۳۴۹ مؤلف الاصول الاربعہ
عبد اللہ
فی تردید الوہابیہ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

پیش گفتار

الحمد لله رب العالمین و الصلوة والسلام علی خیر البشر و آلہ و
اصحابہ الکرام . کمال مسرت داریم و خدای بزرگ لایزال را شکر
گزاریم با توفیق بخشید این کتاب پر از حسنات را بنام عمدة المقامات
اثر محمد فضل الله سرسندی فاروقی را به مخلصان عرفان و محبان
بزرگان و پیروان پاکان و نیکان تقدیم می کنیم .

صاحب نظران آگاه اند که از سالیان مدید باین سو
نسخه های چاپی عمدة المقامات نایاب شده بود و آن ده هزار نسخه
مطبوع را در طی زمان ، خوانندگان احسلاص کیش در سراسر
این ناحیه جهان زینت کتابخانه ها و وسیله مطالعه و مرآتبه خود بنا
ساختند چنانکه امروز هزاران شوقمند طلب قرأت صفحات گهر باین بار برد
مقام و اهمیت این کتاب مبارک در شناسائی تاریخ عرفان ما و روشن
کردن صفحات عمدة تاریخ فرهنگ افغانستان و کشورهای مجاور آن محل
یقین است . در هر ورق و سطر آن مطلبی است که از آن اهل علم علاقمندان
تاریخ ، ارباب ادب و ثقافت و جویندگان احوال مردان راه حق از آن برخوردار شوند .
از پروردگاری بجا جل و علی شانه التماس داریم ملت خدادوست افغانستان را در
راه دوستی حق پایدار بدارد و خدمت مخلصان ابدگانی نیازی خود مقبول کند . در موجب الدعوات
میران ۱۳۵۵ هجری شمس . جلد بیست و نهم کتابخانه خانی خانی کابل
۱۳۹۷ هجری

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الحمد لله رب العالمين والصلوة على محمد سيد
المرسلين وعلى آله وصحبه نجوم الهدى ايتى فى الدين
وسلام على عباد الله الصالحين - رسال پيتر او
پنجاب و پنج ہجری قمری (۱۰۵۵) نظر جماعہ صاحب بصیرت عرفان
و دارای ذوقیات روحانی کتاب بنام عمدۃ المقامات رونق از نور
مجامع علمی وثقافتی گردیده بود این اثر گرا بنہای علم و ادب کہ تذکار
احوال رہنمایان بزرگ روحانیک سلسلہ خاصی تصوف را کہ بنام طریقتہ
نقشبندی و یا بعبارت دلچسپ برگزیدہ عارف ربانی مولانا عبدالرحمن
الحاجی الہردوی صاحبان سلسلہ الذریب می نامند مشتمل بودہ ادبکہ
عرفان بحیث یک وثیقہ مقدس معرفت مقام ارجمند را داراست کتاب
مذکور کہ بعد از اتمام دیباچہ از تذکار سیرت حضرت فخر کائینات
خاتم النبیین علیہ افضل الصلوات افتخار یافته و سپس بر حیات
حضرات خلفائے راشدین و اہل بیت طیبین و بعضی اصحاب طاہرین
علیہم الرضوان فی العالمین بطریق اختصار روشنی انداختہ کہ بیشتر
و خوانندہ را از صحت بیان و عبارت فصیح مخطوط نمودہ و بہ تجلیہ قلب
قالب مطالوکنندہ می افزاید اتقانی را کہ از طریق منقول عن
وارد است زیارہ بر زیارہ ارباب دانش را تسکین میدہد مؤلف
این مجموعہ کہ از علم و فضیلت تقوی و مخطوط روحانی پیرہ علمی و عملی
دارد از قلم توانای خویش بہ تذکار مشایخ نقشبندی پرداختہ احوال

متقدمین و متأخرین این سلسله عالیہ را از نقطہ نگاہ کیفیات معاشرتی
 و حیات علمی و اجتماعی در روحانی بہترین اسلوب ثقافت تسرون و سوطی
 کہ در آنوقت بودہ در معرض بیان و تبیین آورده اند بلی ؛
 زہر یک نقطہ اش چون نافہ تر شمیم وصل جانان می زند سر
 تشنگان آب ذلال معرفت را سیراب و از روایح رایجہ ہای قدی عالم
 علوی قلوب و لطایف روحانی طابان سلوک و جذبہ و صاحبان
 معارف سبحانی را تکلیف بخشیدہ و با اصباح صبح انوار جبروتی و طلوتی
 منضبع می نماید مؤلف دانشمند و توانا با جدیت تمام کیفیات معارف ہر یک
 از مشایخ را کہ بہ اصول علم تصوف تعلق دارد از قریحہ قبلم و از قلم بہ
 بقرطاس سپردہ عالم ربانی شیخ محمد فضل اللہ مجددی قنداری در این
 تألیف عمدہ و برگزیدہ خویش از مقامات عشرہ و از سیراربعہ و
 واردات اسمانی و شوناتی و صفاتی و از کیفیات فنا و بقا و عشق و توحید
 ہر کدام از مشایخ بجا رسد نقشبندی مجددی بہ اساس کتب وحدت
 الشہود و کتب وحدت الوجود شرح و بسط عالمانہ و عارفانہ فرمودہ اند
 بلی ؛ « توانا بودہ کہ دانا بود »
 ناگفتہ ماند کہ شجرہ طیبہ تصوف کہ اہل آن بار آورندہ تہذیبات
 اخلاق بودہ و حافظہ کرامت آدمیت است ہم در حیات اجتماع ہم
 در زندگانی فردی داہل این ادبکہ کہ مسلمین اخلاق اند تمثیل
 آثار علمیای مردمی را عقیدتاً و علماً و عملاً و ذوقاً میفرمایند بزرگترین
 شعبہ این علم حفظ نواعیس اخلاقی بودہ بقعیدہ من عالم انسانیت در
 ہمہ حال و تمام از منہ ہای گذشتہ و حال و آیندہ احتیاج بہ ہذب

اخلاق داشته هیچ گاه بشر نمی تواند بدون حفظ این غریزه کرامت
زندگانی نماید صلح و امنیت عمومی توده و برقراری نوامیس حسنه اجتماع
و فردی بشر بدین عروت الوثقی برتر وابسته است. فطرت سلیم
بذات خود محتاج به اخلاق است بجاگفته شده : ( )
آدمیت استمرار آدمی باخترش از مقام آدمی

دانایان راز و باریافته گان معارف حضرت بی نیاز که از دستان معرفت
و عیا و حالاً و ذوقاً علی حسب مراتبم بهرور گردیده اند همه حرکات زیبا
بشر در عالم سکون و تهذیب ظاهری و باطنی آورده اند معانی نیکو
استادان روحانی است. بشر گذشته و امروز و فردا مرهون احسان
همین طبقه روحانی و عرفانی بوده - پر واضح است که ذکرشان سبب
هدایت بی نوع هم در حیات معاد و هم در حیات معاش می باشد .
خویش را صافی کن از اوصاف خویش تا به بی زات پاک صاف خویش
بنی اندر دل علوم انبیا میر کتاب و میر مفید و داوست
دین مسبین اسلام در همه جنبه های آدمیت پیروی تقوی و تهذیب لازم
میداند و اصول اساسی تصوف در اسلام همان است که از کلمه اسلام
و باطن مقدس سنجیده اسلام علیه افضل اسلام گرفته شده که مراد از آن
حقایق علوم تنزیلی است مقصد از تصوف تهذیب نفس و تصفیه آن از
کدورات و ظلمات و تخلیه از رزاین و صفات ناپسند و تجلیه آن باوصاف
جمیده و کمالات معنویه است پس پیروی از این مکتب روحانی از ضروریات
فطرت آمده .

تائیری را منی صاحب دلی از کید گردون خاطر در این سرای شش جهت همین نگرود

صاحب کتاب عمدة المقدمات شیخ محمد فضل اللہ مجددی قندھاری
چنانچہ از جنبہ علمی بر حالات مشایخ عظام نقشبندی روشنی انداختہ و از
پہلوی کیفیات زیت باہمی این برگزیدگان ربانی بحث خوب و مبسوط و سزاوار
تجدید آموزہ کہ خوانندہ می تواند از حیات آنها و مسکن ایشان و مدفن
این ذوات قدسی و آثار گراہیای عسرفانی شان و خدمات عیبی آنها
در حصہ پیشرفت کلتور اسلامی واقف گردد۔ این کتاب کہ در سال ۱۳۵۵ ہجری
و قمری بتوجہ و ہمت صاحب فضیلت و دارای معرفت حضرت محمد حسن مجددی بطبع رسیدہ بود
و اہل ذوق و علم و حال باعث زاید الوصف کہ نایندہ غزایز حسنہ خاصان
علم و عسرفان است از ہر گوشہ و کنار ساحۂ عسرفان با بولہ و ذوق و
محبت نامہ این درجہ علمی را بدست آورده بودند بار دیگر ضرورت طبع آن
محموس گردیدہ لہذا دستہ از علم و محب اصحاب تقوی و معرفت حاجی بہادر خان
و فرزندش محمد ذکریا مالکان دارالکتب لغمانی دفعہ ثانی بطبع عمدت المقدمات
ہمت گماشتند جزا ہما للہ سبحانہ خیر الجزاء امید است کہ در طباعت
ثانوی توجہ نامہ بکار برند تا صحت اعلانی آن بطوریکہ شایان اصول تحریر است
برتب گردد و از بارگاہ خداوندہ توانا اجل و سلطانہ برای ناشر
این تذکار عمدہ روحانی پاداش نیک میخواہم

نیست در جنت ارباب حقیقت جز بحق

جنت اہل حقیقت بہ حقیقت اینست

والسلام علی من اتبع الهدی

محمد ابراہیم مجددی ابن عمر عفی اللہ عنہ

خانقاہ مجددی کابل

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الحمد لله رب العالمين والصلوة على من هو رحمة للعالمين وعلى آله واوليائه اجمعين
 زلف حمد و نعت اولی است بز خاک ادب خفتن سچوے میتواں کردن درود میتواں گفتن

یہ ضمیر نیز ناظرین باتمکین واضح و لائح باد کہ کتابیکہ دریں وقت از انوار فیض آثار آں دید و دل روشن
 ہم رنگ گلشن دارید کتابیت غریز الوجود کہ مانند گنجینہ گران تاباں و لاز گوشہ استتار بر منصفہ لطار و شہو ز سید
 بود و غنچه ناشگفته از بار اسرارش رائحہ بخش بوستان جهان گردید تیشہ کا باجر عم جان فر آب حیوش باد و طلب خشک
 میبوند و شیفہ کان چال پری تمثالش پیوستہ در انظار رونمای مصحف چہرہ دلربایش بقرار گشتند و فالحمد للہ
 جناب حضرت قبلہ مدظلہم العالی توجہ عالی بانظر فکاشند و مونت مصار کثیرہ طبع و کتابت بزورہ عالیہ پیش برداشتند
 و فرماں اجب الاذعان بانصر این امر ہتم بالشان در داند پس توفیق الہی غراسمہ رقم اشم در اہتمام و تصحیح آثار نمود
 و تا اینکہ شاہ مقصود رخ نمود و کمر ہمت کہ بر میاں جا بستہ بود نکشود و افسوس اینکہ از رکتاز تحریف و تحیف کتاب
 آنچنان گردے از اغلاط بر خا بود و بر آئینہ مجامی عبار کتاب نشستہ کہ بے وقت نظر جاہدہ پیا این راہ دشوار گذار
 گشتہ بود و گل حدیثی این گزار ہمیشہ بہا از ہجوم خار ہا بشمار بیچ گل چینی نمیتوانست کرد از میلانے رنگین نامعانی
 و لنتیش پر نمیتوانست برود پس بکوشش طبع ہفت عدد نسخہ ما قلمی کہ جاہنا متعددہ معلوم اشم جمع نمودم بمقالہ
 و تصحیح پرو ختم حتی الوسع در این امر خطیرہ تفصیرہ نوریدم و حوالہ کتاب نمودم اما چہ قدر تا سلف خورم چون دیدم کہ
 او یازار بجمالت خویش اغلاط بیش از بیش کردہ و بنوک پیکان قلم دہگاہل نظر رایش نمودہ - ناظرین عالی وقار
 عیار بایہ علم و اعتبارش ازین دریابند کہ در خاتمہ جائیکہ نام خود نوشتہ بود وقت تصحیح دوم کتاب غریز رقم اشم طبع
 برال لفظ اسرار سرب تمیر افزود - لطف اینکہ آزا از منشاے فطرت خویش ثبت فرمود و از بعضی تصحیح ضروریہ
 اغراض نمود چنانچہ عنوانہا کہ بالاصحاحات مستند است ہم طبع زاد است کہ در بسا مواضع نقلون مضمون کتاب ندارد ناظرین
 آزا لغو بندارید از فرست و صحت تا شاملہ مضمون مطلوب آزند و تصحیح کتاب کنند ممکن است کہ بعد از نیز اغلاط ماندہ یا
 اما از آشوب شتم بار سوم دیدتواں شتم چون بلا ہور سیدم کتاب را مطبوع فہتم این تلخ نوای اگر چہ ناموزون است اما
 توان کرد کہ دل از دست تطاول شان بخت بہر حال ۶ من بجز و قصور معترفم -

از صاحب دکان پاک نفس مامول آنکه خدمت را بپذیرد قبول خواهند دید و خط نسخ بر خود مایم خواهند کشید
از انفاس قدسیه ایشان بهمت میخواستیم که دیدار از بسیار اول حضرت دیده ام از بیتی منور باشد و در این مراد از کلمات
ناگفته ای انضال الهی بر آنه مجیب قدیر و بلا حیاة جدید -

دیگر اینکه احوال و خزده مال حضرت مصنف قدس سره الاقدس رفعت مرتبت شان چه در علو ظاهر و چه در کمال
و مقامات باطنیه خود از تصنیف لطیفان عیان است، چه حاجت به بیان است - بالجمله آنکه هیچ علمای زمان و ملاقات
اولیاد و اراکین بود و فضل و کمان به مثال خویش گوئی سبقت برودند و به تذکار فیض آثار خویش نام بزرگان روشن فرمودند
لیعلم شود ز آب گنزام ابر فیضان سیرت پس اندازد علو شان سمو مکان حضرت ایشان خود محول بطبیع سلیم نظر مستقیم ناظرین است
اما بنده از سوانح حیات زیاده لایصغیر از انسای الانجاب حضرت قبله مد ظلم العالی منقول است بعضی از غریبات عالیها
که از جاها مختلفه موصول گشته تحفظاً عن الاضاعه ایراد میبرد که این جواهر پارنا از دست بر زمانه بر باد نرود
والسلام خیر ختام محمد هاشم مجدوی کان الله
مورخ یازدهم رمضان المعظم ۱۲۵۵ هـ
لاهور

مخفی نماید که از جمله فرزندان حضرت غلام نبی قدس سره این دو برادر عینی یعنی حضرت محمد فضل الله و
حضرت محمد ضیاء الحق امتیاز کلی داشتند سبب امتیاز حقیقه مضمون کریمه ذلك فضل الله یوتیه من یشاء است
و نظام فرزندان حضرت بی بی عبا کلان قدس سره که بنت اخت حضرت قیوم جهاد قدس سره و دختر حضرت سید عطاء الله شاه
بخاری است بیبا و حضرت بی بی حنا خلیفه عظیم و چنانستین اکرم حضرت قیوم جهاد بودند بسیار اشارات عالیها از زبان حق
ترجمان حضرت قیوم جهاد حق حضرت بی بی حنا و از شده است عهد مذکور است سفر اخیرین حاجزین حضرت بی بی حنا بیعت فرزند خود هم کافیه جهاد
و هم پناه قافل بودند خیا پنجم حضرت محمد قدس سره در عهد المقامات احوال کشف که انا و نقل اجازه نامه ایشان که حضرت قیوم جهاد بی بی صاحبیه
واده اند احوال سفر حرمین الشریفین جمع بزار بر انا و حضرت صفدر کرار رضی الله بام حضرت سید ابابکر صلی الله علیه وسلم
و انتقال حضرت بی بی حنا در سفر شریفین واقع ملک بلخ به تفصیل نوشته است تا حاصل بعد رحلت حضرت بی بی صاحبیه
برود برادر جمع بوطن افغانستان کرده حضرت شاه ضیاء الحق قدس سره در حدود کابل سکونت اختیار نمودند و حضرت
ایشان صاحب ترجمه در هند چهارم نشین حضرت ابداجد خود گردیدند تولد حضرت ایشان در قندهار ۱۸۲۲ هـ واقع شده
بعد حصول علوم ظاهری بر آفند نسبت باموال و از خود جمع حضرت قیوم جهاد که در تاجیکان ایشان سفر او حضرت در حضور

مرشد خود ماندند و از حضرت ایشان اجازت نامه ارشاد که عطا شده است نقل آن در عمده مسطور است کتاب عمده القامات
 تصنیف حضرت ایشان است در سفر بحرین الشریضین گذر ایشان بر بلاد سند و یوچستان و افغان و خلق الله کثیر از انقباس
 مبارک ایشان قضیای شریفه اند که تا الیوم احفاد و خلفار ایشان در این بلاد بجز از احصاء است حضرت ایشان در علوم ظاهر
 فرید و هر دو حدیث و حدیثی که تو بهیمنی میفرمودند در غایت عز و کرامت ادا میفرمودند و آخر عمر پنجاه و چهار سالگی تقریباً
 در حدود سنه ۱۲۳۵ هزار و دویست و سی و هشت هم در قندهار رحلت فرمودند و در جنب والد اکرم خود آسودند و در زندگانی خود ستم
 انتہی

فہرہ کتاب عمدة المقامات

نمبر صفحہ	مضمون	نمبر صفحہ	مضمون
	ذکر امام جعفر صادق و امام موسیٰ کاظم		مقدمہ کتاب
۳۵	رضی اللہ عنہما	۳	حمد و نعت
۳۵	ذکر حضرت امام علی رضا رضی اللہ عنہ	۳	فضائل صحابہ کرام علیہم الرضوان
	ذکر حضرت امام محمد تقی و امام علی نقی	۴	مدح حضرت قسیم جہاں رقم
۳۶	رضی اللہ تعالیٰ عنہما	۵	سبب تالیف کتاب
	ذکر حضرت امام حسن عسکری و امام محمد	۶ تا ۹	فہرہ منتخبات سبعہ
۳۷	بن الحسن رضی اللہ عنہما	۱۰ تا ۱۷	سیرت النبی علیہ الصلوٰۃ والسلام
۳۸	بیان عقائد اہل سنت و الجماعت	۱۸ تا ۱۹	شمائل نبوی علیہ الصلوٰۃ والسلام
۳۹	مناقب اہل صفہ رضی اللہ عنہم	۲۰	معجزات نبوی علیہ الصلوٰۃ والسلام
۴۰ تا ۴۵	ذکر بعض اصحاب کبار رضی اللہ عنہم	۲۱ تا ۲۲	صفات معنوی و اخلاق علیہ الصلوٰۃ والسلام
	نسبت ثانیہ امام جعفر صادق	۲۳	اولاد ماجاد و علی المدنیہ وسلم
۴۶ تا ۴۷	رضی اللہ عنہ	۲۴	زوجات طاہرات او صلوات اللہ علیہم
۴۸ تا ۴۹	نسبت طرق اربعہ	۲۵ تا ۲۶	ذکر حضرت حدیثی رقم
۴۹	رسیدن نسبت شریفہ یا حضر بسطامی رقم	۲۶	ذکر حضرت فاروق رضی اللہ عنہ
۵۰ تا ۵۱	ذکر حضرت خواجہ ابوالحسن فرقانی رقم	۲۷	ذکر حضرت ذمی النورین رضی اللہ عنہ
۵۲ تا ۵۳	ذکر حضرت ابو علی فارمدی رقم	۲۸ تا ۲۹	ذکر حضرت حیدر رضی اللہ عنہ
۵۴ تا ۵۵	در ذکر حضرت خواجہ یوسف ہمدانی	۳۰	ذکر و افزود امام رضی اللہ عنہم
۵۶ تا ۵۷	ذکر حضرت خواجہ عبدالخالق نجدوانی	۳۱	ذکر حضرت امام حسن رضی اللہ عنہ
	ذکر حضرت خواجہ عارف ریوگری	۳۲	ذکر حضرت امام حسین رضی اللہ عنہ
۵۹	و خواجہ محمود انجیر فغنوی رقم	۳۳	ذکر حضرت امام زین العابدین
۶۰	ذکر خواجہ محمد ساسی رقم		و امام یا قر رضی اللہ عنہما

نمبر صفحہ	مضمون	نمبر صفحہ	مضمون
۲۰۶ تا ۱۸۶	و خوارق عادات حضرت ایشان قدس سرہ	۶۱ تا ۶۲	ذکر حضرت امیر کمال
۲۰۶ تا ۲۰۶	در ذکر رحلت مشہور امام بانی بغدادیسی جاہانی قدس سرہ	۶۳ تا ۶۲	ذکر خواجہ خواجگان بہاؤ الدین رحمہ
۲۱۸ تا ۲۱۶	در ذکر اسما خلیقا حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ	۷۱	در ذکر خواجہ علاؤ الدین عطار رحمہ
۲۲۶ تا ۲۱۸	در ذکر حضرت شیخ محمد صادق قدس سرہ	۷۲ تا ۷۵	ذکر خواجہ محمد پارسا رحمۃ اللہ علیہ
۲۲۶ تا ۲۲۶	در ذکر حضرت خازن الرحمۃ خواجہ محمد سعید قدس سرہ	۷۵ تا ۷۷	ذکر خواجہ یعقوب چرخمی رحمہ
۲۲۹ تا ۲۲۸	در ذکر فرزند ان حضرت خازن الرحمۃ	۷۷ تا ۸۲	ذکر خواجہ عبید اللہ احرار رحمہ
۲۲۹ تا ۲۲۸	در ذکر حضرت عروۃ الوثقی خواجہ محمد مصدوم قدس سرہ	۸۲	ذکر خواجہ زاید وحشی رحمہ
۲۲۹ تا ۲۲۸	در ذکر باقی فرزند ان حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ	۸۳	ذکر مولانا درویش محمد رحمہ
۲۲۹ تا ۲۲۸	در ذکر حضرت شیخ عبد الاحد ولد حضرت خازن الرحمۃ قدس سرہ	۸۳	ذکر مولانا خواجہ انیسگی رحمہ
۲۲۹ تا ۲۲۸	در ذکر تولد حضرت عروۃ الوثقی تارسیہ	۸۳ تا ۹۷	ذکر حضرت خواجہ باقی باللہ رحمہ
۲۶۱	ایشان علوم ظاہری و فیوضات باطنی	۹۷ تا ۹۸	ذکر حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی رحمہ
۲۶۱	در ذکر بعضی عارض حضرت عروۃ الوثقی	۹۹ تا ۱۰۰	ذکر سلطان شہاب الدین فرخشاہ کابلی
۲۶۱	بخدمت حضرت امام ربانی قدس سرہ	۱۰۰ تا ۱۰۲	ذکر حضرت امام رفیع الدین رحمہ
۲۶۱	در ذکر بعضی معارف علیا از مکاتیب حضرت عروۃ الوثقی رضی	۱۰۲ تا ۱۰۸	ذکر حضرت مخدوم عبد الاحد
۲۶۱	مکتوب حضرت عروۃ الوثقی در رد جماعتہ کہ ترک تعرض مذہب صوفیہ علیہ دانستہ اند و فضائل جہاد و فرضیت امر معروف و نہی منکر	۱۰۸ تا ۱۱۰	ذکر حضرت شیخ عبد القدوس رحمہ
۲۶۱	مکتوب شہت و پنجم در شرح بعضی کلمات مصطلحہ اس طریقہ علیہ	۱۱۰	ذکر حضرت شیخ رکن الدین
۳۱۳	در ذکر خوارق و تقرنات حضرت عروۃ الوثقی	۱۱۱	ذکر شیخ جلال الدین تھانیسری
۳۲۶	در ذکر ارجحان حضرت عروۃ الوثقی رضی اللہ عنہ	۱۱۱ تا ۱۱۴	ذکر ملاقات حضرت مخدوم پشیم کمال کبھی
۳۲۶	در ذکر خلفائے حضرت عروۃ الوثقی	۱۱۵	ذکر سید علی قوام رحمہ
۳۳۸	در ذکر خلفائے حضرت عروۃ الوثقی	۱۱۵ تا ۱۲۸	ذکر حضرت مخدوم عبد الاحد رحمہ
۳۳۹	در ذکر خلفائے حضرت عروۃ الوثقی	۱۲۸ تا ۱۲۸	ذکر ولادت صوری حضرت امام ربانی رحمہ
۳۳۹	در ذکر خلفائے حضرت عروۃ الوثقی	۱۲۸ تا ۱۲۹	ذکر رفتن ایشان بدیرستان و کمال علوم عقلیہ و نقلیہ
۳۳۹	در ذکر خلفائے حضرت عروۃ الوثقی	۱۲۹ تا ۱۳۳	در ذکر توجہ حضرت مجدد کبھی نسبت باطنی
۳۳۹	در ذکر خلفائے حضرت عروۃ الوثقی	۱۳۳ تا ۱۳۷	در ذکر حضرت عبد القادر جیلانی رحمہ
۳۳۹	در ذکر خلفائے حضرت عروۃ الوثقی	۱۳۷ تا ۱۵۶	اخذ طریقہ نقشبندیہ حضرت امام ربانی رحمہ
۳۳۹	در ذکر خلفائے حضرت عروۃ الوثقی	۱۵۶ تا ۱۵۶	در ذکر بعضی حالات بلند کہ حضرت ایشان یاں مست از بودند
۳۳۹	در ذکر خلفائے حضرت عروۃ الوثقی	۱۵۶ تا ۱۷۴	در ذکر بعضی عبادات تدبیری و لیلی حضرت امام ربانی قدس سرہ
۳۳۹	در ذکر خلفائے حضرت عروۃ الوثقی	۱۷۴ تا ۱۸۵	در ذکر بعضی حلوں معارف و اسرار و کرامات

نمبر صفحہ	مضمون	نمبر صفحہ	مضمون
۲۱۲ تا ۲۲۳	در ذکر وفات حضرت قطب الاقطاب شاہ غلام محمد معصوم ر	۳۲۴ تا ۳۵۱	در ذکر ولادت حضرت قیوم الزمان حضرت شیخ محمد صیغہ اسدورسیدین ایشان بدرجہ کمال و اکمال در ذکر فضائل و خصوصیات و تصرف و طرق عبادت حضرت قیوم الزمان شیخ محمد صیغہ اللہ ر
۲۲۳ تا ۲۲۸	در ذکر قہوۃ الاولیا حضرت شاہ غلام محمد ر	۳۵۱ تا ۳۷۵	در ذکر احوال حضرت تاج الاولیا قیوم الزمان ر
۲۲۸ تا ۲۳۳	شجرہ نقشبندیہ منظومہ از میر غیاث الدین خلیفہ حضرت شاہ غلام محمد ر	۳۷۵ تا ۳۷۸	در ذکر ہر چہ از فرزندان حضرت قیوم الزمان و سایر خلفائے ایشان
۲۳۳ تا ۲۳۳	در ذکر حضرت جیو شاہ غلام حسین صاحب و اولاد ایشان قدس سرہم	۳۷۸ تا ۳۷۹	در ذکر حضرت شاہ غلام حسن و فرزندان ایشان قدس سرہم
۲۳۳ تا ۲۳۳	در ذکر حضرت شاہ غلام حسن و فرزندان ایشان قدس سرہم	۳۷۹ تا ۳۸۵	در ذکر حضرت شاہ غلام حسن و فرزندان ایشان قدس سرہم
۲۳۳ تا ۲۳۵	در ذکر حضرت شاہ غلام حسن و فرزندان ایشان قدس سرہم	۳۸۵ تا ۳۸۶	در ذکر حضرت شاہ غلام حسن و فرزندان ایشان قدس سرہم
۲۳۵ تا ۲۳۵	در ذکر ولادت حضرت قیوم جہاں خواجہ محمد صفی اللہ ر	۳۸۶ تا ۳۸۸	در ذکر حضرت شاہ غلام حسن و فرزندان ایشان قدس سرہم
۲۳۵ تا ۲۵۰	در ذکر کمالات و رسیدن حضرت قیوم جہاں بدرجات علیا و شجرہ منظوم	۳۸۸ تا ۳۸۹	در ذکر حضرت شاہ غلام حسن و فرزندان ایشان قدس سرہم
۲۵۰ تا ۲۵۹	در ذکر تصانیف و اشعار و تصرف و فرق عبادت بعضی غبارات حضرت قیوم جہاں ر	۳۸۹ تا ۳۹۱	در ذکر حضرت شاہ غلام حسن و فرزندان ایشان قدس سرہم
۲۵۹ تا ۲۶۲	در ذکر احوال حضرت قیوم جہاں ر	۳۹۱ تا ۳۹۲	در ذکر حضرت شاہ غلام حسن و فرزندان ایشان قدس سرہم
۲۶۲ تا ۲۸۷	در ذکر فرزندان حضرت قیوم جہاں ر	۳۹۲ تا ۳۹۲	در ذکر حضرت شاہ غلام حسن و فرزندان ایشان قدس سرہم
۲۸۷ تا ۲۹۰	در ذکر خلفائے حضرت قیوم جہاں ر	۳۹۲ تا ۳۹۳	در ذکر حضرت شاہ غلام حسن و فرزندان ایشان قدس سرہم
۲۹۰ تا ۲۹۵	در ذکر عارفہ بانہد و مقبولہ رسول اللہ حضرت بی بی صاحبہ رضی اللہ عنہا	۳۹۳ تا ۳۹۴	در ذکر حضرت شاہ غلام حسن و فرزندان ایشان قدس سرہم
۲۹۵ تا ۵۱۱	تکمیلہ در قصیدہ ما و غزلہا و حمد و نعت و منقبت حضرت کرام از حضرت قیوم جہاں ر	۳۹۴ تا ۳۹۶	در ذکر حضرت شاہ غلام حسن و فرزندان ایشان قدس سرہم
	تتمت	۳۹۶ تا ۳۹۷	در ذکر حضرت شاہ غلام حسن و فرزندان ایشان قدس سرہم
		۳۹۷ تا ۳۹۸	در ذکر حضرت شاہ غلام حسن و فرزندان ایشان قدس سرہم
		۳۹۸ تا ۴۱۳	در ذکر حضرت شاہ غلام حسن و فرزندان ایشان قدس سرہم

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 وَبِاللَّهِ تَعَالَى
 وَبِاللَّهِ تَعَالَى

أَحْمَدُ اللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ وَأُصَلِّي وَأُسَلِّمُ عَلَى رَسُولِهِ النَّبِيِّ الْكَرِيمِ
 وَعَلَى آلِهِ ذَوِي الْفَضَائِلِ الْجَسِيمِ وَخَبَارِ صَدْحَبِهِ بِالتَّخْصِصِ وَبِوَأَقِبِهِمْ
 بِالتَّعْمِيمِ عَمْرَهُ فَصَاحَتِ عِنْدِي لِبِزَانِ وَزَبْدَهُ بِلَاغَتِ طَوْطَى بِيَانِ سِيَّاسِ
 وَتَمَاشِ خَالِقِي اسْتِ كَمَا خَلَقْتَ الْإِنْسَانَ رَابِعًا خَلَقْتَ خَلَقْتَ إِيَّيْ جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ
 خَلِيفَةً كَسَوْتِ امْتِيَازِ بِوَشَائِدِهِ اذْ سَاوَرِ مَخْلُوقَاتِ بَشَرَاتِ بَشَارَاتِ إِيَّاكَ خَلَقْنَا
 الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ سَابِقَةٍ مَوَاهِبِ عِنَايَاتِ مِمْتَازِ كَرَامَاتِهِ فَرْدِ

گر بر تن من زبان شود هر موی
 یک شکر تو از هزار تو انم کرد

جَلُوهُ شَاهِدِ قَصَبِ قَلَمِ وَحَلِيهَ عَرُوسِ كَلِكِ رَقْمِ نَعْتِ سَيِّدِ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ وَ
 قَائِلِ كُنْتِ نَبِيَّتَا وَأَدْمَرِيْنَ الْمَاءِ وَالطَّيْنِ اسْتِ كَمَا بَاعَثْتَ اطْبَاقِ الْفَلَاحِ
 وَعَلَّتْ عَاظِمَارِ رُبُوبِيَّتِ پَاكِ وِي اسْتِ رَبِّاعِي -

بصورت تو نگار و گر شنیده شد
 ز کلک صنعت حق یا محفل عربی
 بقامت تو درین بارغ سر وید نشد
 مثال ذات شریف تو آفریده نشد

صَلَوَاتُ اللَّهِ تَعَالَى وَتَسْلِيمَاتُهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ الطَّيِّبِينَ وَعِزُّهُ الطَّاهِرِينَ
 وَخَلَفَاءِهِ الرَّاشِدِينَ وَأَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ - قَطَعَهُ

ابو بکر است چون عرش معظم
 نباشد کلک عثمان از قلم کم
 عمر با وسعت کرسی است بهمدم
 علی بر نسخ لوح هست اعلم

بین کاین چارتن ہستند یا ہم | یک جسم او یک روح و یک دم

مَا بَعُدَ سِوَاكَ بِإِضْعَافٍ عِبَادَ اللَّهِ الْقَوِيُّ مُحَمَّدٌ الْمَلَقِبُ بِفَضْلِ اللَّهِ
السُّرْهَنْدِيُّ الْفَادِرِيُّ ابْنُ الْعَارِفِ الْوَلِيِّ شَاةَ غَلَامِ نَبِيِّ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ
وَلَوْلَا دَيْدٌ وَاحْسَنُ إِلَيْهَا وَالْيَهُ كَمَا إِنَّ مَخْتَصِرِيسَتِ تَافِعٍ وَنَتَجَبِيسَتِ جَامِعٍ وَرَتَبِيَانِ
أَحْوَالٍ وَآثَارِ كِبَارٍ وَأَقْوَالٍ وَأَطْوَارٍ أَوْلَا أَيْدِيٍّ وَالْأَبْصَارِ كَمَا أَنَّ أَكَابِرِ دِينَ جُلَسَاءِ
مُسْتَدَيْقِينَ بِجَدَّتِ بِصِيرَتِ بِلِ سَابِقَةٍ مَوْهَبَتِ وَجُودِ بَشَرِيَّتِ خُودِهَا رَابِخَتَهُ بِوَأَجِبِ الْوُجُودِ
تَعَالَى وَتَقَدَّسَ وَرَسَاخَتَهُ أَزْ أَتْصَافِ خُودِ مَنَسَلِخَ شَدَّهَ بِأَخْلَاقِ وَأَجْبَى حَلِّ وَعَلَى مَتَخَلِّقِ
كَرُودِيَهَ ائِدْوَازِ وِلَاوَتِ ثَانِيَهَ مَوْلُودِ وَبَانُوَارِ قَدَمِ مَشْهُوْشَدَهَ ائِدْكَرِ كِيَرِ وَمَنْ كَانَ مَيْتَنَّا
فَلْجِيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا ائِمْنِيَّتِي بِرِ فِي النَّاسِ مَشْعُرًا زَانِهًا اسْتَلْهَذَا زَاوَنِ عَلِيٍّ
تَنْزِيلِ شَدَّهَ بِحَضِيضِ ائِدْوَازِ رَجُوعِ قَهْمَقَرِي نَمُودَهَ ائِدْوَازِ جِهَانِ جِهَانِ كَمِ گَشْتِگَانِ بُوَاوَاگِ
يَمُوَاوِ سِرْگَرِ وَا نَانِ تِيَهَ ائِدْوَازِ سَائِقِ سَبِيْلِ تَحْقِيْقِ وَسَابِقِ جَاوَدَهَ تَوْفِيْقِ شَدَّهَ ائِدْوَازِ

از آنکه در عالم چو ریشد و تربیت | نیست ممکن غیر جذب حسنیست

لَا جَرَمَ بِوُجُودِ مَوْهَبِ حَقَّانِي تَحْقِيْقِ يَاقْتَهَ وَاسْطَهَ وَصُولِ خَلَاوَقِ كَرُودِيَهَ ائِدْوَازِ جَزُوْ
زَمَانِ چُونِ كِيْسِيَهَ ائِيَامِ ائِيَزِ ائِيَزِ جُوَاوِ نَفْسِيَهَ خَالِيٍّ وَعَارِيٍّ مَكْرِ خَالِ خَالِيٍّ وَأَنَّ هِمَّ وَرَقْبَابِ
حَضْرَتِ عَزِيْزَتِ مَثْوَارِيٍّ لِهَذَا مَتَعَطِّشْتَانِ زَلَالِ وَصَالِ وَمَتَعَلِّقَانِ سَلْسَلَهَ ائِتْصَالِ
تَكِيْنِ خَاطِرِ نَبْذِ كَرَامِيٍّ ائِكَابِرِ مَعْرِجِيْنِدِ وَبَالُوفِ تَاسْفِ مِي كُوِيْنِدِ مَثْنُوِيٍّ

چونکه گل رفت و گلستان شد خراب | بوی گل را از که چوئی از گلاب

اَزَانِ جَلْمِهَ كَاتِبِيْنِ اَوْرَاقِ چُونَكِهَ اَزِ صَحْبَتِ كَثِيْرَةِ اَلْبِرْكَتِ حَضْرَتِ قِيَوْمِ جِهَانِ قَطْبِ
دَاوَرَهَ زَمِيْنِ وَزَمَانِ مَجْدِ دَمَانَتِ ثَالِثِ عَشْرِ سَمِيٍّ اَبُو الْبَشَرِ عَلِيٍّ نَبِيْنَا وَ
عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالتَّسْلِيْمَاتُ ائِيْاَتِ لِهَوْلَفِ

آنکه مسجود ملائک بشده همیش | نتوانم زاوب تا بلب آرم نامش

وانکہ محل بصر اہل صفا گرویدہ
عالمی راز خمار ابدی و اوستا
خلعت قطبیت و عورتیت و قیومی
فضل چون حال جان ستم نشین و ادب
شده آدم صغی اللہ چون نام نامیش
منکر او شود از ورگہ یزدان محروم

از سر عز و شرف خاک و اقدار
جرعہ ساغر و ریای طہور آشامش
از کمال کرم ایزد نمود انعامش
تا نیار و بزبان نیست بدل آرمش
گشتہ عالم ہمہ ملوز فیوض عامش
ہا چو ابلیس کہ شد از سبب ہم نامش

شعر. لا یدرک الوصف لطرخصائصہ؛ وان یک سابقا فی کل ما وصفنا

بقضیہ ارتحال آن قبلہ از باب کمال مجور گرویدہ تسلی دہ خاطر حزین جز این ندید کہ
ظلمت بیابانی فراق را بیا و ایام وصال بمشعلی از بیان احوال او مشتعل و بمشغلی از ذکر کمال
او مشتعل سازد۔ ایبات لحررہ :-

یا در آن صحبت کہ بودم از ارباب
مخوشتہ از خود و سپیدار خود
گر چه بودم در حضور شش چشم
ملنطق گر چه ز بانم بد بکام
نے خبر از نیک و زشت و ز کار
بے خبر از بجزش بس ماہ و سال
وامی زین دم کہ از ان عالیجناب
و تنگ و دہر طرف بی پا و سر
راہ ناپیدا و منزل نہ عیان
فرستم بس تنگ دل پرہیز
و مہدم با خود جیبالی میکنم

در جنابش مہر خاموشی بلب
مست از جام وصال یار خود
یک ستر یا پاتامی گشتہ چشم
یک از کار دل بد در کلام
نے اثر از گردش لیل و نہار
می خرامیدم بہستان و سال
و در مانندم بادل و جان خراب
بیدلیل اندر طریق پرخطر
اسپ نامہوار بگشتہ عنان
و آنچه رفت از کف نمی یابیم خوب
ببخود از خود صدر سولے میکنم

روز و شب مفتون فکر او شدم	لاجرم مشغول ذکر او شدم
فضل این چپیده در این گفتگو	تا روز آرد شبی زین جستجو

متصل آن واقعه مسوده چند بر روی کار آورد فاقما بحکم کل امر مرهون باوقافها
در بیاض نیاید و متوق ماند در این ایام باز آن داعیه تازه شد و چنان بخاطر رحمت
که اگر از احوال متقدمین و متأخرین این سلسله علیه مرتب رساله جمع نمائی چه احوال این
اکابر سلسل من اوله الی آخره در یک جا مذکور نه گردید بل در کتب متعدد و متفرقت
هر آینه کثیر المنفعت زاید البکت خواهد بود و رونق دیگر خواهد افزود مصرع

فَالذُّرِّيَّةُ دُحُسْنَا وَهُوَ مُنْتَظِمٌ

هر چند در خود شاکتگی و لیاقت این امر نمی یافت معتصماً بحبیل الله
رشته امید قوی کرده شروع در جمع آوری آنها نمود فرد

قبولش گریباید و رافادت

هم استعداد بخشد هم سعادت

رَبِّ يَسِّرْ وَلَا تَعْسِرْ وَأَيْنَ مَجْمُوعَةِ أَعْمَلَةِ الْمَقَامَاتِ

تا امید و شکر منتجیات سببه سوائی مقدمه و خاتمه هفت منتخب ترتیب داده و هر یکی به
چند تذکره مذکور شد و مقدمه را در سیر نبی علیه و اله الصلوة والسلام و
ذکر آل و اصحاب او و کیفیت اتصال طریقہ علیہ حضرات نقشبندیہ بجناب
قدس اومع التحقیقات اللایقہ بها مقرر ساخت و خاتمه را در جمع قصاید
متفرقه حضرت مرشدی قیوم جهان قدس سره مخصوص گردانید
ملتئم از قاریان و سامعان آنکه چون وقت عزیز ایشان از مطالعین اوراق
خوش گرد و جامع را بدعای خیر خاتمت حسن عاقبت یاد آور باشند فرد

ای آنکه بساحلی و دلشاد

می کن ز غریب و ز عمش تا واد

و آنچه از احوال احوال این اکابر که در بند رقم و قید قلم آمده همه باذعان قبول پیش

آیند و بر دو انکار وقت خور الملول نمایند و ہر آنچہ از وقت لفظ و علو معنی مستبعد نماید
علم آزا مفوض بر قائل آن دارند چہ این اکابر و راظہار این معانی میان نہ اند مصدح
زبانے ز ما بود گوئیدہ او بزبان اینہا حکم شجرہ موسی علی نبینا و علیہ الصلوٰۃ
والتسلیمات گرفتہ دوست حق پرست ایشان نشان از یدریضا دادہ مثنوی

از تست طلسم این خزانہ	من هیچ نہ ام درین میانہ
معنی تو وہی چسبین شکر خم	من جلد کتاب صوت و خم

انتخابین رسالہ را از کتب معتبرہ مثل نفحات و رشحات و زبدۃ المقامات
و حضرات القدس و نسیمات الانس و برکات معصومی و معدن الجواہر
و اشجار الخلد و اشجار الاشجار و مخزن الانوار صفی احمدی فی کشف
الاسرار المجددی نمونہ شد و فہرست منتخبات تذکرات آزا بدین تفصیل مفصل گرویدہ
منتخب اول از منتخبات سببہ مشتمل بر پانزودہ تذکرہ اولی از منتخب اول در ذکر
حضرت سلطان العارفین بایزید بسطامی قدس سرہ العزیز تذکرہ
ثانیہ از منتخب اول در ذکر حضرت خواجہ ابوالحسن خرقانی قدس سرہ العزیز
تذکرہ ثالث از منتخب اول در ذکر شیخ ابوعلی فارمدی قدس اللہ سرہ
تذکرہ رابع از منتخب اول در ذکر خواجہ یوسف ہمدانی قدس اللہ سرہ
تذکرہ خامس از منتخب اول در ذکر خواجہ عبدالخالق عجمی وافی قدس اللہ سرہ
تذکرہ سادس از منتخب اول در ذکر خواجہ عارف ہریرگی خواجہ محمود انجیر
و خواجہ علی رامینی قدس اللہ سرہ ہم تذکرہ سابع از منتخب اول در ذکر
خواجہ بابا محمد سماسی قدس اللہ سرہ تذکرہ ثامن از منتخب اول در ذکر
حضرت سید امیر کلال قدس اللہ سرہ تذکرہ ناسم از منتخب اول
در ذکر حضرت خواجہ خواجگان بہاؤالدین بلاگروان قدس اللہ سرہ

تذکرہ عاشرہ از منتخب اول در ذکر خواجہ علاؤ الدین عطار قدس اللہ سرہ
 تذکرہ احدی عشر از منتخب اول در ذکر خواجہ محمد پارسا قدس اللہ سرہ
 تذکرہ اثنی عشر از منتخب اول در ذکر مولانا یعقوب چرخ قدس اللہ سرہ
 تذکرہ ثالث عشرہ از منتخب اول در ذکر خواجہ عبید اللہ احرار قدس اللہ سرہ
 تذکرہ رابع عشر از منتخب اول در ذکر مولانا زاہد و حشو قدس سرہ و مولانا
 درویش قدس سرہ و خواجہ امکن قدس سرہ تذکرہ خامس عشرہ از منتخب
 اول در ذکر حضرت خواجہ پیرنگ محمد بن الباقی رضی اللہ تعالیٰ عنہم
 منتخب ثانی از منتخبات سابعہ منقسم بر پیروہ تذکرہ در احوال حضرت مجدد الفثانی
 و ذکر اجداد و نسب ایشان قدس اللہ تعالیٰ اسرارہم تذکرہ اولی از منتخب ثانی در ذکر
 نسب حضرت مجدد الف ثانی تذکرہ ثانی در ذکر سلطان شہاب الدین علی
 ملقب بفرخشاہ کابلی و ذکر حضرت امام رفیع الدین قدس سرہما تذکرہ ثالثہ از منتخب
 ثانی در ذکر حضرت محمد معبد الاحد با ذکر شیوخ ایشان قدس سرہما ہم تذکرہ رابعہ
 از منتخب ثانی در ذکر ولادت صورت حضرت مجدد الفثانی قدس سرہ العزیز تذکرہ خامسہ
 از منتخب ثانی در ذکر شدن بدبیرستان تعلیم تعلیم حضرت مجدد الفثانی قدس سرہ
 تذکرہ سادسہ از منتخب ثانی در ذکر توجہ ایشان بکشف باطنی از والد خود
 قدس سرہما تذکرہ سابعہ از منتخب ثانی در ذکر بعضی احوال حضرت شیخ
 الحسن والانس سید عبد القادر الجیلانی قدس اللہ سرہ - تذکرہ
 ثامنہ از منتخب ثانی در ذکر دریافت حضرت مجدد الفثانی صحبت حضرت خواجہ پیرنگ
 قدس سرہما تذکرہ ناسعہ از منتخب ثانی در ذکر تجدید و غیرہ خصوصیات حضرت مجدد الفثانی
 قدس سرہما تذکرہ عاشرہ از منتخب ثانی در ذکر عبادات یومی و لیلہ حضرت مجدد الفثانی
 قدس سرہما تذکرہ حادسہ از منتخب ثانی در ذکر بعضی علوم و معارف و تصرف و خوارق

حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ العزیز تذکرہ اثنی عشر از منتخب ثانی در رحلت جناب
 حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ العزیز تذکرہ ثالث عشر از منتخب ثانی در ذکر
 اسامی خلفاء حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ و مرضی اللہ عنہم اجمعین۔
 منتخب ثالث از منتخبات سبعمتضمن بر شش تذکرہ در ذکر فرزندان حضرت
 مجدد الف ثانی و اولاد و احفاد ایشانان قدس اللہ تعالی اسرارہم۔
 تذکرہ اولی از منتخب ثالث در ذکر حضرت شیخ محمد صادق قدس سرہ۔
 تذکرہ ثانیہ از منتخب ثالث در ذکر حضرت حازن الرحمۃ خواجہ محمد سعید قدس سرہ۔
 تذکرہ ثالثہ از منتخب ثالث در ذکر فرزندان خواجہ محمد سعید قدس سرہ۔
 تذکرہ رابعہ از منتخب ثالث در ذکر حضرت عروۃ الوثقی خواجہ محمد معصوم بطریق
 تذکرہ خامسہ از منتخب ثالث در ذکر فرزندان باقی حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ۔
 تذکرہ سادسہ از منتخب ثالث در ذکر حضرت حداد ولد شیخ محمد سعید قدس سرہ۔
 منتخب رابعہ از منتخبات سبعمتطبق بر شش تذکرہ در ذکر حضرت عروۃ الوثقی
 خواجہ محمد معصوم قدس سرہ بطریق تفصیل۔
 تذکرہ اولی از منتخب رابعہ در ذکر ولادت حضرت عروۃ الوثقی قدس سرہ تا
 رسیدن ایشان بدجات کمال و احوال تذکرہ ثانیہ از منتخب رابعہ در ذکر ایراد بعضی عرائض
 ایشان بوالد بزرگوار خود قدس سرہ تذکرہ ثانیہ از منتخب رابعہ در ذکر بعضی معارف
 خاصہ حضرت عروۃ الوثقی قدس سرہ تذکرہ رابعہ از منتخب ذکر تصرفات
 خرق عادت حضرت عروۃ الوثقی قدس سرہ تذکرہ خامسہ از منتخب
 رابعہ در ذکر احوال حضرت عروۃ الوثقی قدس سرہ تذکرہ سادسہ از منتخب
 رابعہ در ذکر اسامی خلفاء حضرت عروۃ الوثقی رضی اللہ تعالی عنہم اجمعین
 منتخب خامسہ از منتخبات سبعمتخلیوہ تذکرہ در احوال حضرت تاج الاولیا

قیوم الزمان قدس سرہ تذکرہ بعد از منتخب خامس در ذکر وفات حضرت قیوم الزمان
 با ذکر اسما و خلفای ایشان تذکرہ خاصہ از منتخب خامس در ذکر حضرت شیخ محمد اسمعیل
 و باقی فرزندان حضرت قیوم الزمان قدس سرہ العزیز تذکرہ سادس از منتخب خامس
 در ذکر حجۃ اللہ محل نقش بند قدس سرہ العزیز تذکرہ سابع از منتخب خامس در
 ذکر حضرت مر و جہ الشریعہ محمّد عبید اللہ قدس سرہ تذکرہ ثامن از منتخب
 خامس در ذکر حضرت شیخ محمد اشرف قدس سرہ تذکرہ ناسع از منتخب خامس
 در ذکر حضرت شیخ محمد سیف الدین قدس سرہ تذکرہ عاشد از منتخب خامس
 در ذکر حضرت شیخ محمد صدیق قدس سرہ رضی اللہ تعالیٰ عنہم اجمعین منتخب سادس
 از منتخبات سابعہ شامل برہفت تذکرہ در احوال حضرت قطب الاقطان شاہ غلام محمد معصوم قدس
 اللہ تعالیٰ سرہ و قدوۃ الاولیاء شاہ غلام محمد و فرزندان ایشان قدس اسرار ہم
 تذکرہ اولی از منتخب سادس در ذکر ولادت حضرت شاہ غلام محمد معصوم
 و رسیدن ایشان بدرجات کمال و امکان تذکرہ ثانیہ از منتخب سادس در ذکر خصوصیات
 و حواریات ایشان تذکرہ ثالثہ از منتخب سادس در ذکر وفات با ذکر
 خلفاء ایشان تذکرہ رابعہ از منتخب سادس در ذکر قدوۃ الاولیاء
 حضرت شاہ غلام محمد قدس سرہ تذکرہ خاصہ از منتخب سادس در ذکر حضرت
 شاہ غلام حسین قدس سرہ تذکرہ سادس از منتخب سادس در ذکر حضرت
 غلام حسن قدس سرہ تذکرہ سابع از منتخب سادس در ذکر حضرت شاہ غلام و
 باقی فرزندان حضرت شاہ غلام محمد معصوم رضی اللہ عنہم منتخب سابع از منتخبات سابعہ
 متضمن برہفت تذکرہ در احوال حضرت قیوم جہان حاجی محمد صفی اللہ و
 منتسبان ایشان قدس سرہ ہم تذکرہ اولی از منتخب سابع در ذکر ولادت حضرت
 قیوم جہان قدس سرہ تذکرہ ثانیہ از منتخب سابع در ذکر رسیدن ایشان بدرجات

کمال و اکمال خصوصاً ایشان تذکرہ ثالثہ از منتخب سابع و ذکر تصانیف اشعار و
خوارق ایشان تذکرہ رابعہ از منتخب سابع و ذکر احوال ایشان بفرودین خندان
تذکرہ خامسہ از منتخب سادسہ و ذکر فرزندان حضرت قیوم جہان
قدس سرہ تذکرہ سادسہ از منتخب سابع و ذکر خلفا حضرت
قیوم جہان قدس سرہ تذکرہ سابعہ از منتخب سابع و ذکر حضرت بی بی
و منتسبات صالحات ایشان و حمدن اللہ تعالیٰ و مادہ تاریخ و ترتیب
و ترکیب این مجموعہ اور حروف برضی اللہ عنک بہ و در مصرعہ این منظومہ داخل کرده

ابیات مؤلفہ

بسن نقش و لپید بر روی فرو کشید	نازم بگلک خامہ کہ سر تا پا وید
خورشید خط بندہ گیش بر چین کشید	زانوار شمع اش جو جهان گشت منجلی
ورزیر چرخ چشم کو اکب گردید	با اختصار منجلی مجتہد مع چو او
بالید غنچہ و لم و پیب ہن درید	وار شوق گلرخان معانی این چین
جاوید ماند فصل بہارش خزان بدید	چون بوستان خلد مرتب شش جہت
برضی اللہ عنک ہام ندر رسید	تاریخ افتتاح بگوش از سرش غیب
لند و زجامعہ از ملک شنید	جن بشر بہ نیت احسن فضل گفت
من لطفک الرشید عن فضلك السعيد	واختتم لنا بعا فیہ یا اللہنا

مقدمہ

فیہ رشحہ من سیر النبی المختار صلی اللہ علیہ و آلہ
الابرار و صحبہ الکبار و المہاجرین و الانصاف و المعز من
خصایر اهل بیت اطہار و الاخیار رضی اللہ عنہم

إلى يوم القرار بطريق الأيجاز والاختصار تبركاً
وتيمناً لافتتاح ذكر الصالحين الأختيار

خالی از نقش و نگار حسن و تمیز
خالی از خط و فکر من معنی نهان

بدانکه ابتدائی خلقت و آفرینش نور نبوی صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم بیان
مجمعی از نسب شریف مقدس او و حالات و غزوات و معجزات مبارک وی علیہ
و علی آلہ من الصلوات افضلها و من التحیات اکملها از جابر بن
عبد اللہ مر و نیست که اول چیزی که خدا می تعالی آفرید نور حضرت
پیغمبر خاتم النبوة است صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم پس آن نور را منقسم بدو
قسم ساخت قسمیکه در لطافت و صفا بود و موسوم بنور شد و از وارواح انبیا و اولیا و
ملائکه و اجرام علوی آفرید و قسم دیگر موسوم بنار شده از وجان بن البجان و اجسام مخلوقات
سفلے آفرید نسب شریفش برین نهج است حضرت محمد صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم
بن عبد اللہ بن عبد المطلب بن هاشم بن عبد المناف بن قصه بن کلاب بن مره
بن کعب بن لوی بن غالب بن فهر بن مالک بن نضر بن کنانه بن خزیمه بن مدکره بن
الیاس بن مضر بن نزار بن معد بن عدنان بن عد بن ادد بن حبل بن قیند امر
بن اسمعيل عليه السلام بن ابراهيم عليه السلام بن تادخر بن تاخومر بن اشجع بن ادرع
بن عامر بن شالح بن امر فحشد بن سام بن نوح بن ملک بن متوشلح بن اخنوخ
وهو ادریس عليه السلام بن سرد بن مهلائيل بن قینان بن انوش بن شیت بن
ادم عليه السلام و لادت مبارکش روز و شنبه و وازدهم شب از ماه ربیع الاول
گذشته و پنجاه و پنج روز از سال قبل منقضی شده چهل سال از سلطنت نوح پیر و ان بسر آمده در
مکه معظمه بود وقوع پیوسته پدرش عبد اللہ بر وایت اصرح قبل تولد مبارکش وفات یافته مادد

آمنه بنت اُهب بنت عبد مناف و شش سالگی آنحضرت حلت نموده بعد از آن عمرش ابو طالب
در سن وازوه سالگی بجانب شام برده و در بیست پنج سالگی بمال خدیجه رضی ^{الله}
تعالی عنہا بتجارت پنجم رفته و بعد از معاودت او را خواسته و چون سنین عمرش
پنجاه رسید روز ووشنبه یفدیم شهر رمضان وقت چاشت در غار حرا می که معظمه حبر
علیه السلام بر آمد و پنج آیه از سوره اقرأ باسم ربک بر خوانده بدعوت مامور شده و آنحضرت
صلی اللہ علیہ وسلم سہ سال دعوت خفیه بود پس از آن آشکارا شده و چون قریش از یزای مسلمانان
میگردند آن پنج بعثت بعضی از مسلمانان با آنحضرت بجانب حبشه هجرت نمودند و در سال هفتم
همه قریش با یکدیگر معاہدہ کردند کہ با نبی ہاشم مناکحہ معاملہ نکنند و در سال دوازدهم قضیب
کثیر الالبتهاج معراج رو داد و در سال سیزدهم ہتقاد مردوسہ ن از اعیان مدینہ خیرکینہ
اسلام آوردند و ہمدین سال ہجرت ہدینہ منورہ واقع شد سندانہ احسا از ہجرت بعد تا
سیس بنامی مسجد قبا و عمارت مسجد شریف مدینہ مکرمہ و استحکام عقد مواخات میان
ہماجرین و انصار بموجب حکم پروردگار مستعد قتل کفار گشت پس از یازدہ ماہ در دوم صفر
بغزوہ ابواکہ موضعے است قریب مدینہ طیبہ شصت تن در طلب کفار قریش بر آمدہ
نبی وقوع قتال ہدینہ مراجعت فرمود در ہمین سال سریہ حمزہ بن عبد المطلب سریہ عبیدہ
بن الحارث بن عبد المطلب بود و در ہین سال عبد اللہ بن سلام و سلمان فارسی اسلام
آوردند و فاطمہ زہرا رضی اللہ تعالی و دیگر بنات طیبات و سووہ و عائشہ رضی اللہ تعالی
عنہن با عیال ابو بکر صدیق رضی اللہ تعالی عنہ از مکہ ہدینہ منورہ آمدند و پیش از ہجرت
فرض نماز و رکعت بود و بعد یکماہ از ہجرت در حضرتناز چہارگانی فرض شد سنت بعد
از ان مشروع شد سنہ اشقی از ہجرت در ماہ ربیع الاول بغزوہ ابواکہ رو دست
سہ روز راہ از مدینہ منورہ با دو لیست نفر از صحابہ روان شد و در جادی الاون بغزوہ
حشرہ کہ نام مکانیست پیرنفت در ہر غزوہ بے قتال مراجعت فرمود و در ہین سال غزوہ بدر

اولی شد که آنحضرت با هفتاد و کس از مهاجرین بطلب کربن جابر که بر مویشی مدینه غارت زده بود برآمد و او را نیافته رجوع فرمود و در شهر صفر یا رجب حضرت بنی بنی فاطمه زهرا رضی الله عنها با حضرت علی کرم الله وجهه الکریم تزویج فرمود و عمر شریف حضرت زهرا رضی الله عنها در آنوقت شانزده و عمر شریف حضرت مرتضی بیست و پنج سال بود و همدین سال قبله از بیت المقدس بجانب کعبه تخیل شد و بعد از شعبان آیه فرضیت صوم رمضان نزول کرد و صدقه فطر و جوب یافت و آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم در مصیبه مدینه منوره نماز عید بگذار و همدین سال غزوه بدر کبری هفدهم رمضان واقع شد و سبب نگوئساری کفر و باعث عزت اسلام گردید و آبی جهل العین و یجر و وساک قریش هفتاد نفر قریش کشته شدند و هفتاد تن از آنها اسیر گشتند و عباس بن عبدالمطلب و عقیل بن ابی طالب از اساری بودند و از مسلمانان هفت انصار و پنج مهاجر شهید شدند و ذوالفقار از غنائم این غزوه بنی سلیم و غزوه بنی قنیقاع در همین سال بود و در این سال نماز عید اضحی گذارد و در کوشش بدست مبارک خود قربان نمود **سنه ثلثه** در این سال غزوه سویق و غزوه بنجد و سمره زید بن حارث و سمریه محمد بن مسلمة و تزویج ام کلثوم رضی الله عنها با عثمان بن عفان و نکاح آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم با حفصه بنت عمر بن الخطاب رضی الله عنه و ولادت حسن بن علی رضی الله عنهما اتفاق افتاده و در شوال غزوه احد وقوع یافت که در آن دندان مبارک و شفته شریف مجروح شد و شهید الشهداء حمزه رضی الله عنه با هفتاد صحابی دیگر از مهاجر و انصار بشف شهاوت رسیدند **سنه** از بعد در این سال سریه بیره معونه بود که هفتاد جوان از انصار که ایشان را قرآء می گفتند شهید شدند و آنحضرت تا چهل صباح در قنوت فجر بر آن قبائل که آنها را کشته بودند دعائی بد نمودند و دیگر سریه بجمع بود که نام مو صنعی است و در

فست
عزیز

ربیع الاول غزوه بنی النضیر بود که قبیلہ از یہود است و در غزوه ذی قعدہ غزوه بدر صغری
بود و آیت تحریم خمر نازل شد در ہجرت سال زینب بنت خزیمہ ام المؤمنین و قاطم بنت
اسد ام علی بن ابی طالب رضی اللہ عنہم وفات یافتند سنہ ۵۸ خمسہ من الحجرة
در ماہ محرم غزوه ذات الرقاع بود و در وصلوة خوف مشروع شد و در ربیع الاول غزوه
دومہ ابجدل بود کہ نام جاہلیست و در شعبان غزوه مرسیع بود کہ نام آہلیست و آنرا
غزوه بنی مصطلق نیز گویند و جویریہ بنت الحارث از اسارای این غزوه است کہ آنحضرت
صلی اللہ علیہ وسلم اورا اعتناق فرمودہ تزویج فرمود و نزول آیت تیمم در ہجرت سال بود
و در ذی قعدہ غزوه خندق بود کہ اورا احزاب نیز خوانند و درین غزوه سید ابرار
ذوالفقار را بر حیدر کرار بست و آنستہ سوار معرکہ کارزار عمر بن عبدود را کہ بانرا پہلو
برابرے افتاد بکشت و آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در شان او فرمود و لمبادرۃ علی بن ابیطالب
یوم الحند و افضل من اعمال اقصی الی یوم القیامۃ بعدہ غزوه بنی قریظہ
و مشروعیت صلوة خسوف شد و فرضیت حج نزول یافتہ سنہ ۵۸ غزوه
بنی النضیر و در ربیع الاول این سال بود و غزوه غابہ و صلوة استسقا و غزوه حدیبیہ
و تزویج آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم جویریہ بنت الحارث را و قضیہ افک جناب ام
المؤمنین عائشہ صدیقہ رضی اللہ تعالی عنہا و نزول آیات بیانات و برات ذات
الطہر و از اقوال مناققین مرضاء القلوب نیز در ہجرت سال بود و در ہجرت سال اتحاف
خاتم و بعث رسل مملوک آفاق و ہدایای مقوقس ملک اسکندریہ باریہ قبطیہ
و خواہش شیرین و حمار یغور نام و بغلہ دلدل نام و کسوف آفتاب مشرق
صلوة کسوف واقع شد سنہ ۵۸ در این سال فتح خیبر بود کہ امیر المؤمنین
علی کریم اللہ و چہہ در او را کندہ سپہر خود نمودہ بود تا فتح صلوات بست و از لشکر مسلم
پانزدہ نفر بشرف شہادت رسیدند و آتہ یہود نو و سہ کس مقتول شدند و صفیہ بنت حمزہ

غزوه

یکی از اہمات مؤمنین است از اولاد ہارون بنیمیر علیہ السلام بود بحکمت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم رسید و آنحضرت او را آزاد نمودہ تزویج فرمود و قضیہ زیر کرون یہودیہ و طعام آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم طلوع شمس بعد از غروب و در آن غزوہ از اکل حمار اہلی و ہرزی نابت سباع و بیع مغانم قبل القسمة و وطنی جواری پیش از ستمبر انہی کردند و ہمدین سال تحریم نکاح شتہ کہ در اوائل اسلام حلال بود و قضیہ لیلۃ التقرین و آنحضرت و اصحاب صلی اللہ علیہ وسلم و فوت نماز صبح و قضای آن باذان و اقامت و جماعت و عمرہ قضا واقع شد و ہم در این سال بخاشی ملک حبشہ ام حبیبہ بنت ابی سفیان را در حبشہ برای آنحضرت تزویج کرد و آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم میونہ بنت الحارث را نیز تزویج فرمود سندانہ ثمانیہ در ذی الحجہ این سال از ماریہ قبطیہ ابراہیم علیہ التحیة ابن رسول اللہ علیہ السلام ولادت یافت و آن حضرت بشر اورا غلام بخشید در این سال در مسجد شریف نبوی منبر راست کردند و ہم در این سال سر یہ موتہ بالفم کہ موضعے است بزین شام واقع شد و در این سر یہ زید بن الحارث و جعفر طیار و عبد اللہ بن رواحہ از پس یکدیگر رایت گرفتہ شہید شدند آخر الامر رایت را خالد بن الولید گرفت و فتح بروست او شد و جعفر بن ابی طالب از آنسرور صلی اللہ علیہ وسلم بلقب طیار و ذوالجناحین بلقب شد و خالد خطاب سیف اللہ یافت ہم در این سال سر یہ خبط بود کہ غزوہ سیف البحر ہم خوانند و در این سر یہ ماہی عنبر نام از دریائی برآمد کہ کاسہ چشم او سیزدہ مرد را جای بود و ماہی یا نصف ماہی طعام عسکر بود و از بقتہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ہم تناول فرمود و در این سال فتح مکہ معظمہ شد و اسلام ابو سفیان و معاویہ و ہند و عکرمہ بن ابو جہل و ابو قحافہ پدر حضرت امیر المؤمنین ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ بعد فتح مکہ بود و غزوہ حنین نیز در این سال بود و در آن غزوہ غنائم بیشمار بدست افتاد کہ میان

اعراب

مؤلفه القلوب ویکر اصحاب قسمت شد و بعده غزوه طائف و عمره جمرانه شد که ب
 بن زبیر قصیده بانث سعاد و در خدمت مقدس آورده محفوظ امن و سلامت شدند
 سنه نهمه در این سال بعث عیینه بن حصین و زول آیه کریمه ان الذین
 ینادونک من وراء الحجرات اکثرهم لا یعقلون واقع شد و مدت یکماه آن
 حضرت صلی الله علیه و آله و سلم هجران نسا عصمت التمار ختمت یار کرد و در این سال
 آن حضرت صلی الله علیه و آله و سلم بغزوه تبوک برآمد و امید المؤمنین حضرت
 علی کرم الله وجهه در مدینه شریف بر اهل و عیال گذاشت و حاضر آ و رو
 صدیق تمام مال خود را رضی الله تعالی عنه و فاروق نصف مال خود را
 و خبیزوی النورین جیش عسرت را در پهن غزوه بود و بے جنگ رجوع فرمودند
 و سمریه خالد در پهن سال بود و مسجد ضرار را که منافقان بعثت حسد اهل قبا
 جهت تقلیل جماعت آن مسجد کرده بودند بوحی الهی خراب فرمود و بسوخت پهن سال
 حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه را کج فرستاد و وده آیت از او اهل سور
 براه با و او که بر مردم بخواند و چون روان شد علی کرم الله وجهه را با و که
 فرستاد و در این سال نجاشی در حبشه وفات یافت و آن حضرت صلی الله علیه و سلم
 مدینه برو نماز گذار و شافعیه را اینجا دلیل است بر جواز نماز جنازه بر غائب و حنفیه
 گویند که آن مخصوص پیغمبر است علیه الصلوٰة و السلام زیرا که جنازه نجاشی را بر
 کشف کردند پس در حقیقت نماز بر حاضر گذار و در پهن سال اقر کلثوم زوجه
 عثمان رضی الله عنهما وفات یافت و درین سال بود که وفود عرب از
 جانب ورو آوردند لهذا آنرا عام الوفود نامند سنه عشره در این سال
 و فد بنی حنیفه بود که میان ایشان مسلمه کذاب بود که مرتد شده و عده نبوت کرد و که
 که آن حضرت مرا شریک خود ساخته و هدر این سال قضیه مباحله بانصار آنجا که نام می آید

یاد
 دوم
 خوانند

و بعدہ جماعہ مسلمانان و در شب یا سحر چہار شنبہ دفن نمودند سنین عمر مبارک کنش بقول
اصح شصت و شہ سال و لنعم ما قبل فی تاریخ وفاتہ صلی اللہ علیہ الہ وسلم فرمود

ہو بود ہمیشہ بر زبانش | تاریخ شدہ است ہوا ز این

فائدہ جلیلہ اہل سیر رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہم اطلاق غزوہ کنند بر آن حربہ
کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ الہ و اصحابہ وسلم بہ نفس نفیس خود دوران لشکر حاضر
بودہ باشند و انہا بیست ہفت اند و در نہ غزوہ ازان جملہ بہ نفس نفیس خود قتال فرمودند
اول بدر دوم احد سوم مدینہ چہار خندق پنجم قرظہ ششم خیبر
ہفتم فزکہ ہشتم طائف نهم حنین و قیل در غزوہ بنی النضیر ہم
قتال نمود و سربہ بعثت آن فوجے باشد کہ بر اعرابی دین فرستادہ بسر داری
یکے از اصحاب خود آن چہل و ہفت بود فائدہ بعضی گفتہ اند کہ آنحضرت صلی اللہ
علیہ الہ وسلم چون بدینہ تشریف فرمود امر بتاریخ کرد و آنرا از ہجرت نوشتند و بعضی
گویند وضع اولاً از عمر بن الخطاب بود رضی اللہ عنہ بر رای حضرت علی کرم اللہ
وجہہ و ہمہ اصحاب اتفاق نمودہ ابتدائی سال از ماہ محرم عتبار نمودند

بیان شمایل نبوی صلی اللہ علیہ والہ وسلم

روایت می کند امیر المؤمنین علی کرم اللہ وجہہ الکریم کہ جناب پیغمبر صلی
اللہ علیہ الہ وسلم بسیار باہمیت بود چنانکہ ہر کہ از دور دید بترسید و چون نزدیک
خوش شدی کشادہ رو بود و شنائی ازان ہتیاقت اگر دراز مردے با او ہمراہ رفتی
از دور تر نمودے کردے بود و وجد موی و موی مبارک کنش تا بنا گوش استادہ بودے
و چون فرو کشیدے بسرتف رسید و ہر گاہ بگذشتے باز بجای خود شدی فرارے
پیشانی و کشادہ ابرو بود و در میان دو ابروی مبارک و سگے بود کہ چون در خستہ

بزیادتی لفظ مبارک

شدی پیدا آمدی باریک بینی و باریک لب بود کثاوه دندان و گرد و شیرین
 سخن و لطیف آواز و سیاه موی و سفید عارض و خوب گردن و معتدل اندام
 و پشت مبارکش باشکم راست و فراخ بر بود و از سپینه او تا ناف و خطی بود از
 موی خور و میدید چنانکه بقلم نگارند دراز ساعدین کف دراز و باریک انگشت
 بود و میان انگشتان کشاوگی داشت و دراز ناخن بود و نگرستن آواز و بناله چشم
 بود و بیشتر بزین نگریتے و آهسته بود و تندرستی کثاوه پیشانی نه ترش رو کخنده
 آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم تبسم بود حکمش عدل و گفتارش حکمت و پیشه اش
 سخاوت بود و بدی را مکافات نکرے و گناہ را عفو فرمودے و در میان دو کتف
 او خالی بود و سیاه بزروی مائل از وینا کمتر بود و آن مہر نبوت بود و آزان بوے
 خوش آمدے مانند مشک صلوة تعالیٰ و سلام علیہ و علیٰ آلہ و صحبہ بدل

بیان معجزات تراکیات و صلوات اللہ علیہ و آلہ و سلم

بدان استعدک اللہ تعالیٰ کہ پیغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم را معجزات بسیار
 و پیشما راست اما آنچه حق تعالیٰ اورا بر آن مخصوص کرد ایندہ آنست کہ اورا
 سید ہمہ پیغمبران کرد و علیہ و علیہم السلام و ہمہ در زیر علم او باشند و ز آخرت
 و از ما در ناف بریدہ زاو و چون از ما در جہالت سر بسجده نہاد و انگشت بر کرد
 و شہادت بر زبان آورد و ملائکہ اورا ختر کند و ہر گاہ کہ دایرہ او مشغول کاے بود
 گہوارہ خود بچسبید و انگشت خود بکیدی مزہ شیر و انگبین یافتی بول و غایط اورا
 ناید و احتلامش نیفتد و چشمش در خواب شدی و لیس پیدا بودے و عقب
 ہچنان دید کہ از پیش ہرگز پیشہ و گس براونہ نشستے و بہرستوے کہ سوار شدی
 گرچہ ضعیف بودے بر ہمہ ستوران بقت بردے و موی زیر ناف او بر نیالے

و با هر کس که کشتی گرفته اگر چه قوی بودی او را بینداختی و سنگ پاره بر دست او تسبیح
گفته و سنگ و کلوخ بر او سلام فرستادی و هر جا که آب زمین انداختی آنجا
خوشبوی گشته و ستون مسجد از جدای او ناپیدی چون در کنار گرفتنی خاموش شد
درخت بفرمان او از جای خود پیش آمدی چون فرمود باز کشتی آبر بر سر او
سایه افکندی پریان با او سخن گفتند و ایمان آوردند و اندامیان انگشت او
چندان آب بر آمدی که همه شکر سیراب شدی در عرب بدر لشکر کفار را بیک مشت
خاک نهمیت او و از همه نهانیها خبر دانی حدیث غار باصا جشن و آنچه در و
گذشت معروف است سو سمار و آهو با او سخن گفتی و رفتن او بمعراج بر براق
دیدن او هفت آسمان زمین و ملکوت و عرش و کرسی و جبابه ها و سدها و پهنی
و درخت طوبی و قباب و قوسین او ادنی و رویت او جناب قدس خداوند
را بچشم سر و گفتگو و برگشتن در یک ثلث شب مشهور است بتان کعبه او را سحر
کردندی و بزغالہ بریان زهر آلوده با او سخن درآمد و سپینه او را بشکافت
و بستند و بعلم و حکمت و ایمان مملو ساختند باز بجای خود آوردند در شب لا و
او کنگرهای قصر کسری بپینا و بجزیره ساوه خشک شد و آتشکده فارس که
هزار سال نه مرده بود کشته شد و ماه با شاره او شوق و دو نیم شد و آفتاب بد عالم
بعد غروب خود نمود و کورک خورد و گوارا به پیچید و او خبر داد و اعظم همه
معجزات قرآن عظیم کریم است که بیچ فصیح از فصاحت عرب مانند کوتاه تر از
سوره ها و که سه آیه باشند نیارده و همیشه بر صفحه زر کار باقی ماند و تغییر تبدیل در راه

له قوله در یک ثلث شب یعنی معراج آنحضرت صلی الله علیه و سلم را در ثلث، اول شب یا دوم یا سوم علی

الروایات واقع شده نه آنکه مدت معراج ثلث شب بود که تقریباً چهار ساعت نجومی است که آن بطور قطعی زیاده

در یک لمحہ سرانجام شد حلقہ در جنبیدن و بالین گرم بودن او علی السلام مشهور است ۱۲ و انقدر علم محمد حسن

و بر بہین مقدار بر بہجرات زکیات آن سرور کائنات علیہ افضل الصلوٰۃ
واکمل التحیات بر سبیل ایجاز و اختصار اکتفا نمود :-

بِأَنْصِفَ مَعْتُو وَخَلَا وَقَدْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

قال الله تعالى وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ حق سبحانہ و تعالیٰ خلق او را عظیم فرمود
برای آنکہ مکارم اخلاق در وجودش یفیش مجتمع بودہ و منجبت بر بعثت لائتم
مکارم الاخلاق مشعر باین است از جناب بی بی عائشہ صدیقہ رضی اللہ عنہا
و عن ابیہا مروی است کہ خلق آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم قرآن بود یعنی
با امر و نواہی و آداب و اخلاق کہ از قرآن معلوم میشود عمل می فرمود و حسن خلق
آنسرور بہ ترتیب بود کہ ہرگز ہچکس را از زمرہ یاران نبود و ہم از و منقولست کہ
آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم در خانہ خود چنان سلوک می کرد کہ یکی از احاد
الناس سلوک می کرد و بکارهای خانہ قیام می نمود و جاروب و او و جامہ خود
می دوخت و تعیلین را وصلہ میکرد و شتر را آب می داد و گو سفندان را می دو شید
و خادم را در کار ہا مدد می داد و با او طعام می خورد و بصناعت خود را از بازار بر میداشت
و خانہ می آورد ز ہذا آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بہ ترتیب بود کہ دنیار او ز نظر ہمت
او عرض کردند القات بآن نمودند و از دنیا بیرون رفت و زرہ او نیز وہی بود کہ ہر ہون
بود و سہ روز قنایج و یادور و ز قنایج از نان جو سیر نشد و گاہ گاہے در خانہ
او یکماہ آتش فروختہ نمی گشت و باب خرمائی می گذاردند و گاہے شب گرسنہ
خواب کردی و روز روزہ دہشتہ تو اضع آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بہت باہ
بود کہ زانویہای خود را از زانویہای ہنشین نہ گذر ایندی و ہم کس کہ با او رسید سلام بر
آنکس کردی و ابتدا بمصافحہ نمودی و پائی خود را در حضور اصحاب دراز نہ کردی و

جائی کسی تنگ نشستی کسی که بروی درآمدی اور آنعظیم و اکرام نمودی چون کسی که حاجت داشته و نژاد او رفتی و در نماز بودی در نماز تخفیف کردی و حاجت او را بر آوردی و باز نماز مشغول شدی و بروی زمین تکیه فرمودی و بخواب میرفت و دعوت بندہ نہ خریدہ را اجابت می فرمود چون آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بقایتی بود که سائل را از درگاه خود محروم نگروا بیدری توبتی صد ہزار درہم آوردند ہمہ ابر حسیب ریخت بر مردم قسمت فرمودہ چون برخواست یک درہم آستانمانندہ بود **حَلَمٌ مَبَارَكٌ** آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم نہایتی بود کہ ہر چند از اقارب و اجانب ایذا می کشید تکل می فرمود و در صورت انتقام در نمی آمد بلکہ از ای آن دعا می خیر در شان ایشان بتقدیم رسانید می و فایر وعدہ خود لازم می شمرد و ہرگز خلف وعدہ از وی متحقق نشد شجاعاً عتس چنان بود کہ بچکس در دلاوری بان حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نمیرسید ہر گاہ در محاربتہ جمع از اعدا رسیدی اول کسی کہ بان جمع دست بر نمود او بود و حیا او بہتر بود کہ گفتہ اند آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم سخت چہا تر بود از دشمن و دشمنہ در پرودہ خود و اگر از کسی مکر و ہوس دید در و کتفیری پیدا شد لیکن بمواجہت با او نگفتی الا در حقوق اللہ و حقوق العباد حکمت و علم او بحریکہ ایند و سبحانہ علوم اولین و آخرین با و عطا فرمود عفتش آنکہ ہرگز بے مکت بہین و نکاح بستش نئے راز رسیدہ بود و دلش بر خلاق مہربان و سینہ اش منشرح و از خوف خدا و انما گریان و مہمان دوست بود و قام با م خدا و جہتا و کنندہ در عبادت و طالب ضای مولابود و بزرگان را تعظیم کردی بہت وقار ایشان خوردان را بخود نزدیک گردانید و نعمت اشکر گفتی اگر چہ اندک بودی کم گوی و کم خندہ و بسیار تبسم و کف کشاود و تازہ روی و شیرین سخن اندک تنعم و در پر خشم و زود آشتی و لطیف طبع و مجتنب از صرام و شبہ مستجمع جمیع صفات حمیدہ و دور از ہمہ صفات مہمہ بود و نہ بود زشت خوئی نہ عیب جوئی

آورده بود

آزاد

و نه سنگین دل و نه و شنام ده نه جامع مال و محکم و طمع حرص و تجمل منان و مکار و تمناع خیر
و اکول و کسلان و عجز ال قساص و ضار و متکبر و غدار و بیج عادت بد نداشت چون استیفاء
این معانی ممکن نیست بر این مقدار تبرکاً اختصار رفت و آنچه درین مجموعه از سیر اطهر او
ایمانی رفته در جنب اوصاف بی پایان او صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کہ اقسام اہل سیرا
مشرف ساخته است بدان ماند کہ پیرہ نئے بکلا و تازی خود را و صرف خریداران حضرت
یوسف صدیق علیہ الصلوٰۃ والسلام داخل ساخت و از ان علم خرمی فراخت بیت

خود می فرماید

نه حش می تو انم گفت و اقا

بدا حش خود را می ستایم

ذکر ذکوا و اولاد اجداد نبوی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم

و آنها سه بودند قاسم سن اولاد آنحضرت بود و بدین سبب آنحضرت کنی بابو القاسم
گشت و لاوش در مکہ معظمہ زندگانش ده سال بعد اللہ وے نیز در مکہ معظمہ
بوجود آمدہ در طفولیت وفات کردہ ابراہیم در مدینہ منورہ سال ہشتم
از ہجرت متولد شدہ و یک نیم سالہ شدہ وفات یافت اناث چهار اند زینب کہ
بزرگترین بنات بودہ بقول اصح و لاوش در سال سی و یکم از واقعہ فیل و در
سال ہشتم ہجری وفات یافت رقیہ و لاوش در سال سی و سیوم از واقعہ
فیل بود آخر نکاح حضرت عثمان بن عفان رضی اللہ عنہ آمد و سال
دوم ہجری متوفی شد امر کلثوم کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ واصحابہ وسلم بعد
از وفات رقیہ و خلاص وی از زوج اول او قبل از وفات نیز عثمان بن عفان
رضی اللہ عنہ و او وفاتش سال نہم ہجری حضرت بی بی فاطمہ الزہراء و رضی
اللہ تعالی عنہا و لاوش از سال سی و پنجم بود واقعہ فیل بود و بقولے در سال چہل و
یکم و خور و ترین دختران آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بود و حضرت علی کرم اللہ وجہہ الکریم

در سال اول یا دوم هجرت عقد بست و فاشش بیوم رمضان بعد فوت پیغمبر
علی اللہ علیہ وآلہ وسلم شش ماه یا چهل روز و مدت جیانش بیست و هشت سال

زَوْجَاتُ طَاهِرَاتِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

اول خدیجه کبری رضی اللہ عنہا بنت خویلد اول کسی که از زنان
بشرف اسلام مشرف شد و تصدیق آنحضرت فرمود و بود و اول از و اج طاهرات
که شرف فاشش مقادیر یافت نیز وی بوده رضی اللہ تعالی عنہا و مال خود را در رضانت
وی صرف نموده اولاد آنحضرت از ذکور و آنات همه از وی بودند الا ابنا هیمیم
علیه التیمه از ماریه قبطیه متولد شده و تا او در قید حیات بود آنحضرت زن دیگر
نخواست و مدت بیست و پنج سال مصاحبه صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بود و فاشش
سال دوم از بعثت عمر مبارکش شصت و پنج سال بود و کمر سوده بنت
ذمعه در سال و هم از بعثت او را بخواست و فاشش در آخر خلافت عمر رضی
اللہ تعالی عنہ نسیوم عاشته صدیق بن بنت صدیق النبی صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم
با او محبت و الفت بسیار داشت و او بهترین مصاحبان او بود و او رع و اتقی و
از هر دو عالم بود با حکام شرعیه و مرجع بود در امور دین از جمیع مؤمنین و صحاب
رای و اجتهاد و ورع و محبت پیغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بی مثل و بی همتا بود
و فاشش مبارکش سنه خمیسین هجری از ندگانش شصت و شش سال
پنجم در حفصه بنت عمر بن الخطاب رضی اللہ تعالی عنہ در سال سوم
هجری در سلک جهات المؤمنین داخل شد و فاشش مبارکش در سال چهل و پنج
یا پنجاه از هجرت از ندگانش بقرب شصت سال رضی اللہ تعالی عنہا
پنجم زینب بنت حزمید در سال بیوم از هجرت نکاح آنحضرت مشرف شد

و بعد ہشت ماہ وفات یافت رضی اللہ عنہا ششم ام سلمہ بنت عائکہ بنت
عبد المطلب در سال چہارم ہجری در عقد آنحضرت اور آمد و در سال شصت و یک
ہجری فوت شد عمرش ہشتاد و چہار سال رضی اللہ تعالیٰ عنہا ہفتم زینب بنت
جحش اول اہل زبید بن الحارثہ بود و بعد مفارقت در سال پنجم ہجری آنحضرت اورا
بخواست و فائش سان بیستم ہجری حیائش پنجہ و سہ سال ہشتم جوین پیر بنت
الحادث آنحضرت سال نچہم ہجری اورا بخواست و فائش سال پنجہ
و شش ہجری زندگانش شصت و پنج سال رضی اللہ تعالیٰ عنہا بود۔
نہم ام حبیبہ بنت ابی سفیان ہفتم ہجری اورا بخواست و فائش
سال چہل و چہارم رضی اللہ تعالیٰ عنہا دہم صفیہ بنت جحی بعد عرب
نخبر اورا بخواست و فائش سال سی و شش ہجری رضی اللہ تعالیٰ عنہا یازدہم
میمونہ بنت الحارث سال ہفتم نکاح آنحضرت در آمد و فائش سال شصت و
سہ ہجری از این جملہ یازدہ ازواج مطہرات حضرت خدیجہ و زینب و رحین
حیات آنحضرت وفات یافتند و آنحضرت از نہ و یک مرتبہ فی شد صلی
اللہ علیہ و آلہ و صحبہ وسلم و اہل بیتہ الطاہرین و الطاہرات۔

ذکر حضرت خلفاء الراشدین رضوان اللہ علیہم اجمعین

ایشان چہار تن اند اول و افضل الصحابہ و اول ہم
بالتصدیق حضرت ابوبکر بن الصدیق رضی اللہ تعالیٰ

عنه شمس با حضرت سید البشر و در مرہ بن کعب اتصال سے یا بد بدین تفصیل
ابوبکر بن ابی قحافہ بن عامر بن کعب بن سعد بن تیم بن مرہ بن کعب
مادرش ام النخیر بنت صخر بن عامر و لاوتش بعد سانچہ فیل بد و سال

و چهار ماه نامش در جاهلیت عبت الکعبه بود و در اسلام عبد الله سی و هشت ساله
 بود که اول از مسلمانان تصدیق رسالت آنحضرت آورد و هیچ دلیل محتاج
 نشد و لقب صدیق کبیر شد و اعظم و اکرم و احب خلق نزد پیغمبر علیه الصلوة
 والسلام بود و لیاقت بخلت خود را فرمود و پیش قدم همه اصحاب چه در
 حیات و چه در مات آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم بود بعد فوت پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم
 جمیع اصحاب بر خلافت و راضی شدند و او را بهترین بشر بعد الانبیاء میدانستند
 روز اول خواص و روز دوم عوام بیعت نمودند و حضرت علی کرم الله وجهه نیز روز
 دوم بیعت نمود و سبب تاخیر او گرفتاری بود در امور عزا آنحضرت بقول اصح نه هر
 و یحز و قیل سبب طلب نام نمودن او بمشورت که بسبب گرفتاری با امور عزا او را
 طلب نمودند و دیگر او را خلیفه رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم خواندند و نقش نگین او
 نعم القاد بالله و قیل العبد الذلیل للرب الجلیل در خلافت خود منصف
 قضای بن الخطاب تفویض فرمود رضی الله تعالی عنه و با چنین قبائل که بعد
 فوت پیغمبر مزند شده بودند مراسم جهاد بجای آورد و وفات مبارکش بیست و دو
 جمادی الاول سال سیزدهم هجری آیام خلافتش دو سال و سه ماه و چند روز
 بود مدت حیات مبارکش بسنت نبوی شصت و سه سال بود و چون زمان حلتش
 نزدیک رسید عمر فاروق رضی الله تعالی عنه را خلیفه خود نمود :-

الثانی الناطق بالحق الصالح حضرت عمر بن الخطاب رضی الله عنه

سبب بیعت و واسطه بحجب که از جمله اجداد خیر العباد است اتصال بیاید بدین طریقه
 عمر بن الخطاب بن نفیل بن عبد العزی بن دباع بن عبد الله بن قریظ
 بن ذراح بن عدی بن کعب بن ماریش نخعی بن عتبات هاشم بن مغیره

ولادتش بعد از سی و ده سال واقعه فیل نقبش فاروق اعظم کنیتش ابو الحفص و
 اورا امیر المؤمنین گفتندی و نقبش نگینش کنی بالموت و اعطایا عمر آسلاش
 سال ششم از بعثت و واسطه قوت اسلام و پستی مسلمانان و نگوناری بتان
 و بت پرستان در زمان خلافت او اسلام قوت و توسع پیدا نمود و در اطراف
 عالم منتشر شد کوفه و بصره در زمان او تعمیم یافت و مصر و اسکندریه
 و روم و اکثر بلاد شام و عراق و آذربایجان و فارس و کرمان طبرستان
 و غیره مفتوح شد بیت

بعد پیغمبر با طواف کریم کرد فتح چار صد ششم عظیم

و در سال بیست و سیوم هجری ابولولو در سن شصت و پنج روز چهارشنبه بیست و
 هفتم و یکم و قیل غره محرم فاروق را چهار ضرب تیغ زد و در روز پنجشنبه
 آن فوت شد خلافتش ده سال عمر مبارکش پست نبوی شصت و سه سال
 بود مدفن شریفش با پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم و صدیق کبری رضی
 الله تعالی عنه در یک حجره مبارکه رضی الله عنه

الثالث مع القرآن في النورين لهما زريق النبوة والجنان
 حضرت عثمان بن عفان رضی الله تعالی عنه

هو عثمان بن عفان بن ابی العاص بن امیه بن عبد الشمس بن عبد مناف
 بن قصه چون ابولولو غلام مغیره بن شعبه فاروق را مجروح نمود فاروق رضی الله
 عنه فرمود که سزاوار خلافتش تن اند علی و عثمان و سعد بن ابی وقاص
 طلحه و زبیر و عبد الرحمن بن عوف باید که یکی از ایشان بعد من خلیفه
 باشد روز چهارم از فوت او رضی الله عنه جماعت مسلمین با عثمان بیعت نمودند و درت

دوازده سال بر مسند خلافت بحال مستقلال متمکن بود بعد جماعت از مصلیان
با محمد بن ابی بکر اتفاق نموده بر خروج نمودند شبی که فریاد آن شهیدان رسید
پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم بخوابید که بوی بفرمود که فردا افطار با ما خواهی کرد
پس احوان خود را از جنگ منع نمود و در سرای خود بچین تلاوت قرآن مجید
شہید شد رضی اللہ عنہ مدت حیاتش هفتاد و دو سال و زمان خلافتش
دوازده سال و شهادتش نوزدهم شهر رجب الحرام واقع شد رضی اللہ تعالیٰ عنہ

کلام

الرابع اسئل الله الغالب مطلوب كل طالب ما
المؤمنين حضر علي بن ابي طالب رضی اللہ تعالیٰ عنہ

ولادت باسما و ششم در سنه ثمانست و ششم از واقعه فیل بود در خانه کعبه بیت

شدا و در بیت الحرامش صد کسی را پیشش در این شرف

کنیتش ابوالحسن و ابوالحسنین و ابوالسبطين و ابوالرهجانتین و ابونور
و القابش بیبا و نقش خاتم مثل لملك لله در صغیرن اسلام آورد و بقول آنجناب
اول کسی است که اسلام آورد و بقول اصح آنکه اول مسلمات از زنان خدیجه و
از کلانان ابوبکر و از خوروان علی و در اکثر معارک و مواقف در ملازمت جناب
نبوت مآب شرائط شجاعت و جهاد و مرعی داشت بعد از مقدمه شهادت عثمان رضی
اللہ تعالیٰ عنہ جماعه مسلمین برضا و رغبت بوی بیعت نمودند و مسند خلافت را بوجوه
ذمی جو و شریفش آراست و عزل و نصب حکام با صبیحه فرمود و جهت طلب قتلان
عثمان رضی اللہ عنہ در وی و دیگر اصحاب اختلاف افتاد و مان بجدال و قتال انجامید
چون اصحاب پیغمبر صواب را و اجتهاد بودند و خطایک از راه اجتهاد واقع شود
از ملامت و رسد زبان بریدند و خیر ایشان نباید کشود و سلامت خود را در این باید دید

مخالفت

ذکر ائمہ مہدیین رضوان اللہ علیہم اجمعین

علی کریم اللہ و جہنم اہلہ اول من ائمہ اثنا عشر رضی اللہ تعالیٰ عنہم
وہو الذابغ من الخلفاء الابرار الابرار رضوان اللہ تعالیٰ علیہم اجمعین

اول و آخر ابرار توتنی | مشرق و مغرب انوار توتنی

فقیر و رایامیکہ بزیا رت روضہ شریفش کہ در توابع بلخ واقع است
مشرف شدم و حضور ہی لوفے واوہ بزبان شوق چند فروے بقافیثہ نوکی
معروض و شتم اینجا ایراوان بخاطر فاتر زیبا نمود و نظر

یا علی بادشاہ کو بیخی
اولیایا سو فراتہ العیسی

بولایت کسے قدم نزنند در میں قلب نشت پر زنگم یک نگاہے نمودہ زرساز گرچہ من لائق نگاہے یسم لیک رہ گزار گر قدمے زان شرافت براج ماہ شوم شاہ گروم ولے کمین بندہ بر رسول کریم و صحابش نکتم زوزور کہہ کر مست	بولائے توتتا کہ و م نزنند کہ ز قلا بیش لبی تنگم کارم از یک نگاہ در سار در رہت بہ ز خاک راہ نیم بہی برس میں ان ز کرے زگدانی گذشتہ شاہ شوم بکلاب درت سر انگندہ بہ ہل بیت و حبابش ای سرم خاک باو برت
--	---

فضل راجہ جناب حضرت توتنی
نیست روئے و سیدہ دیگر سوئے

امانتان حضرت امام حسن رضی اللہ تعالیٰ عنہ

کنیتش ابو محمد و لقبش فخر و طیب و سید و لاوش روز شنبه منصف
 رمضان المبارک سنہ اثنین او ثلاث من الهجرة در مدینه منوہ و بعد از شہادت
 امیر المؤمنین حضرت علی کرم اللہ وجہہ الکریم مردم عراق پر نفاق بشرط جنگ اہل
 شام با وی بعیت نمودند چون خدمت وی بعزم شام بدائیں رسید معاویہ نیز
 روی عراق آورد و خدمت حضرت یوفانی لشکر خود دیدہ با وی صلح کرد و
 خلافت را بوی گذاشتہ مدینہ منوہ توطن فرمود بالآخر منکوحہ اش بکرت یزید
 پدید الماس سووہ بخور و نش و او مدت چہل روز بیمار بود روز ہفتم صفر سنہ
 ثلث و اربعین بقولی او ایل ربیع الاول سنہ خمین انتقال فرمود عمش
 چہل و ہفت سال بود اولوش ذکور وہ اندر زید و حسن و عمر و قاسم
 و عبد اللہ و عبد الرحمن و حسین و اثوم و طلحہ و اسحاق و آناث
 شش تن بودند جبرائیل اسم شریفش بر قطعہ حریر بہشت پوشتہ حسن بر علی
 نرود رسول علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ و السلام ہدیہ آوردہ و وی شبیہ
 ترین مردمان بود بہ نبی علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ و السلام روزی امیر المؤمنین حضرت
 ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ امام حسن رضی اللہ عنہ را بروش گرفته بود و سوگند
 می خورد کہ این شبیہ نبی است علیہ الصلوٰۃ و السلام نہ شبیہ علی کرم اللہ وجہہ
 و علی رضی اللہ عنہ استادہ بود و تبسم می نمود از وی می آمد کہ نسبت بہ حج
 حج پیادہ گزاردہ و حال آنکہ بخا بستہ می را با وی میکشیدند رضی اللہ تعالیٰ عنہ۔

امانتان حضرت امام حسین رضی اللہ تعالیٰ عنہ

کنیتش ابو عبد الله و لقبش سید و شهید و لاؤش در مدینه منوره روز شنبه
 چهارم شعبان سنه اربع هجری قیل آخر ربیع الاول سنه ثلث مدت حملش
 شش ماه و بیج فرزندی شش ماه نیامده مگر وی و کچی علیه السلام چون
 نوبت امارت بیزید رسید قریب بیست هزار اهل عراق بارسوا و که مسلم باث
 بیعت نمودند و او را طلب داشتند و این اثنا عیب را شد من زیاد بفرموده بیزید بپید
 از بصره بکوفه آمد چون خدمت امام از مکه معطره سمت عراق روان شد اهل عراق با عبید
 بن زیاد در قصد کشتن او اتفاق نموده بر او برآمدند جناب و را با هفتاد و دو تن
 و پاهشتاد و دو تن از اهل بیتش و ابناء عش روز جمعه و بقوله روز شنبه عاشتر محرم
 سنه احد و ستین شهید ساختند عمر مبارکش پنجاه و شش سال و پنجاه و هشت روز
 اولادش ذکر بقول اصح علی اکبر علی اصغر جعفر عبد الله که در هنگام طفلی
 باید رخوش همراه بودند و بغز شهادت رسیدند و اناث دوتن بودند رسول صلی
 الله علیه و آله و صحبه و سلم وی را حسین نام نهاد و وی را جمالی بود که چون در تار یکی
 نشسته مردم از بیاض حسین او و بریق رخساره مبارکش بوی راه بردند و در
 از سینه تا پاهایها مشابه بود با رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم چنانکه امیر المؤمنین
 حسن از سینه تا فرق سر و رسول صلی الله علیه و آله و سلم فرموده است که حسین
 من است و من از حسین ام خدا و دوست میدارد آن کس که حسین رضای
 دوست دارد و حسین سبط است از سباط.

مَدِينَةُ كَرْبَلَاءَ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ
 أَمَّا أَحْضَرُ مَا مَرَّ الْعَابِدِينَ بِرَجْسِ اللَّهِ تَعَالَى

کنیتش ابو محمد و ابوالحسن و لقبش سید العابدین و زین العابدین و سجا
 و لاؤش روز شنبه پنجم شعبان سنه ثمان و نکلین یا ثلث و نکلین در زمان حیات

امیر المؤمنین علی کرم اللہ وجہہ در مدینہ منورہ واقع شد و او در روضہ واقعہ پذیرگوار
 خود مرخص ہو و چون عمر عزیز پیش پہنچا ہ و ہفت سال رسید گفتمہ ولید بن عبد الملک
 و وارث ہم محرم سنہ خمس و تسعین اور اپنے شہید ساختند اما ہمتش سی و چہار
 سال و دو روز و اولاد و زکورش محمد باقر زید عمر عبد اللہ حسن حسین
 اکبر حسین اصغر عبد الرحمن سلمان علی محمد اکبر محمد اصغر
 و آفات چہارتن بود و مادر امام زید العابدین شہر یاقو و ختریز دجو و از اولاد
 نوشیروان عادل است و سبب تلقیب او زین العابدین آنکہ شبے در نماز تہجد بود
 و شیطان بصوت از وہائی خود را با و نمود و بے هیچ ملتفت نشد آخر پائی مبارک
 او را گزید و او را در و ناک ساخت خدائی تعالی بے منکشف گردانید
 کہ این ابلیس است پس وے را و شنام داد و پیا پنچہ ز و و گفت و و شو
 ای ملعون دور شد برخواست تا و ر و خود ادا نماید ہاتف صد او ادا انت

زین العابدین سے بارگفت

اما خامس الامر محمد بن علی بن العابدین رضی اللہ عنہما

کنیتش ابو جعفر و لقبش باقر ^{رضی} بنی اہل بیت لبقرة فی العلم و توسع فیہ ما در شش
 امر عبد اللہ فاطمہ بنت الحسن بن علی رضی اللہ تعالی عنہما و لاوش
 در مدینہ منورہ روز جمعہ سیوم ماہ صفر یا غرہ رجب سنہ خمس و خمسین پیش از شہادت
 امیر المؤمنین حسین رضی اللہ عنہ بسہ سال و وفاتش سنہ اربع عشر مائے
 و عمرش پنجاہ و ہفت سال و قبرش در بقیع نزدیک ریش و اما ہمتش نوزوہ سال وے
 گفتمہ است کہ بر جای زین عبد اللہ در آمد و سلام کرد و چشم و پو شیدہ شدہ بود
 سلام مر اجواب داد و گفت کیستی گفتم محمد بن علی بن حسین گفت ای فرزند رسول تہ

پیش آنی پیشتر شدم دست مرا بوسید و از جانب سول سلام بر من خواند
و گفت پیغمبر علیہ السلام مرا گفت ای جابر شاید که با منی تا وقتیکہ ملاقات کنی
با یکی از فرزندان من کہ وی را محمد بن علی بن حسین گویند خدا
تعالی وے را نور و حکمت خواهد داد و وے را از من سلام برسان

امام ساس حضرت امام جعفر بن محمد بن علی بن ابی طالب رضی اللہ عنہما

کنیتش ابو عبد الله و ابواسحاق عییل و له القاب اشهرها الصادق و مدرس
ام فروه بنت قاسم بن محمد بن ابی بکر بن الصدیق رضی اللہ تعالی عنہم
و مادر ام فروه اسما بنت عبد الرحمن بن ابی بکر رضی اللہ عنہما و لاؤش
در مدینہ منورہ ۳۳ شلت و ثمانین من الهجرة و قیل روز دوشنبہ ہفتم ربیع
الاول و فاش نیرود مدینہ منورہ روز دوشنبہ منتصف رجب ۳۸
ثمان و اربعین مائت مدت حیاتش شصت و پنج سال اما شش سی و چهار سال
و دو ماہ و قبرہ فی البقیع عند ابیہ و جدہ رضی اللہ تعالی عنہم
اولاد و کورش موسی کاظم اسحق محمد اسمعیل عبد اللہ عباس
علی انات سہ تن بودند از عظامی علمای و کبرامی مقتدا اولیا است اورا
فضائل و کمالات بسیار است و طریقہ اکابر نقشبندیہ بوسے اتصال وارد
چنانکہ در مجلس مذکور نشو و انشاء اللہ تع

امام ابراہیم بن محمد بن جعفر بن صادق رضی اللہ عنہما

کنیتش ابو الحسن و ابو ابراہیم و لقبش کاظم مادرش ام رولہ بودہ
حمیلہ بن یزید و لاؤش در ابواب میان مکہ و مدینہ در روز شنبہ ہفتم صفر سنہ ثمان و عشرين مائت

وفاش در حبس هارون الرشید در بغداد و ایام حیاتش پنجاه و پنج سال امامتش بیست و پنج سال و ستم ماه اولادشش زکوری علی رضا زید ابراهیم عقیل هارون حسن حسین عبد الله اکبر عبد الله اصغر اسمعیل محمد احمد جعفر یحیی اسماعیل عباس ابوالقاسم حمزه عبد الرحمن قاسم جعفر اکبر جعفر اصغر اناث هزوه تن بودند عابدترین و کریمترین اهل زمان خود بودند رضی الله تعالی عنهم اجمعین

ما شام حضرت امام علی رضا بن موسی کاظم رضی الله عنهما

گفتند ابو الحسن لقبی رضای این کنیت و لقب پدرش بوی نهادند و هو فی رضا الله سبحانه و رضاء رسول الله و در شب نوبه است لا تش در مدینه منوره بوده روز پنجشنبه یازدهم ربیع الآخر سه شنبه و جمعه مائت و قاتش در ولایت طوس بود در قریه سناباد از رستاق توغان فی شهر رمضان ۲۰۸ شان و اکتین و قبرش طرف قبله قبر بارون الرشید در قبه که در سری حمید بن قحطبه طای است امامتش بیست و یک سال و پنج ماه و کسری ایام حیاتش پنجاه و یک سال و کسری ماوراءشام و بوده که بسپانانها دارد و منها نخج و ازان همیشه بود ماوراء کاظم رضی الله تعالی عنه شیخ مصطفی راضی الله علیه و آله و سلم بجا ابید که فرمود نموده بمبوسی بخش کند و و باشد که از وی فرزندی وجود گیرد که بهترین اهل زمین بود و از ام رضا رضی الله عنده و ابیت کنند که گفت چون برضا حامله شد هم هرگز از خود نقل حمل بر نیافتم و در خواب از شکم خود آواز شنیدم و آواز تسبیح تهلیل می شنیدم مول و مهیت بر من غلبه میکرد و چون بیدار میشدم هیچ آوازی نمی آمد و در زمان ولادت و هنگام زیدین نهادند که با آسمان کرده لب مبارک خود را می جنبانید چنانکه کسی سخن گوید و مناجات کند اولاد زکوری محمد تقی ابو جعفر اکبر ابو جعفر اصغر ابو الحسن ابراهیم حسین اناث یک تن بوده

امام محمد بن علی رضی تعالیٰ عنہما

کنیتش ابو جعفر و لقبش نقی و جو او مادر وی ام ولد بود و در خیردان نام و لاوتش در مدینه منوره بود و زجعه و هم رجب یا ہفتم ۵۰۰ و انیس و تسعین و بیست و فاش روز شنبہ ششم ذی الحجہ ۲۱۰ عشر و ماتین در عہد خلافت معتصم و قبرش در بغداد قفای جد وی کاظم رضی اللہ تعالیٰ عنہما از کمال علم و ادب و فضل و کرم کہ شست با صغیرن نامون مخلص وی شدہ و دختر ام فضل را بزنی بوی داد و ہمراہ وی بہ مدینہ منورہ روان نمود و ہزار و ہفتم در ہر سال بوی فرستادہ سے آمانش ہفدہ یا ہجڑہ سال ایام زندگانش بیت پنجسال و دو ماہ و یازدہ روز من کلما تہ القدر سیتہ یوم العبد علی الظالم اشد من یوم الجود علی المظلوم العلماء غریبا و اکثرہ الیہم اہلہم اولادش ذکور علی نقی و موسیٰ اناث نیز و تن بودند رضی اللہ تعالیٰ عنہما :-

امام عاشر حضرت علی بن محمد نقی رضی تعالیٰ عنہما

کنیتش ابو الحسن و لقبش ہادی و عسکری مشہور باد و رش ام ولد بود و ہ سمانہ نام و قیل امراة الفضل بنت المامون و لاوتش در مدینہ منورہ سیز و ہم رجب ۲۱۰ نہ اربع عشر و ماتین و فاش در سرمن رای از نواحی بغداد و در زمان منتصر روز شنبہ او اخر ۲۵۰ نہ اربع و خمیسین و ماتین قبرش ہم در سرک و بیت کہ سرمن رای داشتہ زندگانش چہل و یکسال آمانش سے و سہ سال و شش ماہ و بیست و ہفت روز مناقب کمالات او زیادہ از حد تکتیب است و اولادش حسن عسکری حسین جعفر رضی اللہ تعالیٰ عنہما جمعین - و از اناث یک تن بود :-

منتصر بابتہ

اما دای عشر حضرت امام عسکری علیه السلام

کنیتش ابو محمد لقبش زکی و خالص سراج وی نیز چون پدرش شهوات بعسکری
 نامش ام ولد بود و سه سوسن نام و قیل غیر ذلک و لاوتش در مدینه روز
 دو شنبه چهارم ربیع الاول ۲۳۲ هجری اثنا و ثلاثین و مائتین و فاش در سرمن رای
 در سنه ستین و مائتین قبرش پہلوی قبر پدرش است مدت چنانست بیست
 هفت سال و دو ماه و بیست روز از آتش پنج سال و هفت ماه کسری از اولادش امام محمد

اما شانزدهم حضرت امام محمد بن الحسن عسکری

کنیتش ابو القاسم لقبش عبد الله و نزل و امامیه حجت و قائم و منتظر و مهدی
 و صاحب زمان و هو عندم بز اخیر اعم خاتم الولا ئیر و الامامة و اقمم
 یزعمون انه دخل السرداب الذي بهر من رای و امته تنظر اليه
 فلم يخرج اليها و ذلك في سنة نحس و ستين و مائتين و قيل في سنة
 ست و ستين مائتين فاختلف الى الان على زعمهم تاو ر ش ام ولد بود و
 نرجس نام و قیل غیر ذلک و لاوتش در سرمن رای در بیست و سیوم رمضان ۲۵۴
 شان و خمسين و مائتين و يقال في ليلة النصف من شعبان سنة
 خمس و خمسين و مائتين امانه و اهل کشف و باطن علماء ظاهر اهل سنت
 و جماعت شکر الله تعالى اسمهم و منهم شيخ علا و المذولترسمانی میگوید که چون
 امام محمد بن حسن مختفی شد و زمره ابدال داخل شد و چون قطب آن وقت علی بن حسین
 بغدادی فوت شد امام محمد بن حسن بر و نماز گزار و بجای او بنشست و نوزده
 سال در مرتبه قطبیت بود و تا فوت شد در مکه ایستاد و نوزده روز فون کرد و بیست

بیان اعتقاد اہل سنت و جماعت شکر اللہ علیہم

در حق مہدی موعود و آنست که مہدی موعود کی از سادات حسینی است کہ در آخر الزمان در مدینہ مشرفہ متولد شود و نام او و نام پدر او موافق نام حضرت رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بود و از مکہ مبارکہ وقت چہل سالگی ظہور کند و قبیل ہجرت او سوی بیت المقدس بود و در کتف او علامت بود چنانچہ در کتف آن سرور بود و در ماہ محرم روز عاشور بعد از سن بچہزار و دو صد الی ما شمار اللہ ظہور نماید و سہ صد و سیزده کس از اشراف قوم بعد و اہل بدر باو بیعت کند در میان رکن و مقام و با او بیرق حضرت رسالت پناہ و پیر اہل بیت و تیغ او باشد صلی اللہ علیہ وآلہ و صحبہ وسلم و خلق را بحق دعوت کند و تمامی عرب و عجم اطاعتش کنند بے جنگ و کرہ و در او اضرایام و می عیسی علیہ الصلوٰۃ والسلام از آسمان نازل شود و در پس او روز جمعہ نماز صبح کند و مدت بادشاہی و سہ اختلاف اقوال ہفت سال یا چہل سال بود و ہکذا یستفاد عن الاخبار و الآثار و العلم عند اللہ و تجارت شیعہ اکبر محی الدین ابن عربی قدس سرہ و در فتوحات مکیہ مطابق ہمین است :-

باشد

سہ قولہ ظہور کند الخ لے ظہور مہدی رحمۃ اللہ علیہ یعنی از زبان والد خود علیہ الرحمہ و الغفران شنیدہ ام کہ والد او شان ہادی الخلق الی الحق حضرت مولانا حاجی میان ضیاء الحق قدس سرہ سے فرمودند کہ فقیر را در مکہ معظمہ بابیکی از دوستان خدا کہ مرا در منزلت غوثیت بود از ظہور مہدی در خدمت او شان سوال نمودم فرمودند کہ بعد از فوت تو دو چند از عمر تو بگذر و ظہور مہدی خواهد شد تا شیخ وفات او شان گل در پی باغ و عمر او شان بشصت سہ سال سپیدہ بودند کہ در درہ فرخشاہ بدرجہ شہادت رسیدند رحمۃ اللہ

این شیعہ شکر اللہ علیہم و آلہم و سلم

۱۲

فصل در بیان مناقب اهل صفه رضی الله تعالی عنہم

بدانکه امت مجتمع اند بر آنکه پیغمبر را صلی الله علیه و آله وسلم گویند و همه بودند از اصحاب که در مسجد
و می لازم بودند و مہیام عبادت را و دست به کلی از دنیا برداشته بودند و از کسب معاش
اعراض کرده و خدا تعالی از برای آنها پیغمبر خویش را فرموده قوله تعالی وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ
يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ فَقَرَاهُمْ هاجرین بودند که کل
بر خدا گروہ رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم ما مور بود صحبت ایشان قوله تعالی وَاَصْدِيقُ
نَفْسِكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ
عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الدُّنْيَا تَارِسُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
هر یکی از ایشان را دیدی گفته ما در و پدرم فدای آنها باد که خدای تعالی از برای آنها
بر من عتاب کرد و قرآن مجید در فضایل ایشان تا خلق است و پیغمبر را صلی الله علیه و سلم
اند در فضایل ایشان اخبار بسیار است ابن عباس روایت کرده که وقف
رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم علی اصحاب الصفة فرای فقر هم و جهد هم
و مع ذلك طيب قلوبهم فقال ابشر و ايا اصحاب الصفة فمن بقى من امتى
على النعت الذى انتم عليه و اضيا بها فيه فان من رفقاى فى الجنة معنى خبر
آنست که چون پیغمبر علیه الصلوٰة والسلام بر اصحاب صفه گذشت و مرا ایشان را بیدید
و باستاند و خور می دل ایشان را در فقر و مجاہدت پدید فرمود که بشارت با و مر
شمارا و آنها را که پس از شما پدید بر صفت شما و در فقر خود را رضی باشند ایشان از رفیقان
من باشند اندر بہشت و آسامی بعضی از ایشان نوشته می شود و منهم بلال بن رباح
و ابو عبد الله سلمان فارسی و ابو عبیدة عامر بن عبد الله بن جراح و ابو الیقظان عمار
بن یاسر و ابو سعید و ہزلی و عتبہ بن مسعود و برادرش مقداد بن اسود

وعبد اللہ بن عمر رضی اللہ عنہ وخطاب بن ارت و صہیب بن سنان و عتبہ بن غزو ان
 و زید بن خطاب و ابو کبشہ و ابو المرثد کنانہ بن حصین عدوی و حذیفہ بن الیمان
 عکاشہ بن محسن و مسعود بن ربیع انصاری و ابو ذر جندب بن جنادہ غفاری و
 صفوان بن بیضا و ابو الدرداء عویم بن عامر و ابو لبابة بن عبد المنذر و عبد اللہ
 بن بدر الجہنی و غیر ہم رضی اللہ تعالیٰ و ارحمنا ربنا بحرمتهم امین و ادرخلنا
 فی زمرة اتباعهم یارب العلمین اما ابو ہریرہ و ثوبان و معاویہ بن الحارث
 و سائب بن خلد و ثابت بن و دیعہ و ابو عیسیٰ بن عویم بن ساعد و سالم بن عمر بن
 ثابت ابو البشیر بن عمر و صہیب بن سنان عبد اللہ بن ائیس و حجاج بن عمر و الاعمی
 رضی اللہ تعالیٰ عنہم نیز از جمله ایشانند و در ان درجه بودند گاهی بسبب تعلق کردند

کذا وجدت فی المکتوب

و ذکر بعضی صحاب کبار کما صحیحاً علیہ السلام و حبیبہ

الالف۔ ابو ذر غفاری ابو سعید بن الحارث بن عبد المطلب ابی بن کعب انصاری
 ابان بن سعید ابو ہریرہ عبد الرحمن بن صخر الاویسی اسامہ بن زید حارثہ قضاعی
 اشجع منذر بن عامر العبداء ابو اللاحم خلف بن عبد الملک انصاری اشعث محمد
 بن قیس ابو محسن عکاشہ اسدی اوس بن ثابت برادر حسان انس بن نصر ابو حمزہ
 انس بن مالک اسعد بن زرارہ انصاری ابو امامہ باہلی ابو بردہ بن قیس بن عامر
 ابو موسیٰ اشعری عبد اللہ بن قیس ابو ہریرہ عبد اللہ بن نسلہ انصاری ابو بکر
 تبع بن حارث ابو حذیفہ بن یاسم بن عتبہ بن عبد شمس بن عبد مناف ابو جابر
 سماک بن حرثہ الانصاری ابو الدرداء بن عویم بن عامر الانصاری ابو البشیر
 بن تہیان الانصاری ابو طلحہ زید ابو عثمیرہ اسما بن حارثہ بن سعید الاعمی اسد بن سمر بن

ضمیر ابو العاص بن بلیغ زوج زینب رضی اللہ عنہا اسد بن عروہ اکاں بن نعمان انصار
 ابو کبشہ سلیم ابو محذورہ سلمی بن سلمة ابو مسعود غنیمہ ابو ایوب خالد بن زید انصار ابو
 سعید بن زید عدوی ابو نافع ابو قتادہ الانصاری ابو سید مالک بن ربیعہ الانصار
 ابو البشر کعب بن عمر الانصاری ابو قتادہ انصاری بن نعمان ابو سعید خدری بن سعید
 بن مالک انصاری ابو الطفیل عامر بن وائلہ لیشی آخرین اصحاب بحسب وفات
 الباء بلال بن رباح حبشی مؤذن بجلی بن منبہ بجلی بن ثقیف برادر بن عازب
 انصاری برادر بن مالک برادر بن معرور سلمی بریدہ بن حصیب سلمی بشر بن رطائ
 قرشی بشر بن سعد انصار بلال بن حارث التاء تمیم بن اوس وارانہ تمیم
 بن سولی بن خراش الخزرجی تمیم بن یعارن الخزرجی التاء ثابت بن قیس الانصار
 خطیب ثابت بن ضحاک الانصاری ثعلبہ بن غنم بن عدی الانصاری ثوبان حکمی
 ثابت بن ہزال انصاری اکچیم جعفر طیار برادر جید رکار رضی اللہ تعالیٰ عنہما
 جریر بن عبد اللہ بجلی جابر بن عبد اللہ انصار جبار بن سعید غفاری جابر بن صخر
 بن امیر انصاری جعفر بن ابی سقیان جابر بن مرہ عامری جنادہ بن امیة ادوی
 جنادہ ووسی الحاء حمزة بن عبد المطلب سید الشہداء و عم النبی علیہ علی آلہ الصلوٰۃ
 والسلام و اخید من الرضاع حارث بن ہشام خزیمہ بن ثابت و و شہادتین
 حارث بن خزیمہ انصاری حکیم بن حرام قرشی حسان بن ثابت انصار کثاع مداح پیغمبر
 علیہ الصلوٰۃ والسلام حارث بن نوفل حارثہ بن سراقہ انصار حارثہ بن عمر انصار
 حارثہ بن نعمان انصاری حمز بن عدی حنظلہ بن مالک خدیجہ بن مالک غفاری
 خدیجہ بن الیمان صاحب سرہ علیہ السلام حصین بن حارث بن عبد المطلب حکم
 بن سعید بن عاص بن امیہ حویط بن عبد العزی حارثہ بن ابی حازم اصم
 الحاء خالد بن ولید قرشی مخزومی خفاف بن بدیہ خیاب بن الارث خوات بن الجحیر

الدال وجیه بن خلیفۃ الذال ذوالبحاوی بن عبد اللہ بن عبد السہم ذوالشمالین عمیر بن
 عبد بن عمرو کہ اور ذوالبیدین ہم گوئید ذرعہ بن عامر اسلمی رضی اللہ عنہم ربیعہ بن اکثم
 بن شجرۃ ربیعہ بن کعب بن مالک رافع بن خدیج انصاری رفاعۃ بن مالک بن عجلان
 انصاری رفاعۃ بن عمر بن نوفل انصاری رکانۃ بن عبد یزید بن ہاشم بن
 عبد المطلب زویف بن ثابت بن سکن الزاء زید بن حارثہ زید بن ثابت
 انصاری زید بن لیحان زہیر بن عجرۃ زہقان بن حصین بن بدر زہیر بن قیس
 لہنسلوی زہرۃ بن خونہ بن عبد اللہ زید بن صفوان زید بن ارقم بن زید زید بن حاب
 زید بن سہل انصاری السبین سلمان فارسی سعد بن معاویہ سہیل رومی سہیل
 بن عدی سہیل بن قیس سلمۃ بن ثابت سعد بن سوید سلیم انصاری سہیل بن
 سعد سمرہ بن جندب سکران بن عمرو سنان بن ابی سنان سلمۃ بن عبد اللہ
 سلمۃ بن اسلم سعید بن عاص بن امیہ سعید بن ثابت سعید بن ربیع سلمۃ بن عمرو
 سلمۃ بن مسعود سعید بن عدی سہیل بن جمان سوید بن سعد سعد بن عبادۃ سوید بن
 نعمان سہیل بن بیضا سہیل بن حیث النشبین شیبۃ بن عثمان شرجیل بن
 حسنہ شراویہ بن اوس انصاری الصاد صفوان بن امیہ صہیب بن سنان
 صلتہ بن اشعث الضاد ضارم بن مقرون مزنی ضمام بن ثعلبۃ سفدی الطاء طاق
 بن شہاب طفیل بن حارث طفیل بن عمرو وطلحہ بن عقبۃ انصاری طلحہ بن اسحاق -
 الظاء ظہیر بن رافع بن اسحاق العین عباس بن عبد المطلب عم النبی صلی
 اللہ علیہ وآلہ وسلم عمار بن یاسر عیسیٰ عبد اللہ بن ام مکتوم عمرو بن امیہ ضمیر بن عامر
 بن فہیرہ عبادہ بن خشتخاش عبد اللہ بن عمرو انصاری بدری عبد اللہ بن ریح -
 عبد اللہ بن جبیر عمارۃ بن مخلد عمرو بن جموح عمر بن حمام بن جموح عقیبہ بن ربیع عبید
 معالی عبید بن یہان عبد اللہ بن سائبہ عباس بن عبادۃ عبد اللہ بن رواحہ عبادۃ

الشموی

قرن

بن صامت عمرو بن مسعود ثقفى علاء حضرمى عبد الله بن مسعود بنى عبد الله بن زيد
 انصارى عكاشة بن محسن اسدى عمرو بن الحنفى عباد بن لحيان عبد بن امية بن وهب عبد
 بن بهل عبد الله بن صعصعة عمارة بن حقيته عمرو بن اوس بن عمر بن معد يكرب عمرو عاص
 عباد بن بشير عباد بن الحارث عامر بن ثابت عائد بن معوية عبد الرحمن قبطى عناب بن المد
 سعيد على بن عاص عبد الله بن انس عبد الله بن ثابت عبد الله بن سعيد عبد بن مالك
 عبد الله بن عتيق عامر بن اوس عامر بن حزم عمرو بن طفيل بن عمرو عبد الرحمن بن عبد
 عبد الرحمن بن خيل عبد الله بن بديل عبد الرحمن بن خالد بن وليد عبد الرحمن بن ربيعة
 عبد الرحمن بن سهاك عبد الرحمن بن عايد عبد الله بن نيس عمران بن حصين
 عبد الله بن عباس صبيد الله بن عباس عبد الله بن مغفل مزنى عبد الله بن عمرو بن العاص بن عبد
 بن قوط ازوى عثمان بن عامر قرشى پدر حضرت ابو بكر صديق كنيته ابو قحافة رضى الله عنها عبد
 بن جدر و عثمان بن ابى العاص عثمان بن طلحة عتبة بن عبید عرابض بن سارية عبید بن زيد
 عقيل بن ابى طالب اخ مرثضى الله تعالى عنها عبد الله بن جعفر بن ابى طالب عدس
 بن حاتم طائى عمير بن مالك عدى بن عميرة عثمان بن مظعون عبد الله بن قيس عبید بن
 خلف قرشى عبد الله بن حارث عبد الله بن عمر بن خطاب وقد مضى اسمه في ذكر
 اسماء اصحاب الصفة ورضى الله تعالى عنهم عبد الله بن زبير عبد الله سهل عمارة بن
 عمارة بن عتبة مكرمه بن ابى جهل عبد الله بن ابى اوفى الفاء فضيل بن عباس فيروز
 وليمي فضالة بن عبید لقاف قيس بن سعد انصارى قبيلة بن زويب قنادة
 بن نعمان قثم بن عباس بن عبد المطلب الكاف كعب بن عجرة كلثوم الاوسى اللاهر
 لبید علمى شاعر الميم محمد بن ابى بكر الصديق مصعب بن عمير معاوية بن جبل نصاي
 مقداد بن الاسود محمد بن سلمة معاوية بن ابى سفيان سوزن مخزومة مقدم بن معد يكرب
 مغيرة بن شعبه مغيرة بن سعد النون نوفل بن حارث نوفل بن معوية نعمان بن مقرن

نعیم بن اوس و الرئی الواء و ائذ بن اسقع و یسید بن عقیقۃ الہارثی و یسید بن عتبۃ الیاء و یسار

ذکر الستہ الباقیہ من العشرۃ المبشرۃ الیاء و یسار

طلحہ بن عبد اللہ زبیر بن عوام سعد بن ابی قاص سعید بن زید عبد الرحمن بن عوف ابو عبیدہ بن
ابحراح رضی اللہ تعالیٰ عنہم و عن سائر الصحابۃ اجمعین **تسبیحہ** مخفی نماز کہ
نسبت سلسلہ علیہ حضرات طیفویہ نقشبندیہ مجدیہ معصومیہ صبغویہ صفویہ از حضرت خواجہ

کائنات مفخر موجودات رحمتہ للعالمین شفیع المذنبین خلاصہ موجودات

اشرف مخلوقات حبیب رب العالمین سید ولد آدم اجمعین احمد

مجتبیٰ حضرت محمد مصطفیٰ صلی اللہ علیہ و علیٰ آلہ و صحبہ افضل

الصلوٰۃ و اکمل التحیات بخلیفہ اول و پیر و پیش مقتدای صفا و کبار ثانی اثین

اذہبنا فی الغار مقدم جادہ تحقیق حضرت ابی بکر الصدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ

و امیر المؤمنین امام الاعدلین واقف اسرار تزیل محدث کلام الجلیل جناب

فیض اب خلیفہ مکرم فاروق اعظم صاحب لدۃ و الاحتساب حضرت عمر بن الخطاب

رضی اللہ عنہ و امیر المؤمنین امیر الاورعین الذی استجیت منہ ملائکہ الرحمن

رفیق النبی فی الجناد فی النورین والبرہان جامع آیات القرآن کمثل لتزیب لوج

الرحمن حضرت عثمان بن عفان رضی اللہ عنہ و امیر المؤمنین امیر الاشجعین

مولی العرب و العجم صاحب فضل و الکریم مظهر العجائب و الغرائب حضرت علی بن

ابی طالب رضی اللہ عنہ سیدہ و منہم و من الصدیق التقی بحضرت سلمان فارسی

رضی اللہ عنہ فائز گرویدہ چہ خدمت و رضی اللہ عنہ باوجود یافت صحبت حضرت خیر البریہ

و بیعت خلفا را ربوہ منظر کمالات صدیقیت شدہ و از خدمت حضرت سلمان

فارسی رضی اللہ عنہ این نسبت علیہ بحضرت قاسم بن محمد بن ابی بکر رضی اللہ عنہم رسید و

و از ایشان با امام همام واجب تعظیم و التکریم مقتداً اطلاق حضرت امام جعفر صادق
 منتقل شده و نیز خدمت حضرت قاسم مذکور جدا و ری امام مذکور است رضی الله عنهما
 لهذا خدمت امام فرموده ولد فی ابوبکر مرتین چه مراد از تولد مرتین که ذکر یافته
 یکی ولادت صوری است که نسبت والده باورسیده و ثانی ولادت مسنومی است
 که بانتساب لایت او فاضل گردیده رضی الله عنهما و این نسبت بجهت از ولایت
 متمیز بکمالات نبوت است و معبر بولایت صدیقیه

بیان نسبت شانیه امام الخلیف جعفر الصادق علیه السلام که بواسطه
 ابائی کرام خود در عنوان الله علیهم جمعین مشرف شده اند بدین تفصیل

که حضرت ورا از والد ماجد خویش امام همام پیشوایی اکابر حضرت محمد بن ابی قریب رضی الله
 عنه ایشان از ماجد خود حضرت زین العبا امام سجاد رضی الله تعالی عنه و ایشان از والد ماجد
 خویش قره عین ثبول و ولی و وارث نسبت نبی محبتی ثقلین حضرت امام حسین رضی الله
 و ایشان را از امام المؤمنین امام الاشجعین اسد الله الغالب حضرت علی بن
 ابی طالب کرم الله وجهه الکریم و حضرت ویر از جناب فیضیاب رسالت انتساب
 صلی الله علیه و علی اله الکرام و صحبه العظام و این نسبت کنایه از ولایت
 خاصه خلاصه غیر متمز جاست و در ماوه امام این هر دو نسبت متمیز بوده اند
 کمثل مدیح البحرین یلتقیان بینهما بد زخ لا یبغیان و وی رضی
 الله تعالی عنه جامع ولایتین و مرجع طریقین گردیده و از این جهت این
 طریق را تفوق بر سایر طرق اکابر ثابته و پیش طاق این بزرگواران
 مرتفع گردیده مجمع البحرین آمده **فرد**

از این اینون که ساقی در می نهند | حریفان را نه سرماندند و ستار

و بعضی این نسبت ثانیه را اول گفته و اولی را ثانی قرار داده اند چنانچه در شجره منظومه خود
 حسین که از خلفاء مرشد امام حضرت قیوم جهان قدس العزیز است
 محقق نامند که چون عاشیه حضرت مرشدی ام قیوم جهان قدس العزیز و الاقدس در
 رساله منظومه خود که در بیان کیفیت نسبت اکابر طریقه اربعه مسمی چهار جوی نموده اند نسبت
 طرق اربعه را بجناب فیضآب اسد اللہ الغالب داده اند و جمله طرق را از ایشان جاری
 و اثبات کرده اند و تحقیقات واضح فرموده و فی چند از آن نوشته می شود و هذا هو

چون بیان کیفیت نسبت باطنی جناب حضرت امام جعفر صادق رضی اللہ تعالی عنہ
 نموده شد و معلوم گردید که مقتدای اکابر این سلسله علیہ وجود شریف و لیت
 و عروۃ الوثقی این طریقه جلیله ذات علیا صفات او است پس ختم مقدمه اینجا قرار داد
 بتفصیل ذکر مناقب و آثار و ندرت چه فضائل او اظهر من الشمس است که هر صغیر و
 کبیر بر ناز و پیر از خصوصیات او با خبر اند و تکرار ذکر آن تحصیل حاصل بیت

در مکررین مضمون بگنجد لطیفیت

|| کم و دهر رنگ کسی بنزد جنا بسته را

شروع در منتخبات نموده شد و احوال منتسبان او به بیان آمد که از انعکاس باطنی و

بهره ورشده چون کواکب هدایت نشان شبستان جهان از شعشعان انوارشان افروخته
 و سلسله ذہبیه را بنحانه آفتاب رسانیده فرد

|| این سلسله از طلا رناب است || اینچنانہ تمام آفتاب است ||

منتخب اول ذکر رسیدن این نسبت شریفه بحضرت سلطان العارفین

پایزید بطامی قدس و مسمی شدن بطریق و این منتخب شمایر پائتروه تذکره است -

تذکرہ اولیٰ از منتخب اول

مخفی نماند کہ خدمت سلطان العارفین ابن نسبت شریف را از روحانیت سید الخلائق حضرت امام جعفر الصادق رضی اللہ عنہ یافته و مستفید گردیده و نام ایشان طیفون عیسیٰ است لهذا این طریقہ را مقدمین طیفوریہ نامند و ایشان مقتدائے اہل تصوف و پیشوائی ارباب توحید اند ایشان را در سائر صوفیہ شان عظیم است لهذا لقب سلطان العارفین اند و تفصیل احوال ایشان تطویل سے طلب مختصر آنکہ صاحب جذب قوی بوده اند و کلام مبارک ایشان سکر آمیز است فاما بعینہ سخنان را کہ نسبت بایشان سے نمایند اقرار است چنانچہ در نفحات خدمت مولوی جامی علیہ الرحمۃ و ذکر ایشان سے نوید کہ شیخ الاسلام قدسہ گفت بر بایزید فراوان دروغها بستہ اند می گویند کہ چون خدمت ایشان نازمی کردند قعقہ از استخوان سینہ پیرن می آمدے و شنیدہ سے شدے از نسبت حق و تعظیم شریعت و رحمت رحلت فرمودہ اند الھی ما ذکرک الامن غفلة و ماخذ متک الامن فترة ہرگز یاد نہ کردم ترا مگر از سر غفلت و ہرگز ترا نہ پرستیدم مگر از ہر فترت این گفتند و جان بجان سپردند رضی اللہ تعالیٰ عنہ و ایشان را بعد از مرگ بخواب پدید گفتند حال تو چیست فرمود کہ مرا گفتند ای پیر چہ آوردی گفتم درویشی بدرگاہ ملک شود ویرانہ گویند چہ آوردی گویند چہ خواهی و نیز در نفحات می آرد کہ در عیشا پو مجوزہ بود عراقیہ نام از در ہا سوال کردے از دنیا رفت بخوابش دیدند گفتند حال تو چیست گفت گفتند چہ آوردی گفتم آہ ہمہ عمر را بدین در حوالہ می گردند کہ خدا دہا و کون می گویند چہ آوردی فرمودند راست می گوید از و باز شویدی این قطعہ شعر از کلام حضرت سلطان بایزید بسطامی است قدس سرہ السامی شعر

مِنَ الْحَسَنَاتِ وَالْقَلْبِ السَّلِيمِ
اِذَا كَانَ الْوَفْوَدُ إِلَى الْكَرِيمِ

وَقَدْتُ إِلَى الْكَرِيمِ بَغِيرِ زَادٍ
وَحَمَلُ الزَّادِ أَقْبَرُ كُلِّ شَيْءٍ

و بعضی این شعر را بر کفن میت می نویسند و در مدفن مبارک ایشان اختلاف است
و در جاها متعدد و تعیین نمی نمایند و از آنها در بسطام که ولایت ایشان بوده مشهور و
معروف است و فقیر در موضعی قریب عسک من توالج بلخ زیارت مزار ایشان متعدد
گردیدم و فیوض و برکات و بهیت و رقت بسیار آنجا مشاهده نمودم آن
موضع را لقب سلطان العارفین می نمایند و بر تلمه مدوکی مرتفع صورت
تبر مبارک ایشان را ساخته اند یزار و یسبرک به رحمة الله علیه
و علی سائر السبالحین

تذکره ثانی از منتخب اول رذکر سلطان المشایخ حضرت خواجہ ابوالحسن خرقانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ

نام مبارک ایشان علی بن جعفر است یگانہ عصر و غوث و وقت خویش بودند
و کسب کمال از روحانیت حضرت سلطان العارفین نموده اند چه نسبت ولایت
این هر دو بزرگوار بعد از رحلت متبوع خود با به ثبوت پیوسته و خدمت سلطان
العارفین در فراست باطنی و ارث نسبت معنوی خود ایشان را معلوم نمود
بشارت داده اند چنانچه خدمت مولوی رومی در مشنوی معنوی آن
بشارت را بنظم کشیده تصریح فرموده اند مشنوی

میزند بر آسمانها خرکے
از من او اندر مقام افزون بود
حلیه اش و گفت ابر و وزن

بعد چندین سال می زاند شھے
رویش از گلزار حق گلگون بود
چسیت نامش گفت نامش بوالحسن

قد مت علی الکریم بغیر زاد من الاعمالی والقلب السلیم
ر و حصل الزاد اقبر کل شیء اذا کان القندوم الی الکریم
ذکر خواجہ ابوالحسن خرقانی رحمۃ اللہ علیہ

قد وہم رنگ او ہم شکل او طیہ ہائے رُوح او را ہم نمود حلیہ تن بچو تن عاریت است	یک بیک واگفت از گیسوی او از صفات و از طریق جامی او بود دل بر آن کم نہ کہ آن جیسا عت است
--	---

است

روئے باصحاب خود فرمودند کہ یہ چیز بہتر بود اصحاب گفتند شیخا ہم تو بگوئی گفت
وے کہ در وہ ہمہ یاد کردگار بود از وے پرسیدند کہ صوفی کیست گفت بمرقع
و سجادہ صوفی نبود و بر سوم دعاوات صوفی نبود صوفی آن بود کہ نبود پر سیدند کہ
اخلاص حسیست گفت ہر چیز برای حق کنی اخلاص است و ہر چیز برای خلق کنی ریاست و
فرمودند ہرگز با کسی صحبت مدارید کہ شما گوید خدا و او گوید چیزی دیگر و ہم وے گفتہ کہ اندوہ
طلب کن تا آب چشمت پدید آید کہ حق سبحانہ و تعالیٰ گریہ بندگان را دوست میدارد
و ہم وے فرمودہ کہ اگر سر و دے بگوید و بان حق را خواهد بہتر از ان بود کہ قرآن
بخواند و بدان حق را خواهد و ہم وے گفتہ کہ وارث رسول صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم
آن کس بود کہ بفعل رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم اقتدا نماید نہ آن بود کہ
روئے کاغذ سیاہ کند نزد وے گفتند کہ شبلی گفت آن خواہم کہ نخواہم
فرمود کہ این ہم خواستی است کہ وے گفتہ امروز چہل سال است کہ تاور یک
وقت حق بدلمے نگر دو و بجز خود را نمی بیند **شعر**

ما بقی فی غیر اللہ شیئاً | ولا فی صدري لغيرہ قرأماً

فرمود کہ چہل سال است کہ تا نفسم یک شربت آب سرد خواہد یا شربت ووغ نزش
می خواہد تا ہنوز وے را ندادہ ام و وے گفتہ کہ روشنترین دلہا آن بود
کہ در ان راہ خلق را نبود و بہترین کار ہا آن بود کہ در ان اندیشہ مخلوق نبود و
ظلال ترین نعمتہا آن بود کہ بچہر تو بود و بہترین رفیقان آن بود کہ زندگانش
با حق بود و وفات ایشان شب شبہ عاشوراء **شعر** خمس و عشرين اربعاً و واقع شدہ

رحمۃ اللہ علیہ

تذکرہ ثالثہ از منتخب اول ذکر حضرت شیخ ابوعلی فارمدی و تّدس سرّہ العزیز

از جناب حضرت خواجہ ابو الحسن خرقانی این نسبت شریف بحضرت شیخ ابوعلی
فارمدی قدس سرہا رسیدہ و ایشان نیز بحضرت خواجہ ابوالقاسم کرکانی صحبت
دشتمہ مستفیض شدہ اند و از اینجا طریقہ کبریہ با نقشبندیہ جمع میشود و رضی اللہ
عنہما ابوالیمان نام ایشان فضل اللہ بن محمد است شیخ الشیوخ خراسان بودہ اند و مقرو
بطریقہ خاصہ خود و در تذکرہ و معظمت شاگرد امام ابوالقاسم قشیری است انتساب او
چنانچہ ذکر شد بدو طرف است ہم شیخ بزرگوار ابوالقاسم کرکانی و ہم بشیخ عالیقدر
خواجہ ابو الحسن خرقانی است کہ پیشوائی مشایخ و قطب وقت خویش بودہ است ابوعلی صیفا مید
کہ در ابتدائی جوانی در نیشاپور بودم بطلب علم مشغول شنبدم کہ ابو سعید ابو خیر از حمنہ آمدہ
است مجلس میگودیر فتم تا ویرا بہ بنیم چون چشم من بر جمال وی افتاد عاشق وی گشتم و محبت
این طائفہ در دل من بیشتر شد یک روز در مدرسہ در خانہ خود نشسته بودم آرزوی
دیدار شیخ در دل من پدید آمد وقت آن نبود کہ شیخ بیرون آید خواستم کہ صبر کنم تا بیرون
برخوایم و بیرون آمدم چون بر سر چار سو رسیدم شیخ را دیدم با جمیع انبوه می رفت
من ہم بر اثر ایشان میرفتم بے خویشی شیخ بجائی در رفت جمیع ہم در رفت من نیز
در رفتم و در گوشہ شدم چنانکہ شیخ مرا نمی دید چون بسماع مشغول شدند شیخ را وقت
خوش شد و وجد بروی ظاهر شد جامه شق کرد چون فارغ شدند از سماع شیخ جامہ بیرون
کرد و در پیش وے جامہ را پارہ مے کردند برای خود ہم کس قطعہ شیخ از آن می گرفت
یک آستین با تریز از ہم جدا کرد و بہاد و آواز داد کہ ای ابوعلی طوسی بجائی من خوب
بازندادم مرا نمی بیند و نمی داند مگر از مریدان شیخ کسے دیگر ابوعلی طوسی نام دارد

شیخ باز آواز داد جواب نداوم سیوم بار باز آواز داد جمعی گفتند که شیخ ترا می خواهد و
پیش شیخ رفتم آن استین تریز بن داو و گفت قمارا چون استین و تریزی انجامه
بشدم و خدمت کردم و جای عزیز بنهاوم و پیوسته بنخدمت شیخ می آمدم و مرا فائده و
روشنی ها از خدمت شیخ پیدا آمد و حالها را و نمونو چون شیخ از نیشاپور بر رفت من پیش استا و ابوالقاسم
قشیری می آمدم و حالیکه پدای می آمد باوی می گفتم و او میگفت برو ای سپهر علم آموختن مشغول باش
روز بروز آن روشنائی زیاده میشد و سه سال دیگر به تحصیل علم مشغول بودم تا
یک روز قلم از محجزة بر کشیدم سفید بر آمد بر خوستم و پیش استا و امام رفتم و حال با
وی بگفتم استا و امام گفت چون علم دست از تو برداشت تو نیز دست از وی بردار
کار را باش و بمعامله مشغول گرد و بر فتم و رختها از مدرسه به خانقاه آوردم و بنخدمت استا و
امام مشغول شدم روزی استا و امام در گریه رفتند و در آنها من بر فتم و در کوسه چند
آب در گریه ریختم چون استا و امام بر آمد و نماز بگذار و گفت این که بود که آب
در گریه ریخت من با خود گفتم بیخودی کردم خاموش گروم و دیگر بار هم بگفت جواب
نداوم چون سه بار گفت گفتم من بودم استا و امام گفت هر چه ابو القاسم بنفست است
بیافت تو بیکت لو آب یافتی پس ندرتے بجایده پیش استا و امام بنشستم یک
روز حالتی بر من افتاد و در آن حالت گم شدم و آن واقعه با استا و امام بگفتم گفت
بوسلی روش من از اینجا فراتر نیست هر چه از این فراتر بود راه فرزان ندانم
من با خود گفتم مرا پیکر باسته که مرا از این مقام بالا تریز و آن حالت
زیادت میشد من نام شنیدم ابو القاسم گر کانی شنیده بودم روی بطوس
نهادم جائیگاه و کئی دهنم چون شهر رسیدم جائے او پرسیدم نشان
دادند رفتم با جماعتی از مریدان خویش در مسجد نشسته بود من دو رکعت نماز
تحتیہ المسجد بگذاردم و پیش وی در آمدم وی سر در پیش من نشست سر بر آورد

آدم

ن
بردار

بودم

وگفت بیایم بوسلی تا چه داری من سلام کردم و نشستم و واقعه خویش بگفتم شیخ
 ابوالقاسم کرکافی گفت آری ابتداءت مبارک باو هنوز بدرجه نرسیده اما چون تربیت
 بیانی بدجه برسی با خود گفتم که پیر من اینست پیش او مقام کردم بعد از آنکه مراد کے دراز
 با انواع ریاضیات و مجاہدات فرموده بود بر من اقبال فرمود و عقد مجلس نمود فرزند
 خویش را بحکم من کرد و پیش از آنکه شیخ ابوالقاسم عقد مجلس فرماید شیخ ابوسعید از
 مہنہ بطوس آمدہ بود و بخدمت وی رفتم گفت ای بوسلی زود باشد کہ چون طریقت
 در سخن آرندهی بر نیامد کہ شیخ مرا عقد مجلس فرمود و سخن بر من کشاوه گشت و نسبت
 علیہ نقشبندیہ را از خدمت خواجہ ابوالحسن اخذ نموده کما مراد حمد اللہ علیہ۔

تذکرہ رابعہ از منتخب اول در ذکر خواجہ امام حقانی
 حضرت ابویقوب یوسف ہمدانی رضی اللہ عنہ

از جناب حضرت شیخ ابوعلی فارمدی رضی اللہ عنہ این نسبت عالیہ بحضرت خواجہ
 یوسف ہمدانی رسید و او از اولاد حضرت امام الائمہ ابوحنیفہ کوفی اندر رضی اللہ
 عنہما کہ ایشان پسر خواجہ یعقوب بن خواجہ عبدالاحد بن عبدالباسط بن طہطہم بن قالمور
 بن محمد امین بن امام اعظم معظم صوفی صافی ابوحنیفہ کوفی رضی اللہ عنہ از اینجا نسبت
 امام الائمہ کہ از خدمت مقتدر اخلاق حضرت امام جعفر صادق رضی اللہ تعالی
 عنہ حاصل نموده چنانکہ فرمودہ اند لولا السنن لهلك النعمان و وسال کامل
 ترک شغل ظاہر نموده بہ تعمیر باطن و در خدمت امام ہمام مشغول شدند و ظاہر را
 بیاطن جمع نمودند از اینجا بانسبت نقشبندیہ جمع میشود ولادت خواجہ یوسف ہمدانی
 روز دوشنبہ دویم صفر ۳۳۰ ہجری بود در ایام طفولیت رو بخدا آوردہ اند
 و علوم ظاہری را تحصیل نموده بخدمت حضرت شیخ ابوعلی فارمدی متافقتا نمودند و از آنجا

عبد اللہ

سلوک طریقت نموده اند و بزیرت خواجہ ابو الحسن خرقانی رضی اللہ عنہم مشرف شدند
و سی و هفت حج پیاده نموده اند و هزاران ختم قرآن کرده اند و در هر رکعتی از نماز شب
یک سپاره قرآن می خوانند و هفت صد جزو کتاب التفسیر و حدیث و فقه
و اصول و فروع در حفظ داشتند و دولیت و سیزده شیخ کامل را ملاقات
کرده اند و مستفا و شده اند و هفت هزار بیت پرست مسلمان نموده اند و بر آن
قوت خود و هفتانی یا کسب با دیگر بوقت حاجت میکرد و در هر سال چهل روز حساب
عوام می فرمودند تا سن هفتاد و پنج سال متاهل شدند و اکثر عمر شریف را در
مسافرت گذراندند و آخر از بهمان بسم قند آمدند و تزویج نمودند و همراه نو اہالی
و علماء بمرقند را دعوت می کردند و مباحثہ علم شریعت می نمودند و اکثر با حضرت
صحبت میداشتند و نیز خوب می انداختند و برای دروہا و زخم چشم دار و داوند و خط خوب
مینوشتند و تعمیر و تملیک گاہی نیز داشتند و برای نیت امثال آن تعویذ می نوشتند و نختہ
یازار نمی خوردند و عامہ کلان و آستین کوتاہ و فراخ می داشتند و در حجرہ شریف غیر بلویا
و نمد و قرانغند و در بالش و ابرلق چیزے نمی گذاشتند و تدریس میفرمودند و نوافل نماز
و روزه بسیار و امیکردند و حکایات مشایخ باصحاب خود نقل میفرمودند و خدمت
مولوی جامی در نضجات مینویسند کہ او اضر در مری و ساکن شدند و از آنجا بہرات آمدند
و چند گاہ اقامت کردند و بعد از آن اہل مری و از ایشان التماس مراجعت نمودند و بہر
آمدند و باز بہرات رفتند و بعد از آن غریبت مراجعت بہر و کردند و در راه
فوت شدند و ہم آنجا کہ فوت شدہ بودند دفن کردند و بعد از چند گاہ بہر و نقل
شدند و قات ایشان روز بیست ہشتم محرم پاران را فرمود کہ آب گرم کنید و صابون
نمودند و ضلیفہ سیوم خود را کہ سلطان احمد سیومی باشند را مر بخواندن بسوۃ فاطمہ
و النازعات و کسب کردند و این بیت بزبان مبارک می آوردند و فرمودند

کردند

در کوی تو عاشقان جان بجا بند
کاخ ملک الموت گنجد هرگز

و حضرت خضر و الیاس با جمعی از ابدال و اولیا و اقطاب حاضر شدند و فرمودند که غوث وقت را که حاضر است به پہلوی من و فن کنسید بعد از تمام وصایا روح مبارک عروج فرمود و غوث مومی الیه نیز جان بداد و کان ذلك في شهر ۳۵ ۸۸ خمس و ثلثین و خمساً و عاشر فی الدینا خمساً و تسعین سنه ۸۸۸ فیض آثار ایشان در مروج و ظاهر و مشهور است یزار و تیسیرک به رحمت الله علیه از جمله یاران صاحب کمال ایشان چهار بزرگوار و اختلاف آنحضرت ممتاز بودند بدین ترتیب خواجہ عبدالشکر برقی خواجہ حسن اندا قی خواجہ احمد سیوی خواجہ جهان خواجہ عبد الخالق عجد وانی رضی الله تعالی عنہم و سوائے این چهار اصحاب با کمال حضرت بسیار بودند از ان جمله خواجہ شاه عاتق قری شیخ نظام الدین مازیدی خواجہ محمد خواجہ گادرونی کلابادی خواجہ محمد شوخی خواجہ حلیم ملغانقرمی ابوسوی و امام بچی و خواجہ اسحاق و امام سلمان عارف ترک و خواجہ مہملہ و خواجہ قریش و خواجہ آدم سادواری و خواجہ زباط و غیره و چهار خلیفہ مذکور فوق بعد رحلت آنحضرت چنانکہ وصیت بود ارشاد و خلایق نمودند و از زمان این بزرگواران این سلسلہ طریقہ خواجگان ملقب شد و ایشان بخواجه اولیا ملقب بودند بطریقہ کبرویہ و نیز مجاز بودند و از خلفاء اربعہ ایشان طرق جاری ماند و طریقہ ما نحن فیہ از جناب خلیفہ چہارم خواجہ جهان خواجہ عبد الخالق عجد وانی کہ رئیس طریقہ خواجگان اند مانده رحمت الله علیہم اجمعین

این اصحاب چهار صاحب کمال
قریش

تذکرہ خوار خجرت اول ذکر جناب خواجہ جهان خواجہ
عبد الخالق عجد وانی رضی الله تعالی عنہ

از جناب خواجہ اولیا این نسبت مبارک بخواجه جهان حضرت خواجہ عبد الخالق

محمد وانی رسید و ایشان از اولاد حضرت امام مالک اندکند فی الشیخ و از طرف ما در پادشاهی
 ملاطیبه بودند و اسم والد ایشان خواجه عبد الحمید است و ایشان در سن بیست و دو سالگی
 بطلب خدا مشغول شدند و روش ایشان در طریقت حجت است و مقبول همه فرزند علی اندام
 و در راه صدق و صفا و متابعت سنت مصطفی صلی الله علیه و آله و سلم و محاببت مخالفت
 از بدعت و هوا کوشیده اند و روش پاک خود را از نظر اغیار پوشیده اند ایشان سابق ذکر
 دل در جوانی از حضرت خضر علی نبینا و علیه الصلوٰة و السلام بوده و بران سابق مواظبت نموده
 اند و خواجه خضر ایشان را بفرزندی قبول کرده و فرموده اند که در حوض آب در انی
 و غوطه خور و بدل بجوی لا اله الا الله محمد رسول الله چنان کردند این
 سبق را گرفتند و بکار مشغول شدند و کشاوری یافتند از اول حال تا آخر روزگار ایشان
 نزدیک همه خلق محمود و مقبول بوده بعد از آن بخدمت شیخ الشیوخ عالم ربانی عارف
 سبحانی خواجه امام ابی یعقوب یوسف مهدانی قدس الله روحه به بخارا آمدند و خواجه عبد الخالق
 صحبت ایشان را در یافتند و معلوم کردند که ایشان را هم ذکر اول بوده در صحبت ایشان
 می بودند تا مدتی که بخارا بودند گفتند که خواجه خضر علیه السلام پیرو سابق ایشانند خواجه
 یوسف پیرو صحبت و خرقه بعد از خواجه ابو یوسف ^{بعضو} خواجه عبد الخالق بر ریاضت مشغول
 شدند و احوال خود را پوشیده میداشتند و لایت ایشان چنان شد که در یک وقت
 نماز بجمعه می رفتند و می آمدند و در شام ایشان را مردی بسیار پدید آمد و خانقاه و
 آستانه پیدایش در وزی در ایام عاشورا جمعی انبوه بخدمت خواجه نشسته بودند و
 ایشان در معرفت سخن میگفتند تا گاه جوانی در آمد بصوت زاهدان خرقه در بر سجاده
 بر کتف در گوشه نشست حضرت خواجه در وے نظر کردند بعد از ساعتی آن جوان
 برخاست و گفت حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله و سلم فرموده است که
 اتقوا فراسة المؤمن فانہ ینظر بنور الله عزوجل سرائین حدیث چسبیت

در اینجا

خواجہ رحمۃ اللہ علیہ فرمودند کہ سر این حدیث آن است کہ زنا ببری و ایمان آری جوان
 گفت نمود و باشد منہا کہ مر از زنا باشد خواجہ با خادم اشارہ فرمود و خادم برخاست
 و خرقة از سر جوان برکشید و زیر خرقة زنا ببری پیداشد آن جوان فی الحال آن
 را برید و ایمان آورد و حضرت خواجہ فرمودند بیاید ای یاران بیاید تا ما نیز بمقتضای
 این جوان تو عهد زنا را با قطع کنیم و ایمان آری چنانچہ و سے زنا ظاهری پدیدمانند
 زنا باطنی کہ عبارت از پندار است بریم تا چنانکہ و سے آمرزیدہ شد ما نیز آم
 شویم حالت عجیب بر یاران ظاهر شد و در قدم ہائے خواجہ می افتادند و تجدد
 تو بومی کردند و زونے در پیش پیش خواجہ می گفت اگر خدائے تعالیٰ مرا
 گرداند میان بہشت و دوزخ من و دوزخ را اختیار کنم چہ من در ہمہ عمر بر مراد نفس
 بنوہ ام و راسخا بہشت مراد نفس من بود و دوزخ مراد خدای تعالیٰ خواجہ این
 سخن را گوید و فرمودند کہ بندہ را با مراد چہ کار ہر کجا گویند و رویم و ہر کجا گو
 باشم بندگی اینست نہ آنکہ تو میگوئی آن رویش گفت کہ شیطان را بر روندگان
 پیچ و تیرین باشد خواجہ فرمودند ہر روندہ کہ لبہ حد فناء نفس نہ رسیدہ باشد چون رستم شمشیر
 شیطان بدوست یابد اما آن روندہ کہ بفناء نفس رسیدہ باشد و پراختر نباشد
 بود و ہر کجا غیرت بود شیطان بگریزد این چنین صفت آنکس را مسلم باشد کہ
 براہ حق وارد و خدا را عزوجل بدست راست گیرد و دست سول اللہ صلی اللہ علیہ
 بدست چپ گیرد و در میان این دو روشنائی راہ را سلوک کند و توی مساف
 از راہ دور بخدمت خواجہ آمدہ بود ناگاہ جوانی خوب صوت بخدمت خواجہ در آ
 و طلب دعا کرد و خواجہ دعا فرمود آن جوان نا پیداشد آن مسافر پرسید کہ این
 چہ کس بود خواجہ فرمودند کہ فرستہ بود کہ مقام او در چہارم آسمان بود بسبب تقص
 از مقام خود و راقداوہ بود با آسمان و تیا آمدہ با تو سنگان دیگر گفت چہ کار کنی کہ حق تعالیٰ

بہمان مقام رساند فرشتگان و کرا اینجا نشان دادند و وعاد و خواست کردیم با حاجت مقبول
شد بمقام خوب باز رسید آن مسافر گفت خواجہ مارا بدعای ایمان مدد کنید باشد کہ از این
دام گاہے شیطان جان بسلامت بریم خواجہ فرمودند کہ وعدہ آن است کہ بعد از
ادای فرض ہر کس کہ دعا کند مستجاب شود و تو بر کار پاشش مارا بدعا خیر یاد کن بعد از فرض نماز ترا
یاد کنیم باشد کہ در این میان اثر ابرایت ظاہر شود ہم در حق تو ہم در حق من و باللہ التوفیق :-

تذکرہ سادہ از بزرگان و کرامت خواجہ عارف ریوگری خواجہ
محمود فتنوی خواجہ علی رامینتی رضی اللہ تعالیٰ عنہم

و از حضرت خواجہ جهان این نسبت بحضرت خواجہ عارف ریوگری رحمۃ اللہ رسیدہ ہر چند
سوائی ایشان دیگر خلفا نیز داشتند خواجہ اولیاء کلان و خواجہ احمد صدیق و خواجہ
سلمان کثیر و اقدم و اعظم خلفا ایشان خواجہ عارف رحمۃ اللہ علیہم جمعین بودند
نسبت ارادت و سائل حضرت خواجگان لقب بندی از این جماعت بحضرت خواجہ عارف
ریوگری است رضی اللہ تعالیٰ عنہم جمعین و از ایشان این نسبت علیہ بحضرت مولانا
خواجہ محمود فتنوی رسیدہ و ایشان صاحب حالات بلند و معاملات ارجمند
اند رحمۃ اللہ علیہ و از حضرت مولانا محمود فتنوی این نسبت علیہ بحضرت
مولانا خواجہ علی رامینتی رسیدہ و لقب ایشان حضرت عزیزان است و
ایشان را مقامات عالیہ و کرامات ظاہرہ بسیار بودند و مزار مبارک ایشان
در خوارزم مشہور است بزار و تبرک بہ رحمتہ اللہ تعالیٰ علیہ
رحمتہ واسعہ و ذکر این ہر سہ اکابر در یک تذکرہ مذکور گردید
و ہر یکی از ایشان در وقت خود مرجع و مقصد رانی عالمیان بودند :-
رحمتہ اللہ تعالیٰ علیہم اجمعین -

کاتب

تذکرہ سادات خب و اولاد ذکر حضرت خواجہ محمد سماسی رح علیہ السلام

و از جناب حضرت عزیزان این نسبت شریف بحضرت خواجہ بابا محمد سماسی رح علیہ السلام
 علیہ سیدہ است ایشان و چند عصر و فرید و مزو و دند و خدمت حضرت خواجہ
 بہا و الدین را نظر قبول بفرزندی از ایشان بوده و ایشان اند کہ بار بار قصر مند و آن گذشتند
 و میفرمودند کہ از این خاک بومی مرے می آید زود باشد کہ قصر مند و آن قصر عارفان شود
 تا روزی از منزل حضرت سپید امیر کلال کہ از خلفای ایشانند بطرف قصر عارفان متوجه
 و فرمودند کہ آن بومی زیادت شدہ است ہمانا کہ آن مرد متولد شدہ است چون نزول
 فرمودند از ولادت خواجہ سم روز گذشتہ بود و جد ایشان معاملہ بر سپینہ ایشان گذشتہ
 بہ نیاز تمام بخد مت خواجہ محمد بابا بر و ند فرمودند کہ او فرزند ما است ما او را قبول کردیم
 و توجہ با صاحب کردہ فرمودند کہ این آن مرد است کہ ما بومی او شنیدہ بودیم مقتدر
 روزگار شود و با میر کلال فرمودند کہ در حق فرزندم بہا و الدین تربیت و شفقت و بیخندار
 و ترا محل نکم اگر تقصیری کنی امیر فرمودند مرد نباشم اگر در وصیت خواجہ تقصیر کنم
 و حضرت خواجہ بہا و الدین سے فرمودند کہ چون خواستیم کہ متاہل شویم جد من مرا
 بحضرت خواجہ محمد فرستاد و بساماسی کہ برکت قدم ایشان منازل برسد
 چون بلقائے ایشان مشرف شدم اول کرامتے کہ مشاہدہ کردم آن بود کہ
 در آن شب در من نیاز و تضرع پیدا شدہ بود و خود استم و در مسجد ایشان
 در آدم و دو رکعت نماز گزارم و سبز سجده نہادم و تضرع و نیاز تمام نمودم
 در آن میان بر زبان من گذشت کہ الہی قوت کشیدن بار بلا خود و تحمل محنت
 و محبت خود مرا کرامت فرما چون باد از حضرت خواجہ رسیدم فرمودند کہ
 ای فرزند در دعا چنین سے باید گفت الہی آنچه ضامی تو دوران است این بندہ ضعیف

مشاہدہ

رقم

را بران دار بفضل خود و اگر خداوند تعالی حکمت خود بدوستی بلا فرستد بفرستد خود
 آن دوست را قوت آن بار دهد و حکمت آن بوظاهر گرداند با اختیار طلب بلا
 دشوار است گستاخی نباید کرد و بعد از آن طعام حاضر شد چون بخوردیم قرصی بمن دادند
 در خاطر من گذشت که اینجا سیر خودیم و همین ساعت بمنزل خواہیم رسید این نان مارا بچم کار آید
 چون روان گشتند من در رکاب ایشان به نیاز تمام می رفتم و اگر تفرقه در باطن پیدا میشد
 می فرمودند که خاطر را نگاه می باید داشت و در راه بمنزل یکی از مجبان رسیدند به پشت
 و نیاز تمام پیش آمد چون نزول فرمودند در آن فقیر اثر اضطرار می مشاهده نمودند
 گفتند حقیقت حال چیست بر راستی باز نمائی گفت شیره شتر حاضر است ولی نان
 نیست خواہم توجه بمن کردند فرمودند که آن قرص بیار که عاقبت بکار آمد و مرا بمشاهده
 آن احوال یقین بحضرت ایشان زیادت شد رحمۃ اللہ علیہ و علی سائر السالکین ۴

تذکرہ نامند از جناب آن بزرگوار حضرت امیر کلال رحمۃ اللہ علیہ رسد

و از خدمت حضرت خواجہ بابا محمد سماسی این نسبت علیہ بحضرت سید امیر کلال رضی اللہ عنہما
 رسید و خدمت خواجہ بہاوالدین را نسبت صحبت و تعلم آداب سلوک طریقت تلقین
 ذکر از ایشان است روزی مجمع عظیم بود خدمت امیر خواجہ را طلبیدند رو بایشان کردند
 و گفتند کہ فرزندم بہاوالدین نقش حضرت خواجہ محمد بابا سماسی را قدس سرہ در حق شما گام
 بجاء آوردم کہ گفته بودند آنچه تربیت در حق تو کردم فرزندم بہاوالدین بجا آورد
 و در بیخ نداری و اشارہ بسینہ خود کردند و گفتند کہ پستان را برای شما خشک کردم
 مرغ روحانیت شما از بیضہ بشریت بیرون آمد اما مرغ ہمت شما بلند پرواز افتادہ
 است اکنون اجازت است ہر کجا کہ بوی بہشام شما میرسد از ترک تاجیک طلبید و طلبکار
 بہ موجب ہمت خود تقصیر کنید و چنان آرند از حضرت خواجہ کہ چون این نفس از خدمت میر

ظاہر شدن اسطہ ابتلا شد اگر بہمان صورت بمنابعت امیر بیوم از ابتلا دور تر و سلامت نزدیکتر
 می بود روزی حضرت امیر حضرت خواجہ گفتند چون استنا و شاگرد را تربیت کنند ہر آئینہ
 خواهد کہ اثر تربیت خود را در شاگرد و مشاہدہ کند تا ویرا اعتماد شود ہر آنکہ تربیت من
 و روسے جایگیر افتاد است و اگر خطی در کا شاگرد بیند آن خلل را با صلاح نماید نگاہ فرمودند
 کہ فرزند من امیر بہمان حاضر است و بیچکس دست تصرف بر او ننہادہ است تربیت
 معنوی کردہ است و نظر من تربیت و مشغول شوید تا اثر آنرا مطالعہ نماید و مرا بر صفت
 شما اعتماد شود حضرت خواجہ بمراقبہ ششستہ بودند متوجہ خدمت سید امیر شدہ از غایت
 ادب و مثال آن امر متوقف گشتہ خدمت امیر فرمودند توقف نمی باید کرد حضرت خواجہ
 اتمثال امیر ایشان کردند متوجہ باطن امیر بہمان شدند و تبصرہ در باطن وی مشغول شدند
 و در حال آنرا آن تصرف در باطن و ظاہر امیر سرہان پیدا گشت و طے بزرگ در سید
 و اثر سکر حقیقی ظاہر شد و فرزندان ایشان بسیا اند خدمت امیر بہمان و امیر شاہ و امیر حمزہ
 اما خلفای ایشان حضرت مولانا عارف و یک گرانی و مولانا جمال الدین کبیشی مولانا
 جمال الدین ہستانی و خواجہ یادگار و خواجہ شیخ و راز و بی و شیخ شمس الدین کمال
 مولانا طاہر و مولانا محمد خلیفہ و مولانا بہا و الدین طوسی و پہلوان محمد و علان سمرقند
 و شیخ بدر الدین برہانی و خواجہ محمود اسکندی و شیخ امین شاہ کرینکی و اعظم و اقدم
 ایشان خدمت حضرت خواجہ خواجگان بہا و الدین نقشبند بلاگردان رضوان اللہ علیہ
 علیہم اجمعین و نستخفہ اللہ ہمہ لی و للہومنین امین برحمتک یا ارحم الراحمین

خواجہ

تذکرہ تاسعہ از منتخب ذکر خواجگان پیوپین حضرت
 خواجہ بہا و الدین نقشبند بلاگردان رضی اللہ تعالی

از خدمت حضرت سید امیر کلال نسبت خاصہ شریفہ بخدمت حضرت خواجہ بہا و الدین نقشبند

و نام مبارک ایشان محمد بن محمد بن محمد البخاری است ابن سید محمد ابن سید جلال الدین ابن سید
 برہان الدین خال بن سید زین العابدین ابن سید قاسم ابن سید سفیان ابن سید برہان ابن
 سید قلیج ابن سید محمود ابن سید ایلال ابن سید تقی ابن سید صو ابن سید محی الدین ابن سید علی اکبر ابن امام عالی مقام
 حضرت حسن عسکری علیہ علی آباءہ الکرام النجیہ والرضوان ولآوت باسعادت آنحضرت
 در شہادت حضرت صد و ہجده بود و قیل نوز و ہ و ایشان را نظر قبولیت بفرزند از خدمت
 خواجہ بابا محمد سامی است حمہ القد علیہ و تعلیم او اب طریقت بحسب صورت از سید امیر
 کلال نمودہ اند چنانکہ گذشت و بعد از ان با حضرت سید کما مر صحبت بہ ششم شیخ و خلیس
 اتناکہ ہر دو از مشائخ ترک بودند نیز نمودہ اند و استفیہ شدہ و بہولت ما عارف دیگر
 کرانی کہ خلیفہ حضرت سید امیر و ہم پیرہ ایشان اند در سفر و حضر صحبت ہا نمودند چنانکہ
 می فرمایند کہ ہفت سال با مولانا عارف رنگت بودم کہ از اہل آگاہی یا ہم و
 سہ بار بسفر حجاز رفتم اگر مثل مولانا صیہ لانا می یافتہم ہرگز بر نمی گشتم اما بحسب حقیقت
 ایشان اویسی بودہ اند و تربیت از روحانیت حضرت خواجہ عبد الخالق عجد وانی رح
 یافتہ اند چنانکہ می فرمودند کہ شبہ در مبادی احوال و غلبات جذبا بر سر مزار تبرک ز مزارات
 بخارا رسیدم بہر مزار چراغی دیدم افروختہ و در چراغدان روغن تمام و فتیلہ یافتہ ام
 اندک حرکتی بالست داوتا از روغن بڑن آید و بتازگی برافروز و در مزار آخرین متوجہ
 قبلیہ شستم و ران توجہ بیٹی افتاد و مشاہدہ کردم کہ دیوار قبلیہ شوق شد و تختی بزرگ پیر شد
 و پودہ سبز و پیشا و کشیدہ و گرداگرد آن تخت جماعتی اند خواجہ بابا را و در میان ایشان
 شناختم و دانستم کہ ایشان از گذشتگان اند از ان جماعت یکی مرآفت بر تخت خود
 عبد الخالق اند و ان جماعت خلفائے ایشانند و بہر یک اشارت کرد خواجہ احمد صدیق
 و خواجہ اولیا کلال و خواجہ عارف بوگری و خواجہ محمود انجیر فغنوی و خواجہ علی رہمتی
 قدس اشہار و ہم چون بخواجہ بابا سامی رسید گفتم ایشانرا در حال حیات یافتہ شدم

ایلان

نیشیہ

تواند و ترا کلاہے داوہ اند و ترا کر است کردہ اند کہ بلائی نازل شدہ از برکت تو دفع شود و گاہ
 آن جماعت گفتند گوش دار و نیک شو کہ حضرت خواجہ بزرگ سخنان خوانند فرمود کہ در سلوک راہ
 حق سبجائے تعالیٰ از ان چارہ نباشد از انجماعت در خواستم کہ بر حضرت خواجہ سلام کنم و بجال مبارک
 ایشان مشرف شوم پردہ از پیش برگرفتند پیرے دیدم نورانی سلام کردم جواب دادند گاہ
 سخنانیکہ مبدا سلوک و وسط و نہایت تعلق دار و بہن در میان آورند و گفتند
 آن چراغہا کہ بان کیفیت با تو نمودند اشارت بشارت است ترا با استعداد و قابلیت این راہ
 اما فتیکہ استعداد و در حرکت پایا آوردن روشن شود و اسرار ظہور کند و دیگر فرمودند و مہمان
 نمودند کہ در ہمہ احوال قدم بر جادہ امر و نہی و عمل بعزیمت سنت بجا آر می از خدمت
 و بدعتہا دور باشی و اما احادیث مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم و در خود سازی و متخص و
 متجسس اخبار و آثار رسول صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم و صحابہ کرام و رضی اللہ عنہم باشی و بعد ازین
 سخنان آن جماعت مرگفتند شاہد صدق حال تو آنست کہ فردا علی صبح فلان جا برو
 و فلان کار کنی و تفصیل آن در مقامات ایشان مذکور است و گفتند بعد از ان متوجہ نسف شو بخدمت
 سید امیر کلال قدس سرہ چون بموجب فرمودہ ایشان بنسف قدم و بخدمت سید امیر کلال قدس سرہ
 رسیدم خدمت امیر الطاف فرمودند و التفاتہا نمودند و مرا ملقبین ذکر کردند و بطریق نفی و اثبات
 بطریق خفیہ مشغول ساختند و چون در واقعہ ما مور بودم بعمل عزیمت بند کہ علانیہ عمل نکردم کسی ایشان
 سوال کرد کہ در ویشی شمارہ امور وئی است یا مکتبہ ایشان فرمودند یکم چند بتہ مزجد با حق
 تو از عمل الثقلاء باین سعادت مشرف گشتیم و از ایشان پرسیدند کہ طریقہ شما ذکر چہ رہی خلوت و
 سماع عیاش شد فرمودند کہ نمیشد پس گفتند کہ بنا علی طریقہ شہر حدیث فرمودند کہ خلوت در انجمن
 با خلق باطن با حق سبحانہ و تعالیٰ - فرد

از درون شہر آشتا و از بردن بیگاتہ دش

آنچنین زیبا صفت کم مینو اندر جہان

آنچہ حق سبحانہ و تعالیٰ می فرماید کہ و جلال لا تلهیہم تجارۃ ولا بیع عن ذکر اللہ اشارت

باین مقام است گویند کہ حضرت خواجہ را ہرگز غلام و کینزک نبوده است ایشان را از این سخن سوال
 کردند فرمودند کہ بندگی با خواجگی راست نمی آید کسی از ایشان پرسید کہ سلسلہ حضرت
 شاہیچا میرسد گفتند کہ از سلسلہ کسی بچاہ نمی رسد و می فرمودند کہ نفسہا خود را ہمت
 بہمید کہ ہر کہ بعنایت حق سبحانہ و تعالی نفس خود را بہدی شناختہ باشد و مگر و کسید
 اورا دستہ نزد او این عمل سہل است از روندگان این راہ بسیار بودند کہ گناہ و دیگر پیرا
 بر خود نہاودہ اند و ہار آن کشیدہ و می فرمودند کہ قوله تعالی **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا**
يَا لِلَّهِ اشارت بآن است کہ در ہر طرفۃ العین نفی این وجود طبیعی سے باید کرد و اثبات
 معبود حقیقی سے باید نمود و شیخ جنید قدس سرہ میفرمودند کہ شصت سال است کہ ایمان
 آورده ام و در ایمان تازہ کردن ام و میفرمودند کہ نفی وجود نزدیک ما قرب طرقت
 لیکن جز تبرک اختیار و دید قصور اعمال حاصل نمی شود و می فرمودند کہ تعلق با سوی
 روندہ این راہ را حجاب بزرگ است فرد

بانیست
 ۱۲
 یا اگر ایمان بہاویک ساعت ۱۲
 لہ قول حایقہ رضی اللہ تعالی عنہ

تعلق حجاب است بجا صلی | چوپونند با بگسلی و اسلی

اہل حقیقت ایمان را چنین تعریف کردہ اند کہ **الْإِيمَانُ عَقْدُ الْقَلْبِ بِنَفْيِ جَمِيعِ مَا تَوَلَّيْتِ**
التَّلَوُّبِ إِلَيْهِ مِنَ الْمَنَافِعِ وَالْمَضَارِ سِوَى اللَّهِ تَعَالَى و میفرمودند کہ طریقہ صحبت است
 و در خلوت شمر تست و در شہرت آفت است نیزت جمعیت است جمعیت صحبت بر نفسی بودن در یکدگر و
 آنچه آن بزرگ فرمودہ است کہ **تَعَالَى تَوْمِينُ سَاعَةِ** اشارت بانست کہ اگر جمعی از طالبان
 از طالبان این راہ کہ با یکدیگر صحبت دارند در آن خیر و برکت بسیار است امید است کہ مداومت
 و ملازمت بر آن منتهی بہ ایمان حقیقی شود و می فرمودند کہ طریقہ ماعر وہ وثقی است و چنگ ذیل
 متابعت مصطفی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم زدنست و اقتدا با تبار صحابہ کرام رضی اللہ عنہم کردنت
 و درین طریقہ بانکہ عمل فتوح بسیار است اما رعایت متابعت سنت کاری بزرگ است
 و ہر کہ از این طریقہ مارومی بگرداند خطر دین دارد و می فرمودند کہ طالب می باید کہ در زمانی با دوستی

تواند و تراکلا ہے و اوہ اند و تراکراست کردہ اند کہ بلائی نازل شدہ از برکت تو دفع شود آنگاہ
 آن جماعت گفتند گوش دار و نیک شنو کہ حضرت خواجہ بزرگ سخنان خوانند فرمود کہ در سلوک راہ
 حق سبحانہ تعالیٰ از ان چارہ نباشد از انجماعت در خواستم کہ بر حضرت خواجہ سلام کنم و بجال مبارک
 ایشان مشرف شوم پر وہ از پیش برگرفتند پیرے دیدم نورانی سلام کردم جواب دادند آنگاہ
 سخنانیکہ مبدی سلوک و وسط و نہایت تعلق دار و بہن در میان آور و ند و گفتند
 آن چراغہا کہ بآن کیفیت باتو نمودند اشارت بشارت است ترا با استعداد و قابلیت این راہ
 اما فتنیکہ استعداد و حرکت پایا آوردن روشن شود و اسرار ظہور کند و دیگر فرمودند و بہا لغہ
 نمودند کہ در ہمہ احوال قدم بر جادہ امر و نہی و عمل بعزیمت سنت بجا آر می از خدمت
 و بدعتہا دور باشی و انما احادیث مصطفیٰ راصلہ اللہ علیہ آلہ وسلم و در خود سازی و متفحص و
 متجسس اخبار آثار رسول صلی اللہ علیہ آلہ وسلم و صحابہ کرام رضی اللہ عنہم باشی و بعد ازین
 سخنان آن جماعت مرا گفتند شاہد صدق حال تو آنست کہ فردا علی اصباح فلان جا برو
 و فلان کار کنی و تفصیل آن در مقامات ایشان مذکور است و گفتند بعد از ان متوجہ نصف شو بخدمت
 سید امیر کلال قدس سرہ چون بموجب فرمودہ ایشان بنصف فتم و بخدمت سید امیر کلال قدس سرہ
 رسیدم خدمت امیر الطاف فرمودند و التفاتہا نمودند و مرا تلقین ذکر کردند و بطریق نفی و اثبات
 بطریق خفیہ مشغول ساختند و چون در واقعہ ما مور بودم بعمل غزیمت بلب کر علانیہ عمل نکردم کسی ایشان
 سوال کرد کہ در ویشی شمار امور وئی است یا مکتبہ ایشان فرمودند بچکہ چند بہ من چند باقی حکومت
 توازی عمل الثقلین باین سعادت مشرف گشتیم و از ایشان پرسیدند کہ طریقہ شما ذکر چہرہ خلوت و
 سماع عیاشی شد فرمودند کہ نمیشاید پس گفتند کہ بنا علی طریقہ شہر حدیث فرمودند کہ خلوت در انجمن
 با خلق باطن با حق سبحانہ و تعالیٰ - فرد

از درون شہ آشتا و از بردن بیگانه دش	انجمنین زہبا صفت کم میبواند در جهان
آپ حق سبحانہ و تعالیٰ می فرماید کہ و جلال لا تلہیہم تجارۃ ولا بیعہ عن ذکر اللہ اشارت	

باین مقام است گویند کہ حضرت خواجہ را ہرگز غلام و کنیز نہ بود و ہست ایشان را از این سخن سوال
 کردند فرمودند کہ بزدگی با خواجگی راست نہی آید کسی از ایشان پرسید کہ سلسلہ حضرت
 شہا بچا میرسد گفتند کہ از سلسلہ کسی بچا نہ میرسد و مے فرمودند کہ نفسہا خود را ہمت
 نہید کہ ہر کہ بعنایت حق سبحانہ و تعالیٰ نفس خود را بیدی شناختہ باشد و مگر کہید
 اورا دستہ نزد او این عمل سہل است از روندگان این راہ بسیار بودند کہ گناہ دیگریرا
 بر خود نہاودہ اند و ہا ر آن کشیدہ و می فرمودند کہ قولہ تعالیٰ **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا**
يَا ذَلِكُمْ اشارت بآن است کہ در ہر طرفہ العین نفی این وجود طبیعی مے باید کرد و اثبات
 معبود حقیقی مے باید نمود و شیخ جنید قدس سرہ میفرمودند کہ شصت سال است کہ ایمان
 آورده ام و در ایمان تازہ کردن ام و میفرمودند کہ نفی وجود نزدیک ما قرب طرقت
 لیکن جز تبرک اختیار و دید قصور اعمال حاصل نہی شود و مے فرمودند کہ تعلق با سوسی
 روندہ این راہ را حجاب بزرگ است فرد

تا نیست
 ۱۲
 یا اگر ایمان بیان یک ساعت
 ۱۵
 قول دنیا تر رضی اللہ تعالیٰ عنہ یعنی

تعلق حجاب است بجا صلی

چو پیوند با بگسلی و اسلی

اہل حقیقت ایمان را چنین تعریف کردہ اند کہ **الْإِيمَانُ عَقْدُ الْقَلْبِ بِنَفْيِ جَمِيعِ مَا تَوَكَّلْتِ**
الْقُلُوبُ إِلَيْهِ مِنَ الْمَنَافِعِ وَالْمَضَارِ سِوَى اللَّهِ تَعَالَى و میفرمودند کہ طریقہ صحبت است
 و در خلوت شمرتست و در شہرت آفت است خیرت جمعیت است جمعیت در صحت شرط نفی بودن در بیکدگر و
 آنچه آن بزرگ فرمودہ است کہ **تَعَالَى تَوْمِينُ سَاعَةِ** اشارت بآنست کہ اگر جمعی از طالبان
 از طالبان این راہ کہ با یکدیگر صحبت دارند در آن خیر و برکت بسیار است امید است کہ مداومت
 و ملازمت بر آن منتفی بہ ایمان حقیقی شود و می فرمودند کہ طریقہ ماعر وہ وثقی است و چنگ ذیل
 متابعت مصطفی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم زونست و اقتدا با آثار صحابہ کرام رضی اللہ عنہم کردنت
 و درین طریقہ بانکہ عمل فتوح بسیار است اما رعایت متابعت سنت کاری بزرگ است
 و ہر کہ از این طریقہ مارومی بگرداند خطر دین دارد و می فرمودند کہ طالب می باید کہ در زمانی با دوستی

از دوستان حق صحبت میدار و واقف حال خود می باشد و زمان صحبت را با زمان گذشته موازنت کند اگر تفاوت یابد بکلمه اذ اصببت فالزیم صحبت آن عزیز را غنیمت داند و نیز می فرمودند لآله نفی الہیہ طبیعت است الا اللہ اثبات معبود بحق است جل جلالہ محمدًا رسول اللہ خود را در مقام فانی بچوئی در آوردن است مقصود از ذکر آنست کہ بحقیقت کلمہ توحید بسبب و حقیقت کلمہ آنست کہ از گفتن کلمہ یا سومی اللہ بکلی نفی نشود و بسیا گفتن شرط نیست و می فرموده اند کہ حضرت عزیزان علیہ الرحمۃ والرضوان میگفتند کہ زمین در نظر این طائفہ چون سفرہ است و ما می گوئیم کہ چون روی ناخن است هیچ چیز از نظر ایشان غائب نیست و می فرموده اند کہ بسبب توحید میتوان رسید اما بستر معرفت رسیدن دشوار است و وقتیکہ خواجہ بسفر مبارک حج میرفتند یکے از بزرگ زاوگان خراسان را تعلیم ذکر کرده بودند در وقت مراجعت بایشان گفتند کہ فلان کس بجز آن سبق ذکرے کہ تعلیم گرفته بودم مشغولی کرد فرمودند باکے نیست پس از وے پرسیدند کہ ما را بیچ خواب دیدی گفت آری فرمودند کہ این بس است از این سخن معلوم میشود کہ ہر کرا اندک رابطہ پابین عزیزان باشد امید کہ آخر الامر ملحق باینان گردد و آن سبب نجات و رفع درجات وی شود شخصی در حضرت ایشان گفت کہ فلان کس رنجور است توجہ خاطر شریف در بپوزہ می دارد فرمودند اول بازگشت دل خستہ می باید و آنگاہ توجہ خاطر شکستہ از خدمت ایشان طلب کرامت کردند فرمودند کہ کرامت ما ظاہر است با وجود چندین بار گناہ بر روی زمین میتوانم رفت و میفرموده اند کہ شیخ ابوسعید ابوالخیر قدس سرہ را پرسیدند کہ در پیش جنازہ شما کدام آیت بخوانیم فرمودند کہ آیت خواندن کا بزرگست این بیت خوانید

عظیم
زمین
بیت دوم حضرت نقشبند قدس سرہ کہ ملحق این بیت است دست بچنا جانب زبیل ما با آفرین بر دست و برابر او ست

چست ازین خوبتر در ہم آفاق کا	دوست سدنزد دوست یار نزدیک یار
باز پس حضرت ایشان فرمودند در پیش جنازہ ما این بیت خوانید	فرد
مفسا نیم آمدہ در کوئے تو	شیئا بئد از جہاں روئے تو
از خدمت مولکنا جلال الدین خالدی رحمۃ اللہ علیہ پرسیدند کہ نسبت سلوک و طریق خواجہ	

بہاؤ الدین از متاخران مشائخ رحمہم اللہ تعالیٰ بطریقہ کہ مناسبت دارد فرمودند کہ سخن از متقدمان گوید و ویست سال زیادت است کہ تا این قسم ظهور آثار ولایت کہ بر خدمت خواجہ بہاؤ الدین بعنایت الہی ظاہر شدہ است بر یکس از مشائخ طریقت از متاخران نشدہ است خدمت مولوی جامی میفرماید کہ شیخ قطب الدین نام پیرے از اصحاب خواجہ در زمان شریف شریف آورده بود و وے گفت کہ من خورد و سال بودم حضرت خواجہ مرا فرمودند کہ بفلان کبوتر خانہ رو و بچہ چند کبوتر بیا چون کبوتر بچگان می آورد مرا خاطر بان میل کرد کہ یک کبوتر بچہ نگاہ دہشتم و بخصو آئینا و روم چون کبوتر بچگان را بچند و ہر حاضران قسمت کردند مراند و اندو گفتند کہ فلان کس نصیب خود را زندہ گرفته است و بہت ایشان تمامی مصروف در ترویج شریعت و تخریب بدعت و عمل بعزیمت بود و توجہ مبارک با امور معاش بقدر ضرورت و مہم دشمن عمل و نیت چنانکہ این رباعی ایشان مشعر بر آن است رباعی -

گر طاعت خود نقش کتم بر نانے	و آن نان بنجم پیش سگے ناوانے
و آن سگ سال گرسنہ در کندیانی	از رنگ بر آن نان نہدوندانے

وقوت نسبت و کوشش و کوشش و اتباع سنت اجتناب بدعت بنوعیکہ مافوق آن متصور نہ باشد حضرت خواجہ پیرنگ قدس سرہ در ثنوی مبارک خود در مدح ایشان می فرماید - **مثنوی**

ابو الوقت دو عالم قطب ارشاد	بہاؤ الدین کہ شد دین از و آباد
ز سنت و جنید افگند آشوب	بجد بہ با نریدش آستان روب
پئے تسکین مشتاقان دیدار	جمال مصطفی را آئینہ زار
دران آئینہ می بیند محقق	سوا و من رانی قد دای الحق
فنائی اللہ خواجہ بس بلند است	بکن تاویل خواجہ نقشبند است
خلیفہ بود حق را در زمانہ	نمودش بر زخمی وان در میانہ

از اتباع سنت هیچ امری نامرعی نمیگذشتند و آنچه از اعمال مصطفوی می یافتند مبارک و نیت می نمودند

حتیٰ کہ روزے مسمووع ایشان شد کہ جناب سالت مآب باجماعت اصحاب خود رضی اللہ تعالیٰ عنہم
 نان می پختند و ہر یکی نان خود بر تنوری می بست بدست خود آنسر و صلی اللہ علیہ وسلم نان مبارک
 خود بدست مقدس بہ تنوے بست نان تمامی جماعت یاران پختہ شد رضی اللہ عنہم و نان مبارک
 آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم خام ماند چہ بمسوس مقدس او صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم آتش اترند داشت
 خدمت حضرت خواجہ ابتاعاً عالسنۃ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم باصحاب خود ہمیں روش
 نمانہا پختند نان ہا ہمہ یاران پختہ شدند و نان حضرت خواجہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ نا پختہ ماند
 مرتبہ اتبع کہ تا کجا یک جہتی می آرد خدمت حضرت مجد و الف ثانی رضی اللہ عنہ می فرمایند
 کہ تابع کامل را از جمیع کمالات متبوع نصیب و افراسست و این مقدمہ دلالت بر انتہائی کمالیت
 متابعت ایشان مینماید مر آنسر و ر را صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم و شکیری بکیسان پیشہ عام ایشان
 و مشکل کشائی در ماندگان خاصہ آن استنان عالی شان در این معنی خواجہ عظیم کشمیری
 قصیدہ در شجرات الخلد بنظم تشبہ چند فرودے ایرادے رود **مثنوی**۔

میسر موند

ہمت

ز حال سالکے مو فوراً یقسان
 و شش روشن ز سر ار خدا بود
 بدشت محشرش بر و ند بی تاب
 ہمہ محشر بغوغا کے نہ ہمت
 بدوزخ خلق و بگر بے سرو پا
 اہمی بر و ند با صد محنت و غم
 ز کار دین و دولت نامرادے
 پی تخلص خود بس با جہرا کرد
 شدہ کفرش ز دار الخلد حائل
 بگفتا بائن زار و دل و او

رقم ز وسیدی از اہل عرفان
 کہ نام پاک او خواجہ ضیا بود
 کہ یکیش بود سر گرم شکر خواب
 چو دید آشوب صحرائے قیامت
 روان جمعی سوی فر دوس اعلیٰ
 ہمہ کفار را سوئے جہنم
 در آن اشوب یک ہنڈ نزلے
 ز رفتن جانب و مزخ ابا کرد
 گرہ نکشود از کارش و سائل
 در آن حالت ز جو شر آید بفریاد

غم و رنجی

کفیل خواجہ مشکل کشا بود
 رسیدے او بفریاد ہم ہمیشہ
 ز بس حاجت روائیها و تدقیق
 پناہ من بہائی ملک و دین است
 کہ شد ہر چند عمرش در تباہی
 برا و نقشبندی بس سترگے
 تعجب نیست از شان الطہی
 نمودند از تاسف دست بر سر
 ز ما ہر یک غلام خواجہ مے بود
 کہ او مشکل کشا و کار بستہ است

بدیناگر غمے رنجے مرا بود
 نیاز خواجہ مے داوم ہمیشہ
 قبول بود دین او بتحقیق
 مرانارش در این محشر ہمین است
 ندا آمد نہ در گاہے الہی
 چو از خاصان من نام بزرگے
 شفیع آورد او ہمیش ہائی
 از این حالت بسی از اہل محشر
 کہ ای کاش اندر آن نیامی مرود
 بلے این نقش در دل خوش نشست

خدمت ایشان عنایت میکردند کہ مسلمانان و انقیاد احکام و رعایت عمل بعزیمت و دور بود
 از رخصتہا بقدر ضرورت ہمہ نور ہا و صفایا و رحمت است و واسطہ وصول بدرجات لایت است
 بمنازل و مقامات اولیاء اللہ از پرورش این صفتہا میسرند و این ہمہ دور افتادگیہائی از آن است
 کہ خود را دور میدارند و اختیار بر خود زیادہ می کنند و گرنہ تصور در فیض الہی چل شانہ نیست
 از سید امیر کلال رحمۃ اللہ علیہ ذکر کردند کہ ایشان تمثیل میدہند کہ تا نم تعلقات دور نشود کوزہ
 وجودشناستہ آن نگرود کہ او را در خمدان تصرف و آورند و باز چون کوزہ ہارا در خمدان در آورند
 بعضی از آن درست می آید و بعضی در آن خمدان شکستہ این نسبت ظہور ارادت از لی است بانہم
 از آنکہ شکستہ بیرون آمدہ است فی الجملہ امید است کہ دیگر بارہ او را آردسانند و با کلی دیگر یار کنند
 و بار دیگر با خمدان پزند تا باشند کہ این بار درست بیرون آید و فرمودہ اند کہ حضرت سید امیر و
 آخر حیات سہ شبانہ روزی بقبلہ متوجہ بودند و با کسی سخن نمی گفتند بعد از آن سخن آمدند و شکوہ گفتند
 و فرمودند کہ مقصود از این توجہ آن بود کہ شناختہ شود کہ این در را قبول باز کنند یا بر و آنکہ

تقبول گشتند و وفات حضرت خواجہ رضی اللہ عنہ زود و شنبہ سیوم ماہ ربیع الاول سنہ احد و تسعین و
 سبعماتہ بودہ است قدس اللہ تعالیٰ روحہ افاض علیہنا فتوحہ آمین مدت عمر شریف مبارک
 ایشان ہفتاد و دو سال در مادہ تاریخ ایشان حضرت خواجہ حافظ علیہ الرحمۃ می فرماید قطعہ

اعداد
 مادہ تاریخ

تاریخ طاعت
 ۱۰۰۰
 ۱۰۰۰
 ۱۰۰۰
 ۱۰۰۰

تاریخ طاعت
 ۱۰۰۰
 ۱۰۰۰
 ۱۰۰۰
 ۱۰۰۰

بہا و الحق و الدین طاب مثواه چو میرفت از جهان این بیت میخوانند بطاعت قریب زد میتوان یافت بدین دستوز تاریخ و فانش	امام ملت و شیخ جماعت بر اہل فضل و ارباب بلاغت قدم در نہ کرت ہست استطاعت برون آرزو قرب طاعت
---	---

و نیز خدمت حضرت مولوی جامی رحمۃ اللہ علیہ قصیدہ فرمودہ و فرمودہ تاریخ اینست فرم

مترن با و ای او چون بود قصر عارفان
 قصر عرفان زان سبب آمد حساب حلت شرح

و اصحاب با کمال ایشان بسیار اند اما خلفای کاملین ایشان ہمین چهار ابتدا اول و اقدم ایشان
 خدمت غواص بحار انوار خواجہ علاء الدین عصار عطر اللہ تعالیٰ تربتہ و دوم حضرت امام اولیا و تقیاً
 خواجہ محمد پارسا سوم حضرت قطب ربانی خواجہ علاء الدین غجد وانی چہادم مقتدای حضرت
 نقشبندی خدمت مولانا یعقوب چرخمی رضی اللہ عنہم جمعین در این عدد چہار خلیفہ نیز متابعت
 سنت آمد و اولاد مبارک ایشان نیز از دختر ماند و این نیز سنت نبوی نصیب ایشان شد

تذکرہ شمرہ از منتخب ذکر حضرت جہ و الدین عطا رحمۃ اللہ علیہ

نام مبارک ایشان محمد بن محمد البخاری است از کبار اصحاب و کمل خلفای حضرت
 خواجہ بہاؤ الدین اند و خدمت حضرت خواجہ در ایام حیات خود حوالہ تربیت بسیاری از طالبان
 با ایشان میکردند و می فرمودند کہ علاء الدین خیلی بار بر ما سبک کردہ است لاجرم انوار ولایت
 و آثار آن علی الوجه الاتم الاکمل از ایشان بظہور پہوست و ہمین صحبت و حسن تربیت
 ایشان بسیاری از طالبان از پایگاہ بعد نقصان بہ پیشگاہ قرب کمال رسیدہ و مرتبہ تکمیل کمال

یافتہ اند بعضی از کلمات قدسیہ ایشان در قید کتابت می رود و منہا سابقہ عنایت از لی الہی را
می باید دید و از امید واری بآن عنایت بیعت و طلب آن عنایت لحظہ غافل نمی باید
بود و از استغنا خود را نگاہ می باید داشت و اندک غضب حق را سجانہ بزرگ می باید
شمرد و ترسان و لرزان می باید بود از ظہور استغنائی حقیقی تعالی شانہ منہا خاموشی از
سہ صفت باید کہ خالی نبود و یا نگاہ داشت خطرات یا مطالعہ ذکر دل کہ گویا کشتہ باشد
یا شاہدہ احوال کہ بر دل بگذرد و منہا خطرات مانع نبود از ازان و شوار باشد
اختیار طبعی کہ مدت بیست سال در نفی آن بودیم ناگاہ بہ نسبت خطرہ گذشت
اما قرار نیافت خطرات منع کردن کار قوی است و بعضی بر آنند کہ خطرات را
اعتبار نیست اما بنا بد گذاشت کہ ممکن کرد و کہ تمکین آن سُدہ در مجاری فیض
پدید آید بنا بر آن دائم متفحص احوال باطن باید بود و خود را بہ نفس زدن تہی کردن دل
ظاہراً با مرشد در حضور یا در غیبت برای نفی خطرات است کہ ممکن یافتہ است
در باطن و سبب آنست کہ ہر معنی در لباس صورت بود ہر وقت خود را بہ نفس زدن
از خطرات موانعی کہ ممکن یافتہ تہی می باید کرد و منہا در خود رفتن است از خود رفتن
و اصل در راہ معتبر این است و علامت در خود رفتن از خود رفتن است غیبت از خود حضور با حق سبحانہ
و تعالی بقدر عشق است و نتیجہ محبت مفرط است حسن ہر کہ بیشتر غیبت از خود و حضور با عشق
بیشتر و چون ملک و ملکوت بر طالب پوشیدہ شود و فراموش کرد و فنا است و چون مستی
سالک ہم بر سالک پوشیدہ شود و فنا بر فنا بود و منہا بعد از ہر نماز از پنجوقت
نماز و بعد از ذکر علم بیست بار کلمہ استغفار را گفتن مدواست و سعی و توجہ کہ ذکر
کرود شد منہا صیقل بر روی آئینہ باید بدستہ آئینہ یا بر پہلو یا بر پشت فائدہ
نہد و در این زمان بند کہ خفیہ کہ مشغول اند بعد و میگویند نہ بدل مقصود بسیار گفتن نیست
در یک نفس سہ کرت گویند لا الہ الا اللہ طرف راست آغاز کند و بر دل فرود آرد

و محمد رسول الله از جانب پیرون آرد بے مجاہدہ نمیشود پیش از صبح و بعد شام
در خلوت و فراغت از خلوت شیخ عطار میگوید رحمة الله علیه فرد

صد هزاران قطره خون از دل چکید

تا نشان قطره زان یافتیم

یا در یک نفس تہ کرت گوید یا بجدہ اگر نتیجہ ندهد از سر گیر و منہا حضرت خواجہ نقشبند
می فرمودند طریقہ مراقبہ از طریقہ نقی و اثبات اعلی و اقرب است بجدہ و از طریقہ مراقبہ
بر تہ وزارت و تصرف در ملک ملکوت میتوان رسید و اشراف بر خواطر و نظر مویست
نظر کردن و باطن را منور گردانیدن از دوام مراقبہ است از مراقبہ ملکہ دوام جمعیت
خاطر و دوام قبول و لها حاصل است و این معنوی جامع و قبول می نامند و فاق حضرت
ایشان بعد از نماز نختن شب چهارشنبه و از وہم رجب سنہ اشین و ثمان بایہ
بودہ است و روضہ مبارک ایشان در ویہ چغانیان است نورانی تعالی با نوارہ
و شرفناز بار تہ و خدمت شیخ مولانا نظام الدین خاموش از خلفای ایشانند

تذکرہ احمد عسکر از عجب اول ذکر خواجہ پارسا علیہ السلام

نام مبارک ایشان محمد بن محمود الحافظ البخاری است ایشان نیز از کبار خلفای
حضرت خواجہ بزرگ اند قدس سرہ حضرت خواجہ بزرگ در حق ایشان فرمودہ اند با حضور صحاب
خود بایشان خطاب کرده اند کہ حق و امانتہ کہ از خلفاء خاندان خواجگان قدس سرہم باین ضعیف
رسیدہ است و آنچه در این راہ کسب کرده است آن امانت را بشما می سپریم چنانکہ بر اور وینی مولانا
عارف با سپرد و قبول می باید کرد و این امانت را بخلق حق سبحانہ می باید رساند ایشان تو وضع
کردند و قبول نمودند و در مرض اخیر و غیبت ایشان در حضور اصحاب و اجاب حق
ایشان فرمودند کہ مقصود از ظہور ما وجود او است او را بہر دو طریق جذبہ و سلوک
تزییت کردم اگر مشغول میشود جهانی از و منور میشود و در محلی دیگر صفت بزرگ بنظر مویست

عبد بن محمد باہم باہم و سکون را از اہل و ظاہر و باطن و شیخ اسود بندہ در فریادہ در زمان بوسی علیہ السلام ۱۲ پنجاب

اور اگر امت کرده اند و قصہ بُرخِ رض و کتاب توت القلوب مذکور است و در محل دیگر
 اور انظر موهبت نفسی بخشیدہ اند تا ہر چه گوید آن شود و در محل دیگر فرمودہ اند ہر چه آدمی
 گوید حق تعالیٰ آن کند بحکم حدیث صحیح ان من عباد اللہ من لولا قسم علی اللہ
 سبحانہ لا یبرہ میگویم کہ بگو او نمیگوید و در محل دیگر ایشان را تلقین ذکر خفیه
 فرمودند و ایشانرا اجازت دادند بمن موجب آنچه داند از وقایع و حقائق آداب
 طریقت و تعلیم آن الغیہ ذلک من اللشرفیات التی لا تعد و لا تحصى ۲۲ ششادین و
 عشرین و ثمان مایۃ بہ نیت طواف بیت اللہ الحرام و زیارتہ نبیہ علیہ الصلوٰۃ و السلام
 از بخارا بیرون آمدند از راه نسف بصغایان و ترمذ و بلخ و ہرات بقصد زیارات
 مزارات متبرکہ روان شدند ہمہ جا ساوات و مشائخ و علماء مقدم شریف ایشانرا متعظم شمرند
 و باعزاز و اکرام تمام تلقی نمودند خدمت مولوی جامی علیہ الرحمۃ و رضعات اطہار مینمایند
 کہ چون از ولایت جام میگذشتند پدرا ایشان با جمعی از نیازمندان خدمت
 مولوی را کہ ہنوز عمر شریف ایشان پنج سال تمام شدہ بود بروش برو شہ
 بقصد زیارت بیرون شدند چون بخدمت ایشان رسیدیم یکی از نیازمندان مرا با مرد بروش
 گرفتہ پیش محفہ محفوف ایشان داشت و ایشان التفات نمودند و یکسیر نبات کرمانی عنایت
 فرمودند امر وزان شصت سال گذشتہ است ہنوز صفائی طلعت منور ایشان در چشم من است
 ولذت بیدار مبارک ایشان در دل من ہماناکہ رابطہ اخلاص و اعتقاد کہ ابن فقیر را نسبت
 بخاندان خواجگان قدس اللہ تعالیٰ اسرار ہم واقع است برکت نظر ایشان بودہ باشد و امید
 میدارم کہ بمن ہمین رابطہ در زمرہ مجاہد و مخلصان ایشان محشور شوم بمنہ و جوہ بر اصل سخن
 می آمدند کہ چون ہمیشہ پور رسیدند بواسطہ حرارت ہوا و خوف راہ در میان اصحاب سخن میگذشت
 فی الجملہ فتوح بجزیمت ہا راہ یافت دیوان مولانا جلال الدین رومی قدس سرہ را
 بتفاوت کثرت و بدین ابیات بر آمد

بچغاینا

رویدای عاشقان حق باقبال ابد ملحق
مبارک باد تا این راه بتوفیق امان اللہ

روان باشید همچون مہ بسوی برج مسوی
بہر شہری و ہر جای بہر شتی کہ پیوی

از اینجا این مکتوب بنجا فرستاده بودند **ہذا مکتوبہ الشریف** باسمہ سبحانہ
نوشتہ شد این مکتوب در روزی کہ بیرون آندہ شدہ بود از نیشاپور صافا اللہ و جمع
بلاد المسلمین عن الافات والمخافات وآن روز یازوم بود از جادی الآخر
۸۲۲ھ اثنین و عشرين وثمان مایہ در حال صحت سلامت رفاهیت و شوق تمام
بفضل و کرم البی جل ذکرہ و قوت قلب و قوت یقین فیض فضل نانتناہی حکم اشارات
و بشارات کان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یقول ولا یطیر و قال رسول
اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم لم یبق بعدی من النبوة الا المبشرات یرھا
المؤمن او تری لہ و ہذا حدیث متفق علی صحیحہ یا نبی الہدی حدیثک
غوثی و اعتصامی بیابک و التجائی و التھابی و چون در کف صحت و سلامت
بکہ محترمہ رسیدند و ارکان حج تمام کردند ایشان را مرضی عارض شد چنانکہ طواف
و داع در عماری کردند و از اینجا متوجہ مدینہ شدند و در راہ اصحاب را طلبیدند
و الملائمہ بودند کہ بسیم اللہ الرحمن الرحیم جاء فی سید الطائفة جنید
قد سرہ فی ضحوة یوم السبت التاسع عشر من ذی الحجۃ سنہ اثنین و عشرين
و ثمان مائت عند انصرافنا من مکة المبارکة زادها اللہ تکریمًا و بركاتًا و نحن
نسیر مع الרכب و انابین النوم و الیقظة فقال رحمہ اللہ علیہ فی زیارۃ و بشارتہ
القصد مقبول و حفظت ہذا الکلمتہ و سردت بہا ثم استیقظت من الحال الوقت
بین النوم و الیقظة الحمد للہ علی ذلک بعد ان کلمات دیگر ہم بعبارت عربی الملائمہ
فرمودند کہ ترجمہ آن این شود کہ این کلمہ واحدہ کہ سید الطائفہ واقع شد کلمہ البیت جامعہ
تمامہ و بشارتہ است شاملہ عامہ مارا و اولاد مارا و اصحاب اجاب حاضر و غائب مارا زیرا کہ

ورین مشاعر عظام و ادعیه کہ کرده شد بہر موقوف و مقام مصالح دینی و دنیوی ہمہ آن بود
 و آن قصد بمقتضای این بشارت مقرون بقبول و الحمد لله سبحانہ جل طیبیا
 مبارک و یوافی نعمہ و یکافی مزید کردہ روز چہار شنبہ بیست بیوم ذالحجہ
 مدینہ رسیدند و آنحضرت سالت پناہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بشارتہا یافتہ آن مسوومہ
 الامار اطلبیدند تا بر آن زیادت کنند چون مطالعہ کردند فرمودند کہ ہمین ہا است ^{زیادت}
 شوشنہ اند و در روز چہار شنبہ بجوار رحمت حق سبحانہ و تعالی پیوستند مولانا ^{شمس الدین}
 رومی و اہل مدینہ و قافلہ بر ایشان نماز گزار دند و شب جمعہ در آن منزل نزول فرمودند
 در جوار قبہ شریفہ امیر المؤمنین عباس رضی اللہ عنہ و شیخ زین الدین خوانی رحمۃ اللہ علیہ از مہر
 سنگ سفید تراشیدہ آورده است و لوح مزار ایشان ساختہ و آن از ساز قبور ممتاز
 است فقیر لاقم گوید کہ مرتبہ اول این فقیر در سنہ مائتین و اثنا عشر بعد الف کہ زیارت
 حریم الشریفین مستعد شدہ بودم زیارت ایشان رسیدم آن سنگ موجود بود
 چون بار دیگر در سنہ الف و مائتین و خمس و عشرین باز مشرف شدم آن سنگ را ندیدم
 ہماناکہ وہابیہ کہ مسلط شدہ بودند برداشتہ باشند می آرند کہ خدمت خواجہ ابونصر پارسا
 چنین می فرمایند کہ وقتیکہ والد من فوت می شد بمالین ایشان حاضر بودم چون حاضر
 شدم روی مبارک ایشان کشادم تا نظری کنم چشم بکشادند و تبسم نمودند و قلق و
 اضطراب من زیادت شد بہ پایان پائے ایشان آدم و روی خود بر کف پا ایشان
 نهادم پائی خود بالا کشیدند و تاریخ وفات ایشان سنہ اثنین و عشرین ثمان مائتہ
 یوم الخمیس و اربع و عشرین من شہر ذیحجہ الحرام کما مر رضی اللہ تعالی عنہ۔

مذاتی

تذکرہ شہداء و اولاد در کتاب روضۃ اللہ علیہ
 تذکرہ شہداء و اولاد در کتاب روضۃ اللہ علیہ

نسبت ریافت شد بندہ از حضرت خواجہ بزرگ سحر مولانا یعقوب چرخي رسیدہ ہماناکہ موجب

فرموده حضرت خواجہ بزرگ بایشان کہ ای یعقوب کہ آنچه از من بپرسیدی است بزم برسان
 از این نسبت علیہ با و بعد از وفا حضرت خواجہ بزرگ صحبت حضرت خواجہ علاء الدین عطار
 رسیدہ اند و صحبتہا نموده و از وی سے آردند کہ می فرمودند اول بار کہ بہ صحبت خواجہ بزرگ
 قدس رسیدم فرمودند کہ ما بخود کالے نیکم خدمت مولانا فرمودہ اند کہ ہرگز شبے بر من
 از ان سخت تر نگذشتہ بود کہ در فکر آن بودم کہ این در بر من بہ قبول بکشایند یا رد کنند
 چون با مد او پیش ایشان رفتم فرمودند کہ قبول کروند اما توبہ صحبت خواجہ علاء الدین
 خواہی بود بعد از ان من بولایت بدخشان افتادم و خدمت خواجہ علاء الدین بعد از وفا
 خواجہ بزرگ پچغانیان آردند و متوطن شدند پس کسی پیش من فرستادند کہ حضرت خواجہ
 فرمودند کہ در صحبت ما خواہی بود پیش ایشان رفتم و ماوام حیات ایشان در صحبت
 ایشان بودم خدمت مولوی جامی علیہ الرحمۃ از زبان الہام ترجمان حضرت خواجہ
 عبید اللہ اصرار قدس سرہ در نفحات چنان ذکر می نماید کہ فرمودند کہ در ہرات بودم
 کہ مراد اعینہ خدمت مولانا یعقوب پیدا شدہ متوجہ ولایت چغانیان خادم بہ محنت
 و مشقت بسیار آنجا رسیدم ہمانا کہ آن راہ اکثر پیادہ رفتہ بودند چون بہ صحبت ایشان
 مشرف شدم بروئی مبارک ایشان اندک بیاضی کہ موجب نفرت طبیعت می باشد
 بود با من در لباس سیاست و ورشت گوئی ظاہر شدند و چندان سیاست نمودند
 و ورشت گفتند کہ نزدیک بود کہ باطن ما از ایشان منقطع شود و مرا یاس تمام
 حاصل گرد و بسیار محزون و مہموم شدم ہاں دیگر کہ بجلس ایشان رسیدم بر من
 صفت محبوبی چنان ظاہر شدند کہ ہرگز بیچس را چنان محبوب ندیدہ بودم و
 من لطف بسیار نمودند و خدمت مولوی مینویسند کہ در حینیکہ خواجہ اصرار این نقل
 می فرمودند در نظر فقیر بصورت عزیزی در آمدند کہ مرار رابطہ و ارادت و محبت
 تمام بآن عزیز بود و چند گاہ بود کہ از دنیا رفتہ بود فی الحال خلع آن صورت کردم

تصویر آن شد که شاید که آن بهین در خیال من بوده باشد بعد از آن از بعضی بهرامان شنیدم که وی هم آن را مشاهده کرده بود و عقیده فقیر آنست آن خلع و کس صورت بشعور اختیار ایشان بود اثبات این معنی را که از خدمت حضرت مولانا یعقوب نقل کردند خدمت حضرت مولانا یعقوب می فرمودند که طالبی که به صحبت عزیزی می آید چون خواجہ عبید اللہ می باید آمد چراغ همتی ساخته و روغن و فیتله اما و کرده بهین که کو کروی بان می باید داشت خدمت خواجہ عبید اللہ فرمود که خدمت مولانا یعقوب و شیخ زین الدین خوانی رحمهما اللہ تعالیٰ پیش مولانا شهاب الدین شیروانی هم سبق بودند روزی حضرت خواجہ عبید اللہ قدس سره از حضرت مولوی جامی رحم پرسیدند که شیخ زین الدین مذکور محل وقایع و تعبیر منامات مشغولی می نمایند و درین باب اهتمام تمام دارند گفتند آری چنان است حضرت خواجہ ساعتی از خود غائب شدند و طریقه ایشان چنان بود که ساعتی فضاغی از خود غائب می شدند چون حاضر شدند این بیت را خوانند

چو غلام آفتابم همه ز آفتاب گویم

نشبم نشب پرستم که حدیث خواب گویم

این رباعی از مقوله مبارک ایشان است رباعی

در مسلخ عشق جز نگور انکشتند

گر عاشق عداوتی از کشتن مگر بیز

و این فرود نیز از مقولات مبارک ایشان است بیت

ای بنده بمن گریز خود را بید کن

گر شاه جهان نگر وی انگه گل کن

تذکره شایسته از خیر اول در ذکر چشم بکار بر اعین اللہ عنده

این نسبت علیه نقشبندی از حضرت مولانا یعقوب چرخي بحضرت خواجہ عبید اللہ احرار قدس سره

مخفی نماید که اکثر آباء و اجداد و اقربای پیدر و مادر حضرت ایشان ارباب علم و عرفان و صحاب ذوق وجد بودند و شیخ عمر باغستارم جد اعلیٰ مادری ایشانند و شیخ عمر مذکور بشارت زده و اسطه به عبید اللہ بن عمر بن خطاب رضی اللہ تعالیٰ عنهما میرسد ۱۲ رشحات القدس

رسیده و قدمت خواجہ احرار از آبای کرام فاروقی اند و والدہ ماجدہ ایشان از سادات
 حسینی است از اصحاب شیخ فاضل و نڈظہور اند و شیخ عمر باغستانی ہم نسبت دارند
 ایشان بعد از تمام تحصیل علوم در ریاضات ثنائیہ و حصول بعضی کمالات اخذ طریقہ علیہ
 از خدمت مولانا یعقوب کردہ اند کما اشارہ بدو با علی مرتبہ کمال و اکمال رسیده اند و
 تزویج و تکمیل طریقہ علیہ بسیار فرمودہ اند و ارشاد ایشان اتم و اکمل آمد و عالم عالم
 تشنہ لبان بوادی ناکامی از بحر مومن فیوض و برکات ایشان کامیاب و
 سیراب شدند و خدمت ایشان بر اول عمر فقر صغیری بکمال داشتند و آزان حفظ
 و افر برداشتنه واسطہ و او افر مظهر اسم الغنی شدند و مثل ایشان کم کسی درین طریقہ بغنا
 ظاہری رسیده باشد و جوہ شریف ایشان سر چشمہ فیوض ظاہری و باطنی ربانی بودہ چنانکہ برکات
 باطنی ایشان عالمی را منور ساختہ احسانہای ظاہری ایشان نیز اہل عالم را ممنون گردانیدہ
 جوہہای آب کہ از انہار بر آورده اند در اکثر بلاد ماوراء النہر و خراسان امید است کہ تا ما
 قیامت کشت ظاہری اہل عالم را سیراب آرد و فیوض باطنی ایشان کذلک اہل یوم لقیام
 ارباب باطن را نشاد آب و منور گردانیدہ از زوال و خلل محفوظ باشند بیان فیاضی ظاہری و
 باطنی ایشان از قید تقیر و احاطہ تحریر بیرون است فرد

چند کنج قسمت یک وزہ

بحر اگر آوری در کوزہ

از مفوظات ایشان است بر خورداری از حیوۃ کسیر است کہ ولش از دنیا سر باشد
 و بد کہ حق سبحانہ و تعالی گرم حرارت قلبش نگذارد کہ محبت دنیا گرد و حریم دل گردد
 تا چنان گردد کہ اندیشہ اش جز حق سبحانہ و تعالی از بیج چیز نباشد فیض نخستین را مظاہر
 کثیر است ہرچہ موجود است اورا از تجلی ذاتی نصیب است کہ آنرا خاص میگویند
 این وجہ را انجذاب بحق سبحانہ و تعالی واقع است بحسب و ام توجہ اگر بتاثر اسم الہام
 از تصرف اسم افضل نجات یابد و ام انجذابش بذات مقدس از خود بکلی نیست

شده باشد همچین ملحق گشته غیر از حق سبحانه و تعالی نه بیند و نداند و العیاذ باللہ اگر به تاثیر
 کم المصل طریقہ مستقیم انجناب بذات کم کند گرفتار خود گشته جز خود نه بیند و جز خود نداند
 ہمہ آن کند که ظلمتش بر ظلمت افزاید و ہمیشہ محجوب ممنوع از شهود و وحدت گردونه اورا
 روح در طاعت باشد بلک طاعت نیز نباشد همه عذاب های دنیوی و اخروی و
 صوری و معنوی رستند و هیتا گرد و خلاصی از این بلینہ را اسباب است ^{از} توبه ^{توضیح}
 و مباشرت اعمال صالح بهترین آنکه از سر صدق بخدمت طائفه که بحسب ذاتی از
 خود مائی یافته اند قیام نماید و تمامی خود را در ایشان کم کند و زقنا اللہ و ایا کم
 دانی که پیر کیست پیر آن کسی است که آنچه مرضی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم
 نیست از آن نیست شده باشد و آنچه نه از او است صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نمانده بلک
 او و بالیست او از او تمام گم شده باشد و او آینه شده باشد
 که جز اخلاق و اوصاف نبوی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم در او هیچ نباشد و درین
 مقام بوسطه انصاف بصفای نبوی مظهر تصرفات حق سبحانه و تعالی گشته و بتصرف
 الهی در بو اطن مستعدان تصرف کرده تمام از خود خالی شده بمراد حق سبحانه تعالی ایستاد و

از بسکه در کنار هم کرد آن نگار | بگرفت بوی بار را کرد بو طین

و مرید آنکه بتاثر آتش ارادت با ناست و سوخته باشد و از شرارت او هیچ نمانده
 و بتصرف دل و آئینه پیر جمال بر او دیده روی از مجموع قبله ما گردانیده و قبالة جمال
 پیر گشته و در بندگی آواز ازادی فالع آمده و سر پناز جز بر آستانه پیر نینداخته و آعرص
 از مجموع کرده سعادت خود را و قبول او دانسته و شقاوت خود را در روا و بلک
 رقم نیستی بر ناصیه جو و کشیده و از تفرقه شعور بو و عزیز خلاص گشته بدیست

از آنکه در سر ای نگار است فارغست | از باغ بوستان تماشا لاله زار

منها بد آنکه فضل ذکر لا اله الا الله است زیرا که این کلمه طیبه مرکب از نفی و اثبات است

جملے کہندہ را حاصل شدہ است بواسطہ انتقالش صور کونینہ است و ردل و ورین
انتقاش اثبات غیر او است و نفی حق پس قرب حاصل نشود بی رفع حجاب و آن آنست
کہ اثبات حق و نفی غیر او چنانکہ مفہوم شد بکند پس اگر مبتدی خواهد کہ مشغول شو و باید کہ باین
عمل راہ کوتاہ کند و حصر کند حیوۃ خود را بر نفسی کہ وی در آن است و ورین نفس کہ در پیرا
آخر انفاس خود داشته است بذکر لا الہ الا اللہ بدین طریق مشغول شو کہ در لا الہ
ہر چه غیر او است از دل دور کند و در الا اللہ حق جل و علا را بہ محبوبی و معبودی ملا حظہ
کند چنانکہ ہر بار کہ کلمہ لا الہ الا اللہ را گوید بدل گوید کہ نیست هیچ معبودی مگر اللہ باید کہ
چنان مشغول شود کہ بیچ وقت ترک نکند و در ہمہ حال باین مشغول باشد اگر ناگاہ غافل شود
چنان شو کہ مردی در می با قیمت کم کند ناگاہ یادش آید کہ چہ حال شود او را نیز ہمان حال
شو و و شدن این حال دلیل است بر متاثر شدن دل او از ذکر و چون بدان مداومت
کند بدرجہ رسد وصال ایشان بیست و نہم شہر ربیع الاول سنہ ہشتصد و
نود و چہار بود و فرزندان گرامی ایشان خواجہ عبداللہ و خواجہ محمد یحیی و خدمت خواجہ
عبداللہ ہفت پسر داشتند خواجہ عبدالہادی و خواجہ شہاب الدین محمود و خواجہ
عبدالحق و خواجہ عبدالعلیم و خواجہ عبدالشہید و خواجہ ابو الفیض و خواجہ محمد یوسف
و این ہر ہفت بزرگوار صاحب کمال و تکمیل بودہ اند و فرزندان ایشان نسلاً بعد نسل بر
مسندار شاد و متکی بودند و فرزند دوم حضرت خواجہ احرار کہ خواجہ محمد یحیی اندسہ پسر داشتند
خواجہ ذکریا و خواجہ عبدالباتی کہ ہر دو بوالد بزرگوار خود شہید شدند و خواجہ امین کہ فرزند
سیوم خواجہ یحیی شہید اند حضرت ظہیر الدین بابر بادشاہ از سمرقند ہراہ خود بکابل و ہند
آورده اند الی الیوم اولاد ایشان در کوہستان کابل اند خلفای خواجہ احرار قدس سرہ سوار
فرزندان مبارک ایشان چہل کس اند بیست کس از ایشان را صاحب شجاعت ذکر کردہ و
بیست باقی را صاحب نسہات مذکور نمودہ و در بیجا بذکر آسامی آن بزرگواران اکتفا میرود

خدمت مولانا سید حسین مولانا قاسم مولانا میر عبد الاول مولانا جعفر مولانا برہا الدین
 ختلانی مولانا لطف اللہ ختلانی مولانا شیخ مولانا ابوسعید اوبہی مولانا محمد قاضی مولانا خواجہ علی تاشکندی
 شیخ حبیب بخاری تاشکندی مولانا نور الدین تاشکندی مولانا زاوہ انزائی ہندی مولانا
 خواجہ ترکستانی مولانا اسماعیل فرنگی مولانا اسماعیل شاماسی مولانا اسماعیل ثالث بیت
 بزرگ راکہ صاحب نسوات مذکور ساختہ است بدین تفصیل انداول خدمت مولانا فخر الدین
 علی کہ مصنف رشحات است و شیخ عبد اللہ اوبہی سیرلی و مولانا سید عمادی و ^{فقط} مولانا لعل الدین
 و خدمت حضرت مولانا زاوہ حنفی و خواجہ تاج الدین کاشغری ^{قاضی محمد} امیر عبد اللہ مینشی شیخ عیاش
 کازرونی مولانا اسماعیل شیروانی و خواجہ خراسانی و سید بابا و خواجہ امیر مولی بلخاری مولانا
 عبد الوہاب سمرقندی عم زاوہ مولانا عبد اللہ سیرلی مذکور و خواجہ مصطفی مولانا نجم الدین و
 مولانا موسی مولانا میر قباد ہروی مولانا درویش سیرلی و ہر کدامی رازانین خلفای فرزندان
 و خلفای صاحب کمال ماندہ ذکر آہنا بطویل سے انجام ختم این تذکرہ ببارتی کہ خدمت
 مولوی جامی در آخر ذکر ایشان در نفحات الملائکہ اند کردہ می آید میفرمایند کہ از ذکر
 احوال و اقوال خوانو اوادہ خواجگان و بیان روش و طریقہ ایشان بہ تخصیص خدمت
 خواجہ بہاؤ الدین نقشند و خلفای و اصحاب ایشان قدس اللہ اسرارہ معلوم شد
 کہ طریقہ ایشان اعتقاد اہل سنت و جماعت است و اطاعت احکام شریعت و
 اتباع سنن سید المرسلین صلی اللہ علیہ وآلہ و صحبہ وسلم و دوام عبودیت کہ عبارت
 است از دوام آگاہی بجناب حق سبحانہ و تعالیٰ بیزاحمت شعور بوجود غیری پس
 گروہی کہ نفی این عزیزان کنند بواسطہ آن تو اند بؤ کہ ظلمت بدعت ظاہرمان
 آہنار افر و گرفتہ است و رمد حسد و عصبیت دیدہ بصیرت آہنار افر ساختہ لاجرم
 انوار ہدایت و آثار ولایت ایشان را نہ بیند و این نابینائی خود را بہ جھود انکار آن انوار
 و آثار کہ از مشرق تا مغرب گرفتہ است اظہار کنند ہیئات ہیئات نظم

ن
عیون

نظر
طائف

نقشبندیہ عجب قافلہ سالار آئند
از دل سالک ہ جا ذبیہ صحبت شان
قاصری گرزند این طائفہ طعن قصور
ہمہ شیران جهان بست این سلسلہ آند

کہ برنداز رہ پنهان بحرم قافلہ را
میبر و سوسہ خلوت و فکری چلہ را
حاش بشد کہ بر آرم بزبان اینکلمہ را
رو بہ از چیلہ چہان بگسلد این سلسلہ را

تم انقاسہ الشریف رحمة الله تعالى

تذکرہ اربع عشرہ از منتخب اول در ذکر جناب مولانا
زاہد وحشی رحمۃ اللہ علیہ ذکر مولانا درویش کہ خلیفہ
ایشان و خواہر زاہدہ ایشان است و ذکر حضرت خواجہ
اکملہ ذکر این سہ بزرگوار در یک کمرہ نموده شد عنہم

و نسبت علیہ حضرت نقشبندیہ از حضرت خواجہ عبید اللہ احرار قدس سرہ بحضرت
مولانا زاہد وحشی رسیدہ است و خدمت ایشان از وحش اند و وحش موطنی است از
توابع حصار و ایشان از اقارب مولانا یعقوب چرخمی اند و قبل از وصول خدمت
حضرت خواجہ احرار تعالیم بعضی از کار و اخذ بعضی فیوضات از دیگر خلفای حضرت مولانا مستفاد
شدہ بودند اما مسکن اضطراب ایشان نمیشد تا بعنایت اللہ سبحانہ بخدمت حضرت خواجہ
بندگان احرار رسیدند و اخذ نسبت علیہ نمودند و ایشان بہ علاقہ قرابت مولانا یعقوب چرخمی
قدس سرہ تا بیرن شہر سمرقند صانہا عن اللہ استقبال نمودند و با کرام اعزاز تمام با خود شہر آوردند
و خدمت مولانا نمودند و در خدمت حضرت خواجہ احرار ماندند و از ایشان بحال علیہ و بتناء شریف
شدند و تصرفاً و جذبا جناب ایشان بین الانام مشہور است بعد از ایشان این نسبت علیہ
در سایر خلفای و اقربای حضرت مولانا در ویش کہ خواہر زاہدہ ایشان بودند رسید

ذکر مولانا درویش محمد رحمۃ اللہ علیہ خدمت مولانا محمد درویش در علوم
ظاہر پاپہ مولویت و شہند و جامع بودند و جمیع علوم عقلیہ و نقلیہ در احادیث بسیار شغل
ایشان بود و تمام عمر مبارک را در تدریس احادیث بسر بردند و بعد از حال عالی مقدار
خود قایم مقام ایشان شدند و نسبت نقشبندیہ احرار یہ را اجرا نمودند و اکثر عمر تراویح
خمول و عزلت بسر بردند ذکر تصرفات و خرق عادات ایشان زائد از تحریر ہست
و در نسجات و غیرہ کتب برخی از ان مکتوب خلفائی ایشان بسیار انداز آنجملہ خواجہ
بزرگ کمند سبزی و خواجہ محمد رضا و مولانا شیخ محمد خلوتی و ذکر غیرہ منتسبان ایشان
بتطویل می انجامد لہذا بہ ذکر فرزند حق پسند ایشان کہ اقدم و عظیم ہمہ اندا گفتار رفت
ذکر جناب مولانا خواجہ امکنگی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ و از جناب حضرت
درویش محمد این نسبت عزیز بفرزند ایشان حضرت خواجہ امکنگی فاضل شد و
ایشان مظهر آیات بیانات مصدر فیوض و برکات اند و تمامی عمر مبارک را بذکر احادیث
نبوی و نشر اخلاق مصطفوی بسر بردند و تقدا حوال صادر و وارومی نمودند و در
آخر اکثر این قطعہ بزبان مبارک میگذاشت قطعہ

زمان تا زمان یاد مرگ آیدم	ندانم کنون تا چہ پیش آیدم
جدائی میباید مرا از خدا	و گر ہر چہ پیش آیدم شایدم

و عہد مبارک شان از حد و تسعین گذشتند در سالہ ہزار و ہشت و قیل
وہ رحلت نمودند و بوصول این دو متان مشرف شدند فرزند ایشان حضرت خواجہ
ابوالقاسم است کہ صاحب کمالات و مزج بریات بودند و در مکاتیب سی آیات
حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ بخدمت ایشان مکتوبی مرسل
شدہ مشتملہ نصائح ضروریہ این راہ و خلفائی حضرت خواجہ امکنگی بمعہ فرزندان ایشان
وہ نفر اند ذکر اسما را ایشان نمودہ می آید خدمت خواجہ ہاشم کہ ولد خواجہ بزرگ کمند سبزی است

وخواجہ محمد یحیی ولد خواجہ محمد صابر وخواجہ احمد مشهور وخواجہ عماد مولانا محمد سعید حاجی عبدالعزیز
و حاجی خیر الدین و مولانا صوفی علی آبادی وخواجہ لطیف کند بادامی و عظیم و اقدم همه مسند آراء
نقشبندی مشعل افروز مجددی خدمت حضرت محمد باقی قدس الله تعالی اسرارهم و نورنا بانوارهم

تذکرہ خاص عشر از محبت اول ذکر محی الدین خواجہ باقی ملقب خواجہ بزرگ رضی اللہ عنہ

قبلة انفسی و افاقی	بزم خاص شہور اساقی
خضر جان بخش راه مشتاقی	خواجہ ما محمد ہ الباقی

این نسبت علیہ از خدمت حضرت مولانا خواجگی امکنگی قدس سرہ بخدمت خواجہ محمد علی
رسیدہ ولادت کثیر السعادت ابن حضرت در بلدہ فاخرہ کابل صاحبنا اللہ تعالی
عن الافات والتزلزل و شہور ۹۰۰۰ احدی و سبعین و تسعمائتہ و چون خدمت
ایشان بجد تعلیم رسیدند تحصیل علوم از خدمت مولانا صادق حلوانی کہ از اکابر مدققین
آن عصر بودند نمودند و بمصاحبت ایشان سفر ماوراء النہر فرمودند و در آن سفر با وجود صغر
سن ذوق درویشی ہم رسانیدند و صحبت اکثر درویشان دریافتند و بملازمت
ہر یک بقدر استفادہ ماندند و از ہر جا فوائدی حاصل روزگار ایشان آمد اما از علو
استعداد و مسکن اضطراب ایشان نمی شد منہا مدتی بخدمت خواجہ عبد اللہ کہ خلیفہ
مولانا لطف اللہ بودند بسر بردند و باز بملازمت افتخار شیخ یسوی رسیدند باز کمال
از جناب امیر عبداللہ بلخی نمودند لیکن تسلی تمام نمی یافتند و در اضطراب می بودند تا در
معاملہ بشرف زیارت حضرت خواجہ بزرگ رضی اللہ عنہ مشرف شدند و تلقین از
آن حضرت یافتند و کذلک نیز از روحانیت خواجہ عبید اللہ احرار قدس سرہ اعانتہا یافتند و ابواب
فتوح بلخی نصیب گوا ایشان شد و در تقیید او کاوا کا طریقہ علیہ شدند و در ہین ما بین کشمیر
را بقدم مبارک خود در شک فروس برین نمودند و چندی آسجا بنخانقاہ

وقت را
نگہ داشت

شیخ با ما والی کہ مجاز از طریقہ خواجگان عالی بودی بودند باز بہند وستان تشریف فرما
 شدند در آنجا شوق از ویاد فواید برایشان غلبہ کر رہ و ہا شمارہ ارواح طیبتہ خواجگان
 ولایت ماوراء النہر رسیدند و در این مرتبہ غنیمت امید ایشان از مہبت صال و زید بدرجات
 کمال ہالیدن آغاز کرد و گلبن ول مبارک ایشان چون بہستان جان صفا کیشان کل
 کل شکفت بیت از این نسیم کہ از فیض صبح گاہ وزید پد ہزار غنچہ شکفت و بہر کلا و رسید
 بہت توفیق ایشان بہت سفر بہ منزل خواجگان ہما و یعنی بشر ف صحبت مولانا عظم
 مظہر کمالات اتم خواجگی اہلنگے مشرف شدند از کمالات جدیدہ و تصحیح معاملات قدیمہ
 فرمودند و دیدند آنچه دیدند و رسیدند بجائیکہ رسیدند و بانکہ فرصت بہ نسبت
 خاصہ نقشبندیہ مشرف شدند و آن خدمت ایشان مجاز گردیدند چنانکہ اصحاب خدمت
 مولانا خواجگی از سرعت کمال و اکمال ایشان متحیر ماندند و عرق غیرت بجنبانیدند کہ
 مایان را عمر ہا است کہ در این آستان بانواع ریاضیات و خدمات مشغول ایم اما ہنقد
 فیاضی کہ بانکہ مدت با ایشان نمودند بجمہرہ نصیب روزگار مانشد حضرت مولانا انون
 کنکاش با خبر شدند و فرمودند کار ایشان را تمام نمودہ برای تصحیح نزد ما آورده بودند
 ہر کہ بچنان آید چنین رود خدمت مولانا شبانہ روز لہلا و ہمارا در خلوت با ایشان صحبت
 و نشنند و بر بعضی از فواید ژواند اطلاع دادہ فرمودند کہ کار شما بعبایت اللہ سبحانہ
 و تربیت روحانیت اکابر بانجام رسیدہ و شمارا باز بہند وستان باید شد کہ سلسلہ
 علیہ را در آنجا رونق عظیم پدید آرند و مستفیدان عالی مقدار از زمین تربیت شما
 بروی کار آیند پس حضرت خواجہ بامر مبارک حضرت مولانا و اشارہ ارواح
 طیبتہ اکابر زلال آسا بکام لبثتنگان بیدار ہند وستان افتادند و زمانہ ہزار ہا
 زبان مترجم این مقال گشت بیت

شیر نمودن

با خبر گردیدہ
چنان

شکر شکن شوند ہمہ طوطیان ہند	زین قند پارسی کہ بہ بگالہ میرود
-----------------------------	---------------------------------

چون بہند وستان رسیدند سالی در بلدہ فاضلہ لاہور پانڈند و بسا علماء و فضلاء آن بلدہ شریف
از ایشان مستفاد شدند و از ان جا متوجہ دہلی گردیدند و رقلعہ فیروز آباد کہ بس منزلی است
عالی بنیاد و لکشنائی و مشرف بدریہائی مشتمل در نہایت لطافت و صفائی سکونت
اختیار نمودند و تا زمان ارتحال ازین دار ملال بجائی دیگر انتقال نمودند بیت

زہے طالب بقوہ با صفا کہ در وی سکونت کند اولیا

شیوہ مرضیہ آنحضرت قدس سرہ کی ستر احوال و اخفا کما و خمول از او تویر و اتقا بوند
و از غایت انکسار و وید قصور اعمال و اہتمام نیات کہ ایشان داشتند چہ بیان نماید و
و تعظیم و تکریم سادات و علمائی بمبالغہ می نمودند و در جزوی و کلی عملیات بفقہائے
متوسع رجوع می فرمودند چون طالبی بہ آستان ایشان مشرف میشد از غایت انکسار ہما
اکنہ خود را دور میداشتند و عذر ہا می نمودند اگر آن طالب صادق بودی و بیچ وجہ ایشان
و اگذار نشدی مصداق این مقالہ قطع

از این در نداریم روی گذر	اگر چہ از دو عالم گذر کرده ایم
بیان نمک ہائی این می کسار	حوالہ بریش جگر کرده ایم

و چون رسوخ طلب دیدند لاچار حکم اذ آیت لی طالباً فکن لہ خادماً و آغوش
عنایت و کف تربیتش میکشیدند گویند جوانی از خراسان غریب شدہ مدتہا در مزار فاضل
الانوار خواجہ قطب الدین بختیار قدس سرہ بسرمی برد و از روحانیت ایشان طلب شاہ
بوجود راہ نمائی کامل میکرد و بعد از رسیدن خواجہ بدہلی مبارک آن جوان را در واقعہ نمود
کہ بزرگی از طریقہ علیہ نقشبندیہ اکنون بدصلی رسیدہ خدمت او را لازم باش حسب
بخدمت ایشان رسید واقعہ را معروض داشت فرمودند کہ این مسکین خود را شاہان آن
دیگرے خواهد بود آن برنا براویہ خود بازگشت شب دیگر ویرا گفتند کہ آن بزرگ همان است
کہ بخدمتش رسید و انکسار او دیدے فروش آن جوان چنان آمد کہ بازگشت و یہ

نمی بیند

قبول مشرف شد طویلی له از خدمت خواجہ حسام الدین احمدی آرند کہ چون
 آنحضرت الحاح نمودند و با جماعت یاران فرمودند کہ با طرف تر و کنند مگر کسی را بایند کہ شایان
 خدمت باشند و این فقیر را نیز اعلام کنند کہ بخدمت او شتابم باشد کہ زخم خود را مرہے
 یا بم چون تو کید بسیار نمودند توقف را دور از اوب دانستہ متوجه آگرہ شدم و بعد از
 رسیدن آن شہر حیران و سراسیمہ بودم کہ چه چارہ سازم با خودی گفتم کہ باستان ایشان
 رفتہ معروض دارم کہ امتثال امر نمودم چنان کہ سیکہ میفرمودند نیافتم در این حین برہے
 می گذشتم کہ از سرای سر و دلر بامی بگوش ہوشم رسید چون نیک استماع نمودم قوال
 این بیت سعید سعدی شیرازی قدس سرہ می خواند۔ بیت

|| تو خواہی آستین افشان خواہی اسن اندر کش || گس ہرگز نخواہد رفت از دکان حلوانی ||

سماع این بیت و امان برا حکرم زد و سر از پانٹ شناختہ بخدمت ایشان رسیدم و گفتم آنچه
 دیدم و شنیدم تفصیل فروتنی و انگسار ایشان را در کتاب نسومات الانوار ذبذبة المقامات
 باید دید این منتخب گنجایش آن ندارد و طریقہ مضید آنحضرت آن بود کہ ہر کرا
 سے پذیرفتند سخت توبہ اش میداوند اگر عشق آن طالب را بخود مشاہدہ می نمودند
 بطریق رابطہ نگہداشت صورت مبارک خود بہ حقیقت جامعہ اش امر میکردند و بسیار
 کشائش از این احضار و نگاہداشت صورت شریف پدیدار می گشت آورده ہند
 کہ خواجہ برہان نام بزرگے از خواجہ ہامی دہ بیدی کہ از اکابر خود نسبت فیوض داشت
 چون بخدمت ایشان ارادت آورد طلب افادہ و استفادہ نمود ایشان ویرا
 نگاہداشت صورت مبارک اشارت فرمودند او بہ در تعجب شد و با محرمان خود
 گفت این شغل مناسب جمعی است کہ اول قدم در این راہ ہنما وہ باشند مرا ایشان
 کرم نموده بمراقبہ عالی ترا آن اشارہ نمایند و دستنائش گفتند امتثال امر باید نمود چون
 عقیدت داشت لاچار بنگاہداشت صورت مبارک پرواخت دوروزی نرفتہ بود

نشان

کہ آن صورت اور فرو گرفت و نسبت عظیم بروی استیلا نمود تا غلبہ سکرش بجای رسید
کہ با وجود تکین و کبر بین مقدار و ذراع از زمین بیجست و ہر سوی خود را بدیوار و شجار
میزد تا آنکہ چند می از جوانان او را گرفته بودند قوت ایشان بتکاہداشت او وفا نیکرد
تا دید آنچه ویداما پیشتر طالبانرا بند کردل بطریق مقرر اکابر و لالت می نمودند و جمعی را
بذکر نفی و اثبات و بعضی را بند کر اسم ذات غراسمہ از غایت سر بیان نسبت آنحضرت جمعی
بمجد و دیدن ایشان بہوش میشدند و مجذوب و مغلوب میگرددیدند گویند کہ یکبار خطیب
بر منبر بودہ نظرش بر جمال ایشان کشت و صیغہ زود از منبر بزیر افتاد آورده اند کہ شبہ
از شبہائی ماہ مبارک رمضان حضرت محمد و الف ثانی رضی اللہ تعالی عنہ بدست
خادمی فلووہ برای ایشان فرستادند آن خادم از ساوہ دلی بدروازہ خاص رفتہ حلقہ بدست
حضرت خواجہ خود بدروزہ مبارک تشریف آوردند طرف راست او گرفتہ فرمودند کہ
از کجائی گفت خادم شیخ احمد فرمودند کہ چون خادم شیخ احمد کبابانی بمجد و مراجعت آن خادم
را جذبہ فرو گرفت قریادکنان افتان و خیزان خود را بخدمت حضرت ایشان رسانید
آنحضرت فرمودند حال چیست بشورش تمام گفت کہ ہمہ جاچہ در حجر و چہ در شجر و زمین
آسمان نوسے بی کیف و پیرنگ بی غایت و بی نہایت می بینم کہ بیان آن نمی توانم کرد
حضرت ایشان فرمودند البت حضرت خواجہ مقابلین بیچارہ شدہ اند فروش بحضرت
خواجہ رسانیدند تبسم فرمودند بیست

روز شتر شہیدان چو خون بہا طلبند	تبسم کن و خاموش کن زبان ہمہ
---------------------------------	-----------------------------

گویند کہ عسکری بخدمت ایشان آمدہ بود ایشان بتقریب طہارت از مسجد بیرون شدند
خادم آن سپاہی عنان اسپ را گرفتہ ایستادہ بود و چین تنخس استبراز نظر کہیمیا اثر بر
خادم افتاد چون ایشان بہ مسجد رسیدند خبر آوردند کہ خادم عسکری را جذبہ و بیخودی بخ
آگندہ و میان اسپان چون گوی ہر طرف غلطان است از قبل شام تا پاسی از شب

اضطراب بود بناگاه بشورید روی بیازار نهاد و همچنان بصحرای بیرون رفت و دیگر هیچ کس
از وی خبر نیافت تا همدو هفتاد و هشتاد و نود و نوبت تا بعدی بود که در مجلس شریف
ایشان سخن از امور دنیوی نمیکزشت بعضی تو سگران که از اهل ارادت بودند التماس نمودند
که کفافی برای یومیه فقرای معین نمایند ایشان در حق جمعی که نسبت معنوی بایشان درست
کرده بودند رضا نمیدادند و با او و نایشان مجوزی داشتند از غایت تنفر که ایشان را
از این ممر بود بوقتیکه عزم سفر حجاز کردند عبد الرحیم خان مخاطب بخان خانان که از
مجتبان ایشان بود چون خبر یافت لک روپیه که عبارت از صد هزار روپیه باشد جهت
خرید راه از زاد و راه دور ایشان فرستاده عرض نمود که بقبول آن بر من نیست
نمید خدمت ایشان روی در هم کشیدند و فرمودند که کج رفتن چون منی گو ارامی آن
نمیکند که آن همه سیم و زر مسلمانان را صرف خود کنم نپذیرفتند و باز بگردانیدند و بی تقیدی
ایشان از مسکن و ملبوس و ماکول تا بعدی بود که اگر یک طعام غیر مرغوب را چندین
روز پی در پی بخد مت ایشان حاضر میکردند نمیفرمودند که طعام دیگر نرسد و کز لک
اگر جامه چندی در بدن مبارک بودی که چرکین شدی طلب دیگر جامه نمیداشتند
و نیز هر چند در خانه تنگ و تیره می بودند یا آن مسکن کهنه شدی یا از خاک خاشاک
پرگشتی از آن جا که غرق لجه تسلیم و رضا بودند اظهار تنظیف و تنویر و تعمیر آن نمی نمود
یام ایشان با وضو و صرف عبادت و تکثیر طاعت میگذشت و شبها که بعد از ادا
نماز عشاء بجز شریف فرمایند و مراقب می نشستند چون ضعف اعضا
علیه میکرد و بر خواسته تجدید وضوی نمودند و دو گانه ادا کرده با می نشستند با چون
اعضا بدر و ضعف می آمد چنان می کردند اکثری شب بر این می گذشت احتیاط در روزه تا بعدی
بود که بدیه که میر رسید بحکم حدیث من لا نزل الهدیه روی کرد اما آنرا خرج نمیکردند
بل از محل اطیب قرص حسنه می گرفتند و در بدل آن آنرا میدادند که بحکم فقها آن درجه دیگر بود

حلیت پیدائی کند و تاکید تمام می فرمودند که پزند طعام بوضو باشند از باب حضور و صفا باشد
 و هنگام طبخ با حرف نیاومی نپزداند و می فرمودند از لقمه که بچصویر و احتیاط خورده شود
 دودی می خیزد که مجاری فیض راحی بندد و ارواح طیبه که وسیله فیض اند متقابل قلب نمی شوند
 و همه مریدان را برین احتیاط ترغیب می نمودند و گذر نکند در همه امور عمل ایشان بغیر میت اولی
 بود و از اینجا که در کتب حدیث بقراءت فاتحه خلف امام توکید رفته چند روز بر آن آمدند
 که فاتحه خلف امام قراءت نمایند و بر این اثنا امام الامتد سراج الامتد ابو حنیفه کوفی
 را در معامله دیده اند که قصیده عزاء در مدح خود می خوانند که از ان این مضمون مستفاد
 می کرد که چندین اولیا کبار در مذمت من بوده اند بعد از این واقعه ترک آن نمود
 علوهمت ایشان آن بود که از هدایت احوال تا نهایت کمال به هیچ یک از احوالات بلند
 و مکاشفات از جند سرهمت ایشان فرو نمی آمد در عین بحریافت و مازنایافت
 خشک لب می بودند و این رباعی شریف ایشان نیز دلالت برین مدعای کند و باعی

در راه خدا جمله اوب باید بود

دریا و دریا اگر به کامت ریزند

تا جان باقی است در طلب باید بود

کم باید کرد خشک لب باید بود

شیخ تاج که از خلفای ایشان بوده فرموده که روزی در حجره خاص ایشان بودم ایشان
 را بغایت مغلوب و مستهلاک دیدم در حکایتی شدم اما آفتاب شعور بکلام خود در ایشان نیاید
 بیشتر گفت و گو سوال در میان آوردم تا بعد از ساعتی چند تبکلم آمدند بعد از آن فرمود
 که فلان کس امروز عجب سیدی که کلینبی یا حسیب اما شدی که در حیرت نیستی و در
 عجب فته بودم هم از این غلبه تفرید ایشان بود که سر بشین و صحبت در نمیدارند ایام تو
 ایشان تزیینت در ایشان بدو سال نکشید چون حضرت مجدد الف ثانی رضی الله تعالی
 بکمال و کمال رسیدند ایشان خود را از صحبت و تعلیم از باب راوت باز کشیدند و بار
 حواله ایشان نمودند چنانچه تفصیل آن در احوال حضرت مجدد الف ثانی رضی الله تعالی

گزینند

و خود انزو و آگوشند بشیوه قطب آفاق ابوعلی دقاق قدس سره بدر و واند و و سر
بگریبان نبی کشیدند و خبر نماز بجماعت بمسجد حاضر نمی شدند هر که ایشان را میدید
از حدیث من اراد ان ینظر الی مکتب یمینتی علی و جہ الارض فلینظر
الی این آیتی قضاقت با و میگرد و مع ذلک از بهیبت و وحشت دیدار ایشان هر که بر کجای بود

دیوار بهیبت | بهیبت حق است این از خلق نیست | بهیبت این مرد صاحب لوق نیست

بمگرد و دیدن ایشان بمصدق خبر از او ذکر و الله بظهور می رسید تا روزیکه عمپور
ایشان یکی از قرآنی که سکنه آن منو و بود و ند بود وقوع پیوست بگردی که نظر آن جماعت بر
ایشان افتاد و باهمدیگر میگفتند که این عجب مرویست که از دیدن او خدا بیا و ما آمده
و با این همت گاه گاه از جوش قلق و اضطراب تنها در کویچه و بازار میگذشتند و در
سایه دیواری بنجاک می نشستند با اینهمه نبیتهای و حیرت سر موی در امور شرعیه
و التزام عزیمت فتوری نمی رفت و سماع و رقص را در آنجا چه بار و وجد و تواجد
را کجا مجال تا حدیکه روزی در حضور ایشان یکی از رویشان بچهره الله گفت
فرمودند با او بگوئید که ادب مجلس دانسته به مجلس با بیاید مصرعه

ای تو بمسوعه خوبی ز کدامت گویم

مرتبست

شاهد عظیم بر علو همت و حال ایشان همین بس است که در مدت دو سال که بر مسند شیخی
بوده اند در این فرصت قلیله چه مردم که از خوان دولت ایشان روزمیدگر و دیده اند
و چه آثار برکات و رکشور مهندستان از ایشان انبساط گرفت و این سلسله
شریفه نقش بند پی که در آن دیار غریب بود ترویج تمام یافت خدمت مولانا
هاشم و در مزایده المقامات در ذکر ایشان مینویسد که فاضله باین حقیر گفت
که بعضی شیخان بزرگ صاحب حال و قال بقنا و سال در هند شیخی کردند معلوم است
که از ایشان چه ماند و که ماند شاید بزرگی که خواجہ شهاب همین است که بسن چهل سالگی رفتند

قاضی

و دو سالی شیخی نمودند و عالمی را بہرہ ور گردانیدند امید است کہ تا ما و ام قیام ساعت فیوض و برکات ایشان پائندہ و باقی باشد اشارہ کہ با ویسی بودن ایشان بالا رفتہ در اوائل و اواسط آنحضرت مستغرق بکرتوحید وجود بودند ہر چند در اوخر ازان مقام ترقی نمودہ بوحدت شہود و پیوستہ اند اما از رباعیات ایشان معنی وحدت وجود مستطاد میشود بعضی رباعیات ایشان را خدمت حضرت مجداد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ شرح نمودہ از توحید وجود وی صرف نمودہ بتوحید شہودی بمرودہ و بعضی رباعیات کہ بطرز رسالہ الاملا نمودہ اند وی مسلسلہ الاحرار کردہ اند تیرگان چند رباعی رازینت این اوراق سے نمایم **رباعی**

چون ظاہر علم پرودہ مقصود است از نقش و می بسوی بی نقش بود	وین مشت خیال سر بسزنا بود است وانگہ نظر ارہ کن کہ حق موجود است
ہر بس لو نہریت ز انہما نقوش بر خیز جمال نقشبندی بطلب	شد ظاہر و باطن تو در کار نقوش کارسان شودت شکست زان نقوش
چون نقش نہادہ رو بہ بی نقش آری نوسے بیرنگ ترجمانش کردو	زان لوح وجود نسخہ برداری ز نہار کہ ول ترجمانش نیاری
آن بی رنگی چو پر تو اند از شود ہر جانور نسبت بر کشد جملہ بخود	بس راز نہفتہ را کہ غماز شود وانگاہ بیے انکشاف ہر راز شود
گویند کہ چون سد دل بحال چشم از ہر سو سرمہ مازاع کشد	گرد دل و جان ترجمان باغبان گوش از ہر جانب شنو بانگ تعال
ای گشت بہر نمودہ بہبودہ کرو درست نمونہ کہ بسن بی طیرفت	این است مقام کنت سمعہ لشنو بنشین بہر طرف مرو در تنگ دو
یک لفظ سے بہ جیب ہستی کش گر مرد رہی بنام ادی خود کن ہا	حرفے آنا کوئی را خطے در بر کش یعنی کہ نگار نیستی در بر کش
دین سکے من کہ بنام فقر است بر خیز رہ خواجہ احرا ہر بگیر	این روشنی از نور تمام فقر است کان راہ ز سر حد مقام فقر است

در ابتدای از محوای کلام ایشان بطرف وحدت وجود میل معلوم می شود در آخر تنزه
 نام نموده اند و فرمودند که از برکت صحبت شیخ احمد معلوم شد که توحید کویچه تنگ است
 شاہراہ دیگر است فرمود کمال طفل نمرند زینت پدر است || شود ز آب گهر نام ابر نیسان سبز
 والد ماجد ایشان از ساوا حسینی انداز قانتات نساہ ہموارہ بہ نیاز و شکستگی البتہ
 و ہمیشہ مشغوف خدمت فقرا چنانچہ خدمت طنج خانقاہ معلی حضرت خواجہ خود میکردند
 مخفی نمایند کہ بعد از حضرت خواجہ بزرگ این سہ اشخاص درین طریقہ علیہ عدیم الامثال
 بودہ اند ہمانا کہ اشارہ حضرت خواجہ ثنوی مبارک خود باینہر عامودہ اند چنانکہ میفرمایند

ز این پیش بخط بخارا	بووی چو حیات آشکارا
آینہ ارجند می بود	ز نقش ز نقش بند می بود
امروز در این خرابہ نشین	این مشت خیال را فروین
اینجا تم ارچہ اوقتا دست	جان سر بہان زمین نہاد است
دارم بہان زمین سرو کا	من نیز بخاری ام برقرار
ساقی می نقش بند پیش آر	من صید تو ام کند پیش آر
ہر چند کند عنس کبر بو می	آن نیست کہ آورد من رو
آہوی ختن شکار دارد	بالاشہ خرچہ کا دارد
عطار کہ نقش بند تا نیست	در حلقہ آن کند فانیست
آن رشتہ کہ پار سالقب بود	در پیش آن کند آسود
آن خواجہ بندگان آزاد	سرو زخم این کند نہاد
من چون ہوسی چنین نیارم	من خود سگ این سہ پار غارم
خوش آنکہ سہ پار چار گردد	قصر اوب استوار گردد
خستہ کردم کہ این نکو قصر	آید بہ کمال خود درین عصر
در بزم زلال باوہ نوشتان	خوانندم ختم می فروشان

چون عمر شریف ایشان از حد و واربعین متجاوز شد قرین بان مبشر برقع
 علاقه جسمانی شدند شوق وصل عریانی و منگیر ایشان شده ترک اختلاط مردم می
 نمودند دست مبارک از کارخانه شیخی کشیدند و مقدمه ارشاد فیض شاد را با سر حفا
 حضرت مجدد الف ثانی رضی الله عنه گذاشتند متعدد ببقار الله و منتظر بر فوق اعلی
 نشستند مانا که این رباعی در آن آوان بزبان مبارک ایشان گذشته رباعی

صحرا شین ز بیل حذر کن که آستین
 آن گلبنم ز باغ تو کز یک نسیم لطف

تر میکنم بگریه و افشرده می روم
 نشکفته ام هنوز که فرموده می روم

مقدمه

ذکر وصال آن حضرت روز شنبه بیستم جمادی الثانی ۱۰۱۲ هجری کبیر او در وازده که
 سن مبارک از چهل متجاوز شده مشرف ببقار الله شدند و مجسمان عقیدت سرت
 اسیر دام حسرت و حیرانی گذاشته تا سبج وصال ایشان را پای از مجسمان قطع نمودند

نظم

فانته که بدوست بود باقی
 بر خالق خویش جلگی عشق
 وی تشنه لب بسال صلش

و از خود همه فانی الصفت بود
 بر خلق تمام عاطفت بود
 خوش گفت که بحر معرفت بود

بحر معرفت

و نیز از حروف نقش بند وقت یافته شده و روضه مبرکه ایشان در وهلی کعبه
 جوار قدم رسول علی صاجبه الصلوة والسلام والتخیمه واقع شده مانا که در کلام خود شای
 باین نموده اند جای که میفرمایند مشنوی

نقش بند وقت
۱۰۱۲

در دیده کشم قبول خود را
 ای خاک مدینه در کجائی
 ای مردم چشم دور بینا
 در یاب غم اشیا نه را

خاک قدم رسول خود را
 در دیده من سپرد اینیائی
 وی چشم چراغ نور بینا
 بنواز سیاه خانه را

فرزندان گرامی ایشان دو اند خدمت خواجه عبید الله و خواجه عبد الله از ایشان در رسم
 رضای مانده بودند بکن خدمت خواجه حسام الدین احمد که متکفل ایشان شده بود
 چون بمرتبه تدریس رسیدند از علوم معقوله و منقوله بهره کامل یافتند چنانچه پایه علمیت
 ایشان از عرض که بخدمت حضرت مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنه نوشته

معلوم است کہ بعبارت تازی در کمال بلاغت اظہار فرمودہ اند و بعضی از انہا را خود خدمت مولانا
 ہاشم قدس سرہ در زبدۃ المقامات درج نموده نزد ذکر والد ایشان فی الجملہ بعد از فراغ
 علوم ظاہری بطلب معالہ باطنی بحسب وصیت والد بزرگوار خود بخد مت سراسر
 سعادت حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ مشرف شدند و کسب طریقہ
 علیہ والد خود نموده بدرجات علیا فایز شدند و خدمت حضرت مجدد الف ثانی رضی
 رعایت ایشانان در ہر امور زاید التخریر میفرمودہ اند از خلفای جناب حضرت خواجہ
 بیرنگ بدون جناب حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ خدمت حضرت
 شیخ تاج و شیخ الہ داو و خواجہ حسام الدین احمد این سہ بزرگوار بہ نسبتی کہ خدمت
 خواجہ بیرنگ قدس سرہ حاصل نموده بودند اکتفا فرمودہ و باقی خلفای مبارک ایشان
 بموجب امر مرشد خود بل بسابقہ موہبت با پنچہ حامل روزگار ایشان بود و مکتفان شدہ
 بسع از وی و بخد مت حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ مشرف شدند و یافتند
 آنچه یافتند و معاملہ خود را از ابنای جنس بالابر و نہ پیش طاق ایشانان مرتفع گردیدند

هنیئاً لہرباب النعم نعیمہا || وللعاشق المسکین یا یخیر ||

انشاء اللہ تعالیٰ ذکر سہار انہار اور منتخب منتخب زبیر ذکر اسماء خلفا حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ عنہم خواہد نمود۔

منتخب فی از منتخبات سببہ منقسم بر سببہ تذکرہ راجوال جناب
 محبوب بجانی قطب بانی خوبی بزدانی قیوم رحمانی
 کاشف اسرار سبع المثانی واقف بر مقتضات فرمائی
 و منشایہات قرآنی حضرت مجدد الف ثانی لازال اسمہ
 کالاسم المبارک الذی بشر بہ علی نبینا و علیہ الصلوٰۃ

والسلام الشيخ احمد بن الشيخ عبد الاحد الفاروقى الكابلى السمرقندى
 رضى الله تعالى عنه وذكر آباء واجداد ونسب ايشان قدس الله
 تعالى سرارهم تذكره اولى رتبه ثبانه در ذكر نسب حضرت
 امام ربانى مجدد الف ثانى رضى الله تعالى عنه

مخفى نماند كه نسب مبارك حضرت مجدد الف ثانى رضى الله تعالى عنه بخليفه تاج ايرالمؤمنين و
 امام الاعمالين الناطق بالحق والصواب حضرت عمر بن الخطاب رضى الله عنه
 پير دين ترتيب كه اسم مبارك ايشان شيخ احمد ابن شيخ عبد الاحد
 ايشان ولد شيخ زين العابدين ايشان ولد شيخ عبد الحق ايشان ولد شيخ محمد ايشان ولد
 شيخ جيب الله ايشان ولد شيخ قطب الاقطاب غوث العالين حضرت امام فيج الله
 ايشان ولد شيخ نصير الدين ايشان ولد شيخ سليمان ايشان ولد شيخ يوسف ايشان
 ولد شيخ اسحاق ايشان ولد شيخ عبد الله ايشان ولد شيخ شعيب ايشان ولد شيخ احمد
 ايشان ولد شيخ يوسف ايشان ولد شيخ سلطان شهاب الدين على المعروف بفرخ شاه كابل
 الفاروقى ايشان له خواجه نصير الدين ايشان له خواجه محمود ايشان له خواجه سليمان ايشان له
 متسعود ايشان ولد خواجه عبد الله الواعظ الاصفهاني ايشان ولد خواجه عبد الله الواعظ
 ايشان ولد خواجه ابوالفتح ايشان ولد خواجه اسحاق ايشان ولد خواجه ابراهيم ايشان
 ولد خواجه ناصر الدين ايشان ولد حضرت عبد الله رضى الله تعالى عنه ايشان و

له مخفى نماند كه تمام نسب مبارك تاج المؤمنين خراز روى انتخاب سى و دو نفر ميشوند ليكن در اينجا پسر حضرت عبد الله
 ناصر نام مقرر نموده اند و اين تعيين را از زبدة المقامات مولانا هاشم كشملى نقل کرده آيا مولانا بدر الدين سرمندى و
 القدس بجا ناصر سالم نام اين حضرت عبد الله ابن عمر رض نوشته و هيمن اسم سالم را در كتب حديث در اول
 حضرت عبد الله يافته شد پس از اين تقرير معلوم شد كه آنچه مولانا بدر الدين قدس سره نوشته اند برهه خواب
 ناصر نام در اولاد ايشان ظاهر يافته شده مگر اينكه احتمال لقب دارد كه همان سالم ملقب بناصر باشند لکن

طريق الرشاد سلسله نقل از دستخط بهارک حضرت قیوم رمضان غوث دوران خواجه قنده هار قدس سیر ۱۲۵۵ هجری
 صنفى نایب و الله تعالى اعلم و علمه حکم خورده الفقير الضعيف خوييد مر اهل الله تعالى نشاء الله تم بفضلہ وجودہ المسکين عبد القیوم قیوم الله بفضلہ علی السدی و در اصره بعنايته
 م

حضرت امیر المؤمنین عمویں الخطاب رضی اللہ تعالیٰ عنہم اجمعین :-

مذکرہ شاہ از منتخب ثانی در ذکر سلطان شہاب الدین فرخشاہ
 فاروقی کہ از جہاد و مبارک حضرت مجد الف ثانی اند و در تذکرہ او
 این منتخب ہم مبارک ایشان نوشتہ شدہ و ذکر امام رفیع الدین
 کابلی و در ذکر حضرت امام رفیع الدین قدس تعالیٰ سرار ہم و غیر

اذا بعد محقق نماند کہ از جہاد و مبارک حضرت مجد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ
 بعد از جناب حضرت عبداللہ بن عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہما این دو بزرگوار یعنی حضرت
 سلطان شہاب الدین علی و حضرت امام رفیع الدین قدس سرہما از جہاد اولیا کملین اند
 حضرت سلطان شہاب الدین علی لقب ایشان فرخشاہ است و خدمت ایشان قبل از
 سلوک صوفیہ والی کابل بودہ اند از قبل سلاطین غزنویہ و قبل بعد از زوال سلطنت
 غزنوی ایشان از کابل خروج نمودہ اند و سلطنت بایشان مقرر شدہ و خدمت ایشان
 مراکز ابھند و ستان با عساکر و افواج قاہرہ جہت جہاد و ترویج اسلام و توہین
 اصنام تشریف فرما شدہ اند و با فتح و فیروزی بغنائیم بسیار بکابل مراجعت نمودہ اند
 آخر الامر عنایات الہی شامل حال و قرین احوال ایشانان شدہ توجہ ایشان را از امور
 سلطنت گردانیدہ شوق و ذوق خود را نصیب روزگار ایشان نمودہ قبلہ توجہ
 ایشان را بسلوک طریقہ عالیہ حضرت چشتیہ مصروف داشتہ و از اکابر آن طریقہ عالی
 مستفید گردیدند و بدرجات کمال و کمالات مشرف شدند و عالمی از سرچشمہ فیض ایشان
 سیراب و کامیاب گردیدند ایشان بعد از ترک سلطنت و قبول فقر در کومستان
 کابل سکونت تخت پیار فرمودہ و اوام حیات بہ فیاضی خلق مشغول بودند و بعد از رحلت

میان

در همان سرزمین آسودند امروزی آن موضع بدره فرخ شاه معروف و مشهور است قبر مبارک
 رازیارت گاه عالی ساخته اند قبله توجه آن نواحی مزار ایشان است یزار و بیت بر
 الحال برادر این راقم حروف شاه ضیاء الحق سلمه الله تعالی ابقاه و اوصله الوفاة
 ما یتیمناه تعبیر مزار فیض آثار ایشان نموده و مسجد و خانقاه عالی را معمور ساخته خود
 بتربیت طلاب آن نواحی در آن خانقاه مبارک مشغولست و سکونت خود را در
 آنجا مقرر نموده اینر و تعالی باین برکات ایشان اورا باعلی مراتب کمال اكمال ممتاز و آرد

این دعوت را بجا تهنیت آیین آمین کناد جبیریل

نه وقت کو ۱۱۱

و نسب عارف اکبر حضرت شیخ فرید گنج شکر قدس سره الانوار نیز بایشان تصال میاید
 ذکر امام رفیع الدین رحمه الله علیه جد ششم حضرت مجدد الف ثانی اند
 و خدمت ایشان جامع بودند در علوم ظاهری و باطنی و اقتباس انوار کمال از شمع صحبت حضرت
 جلال الدین بخاری رضی الله تعالی عنه که ملقب بسید مخدوم جهانیان بودند نموده اند و خدمت
 امام رفیع الدین و آما دو امام نماز و خلیفه ایشان بوده اند آورده اند که چون حضرت
 مخدوم جهانیان از ولایت بخارا بکابل تشریف فرما شدند و حضرت امام رفیع الدین
 از آنجا راهمراه خود بپند و ستان آورده اند چون خدمت ایشان بقریه براس که پنج
 کرده است از سهند رسیدند مردم آن قریه از خدمت ایشان التماس آن داشتند
 که چون خدمت ایشان بدلی برسند به پادشاه وقت که مرید ایشان است بفرمایند
 که همیشه سهند را شهری آباد نماید که آن پیشه مویش و مسکن شیر و سباع است
 رعایای اطراف آن سرزمین برسانیدن مایه سلطان بیده سامانه که بعد مسافت
 عسیر تمام می کشند خدمت ایشان قبول استدعا نمودند و متوجه دار الخلافه شد

له جد بزرگوارش مشهور بفرخ شاه زمام حکومت کابل در کف داشت و پدر و الا که شیخ موسوم بکمال
 سلیمان در عهد شهاب الدین غوری از کابل به بلخ آمده قضا قضیه گهوثوال که نزدیک بلخان است یافت نقل من تاریخ

و چون بکنور که دو منزل است از دہلی رسیدند سلطان فیروز شاہ کہ از سلاطین افغانہ
بودہ است استقبال ایشان نمودہ بقریب مذکور آمدہ بشرف ملاقات ایشان مستعد گردید
خدمت ایشان مسؤل آنجماعہ سلطان رسانیدند و سلطان فرمودہ ایشان را
سعادت خود دانستہ قبول نمود و حکم فرمود کہ در آن سرزمین شہر بنا کنند خواجہ
فتح اللہ را کہ برادر حضرت امام رفیع الدین بودند و از مقربان سلطان تعیین نمود
کہ با دو ہزار سوار رفتہ در آن سرزمین باشد و بانصرام آن ہم اقدام نماید چون خواجہ
فتح اللہ آمدہ شروع در تعمیر آن قلعہ کرد و روز ہائہ تمام آن پنجہ بنامی یافت و شب
منہدم می شد علی الصبح باز تعمیر می نمودند بدستور سابق منہدم می یافتند۔
چون این مقدمہ را بعرض سلطان رسانیدند خلیفہ علاج آن را بحضرت مخدوم چہا پناہ
حوالہ نمود خدمت ایشان امام رفیع الدین را فرمودند کہ شمارفتہ متوجہ احوال کیفیت
این واقعہ شوید چنانچہ برادر شما از طرف سلطان مامور بتعمیر است از جانب شما آمدہ شد
و خشتی از دست مبارک خود با ایشان دادند و فرمودند کہ بدست خود و ربا قلعہ
گذارید چون خدمت ایشان با مرشد خود بدان سرزمین رسیدند و خشت را در
بنامی قلعہ گذاشتند و متوجہ کیفیت آن حال شدند معلوم نمودند کہ خدمت شیخ شرف الدین
بو علی قلندر قدس سرہ را از نادانگی بہ بیگاری گرفتہ بودند چہ ایشان خود را پوشیدہ
بودند و کسی ایشان را نمی شناخت و از غیرت باطنی بنامی قلعہ را ہر شب منہدم میساخت
خدمت امام رفیع الدین شیخ مذکور را در یافتہ عذر تقصیر بر او خود خواست شیخ فرمود کہ
رفیع الدین با سخا ط تو این شہر چند روز آباد باشد و الا نہ تا قیام قیامت آبادی
این را نمیگذارم بعد از این چون قلعہ مذکور بانصرام رسید سلطان فرمود کہ این قلعہ
بصرف حضرت امام رفیع الدین آباد شدہ است خدمت ایشان آنجا سکونت نمایند
و محصولات آنرا صرف فقرا خود کنند از آنروز سکونت حضرات اسلاف مجددیہ

غالبانی

کوشش

در آن بلده سپهرند مقرر شد خدمت ایشان مدت حیات خود آنجا بودند و بعد رحلت
 تربت شریف ایشان بیرون شهر نمودند هر چند الحال قبر مبارک ایشان در اندرون شهر
 شد از کثرت آبادی خدمت مولانا هاشم در زبده المقامات می نویسد حضرت امام بانی
 مجد و الف تالی رضی اللہ تعالیٰ عنہ فرخنده شبی زیارت تربت حضرت امام رفیع الدین شدند
 و مدت تمام محاذی صدر امام بر پائی مراقب ماندند بعضی مخلصان معروض داشتند که اگر
 بنشینند خوب باشد ایشان به شستن توجه نمودند و زمانی به تربت والده معصوم خویش
 رحمها اللہ تعالیٰ که در آن مقبره منوره است نیز خاموش ایستاده اند فردای آن شب خدمت
 خدمت مخدوم زاوه مستحکم بر جاوه مخزن الاسرار و العلوم خواجہ محمد معصوم
 سمری شکر ف از زیارت شب بیان نمودند مجمل آن اینست که حضرت بعد از مراجعت
 فرمودند که چون محاذی روضه امام ایستادم از حق سبحانه و تعالیٰ ملتس آن شدم که
 الهی از جمیع این گورستان عذاب را مرتفع کن آواز رسید که هفتہ عذاب از ایشان
 بر وارتد باز ملتجی شدم که رحمت ترا نهایتی نیست در مغفرت باقرای حکم شد که ماهی عذاب
 مرفوع گردد باز بیش تضرع نمودم بکرم خاص نوازش فرمودند و به کلی بخشیدند فرمودند
 آن روز بمقبره که والد و جد ایشان مدفون اند رفتند بخاطر مبارک آنحضرت مضمون حدیث
 معروف گذشت که چون عالمی بمقبره بگذرد تا چهل روز عذاب آن مقبره را بر وارتد بجز او
 خطور ملهم شدند که بقدم تو تا قیامت عذاب این مقبره بر وارتد بیست

الانوار

نمودند

بدین خوبی و رعنائی نواز هر در که باز آئی | دری باشد که از رحمت بروی خلق بگشا

تذکره آثار انتخباتی در ذکر والد ماجد حضرت مجد و الف تالی رضی اللہ تعالیٰ عنہ
 مخدوم عابد احد قادری اچشتی با ذکر شیوخ ایشان قدس اللہ تعالیٰ عنہم

لقب ایشان حضرت مخدوم است و خدمت ایشان را در عنفوان جوانی و اوان تحصیل علم

ظاہری بنا گاہ دست شوق این راہ گویان گیرد ل شده بخد مت مطہر النفوس شیخ عبدوس
 قدس سرہ برد و آنجا بخدمت ارادت او درآمدہ تلقین اذکار فر گرفت چون از خدمت شیخ
 التماس سکونت خود بر آن آستان خواست و طلب مصاحبت بدان درویشان کرد شیخ
 فرمود قدم عزیمت بر تحصیل علوم دین و شریعت نہادہ بعد از تحصیل اینجامراجعت نمائی و
 تحصیل معادلہ کمرمت بہ بند کہ درویش بعلم راچندان تمکین نیست و چون حضرت مخدوم
 این شنود و ملاحظہ کبر سن شیخ نمود زبان مسلت بکشد و گفت ترسم کہ اگر پس از انصراف
 و اتمام علوم بدین عقبہ علیہ شتابم این گرامی صحبت درینا بم شیخ فرمود چون مرانیابی
 بفرزندم رکن الدین شو و از و بجوآنچہ می جوی حسب الامر شریف باز بر تحصیل علوم مرا
 فرمود قضا را پیش تمامی تحصیل او عمر گرامی شریف شیخ وی رخت تمامی کشید
 مصر عد آن نامہ سوز دل با تمام رسید پیش حضرت مخدوم بعد از فرسغ
 اکتساب فنون علوم از منقول و معقول و سیر و سیاحت بعضی بلاد بحکم اشارت آن
 بشارت بخد مت شیخ رکن الدین قدس سرہ شد و خدمت او فرمودہ و وصیت والد
 ماجد خود و ملاحظہ علو استعداد و طریق شغقت و عنایت پیشتر نمودہ و نظرات تربیت را
 در بارہ ایشان وسیع نداشت و چون از موائد فوائد خویش بہرہ در کرد و خر و خلافت
 از دو طریقہ بہار کہ قادری و چشتی قدس اللہ تعالی اسرار الیہا پوشاید و بتلقین
 و تربیت طلباب امر فرمود و آجازت نامہ بغایت عالی در بلاغت معانی و فصاحت
 الفاظ نوشت و آن نامہ گرامی را کہ نگارش نمود این است **بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ**

و کوكب المجد في الافق الاعلى	و فد الخیر والاقبال موعدا
ایجا ز وعدہ کرو نقابے ز رخ کشود	بشکر ترا کہ دولت داین رو نمود
نوسے از ان بتافت اندر جهان نمود	در آسمان رفعت شمسی بر آمدہ

الحمد لله الذي خلق الأدم على صورته وكرم بخله فته واجر محانتك النسب بين

انبيائه واوليائه - وقد ما حسانه على منتهى - وآخر شكره على نعمته - وهو الاول -
 والاخر - والظاهر والباطن لا مؤخر لما قدم - ولا مقدم لما اخر - ولا معن لما ابطن -
 ولا مخفي لما اظهر - وتمت بهم اوليائه عن الركون - الى الاكوان عار - واعتلقت الجنان
 بارادته فدارت عليهم بكرة وعشيرة كاس المحبة من كوثر محبوبهم دارا كلما جن
 عليهم الليل جعل قلوبهم من شوق لقاء الخليل نارا - وتفيض اعينهم
 من الدمع مدد ارباب ليلا ونهارا - ويشتغلون بذكره سرا وجهادا - و
 يتمتعون بمناجات المحبوب اعلا لا واسرارا - ويطوفون حول سرادقات
 الوحدة افكارا - لا يزال منهم في كل زمان من يعرف في وجهه نضادة
 العرفان وهو عطشان وحيوان له في فضاء العشق والوله طيران
 غاية مطلوب لقاء الرحمان - ونهاية مقصوده رضاء المنان فينظر
 في اقطار الارض اثاره ويظهر في الافاق انواره - لسانه فاطن بالحق
 وهو داع الى الرب للمخلق لينخرجهم من الظلمات الى النور - ويقر بهم في حبيبتهم
 الى الله العفون والصلوة والسلام على من هو خير خلقه واحبائه
 وخاتم انبيائه - واصفيائه وهو رسول الرحمة وصاحب الشريعة
 الغراء والطريقة الزهراء والحنيفية البيضاء وعلى اله وخلفائه
 الاربعة واصحاب الكرام البررة **اما بعد** فان الدعوى الى
 الله العلام من اوثق دعائم الاسلام والايمان واكرم مناهج العمل
 والاحسان على ما ورد في الخبر عند علي الصلوة والسلام والذي
 نفس محمد بيده صلى الله عليه وآله وسلم ان احب عبدا لله
 الذين يحبون الله الى عبادة ويحبون عبادة الله الى الله ويمشون
 في الارض بالوعظ والنصيحة كما قال الله تعالى قل هذبة سبيل

الفضل

يحبون الله الى عبادة ويحبون عبادة
 الله الى الله ١٢

ادعو الى الله على بصيرة انا ومن اتبعني انما يكون برعاية اقواله وافعاله واحواله
 ثمان الاخ الاعز الرضى والصاحب المرضى المتوجه الى رحمة رب العلمين
 المتوكل الى مالك يوم الدين اخانا العالم الشيخ عبد الاحد بن
 زين العابدين لما صح قصده وليس الخرقه منا وتفقه بالعلم واشتغل
 بالذكر والفكر شغلاً كاملاً اجزأه بالباس الخرقه للطالبين
 كما اجاز لنا شيخنا وابونا شيخ الاسلام قطب الاقطاب الشيخ ^{القدس} عبد
 قدس الله سره العزيز وهو من شيوخ الاسلام الشيخ محمد عارف
 وهو من شيوخه وابيه الشيخ احمد عبد الحق وهو من شيوخه الشيخ جلال
 پانی پتی وهو من شيوخه الشيخ شمس الدين ترك پانی پتی وهو من شيوخه
 الشيخ علاء الدين على احمد صابر وهو من شيوخه الشيخ فريد الحق
 والدين مسعود هني من شيوخه قطب الحق والملة والدين خواجہ قطب الدين
 بخيار او شو هو من شيوخه خواجہ معين الدين سبزی هو من شيوخه الشيخ عثمان الهامر وهو من
 شيوخه والدة سيد السادة محي الدين نصر وهو من شيوخه والدة سيد الحبيب النسب
 اصکار وهو من شيوخه حاجي شريف زندي هو من شيوخه الشيخ مودود چشتی وهو من شيوخه الشيخ ^{سيف} ابيو
 چشتی وهو من شيوخه ابي محمد چشتی وهو من شيوخه ابواسحاق شاقی
 وهو من شيوخه الشيخ على الدينوري وهو من شيوخه الشيخ هبيرة البصر
 وهو من شيوخه الشيخ سلطان البلخ ابراهيم الادهم وهو من شيوخه نصير
 بن عياض وهو من شيوخه الشيخ عبد الواحد بن زيد وهو من شيوخه الشيخ
 حسن البصري وهو من شيوخه الشيخ امير المؤمنين وامام المسلمين علي المرتضى
 كرم الله وجهه وهو من حضرت الرسالة الرفيعة القدسية محمد رسول الله
 صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وهو من الله تعالى عز وجل وايضا خبر له

دامت بركاته وزيدت درجته بالبأس الخرق المباركة القادرية المحمدية
 لمن يطلبها ويراه اهلا ومستحقا لها كما اجازنا بالبأس الخرق للطالبين
 استاذ علماء المشرق والمغرب علامته الوري علم الهدى المحقق المدقق
 الكامل المكمل سيّد السادات امير سيد ابراهيم معين الحسيني
 الكيرجى القادري وهو من شيوخ الشيخ بها والدين الانصاري الحسيني
 الحسيني القادري وهو من السيد السند الشيخ احمد الحلبي القادري
 وهو من شيوخ والده سيد السادات سيد موسى القادري وهو
 من شيوخ والده سيد عبد القادر وهو من شيوخ والده سيد السادات
 سيد حسن وهو من شيوخ والده سيد السادات محي الملة والدين في نصر
 وهو من شيوخ والده سيد الحسب والنسب سيد السادات ابي صالح وهو
 من والده السيد كجيد السند المستند عبد الرزاق وهو من والده
 سيد السادات قبله ارباب الكرامات قطب الكونين غوث الثقلين
 محي الحق والشرعية والطريقه والحقيقة ابي محمد عبد القادر الحسيني
 الحسيني الجيلاني رضي الله تعالى عنه و قدس الله تعالى روحه وهو
 من شيوخ الشيخ ابي سعيد الخزومي وهو من شيوخ شيخ الاسلام
 ابي الحسن القرشي الهنكاري وهو من شيوخ شيخ الاسلام ابي فرج
 يوسف الطرسوسي وهو من شيوخ شيخ الاسلام عبد الواحد بن
 عبد العزيز اليماني وهو من شيوخ شيخ الاسلام ابي بكر الشبلي وهو
 من شيخ الاسلام سيد الطائفة الصوفية جنيد البغدادي وهو من
 شيوخ شيخ الاسلام سري المفسر السقطي وهو من شيوخ شيخ الاسلام
 معروف الكرخي وهو من شيوخ شيخ الاسلام ابي سليمان داود الطائي

وهو من امام علي موسى رضا وهو من ابيه الامام جعفر الصادق
 وهو من ابيه الامام محمد الباقر وهو من ابيه الامام زين العابدين
 وهو من ابيه الامام السعيد الشهيد حسين وهو من ابيه امام المسلمين
 وامير المؤمنين اسد الله الغالب علي بن ابي طالب رضي الله عنهم
 عنه وعن اولاده واحفاده وانصاره وهو عن سيد المرسلين
 امام المتقين خاتم النبيين المبعوث رحمة للعالمين محمد بن
 النبي الامي الامين صلى الله تعالى عليه وبارك عليه والطيبين
 الطاهرين وَوَصَّيْنَا لَهُ دَامَتْ بَرَكَاتُهُ ان يشتغل بالعلوم
 الصوفية وآو مراد المشايخ واعمالهم اعيان حقوق الشرع
 من الاصل والفرع ممتثلان وامر الله تعالى ومجتنبان
 لنواهيهم ومتأديان باب الصوفية حق الادب وان لا يتردد لارباب
 الدنيا واصحابها وان لا يحضر في مجلسهم لطلب الدنيا وان يجب
 اولاد الشيخ واقربائه ويراعى حقوق اديهم كما قال الله تعالى
 كجيب صلى الله عليه وآله وصحبه وسلم قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ
 أَجْرًا إِلَّا الْمُوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ وَإِنْ يَشْتَرِكْ بِاللَّهِ اشْتِرَاكًا بِاطْمَاعٍ مَّعْرُوفًا
 عن غير الله كما قال الله تعالى كجيب صلى الله عليه وآله وسلم وأذكر
 اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا زاهدًا في الدنيا راغبًا الى العقبه
 ثابتًا على السعادة والسخاوة من غير الالتفات الى رسوم اهل
 البطالة وان يجعل الوحدة والعزلة راس ماله فانها متمسك ارباب
 الصدق والصفاء ان استطاع ان يستمر اوقاتة على ملازمة
 بالخلوة فهو اولى واحرى وان لم يتيسر له ذلك فيجعل لنفسه نصيبا

منہا وینبغی ان لا یكون سنتہ خالیۃ عن خلوة او خلوتین فان كان هكذا فهذا
العزیز نائب عن یدنا و بین الناس خلیفتنا فی رحم اللہ من اکرم و عظم
من اکرمناہ و عظمتناہ و اهان اللہ من اهانہ فاسئل اللہ العظیم لمنان
ان یكون الاخ المشار الیہ مرضیا عند اللہ و محبوبا عند الناس اللهم بلغہ
الی منتهی مطالب الصدیقین و اوصلہ الی اعلی درجات العارفين الکاملین
المکملین بحرمۃ النبی و آلہ و صلی اللہ علی حضرتہ خیر خلقہ و آلہ و صحبہ
اجمعین من الفقیر الحقیر المجیز المرخص دکن الدین بن عبد القدوس
اسمعیل الحنفی کتبه و حرره فی سنۃ تسع و سبعین و تسعمائة و اسی
علی من اتبع الهدی انتھی :-

ذکر اکابر کے کہ حضرت مخدوم از صحبت انہما مستفید شدہ اند
اول خدمت شیخ عبد القدوس قدس سرہ لغزیز

و ایشان از اکابر شیوخ ہندوستان انداز فرزندان شیخ صفی الدین کہ در
اصول و فروع علوم از فحول محققین بود و صاحب تصانیف مفیدہ سکر و شوش
قوی داشت و جد و سماع کثیر با وجود کثرت جذبات و وفور غلبات و راتباع سنت
سینہ بغایت متیقن و در التزام عزایم امور سخت ممکن آور کتابے است مسی
بد النوار العیون مرتب علی شبعۃ فنون کہ در بہر فن اسرار عالی بر صحائف
املا آورده و اورا مکاتیب است بس حلاوت بخش در مکتوبے مے نویسد کہ شیخ با
سید محمد گیسو و راز زبان و راز کرد و از چیرانی و گفت کہ او سبحانہ و تعالی و راء
الورایت اگر چہ این سخن نیز باشد اما جویندہ راجان نیز باشد کہ در طلب او
طالب از ہمہ و راء الوراہایت محققان گفته اند کہ نہایت رجوع بسوی بدایت

است چون بدایت ابدایت نیست نهایت را نهایت نه بود که خدای را جل شانہ نہایت
 نہ بود و طالب نہایت بی نهایت باید تا در نہایت جوع بسوی ہدایت آید مومنان
 خدای عزوجل را در بہشت بینند نہ آنکہ خدا در بہشت باشد تعالی اللہ عزذک
 علوا کبیرا اما طالب را در بہشت باید شد و از بہشت باید شد چون ما فی الجنة
 سوی اللہ روئے نماید و راہ الوراہت تحت الشریک جا آید چہ جای و راہ الوراہت
 است در اکثر مکاتیبش از انکسار و افتقار و خوف خاتمہ می نویسد صحیحات
 صحیحات تا عقبہ ابہام فرمائی فی الجنة و فرمائی فی السعیر و در پیش
 است کجا خواب و خورد و گرفتار و آرام در کیش است بیست

کس می ندید نشان ز آب و گل من	حل می نشود در این جہان مشکل من
از بہت این دو راہ خون شد دل من	تا خود بکدام راہ بود منزل من

جائے دیگرے نگار و فرد

در کوی تہان رفت ہمہ عمر درینجا	چون برہمن پیر بہتخا نہ باندم
--------------------------------	------------------------------

عمر باخر سید مرگ و سفر عاقبت در پیش آمد ز او آن کہ علم و عمل بر متابعت
 سید المرسلین صلی اللہ علیہ وسلم است بہت پیام و خوف و حیرت آن گرفت کہ
 امام مسلمانان ابو حنیفہ کوفی رضی اللہ تعالی عنہ می فرماید اکثر ما یسلبک الایمان
 عند النزاع ندانم دران وقت و شواری و زمان بقراری چہ پیش آید جائے در
 تصحیح فرزند نخست خود شیمہ حمید الدین نوشتہ اندای فرزند فرصت عزیزا
 و روز و شب تحصیل علوم بجد و جہد کوشش بلیغ نامی کہ وقت تحصیل علوم ہین است
 و دوام طہارت و ادائی فرارض و سنن با تعدیل ارکان با خضوع و خشوع بر
 وجہی کہ صاحب شریع خبر کرده است لازم گیر کہ استقامت این کار سعادت و وجہانی
 و دولت دو جہانی و برکات و رحمت بی شمار است بدانکہ مقصود از علم عمل است

آفت
و نو

که فرو از عمل پسند نه از بسیاری علم و مقصود و از عمل خلاص و محبت حق تعالی است
 لیست الصادقین عن صدقهم کما شئنا خواص و عوام است و مقصود از خلاص محبت
 محبوب است که معبود بر حق است و موجود مطلق ان صلواتی و نسکلی و محیای و ممانتی
 لله رب العالمین انتهی کلماته الشریفه خدمت شیخ از این دار پر ملال انتقال
 بان سال نموده که شیخ اجل مبین آنست رحمة الله تعالی علیه :- ۹۴۴

مفتی بی بی خانم
 شیخ رکن الدین
 صاحب
 کتب
 و
 صحف

ذکر شیخ خواجه رکن الدین - قدس سره الغریب

فرزند و یم و خلیفه اول حضرت شیخ عبدالقدوس اند بعد از والد خود بر جاده ارشاد
 بنشست با وجودیکه از والد خود با علی درجات کمال رسیده بود از خدمت سید ابراهیم
 الایزجی القادری نیز طریقه علیه قادریه را اخذ نمود چنانکه در ارشاد نامه حضرت مخدوم
 ذکر نموده و خدمت او صاحب اسرار و احوال عالیه بوده و تصانیف شایسته دارو
 از آن جمله است صرح البحرین محتوی بر اسرار علوم دینی و یقینی و نیز او را مکتوبات
 کثیر البرکات است در یکی از مکاتیب خود یکی از محرمان راز نوشته و آقا بنحمت
 رَبِّكَ فَحَدِّثْ ثَلَاثُ ثَلَاثُ الْحَمْدِ وَالْمِنَّةُ كَمَا دُرٌّ وَبِهِ مَشْهُودِي نَهْنَدُهُ بِحَرْفِ خَدَامَتِهِمْ اَجْرًا فَخَلَا
 و عجز بیش نه و خیر حیرت و در ماندگی کیش نه بیست

فتنه از دریا جدائی می کنم || بر سر گنجی گدائی می کنم ||

شیخ رکن الدین را بر حل بعضی کلمات سکریه و الدخولیش تحقیقات است از آنجمله
 است که والد ماجدش روزی در اثنای سماع در زبان راندند که خداوند ما کجا بیج
 باز فرموده اگر گوی خداوند شاید شیخ رکن الدین می نویسد مرا و از علم الهی تعین علمی
 اجمالی یا تفصیلی که بوحدهت و واحدیت مبراند شیخ در آنوقت فوق تعین علمی بوده
 شیخ رکن الدین علیه الرحمة در سنه ثلث و ثمانین و تسعمایه از این جهان رفت

۹۴۴

مضجع او با سایر انجوش در جنب ولد بزرگوار است الا شیخ احمد ولد شیخ عبد البنی
شہید صاحب کتاب سن الہدی کہ در شاہ آبا و آسودہ و انتقال و در سنہ اثنین و سبعین
و تسع مایۃ رحمۃ اللہ علیہ رحمتہ واسعہ۔

۹۷۲

ذکر شیخ جلال لدین تہا سیری از اعظم خلفای شیخ عبد القادر
اند و خدمت حضرت مخدوم رابعلاقہ ہم پیرہ گی بایشان صحبت ہای شایستہ مجلس
شگرف بودہ و از علم ظاہری بہرہ تام داشت و استغراق و استہلاک تمام تا گویند
کہ بسا بودے کہ برائے اولے نماز مرید النش آمدہ برائے افاقت شیخ با و از بلند
حق حق می گفتند تا از سکر بھومی آمد عمر در زیارت بعد از نو و پنج سالگی در سنہ
تسع و ثمانین تسع مایۃ باخرت شتافت و ربلدہ خود مضجع یافت رحمۃ اللہ علیہ و
خدمت و در ارسال مفید است و مکی تیب شگرف۔

۹۸۹

ذکر ملاقات حضرت مخدوم علیہ الرحمہ بحضرت شیخ کمال کہ متلی حرمہ علیہ

حضرت مخدوم را در آوان مجالست حضرت شیخ جلال ملاقات بحضرت شاہ کمال و بیداد
روزی حضرت مخدوم با شیخ جلال صحبت داشت کہ مرے بصورت اہل سپاہ
بان خانقاہ در آمد بحضرت شیخ معانقہ نمود و در انجمن بنشست شیخ اورا از سپاہ دانستہ
از احوال شاہ و سپاہ پرسید وی از این پرسش در شورش درآمد و گفت
شیخا اگر میکنے از مسکینان این راہ جہت اقتباس انوار اللہ باین خانقاہ آید شمارا
لائق نیست از احوال شاہ و سپاہ پرسیدن اگر خواہش این اخبار وارید بر راہ گذر
بنشینید و از روندگان بجویید شیخ از غایت بردباری طریق معذرت پیش
گرفت حضرت مخدوم آثار جذبہ از وفہمیدہ چون او از محفل شیخ بیرون شد و عقب
اوشدند با و اظہار محبت و اخلاص نمودند از منزل مسکن او پرسیدند آن عزیز نیز

بالت بٹاشت پیش آید اظہار احوال خود و منزل و ماوای باز نمود و فرمود سکونت
فقیر پیشتر بقصبہ پایل است و پایل از توابع سہرند است حضرت مخدوم بعد از چند
آبگاشدند و خدمت شیخ کمال زوی الاکمال را آنجا یافتند و صحبت بامی گرم ہم رسید
و فیما بین این دو بزرگوار الفت بسیار روندا و تا بحمدے کہ شاہ کمال مذکور مع عیال
و اطفال بہ منزل جنت مشاکل حضرت مخدوم می آمد و چندی گذرانیدہ باز بہ سکن خود
مراجعت نمودی فی الجملہ فوائد بسیار از مجالست و مصاحبت شاہ کمال نصیب
وقت ایشان شد و غرائب معاملات و عجائب خرقعات از او مشاہدہ نمودند
خدمت شاہ کمال با وجودیکہ ویسی بودند نسبت ظاہری شیخ فضیل داشت کہ بہ نہ و سطر
بشخص الجمن والاسن جناب شاہ عبد القادر جیلانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ
میرسید بدین تفضیل راوت شیخ فضیل بیدگد رحمان ثانی بود اورا بید شمس الدین
عارف و اورا بیدگد رحمان اول و اورا بید ابو الحسن و اورا بید شمس الدین
صحرانی و اورا بید عقیل و اورا بید برمان الدین و اورا بید عبد الوہاب
و اورا بید شرف الدین و اورا بید عبد الرزاق و اورا بوالد ماجد خود امام لفتین
غوث الثقلین رضی اللہ تعالیٰ عنہ و قدس اللہ سرہ الاقدس و شاہ کمال اکثر از شوریدہ
سرے و آشفته حالی بجزائر و مفاوز بسر بردے و دوران بوادی چون احتیاج
طعام شدی بناگاہ دران بیداشہری پیدا شدی و ساکنان آن شہرا و را
ہرچہ تمام تر باغزاز و اکرام بمنازل خویش برودندے و ضیافت نمودندے و شیخ از
طعام و شراب آہناتنا ول کردے و شب بمصداق ابیت عند ربی باصکنہ
ایشان غنودی بامدادان کہ شیخ بیدار شدی نہ از آن شہر نامی دیدی و نہ نشانے یافتی و خدمت
حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ ازوالہ خود خود نقل نمود و اندک کہ خدمت
شاہ کمال چون در بیان معارف و تبیین اسرار می درآمد و قائل در میان مے آور و کہ باوجود

وقت علمیت مستمان کمال احوال را بعد از تامل و تفکر بسیار بر او ایام بفهم می در آمد بیت

|| ارباب فنا زنده بجای دیگر اند || بیرون زد و کون در جهان دیگر اند ||

و خدمت حضرت مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنه فرموده اند که چون نظر کشفی سر داده می شود بعد از حضرت غوث الثقلین کریم الطرفین از مشایخ علیه قاوریه چون شیخ کمال اقل قلیل بنظری در آید چون عمر مبارکش از ثمانین تجاوز نموده در ناسع^{۱۹} عشر از جمادی الآخر ۹۸۱ هجری و ثمانین و تسع مایه راه وصل رفیق اعلی یافت و در قصبه کھتل از قره تالبعه سر رسید است خواب گاه یافت رحمة الله سبحانه علیه رحمة واسعة - بعد از وی خدمت شاه سکندر نواسه او و وارث نسبت او شد صاحب حالات بلند و معارف را چمنند بود و حضرت مجدد الف ثانی رضی فرمایند که جانب کتاب میتوان بفراعت نظر کردن اما بر ول شاه سکندر از غلبه نور نظر را راه نیست شاه مذکور در ۲۳۳ ثلث و عشرین بعد الف از جهان رفت رحمة الله سبحانه بیت

|| چمن را تر و تازه آرستند || چو شب نم نشستند برخواستند ||

خدمت حضرت مجدد و مبعوث بسیار نموده اند و بسیار بزرگان را یافته اند و مستفاد شده و ایشان در این سیر و سیاحت عهد نموده بودند که در هیچ جا از علمیت خود و پیا از نسبت خود اظهار ننمایند و همه را طالب باشند نه مطلوب و از هر که آنگاه بدعت بینند با و صحبت ندارند و در اسفار خود بسی علمای عال و عرفاء کمال در یافته اند از آنها چیزی بیان شود و هنرها چون گذر ایشان بر شهرها اقتاده شیخ الهداد مروه بود بغایت معمر و عزیز صحبت با می عزیزان یافتند او را آنجا یافتند با و صحبت نمودند و فرموده هر راه را نهایت نیست الا راه حق را عزوجل که آنرا نهایت است و خدمت ایشان از آن کلام بغایت متعجب می بودند و در معنی آن متفکر چه خلاف صریح کج میباشند که منازل الوصول ایقظم ابد الابدین

ف
برویناک
رهناس

خدمت حضرت مجدد و الف ثانی رض میفرمایند کہ کل این معنی آن چنان بخاطر می آید
کہ هیچ چیز را ذات نیست چه حقائق ہمہ اشیا جز وجود و اعتبارات نیست
و نہ اندو وجود و اعتبارات را غایت نیست بخلاف راه وصول
با و سبحانہ کہ منتہی بذات اقدس او گرد و زیرا کہ چون عارف را سیر محبوبی و
اجمالی بعض عنایات از سیر صفات و شیونات بگذرانند آنجا ہمہ وجود و اعتبارات
منفقو گردند و سیر او بذات بخت منتہی گرد و بعد از آن سیر در راه ماند و وسعت
ادراک از زمان آن کوتاہ پس آن سیر لا ینقطع ابد الابدین گفته اند سیر اسما و
وصفات است کہ سیر تفصیلی است و غایتہ ندارد و خدمت حضرت مجدد و الف ثانی
از والد ماجد خود نقل می فرمودند کہ روزی در مجلسی ذکر ازہ بر می کشیدند شیخ الہدای
ندبور حاضر بود و بعد از فراغ آن مرا صحبت کر زامی فرمود کہ ذکر برائے تصفیہ دل
و انجلائے آنست کہ دل نیست مگر آئینہ کہ زنگی بروشسته است اورا صیقل
باید کرد تا روشنی پذیرد و آن خود بند کہ خفیہ سیر است نہ آنست کہ دل آہنی باشد
کہ مارا بہ تپک برو باید زد و یعنی بر این ضربت و شدت ذکر نباید کرد حضرت مخدوم
می فرمودند کہ در سیاحت خویش ببلاد بنگالہ بشہرے رسیدم کہ در آنجا درویشی
بود شیخ برہان نام داشت و در یکی از مساجد با جیائے لیالی بسیر میبرد و شبها
از فرط بے قراری بگریه و زاری می بود و او و مہربانی بن اظہار کردی و گفته
یہا تا چند گاہ با ہم بگذرانیم اما از جهت آنکہ امرے از امور بدعت را ترکب بودم
پذیرائی صحبت او نہ گشت و آن درویش اکثر شعرے از شعرای ہندی ہی خواندے
و اشک خزان از دیدگان فشاندے مضمون آن شعر این بود کہ حیرت دارم از
لطافت معشوق کہ اگر گوی از بس نزاکتش موی را آنجا گنجانی نیست شاید و اگر
از بسے انبساط و اتساع او گوی عاملها در و کم است نیز درست آید بیت

گویند

نگدانی بتسکی چون دل مور

نمک چندان کہ در عالم فتنه

ذکر سیدی قوام علیہ الرحمۃ ملک الامم الی یوم لقیام

و ہم خدمت مخدوم را گذاری بشهر جو پور فتنه آواجا فواد صحبت سیدی علی قوام اور پاشته
 قدس سرها و آویز گے بود صاحب کرم و وجد و سماع و خوارق ظاہرہ و کرامات باہرہ
 ذوالنور و التبتل و الا نقطاع در سلسلہ خواجہ معین الدین سنہری
 مرید مشیخ بھسا والدین جو پوری کہ بستہ واسطہ شیخ نصیر الدین محمد میر سید رحمۃ اللہ
 سبحانہ از وی می آرد کہ سید الانام را صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم در منام دید
 کہ فرمود علی دھل بر در خود می زنی و آواز خلق جبری نمی گیری گفت یا رسول اللہ اگر اہل دل
 است از آن تست و اگر دور است ہم از آن تست علی بیچارہ در میان کیست فرمود
 برای خلق دعا کن کہ دعائی تو برای ایشان مقبول است توفی رحمۃ اللہ علیہ سنہ ۹۵۰ھ
 خمین و تسماویۃ با بچہ حضرت مخدوم صحبت بسیاری از اہل معرفت و علوم را دریافت
 از اسفار عنان مراجعت بوطن بر تافت تا زمان انتقال از این دار پر طلال در بلدہ
 مبارکہ سر ہند بود و ہموارہ شہارہ بہ گریہ وزاری و طاعات و عبادات بسر برد و روزی
 برستغیدان کتب متداولہ از معقول و منقول بی تعطیل و فتور بر سبیل تحقیق و تدقیق
 بیان می فرمودند و در جمیع علوم علامتہ شکر بر بود چنانچہ علماء عصر و فضلائی وقت
 ایشان را با ستازی قبول داشتند و از سحاب افاضہ اش سیراب و شاداب بووند
 می فرمودند کہ چون در وقایق بزوی غور نموده می آید محسوس کرد کہ در جذب علوم
 اجتہاد و وقت استنباط و سراج الامتہ امام الامتہ سائر مجتہدین کا تلامبند اند و نیز
 بمصداق خبر لان ینھدی اللہ بک رجلا واحدا خیر لک من الدنیا و ما فیہا
 در باب لوک باطنی از خدمت کثیر البکرت ایشان بدرجات کمال و اکمال میرسیدند شاکر و

در سخن بیان کتب صوفیه علیه را چون تعرف و عوارف المعارف و فصوص الحکم و غیره
در غایب علوی افراسنت با ارباب شوق و اصحاب ذوق که بقبر ات
و استماع این کتب و خدمت عالی او اثر در روز و نزدیک فریبستند و از سببت افاده او
بمقاصد پیوستند و قدوة المشائخ خائب شیخ میر که در بلده لاهور گذشته است
از بلائند و مجازان ایشان است حضرت او از آگاہی در اسرار ارباب توحید و جودی مرتبه
علیا داشت و در حل و قائل شیخ اکبر محی الدین ابن العزلی رضی از فرط علم و غلبه حال طویلی
داشت و بر مشرب او بود بانکه مقتضیات نجوم این علوم و حالات بیشتر سکریات
و شطحیات است اما از علو فطرت و فطر تکلمین و بلند می همت بن محض صیانت
حضرت عز اسمہ و جل ذکره بر طبق کلام ثمره الالهام شیخ ربانی ابوسلیمان دارانی
که ربما یقع فی قلبی النکتة من نکتة القوم ایا ما فلما قبل منس
الا بشاهدین عدلین الكتاب والسنة و طالیکه مخالف کتاب
سنت بود و خواه از خویش یافته خواه از غیر شنیده بر آن اعتبار ننهاد
و اعتد او فرمود که هذا علم صحة الاخوال و صد اقره الاقوال و خلوص
الاعمال رحم الله تعالى اربابها رحمة واسعة و مرحم عبد قال
امینا أخذت حضرت بجد دالف ثانی رضی الله تعالى عنه منقولست
که از والد خود رحمة الله علیه نقل میفرمودند که ایشان مدتی جوین بودند ملاقات
شیخ عبد الغنی را که در ویشے بود در شهر سون یتیم بس معمر و بزرگ
بجهرت استماع رازے که از او با ایشان رسیده بود که پیرا که جد ماوری او بوده
قریب هنگام احتضار او را یکی از درویشان شوریده کار بتدر خویش خواند تا آن
نسبتی نماید و اعطای نعمتی فرماید چون بخد متش حاضر شدند سربے از حقیقت
این معالده بزبان راند که بجز دستماع آن سر آن درویش شوریده است

از جان بشت و شیخ عبدالغنی هم چنان چیران و سر اسیمه جان بر جای ماند خدمت مولانا
 هاشم علیه الرحمۃ فی فرماید بیت

چه راز بود که شب تو بر زبان بگذشت	که روز عمر با مان تر جان بگذشت
بگویش صید نام زبان تیغ گفت	که در سماع در افتاد همدان بگذشت

ارادة الله سبحانه خدمت شیخ عبدالغنی را به جهت مهمی از سر بند عبور فرایستش آمد
 در کار و ان سلسله نزول نمودند و حضرت مخدوم از قدوم مهمیست از دم مطلع
 شدند بدان کار و ان سلسله شدند و خدمت شیخ را یافتند بعد از موافقت و مجالست
 خلوتی در خوشتند و التماس اظهار و ابراز آنرا نمودند و آن سر سرند از نشان جستند
 فرمودند که همین مسئله که ما بر اینیم حال و مشرب ما است ایما از آنکه این همه می نماید احد
 حقیقه است که بعنوان کثرت نمودار گشته لیکن چون آن در ویش را الوحی بود
 ساده و این راز مفاجا بگویشش رسید تحمل آنرا بر نتافته و براه لاکت شتافت
 شیخ عبدالغنی چون اهل آن و صاحب تمکین بود بر جای ماند حضرت مخدوم فرمودند
 گاه باشد که پیش از ظهور حقیقت توحید کما هو بعضی مبتدیان و متوسطان
 را از استیلائی محبت که از اقتضای آن استیلائی آن است که غیر محبوب انیز در
 نظر محب محبوب بیدارند کثرت موهوم متیقنه را بکسوت وحدت هویدا میگردد و
 چنانکه در شهر بر لب می شدم در ویش را دیدم که از حال خود میگفت که وقتی در
 شهر بودم و برای میفرستم ناگاه نظرم بر یکی از ساجد جمیله افتاد که بطرف نام
 خویش خرامش می نمود و مجروح و دیدن او از خود شدم و او خود مخفی و مستور گشت من
 در آن حالت چون در خود بگویم لباس او را بهمان رنگ و صورت و کلیت کیفیت
 بر خویش یافتم چنانکه از نظاره گیسوان شرم گین گشتم و خویش را کناره جستم مصرا
 در عشق چنین بود العجبی با باشد خدمت ایشان فرمودند چگونه اشیا می متعدد متکثره

نشان

بر

عین و احدی حقیقی بود که کثرت موهوم است یعنی حضرت حق سبحانه ظلال اسماء و صفات خود را از مرتبه
 حش و وهم بقدرت کامله نمودی و البقاعی بخشیده عالم نامیده اما در خارج بحقیقت موجودی نیست
 جز ذات و صفات حقیقت او سبحانه و موهوم چگونه عین موجود حقیقی بود تحقیق این بحث در
 مکتوبات قدسی آیات حضرت مجد و الف ثانی رضی الله تعالی عنه در مواضع متعدده
 بتدقیقات عالیه و تمیلات و ضحک نگارش یافته من اراد الاطلاع بها تفصیلاً
 واجمالاً فلیرجع الیهما علماً و حالاً با بحکم خدمت حضرت مخدوم ایام حیات
 خود را با تمام سرور کائنات علیه افضل الصلوة و التسلیمات بسر می بردند که سنتی از سنن
 عادیه را هم ترک نمی نمودند تا بجای که مهاکن از ارنگ کمر وندی و نعلین ذوقین
 در پامی آور وندی و همه لباس مبارک را از کتب تحقیق نموده متابعت فرمودندی
 پس از طاعات مسنونه و دعوات ماثوره بعضی وظائف او را و بعضی مشایخ قدس الهی
 او را هم را نیز از دست نداشتندی چون منافی عزیمت نمیدانستند و خدمت حضرت
 مجد و الف ثانی رضی الله تعالی عنه می فرمودند این در و پیش بر اتوفیق عبادت
 نافله از والدین رگوار خود است چنانچه تفصیل آن مذکور گرد و انشاء الله تعالی
 هر چند سلوک از سلاسل دیگر نموده بودند و آن برکات آن طرق مستفید گشته
 اما غایت تپاق و نهایت اخلاص بسلسله علیه حضرت نقشبندیه اظهار می نمودند
 و خدمت حضرت مجد و الف ثانی از زبان والد خود می فرمایند که چنان معلوم
 ما گردیده که مرکز این دایره و شاهراه این بادیه بدست طائفه علیه نقشبندیه افتاد
 و نسبت اینها فوق همه نسبت با ظاهر میگردد و می فرمودند که با وجودیکه از رسائل
 کتب اینمیرقیه بر او صنایع و اطوار و اسرار ایشان اطلاع دست داده است و
 حفظها و آفر گرفته ایم و از نسبت شریفه بهره نایافته اما همواره خدایان آنیم که یکی از
 کارشناسان و راه نمایان این سلسله را حق سبحانه بدیاریارساند یا بار بار بدیاریار آنها

شده

فرا

بروتنا از برکات صحبت اقتباس النوار این اکابر نایم خدمت حضرت مجد و الف تالی
میفرمایند که چون من بشرف صحبت خواجه یعنی خواجه بزرگ مشرف شدم و از فرط محبت
و آرزو مندی که حضرت مجدد و م را بود صحبت اکابر نقش بندیه معروضه شستم فرمودند
که ما را نیز شوق دیدن ایشان بسیار بوده چون بسرزهر رسیدیم خبر از ایشان
گرفتم مانا که یکی از قرائی آن حد و وقت شریف برده بودند و خدمت حضرت مجدد و م را در
علوم و مینی کتب شائسته و در اسرار یقینی رسال نجسته اند از آنجا که کتاب (کنون الحقائق)
و رساله اسرار التتهد که بسانکات عالیه را در آن تعلم بیان آورده اند نفع الله
سبحاننا الطالین بها بر شناسندگان جوهر سخن هویدا است که آن همه مفاض
از حضرت و اہم العطیات است و جناب او با مور بدان نگارش و املا است
چنانکه خود در عنوان آن رساله شریف این معنی را نگارش می نماید آنجا که میفرمایند
هذه اسرار التتهد فی معراج النبی صلی الله علیہ و آلہ و سلم افاض
الله سبحاننا بفضله القدیم و فضله العظیم فابو منقھا امتثالا
لامر المفیض الحکیم ہر چند این رساله بزبان تازی است اما خدمت مولانا
ماشم علیہ الرحمۃ در زبنة المقامات برنے از آن ترجمہ نموده بزبان پارسی اینجا
نیز از آن ترجمہ قدسے ایراد میر و و طلب معراج کہ متضمن رویت است بہ لسان استعدا
آنحضرت بہت علیہ الصلوۃ والسلام از غیر سوال بلفظے زیر آنکہ و ما بہ لسان استعدا و الرحم
و اتم است مرا استجابت را ہذا موسی علیہ السلام ممنوع گشت از رویت با سوال
لفظی زیر آنکہ پیش از استعدا و آن طلب نمود در معنی التحیات و در مین مقالہ میفرمایند
التحیات لله و الصلوات و الطیبات فی اظہار الکمال بصفات
الجمال و نعوت الجلال لجمیع الانواع و جمیع الاعتبارات للذات
المستجمع لجمیع الکمال المنزہ عن النقص و الزوال فانہ باعتبار

ن
چنانچہ
فرمایند

قولي وفعلی وحالی أما القولي فكأن ظهر الإنسان عظمت الحق سبحانه
وكماله باللسان وأما الفعلي فكأن متشال الأوامر واجتناب النهي باتيان
الاعمال لبدي والآفعال الحسنى من العبادات أنواع الخيرات واستعمال
كل عضو فيما خلق له ابتغاء لوجه الله تعالى وأما الحالى فكأن شتغال القلب
الروح بكسب الكمالات العلمية والعملية والتخلق باخلاق الإلهية فإن
الإنسان مأمور به ليصير الكمالات ملكة نفسه كما ورد في الحديث
تخلقوا باخلاق الله هذا بالنسبة الى مقام الفرق وأما بالنسبة
الى مقام الجمع فالقولي كذكرة سبحانه تعريفات ذاته بكمال الصفاته
في ضمن الحروف والكلمات في الكتب المنزلة والفعلی فكأن ظهر حاله و
جلاله من الغيب الى الشهادة ومن الباطن الى الظاهر ومن العلم الى
العين والحالى كتجليته سبحانه وظهوره على نفسه بالفيض لمقدس
أوباعتبار الذات والصفات والآفعال فالذاتي كذكر الحق سبحانه
بصفة وجوب الوجود وانه منزلة عن الكل وسائر في الكل بالكل
أى بحدية جمع جميع كمالاته واسمائه وصفاته بحيث لا
مفاصلة في الأشياء كلها أعلاها وأسفلها من هذه الحثية
أصلاً والصفات كذكرة سبحانه بصفة العلم وبصفة القدرة والآفعال
كتعظيم سبحانه باللسان أو بالحنان بصفة الخالق والرزق
أو غير ذلك من الأسماء والصفات الفعلية والمعتبر عند لعرفاء
المحققين الشناء الذاتي فانه شامل لجميع وجوه التعظيم وأوصاف
الكمال بخلاف الشناء لاسماء الوصفية الفعلية فانه يوجب التحديد
والتقييد كرشوق علوم ایشان وبنگير شوق ورساله مبارکه رجوع نمائی واین مختصر

حامل کل آن نتوان شد و نیز در موضعی از موضع این کتاب سلمی مینمایند که سر آنست که این
 ثناء النجیات لله الخیر و از آن حضرت صلی الله علیه و آله و سلم بر قرب ریاض محمود ایم
 که حق سبحنا فاعل بود و بنده آلت نه بر قرب نوافل که بنده فاعل بود و حق تعالی
 آلت لانه لما تم فقره علیه الصلوة والسلام و ارتفع من البین استحال
 ان یستند الیه شیء فما یظهر منه فانما هو من الله سبحانه و کماله
 کقولہ علیه الصلوة والسلام لا احصى ثناء علیک الخ وان الحق ینطق
 بلسان عمر و یمکن ان یجعل من قرب لنوافل بتنزل الیه و ارضا
 له نفسه فی البین انکسار الیه و اظہار العجز بید

تمام اینجا کسی دان کر تمامی | کذب و اجلی کار غلامی

او یجعل وجود الموهوب له من الحق سبحانه بدل وجوده و وجوده
 مضافا الیه و آن کان من الحق سبحانه مغزیه و باعبار مقام
 الدوران فی المقامات الثلثة من قرب النوافل و الفرائض و الجمع
 بینهما من غیر تقیید بواحد منها و هذ المقام او ادنی المختصر بیننا
 محمد صلی الله تعالی علیه و آله و سلم و در خاتمه این رساله شریفه بقره مبارک آورده اند که
 ما بر دل بعون الله تعالی چنان می آید که امر بقرات تشهد در آخر نماز تذکیر و ایدان
 است بر آنکه نماز معراج مؤمنین است پس سزاوار آن است که معراج مؤمنان نیز
 در و منضم باشد چیزی را که در معراج او صلی الله علیه و آله و سلم بطهور پیوسته از
 احوال عظیمه و شرفیات علیه و ذر قنا الله سبحانه و تعالی جو عتد من کاسه
 صلی الله تعالی علیه و سلم بلطفه و امر بصلوة بعد از تشهد بر آنکه رسید
 البشر اعلام است بر آنکه معراج مؤمنین متابعت است صلی الله علیه و سلم و ادای حق
 نماز است که رسیده مسلمین ابرین هدایت و متابعت او صلی الله علیه و سلم و تنبیه است

بر آنکه چون آنحضرت شکر بخشید امت را به تشریفات معراج فینبغی لهم لصلوة علیه فی
 معراجهم و نیز ایما است بر آنکه اگر چن در کمال امت بنهایت مرتبه اکمال معرفت نماید بیرون نمی
 رود از رتبه متابعت او علیه الصلوة و السلام و نمیرسد بنهایت ایشان بدایت مقام او و سر
 ایشانست تحت اقدام او فرد

|| از این تفخر اگر سر بفر قدین کشم || کم است گرفتار مشم سرم بیاید جای

ایضا اشارتست الی ان منتهی معراجهم الی النبیه علیه الصلوة و السلام و منتهی معراجهم صلوات الله علیه و السلام
 الی الله سبحانه و تعالی ذوالعظیم الاترک ان علیه الصلوة و السلام انشی علی الله سبحانه فی الابتداء
 بقوله التحیات لله الخ و المؤمنون امر و بالصلوة علیه علیه التحیات و التسلیجات
 فی منتهیها هم بعضی قواید که حضرت مجدد الف ثانی از والد خود حضرت
 مخدوم رضی الله تعالی عنه بیان نموده اند تحریر می یابد از زبان والد می فرمودند که یک
 شیخ جلال الدین پیش شیخ رکن الدین رفته بود و خدایت شیخ رکن الدین آن کلام حساب
 تعرفت که عارف از رویت و مشاهده او سبحانه و درین نشانی چشم سر و چه چشم سر
 جز ایقان بهره ندارد و در میان نهاد شیخ جلال الدین گفت این سخن بنی بر ستر اسرار
 است اما این توجیه شیخ رکن الدین را خاطر نشین نشد حضرت مجدد الف ثانی رضی الله
 عنه می فرمودند که من از خدمت والد پرسیدم که آخر شما و شیخ رکن الدین آنرا چگونه توفیق
 دادید و بر چه تفرقه نهادید فرمودند سالها بسیار گذشتت بخاطر نمانده اما آنچه الحال بر دل
 می آید آنست که در مقام اتحاد همین یقین است پس چنانکه هر کس را خود می باشد
 چه بود اثببت میطلبند و مشاهده مغایرت می خواهد منتهی حضرت مجدد
 الف ثانی رضی الله تعالی عنه در مکتوبی از مکاتیب قدسی آیات خویش نگارش فرمود
 اند که از والد بزرگوار خود رحمة الله علیه شنیدم که اکثر از گروههای مقتاد و
 ملت که بصلالت رفته اند و راه راست گم کرده متشاء آن دخول در طریق صوفیه است

فرمایند
 تعیین

کہ کار را با بنجام نارسا نیدہ غلطیما کردہ اند و بظلال اللہ رفتہ صہناہم حضرت مخدوم
الف ثانی در مکتوبہ بقلم مبارک می آمدند کہ حضرت والد بزرگوار قدس سرہ فرمودند
کہ در علم سلوک سالہ ویدہ ام کہ آنجا نوشتہ کہ در ماکولات مراعات اعتدال
نمودن وحد وسط نگاه داشتن در وصول مطلوب کافی است و با این مراعات ہم محتاج
بذکر و فکر نیست خدمت مولانا ہاشم قدس سرہ در کتاب خود می نویسند کہ فقیر خود
از زبان حضرت مخدوم زاویہ ای عالی و عین بزرگوار ایشان شنیدہ ام کہ روزی یکے
از مخلصان حضرت مخدوم مگر ہ افول و زاویہ خمبول ایشان در آمدہ می بیند کہ آن
جناب مقتول و مقطوع افتادہ اند آن مخلص نوحہ کنان و خاک بر سر ریزان بیرون آمد
دیگر ان را خبر کردہ چون آن ہر دو یار بان حجرہ شدند خدمت ایشان را می و سالم بیدار
و جالس و مراقب یافتند چیران شدہ سرور قدم مبارک ایشان گذاشتند پس
حضرت مخدوم با ہنما فرمودند کہ تا بحیات اینجہاں با شیم افشائی نہ کنی دیدار آن
از سر آن پرسیدند فرمودند کہ بیان را در پیرامون آن راہ نیست و لیکن بزبان
حال این ابیات عارف رومی قدس سرہ العزیز مترجم ساختند عنہ

غرق دریا بیم مار موج دریا می کشد عاشقان دوست ہم عشق سو می کشد خفیہ صد جان میدہد ولداری پید میکشند زانکہ منکر خویش را چشم و صفرا می کشد	دشمن خویشیم ای یاران کہ مار می کشد نیست عزرائیل را بر عاشقان اورا تسکان نعرہ زنان یا لیت قوم یعلون بس کہم چون من بگویم سر اقل عاشقان
---	---

چون زبان قلم بحرف شہادت کبری گو یا شد اکنون جامی آن است کہ بیان ذکر
موت صفرا ناہیم چون حضرت مخدوم رحمۃ اللہ علیہ حمازہ حیات را بدر واژہ سنین
ثمانین رسا نیدہ و بزبان نبوی صلی اللہ علیہ وسلم ابنا آن عتقاء اللہ اند نفس نفیس
ایشان ندای ارجی را شنیدہ اجابت فرمود کہ ان ذلک فی السابع عشر و

۱۰۰۷
سبع بعد الالف رضی اللہ تعالیٰ عنہ در پیرون شہر سرمنڈلا قل گروہی از شہر مذہب و جا
تھال آسوند تاریخ وصال ایشان را چنین یافته نظم نموده اند رباعی

آن شیخ کہ بود اعلم اندر ہر فن	جانش گہری سرازل رامدن
چون شیخ زمانہ بود در علم و عمل	تاریخ وصال آن بگو شیخ ز من

از خدمت حضرت مجدد و الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ می آرند کہ ایشان فرمودند کہ زمان احتضار
والد بزرگوار خود حاضر بودم در آن سكرات ناگاہ بزبان مبارک راندند کہ سخن بہان است
کہ شیخ بزرگوار فرمود و گمانم آن شد کہ مراد ایشان حضرت شیخ محی الدین بن عربی
باشد با استفہام معروض داشتیم کہ شیخ این عربی فرمودند نہ شیخ ما شیخ عبد القدوس
گفتم آن کلام کدام است فرمودند آن سخن اینست کہ گفت حقیقت او سبحانہ استی مطلق
است اما کسوت کونی خاک در چشم محبوبان می افکند و دور و محبوب میدار و بعد از آن معروض
داشتیم کہ مرا بامری دالالت نمایند و وصیت فرمایند کہ بران باشیم فرمودند کہ ترا بر همین سخن
میکنم و ہم از خدمت ایشان می آرند کہ چون بارہا والد ما را بزبان مبارک می گذشت کہ
محبت اہل بیت حضرت خاتمت علیہم الصلوٰۃ والتحیۃ را در حرز ایمان و حسن خاتمہ مدخلی
عظیم است ہنگام نزاع ایشان من آن را فریاد ایشان دادم فرمودند الحمد للہ
والمنندہ کہ سرشار آن محبت ایم و غرق آن دریائے نعمت فرد

الہی بحق بنی فاطمہ کہ بر قول ایمان کنی خاتمہ

خدمت حضرت مخدوم مطابق شیخ خود حضرت شیخ عبد القدوس گنگوہی رحم
ہفت پسر داشتند و خدمت حضرت مجدد و الف ثانی قرند چہارم اند
مرکز آن دائرہ خدمت حضرت مولانا ہاشم علیہ الرحمۃ در اینجا رمز بیان فرمود
اند کہ آن حضرت رابع آمد کہ در مراتب حساب مرتبہ رابع مرتبہ الف است و
خدمت آن حضرت (مجد و الف) اند و آنحضرت آفتاب فلک ولایت اند و نور

شمس که از انوار دیگر کو اکب اعظم و انوار است جامی او فلک رابعه آمد و بر اوران
ایشان همه فاضل و صلح و بالنسبت بودند یکی از اخوان حضرت مجدد الف
ثانی شیخ شاه محمد نوزده سال از ایشان بزرگتر بودند و تربیت از والد ماجد خویش
یافته از علم ظاهر و نسبت باطن پدر بزرگوار حفظ وافر گرفته و از زبان حضرت مجدد
الف ثانی رضی اللہ تعالی عنہ می آید که از زبان والد خود قدس سره شنیدم که بارها
فرمودی که شاه محمد درقال و حال تمیز رشید ما است خدمت و در عنفوان
جوانی در حیات والد شریف خود رحلت نمود رحمه اللہ سبحانہ رحمة واسعة
و از حضرت مجدد الف ثانی روح اللہ روح الغریزی آید که فرمودند که در وقت
اختصار این برادر حاضر بودند ناگاه تبسمی کرد و موجب آن پرسیدم گفت حقیقت
محمد علیہ و علیٰ له الصلوٰة والسلام بر من منکشف شد و مشاہد آنم
الحمد لله علی الاحسان دیگر از برادران ایشان شیخ محمد مسعود
بود که بعد از والد تلقین ذکر از خدمت حضرت خواجہ بزرگ نیر یافته و مستفیض گردید
و دیگر از برادران ایشان شیخ غلام محمد و دیگر شیخ مود و دیگر مکاتیب
قدسی آیات بنام مومی ایها مکاتیب متعدد و واروده از آن جمله این مکتوب
بشیخ مود و نوشته اند در آن وقت که بجهت تحصیل مایحتاج دنیوی بارها غنا
رجوع نمود مکتوب شریف ای برادر و فقنا اللہ سبحانہ وایاک
فرصت حیات بسیار قلیل و عذاب ابدی متفرع بر آن حیف باشد اگر کسی
این فرصت را در تحصیل امور لا طائل صرف نماید و ملتزم آلام مخلد گردد و آن
برادر مردم از اطراف و جوانب در رنگ مور و بلخ میریزند و شما قدر دولت
خانگی را ناشناخته در طلب دنیای دنییه بذوق می دوید و بشوق خواهان
حصول آئید الحیاء شعبته من الایمان حدیث نبوی است علیہ

من الصلوة افضلها ومن التسليمات اكملها اى برادرين نوع اجتماع
 اهل اللہ و این قسم جمعیت اللہ و فی اللہ کہ امروز در سر ہند میسر است اگر گو عالم گوید
 معلوم نیست کہ عشر عشر این دولت پیدا آرید و ششم از ان ماجرا حاصل کنید و شش
 انچنین دولت رامنت از دست و آویز و از جوہر نفیس بجوز و مویز در رنگ
 طفلان اکتفا نمودید صریحاً شریعت با و ہزار شریعت با و آویز اى برادر و تا وقت
 دیگر شاید فرصت نہ ہند و اگر دہند این اجتماع بر پانگزارند آن زمان علاج صیت
 و تدارک آن بچہ بود تلافی بچہ چیز حاصل آید غلط کردہ آید و خطا فہمیدہ آید بقرہ ہا
 چرب شیرین مفتون نشوید و یلیاس ہاى نفیس و فریب فریب نخورید کہ تاج آن
 غیر از حسرت و ندامت چہ در دنیا و چہ در آخرت ہیچ نیست بواسطہ رضای اہل
 و عیال خود را در بلا انداختن و خستیا عذاب اخروی نمودن از عقل و روانی
 و و راست حق سبحانہ و تعالی عقل و ہا و متنبہ کناد اى برادر و دنیا کہ در
 بیوفای مثل است و اہل دنیا کہ در دانات و حسرت مشہور حریف باشد کہ کسی عمر
 گرامی خود را در پے بی وفا و خیس صرف نماید و مَا عَلَی الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ

مذکر رابعہ زینبہ ذکر ولادت صومی جناب حضرت محمد الفاضل رضی اللہ

منقول است کہ حضرت مخدوم علیہ الرحمۃ کہ والد ایشان اند چون ہموارہ
 سیاحت و انقطع میل داشتند و بہا جرت بیگذرانیدند اکثر در بلدان و
 بقاع غربت بسر می بردند چنانکہ در ذکر ایشان رمزى از ان گذشتہ چند گاہ
 در سندرہ کہ قریب پاتاواہ است از قصبات مشہورہ ہندوستان بطریق
 نشر علوم شرعی و ادائی عبادات سنیہ اقامت داشتند چون انوار صلاح
 و آثار معرفت و ذکا بر جبین مبین ایشان لائح و لامع بود روزی عورتی از

ایمان آن بده مبارکہ در صلاح و خدا طلبی از مشهورات اشراف آن باری بود بفرست
صاوتہ کہ متصف بود بحکم اتقوا قر استر المؤمنین بمشاهدہ کمال ایشان کہ ظاہر از
احوال ایشان بود التماسی نمود کہ من در کنار تربیت خود خواہری دارم کہ از کار
جواہر عفت در صدف عصمت است میخواہم کہ در جہالہ عقد شما منتظم گردم
وامید دارم کہ این التماس پذیرائی قبول افتد چون حلاوت تفرید و ذوق تجرید
بر باطن عالی ایشان غالب بود فی الحال قبول لب نکشاند و عذر خوشنند
چون التماس باہتمام پیوست و موافق تقدیر و رضا خداوندی بود بر منصفہ قبول
رسیدہ اورا در عقد خود منتظم ساختند و چند گاہ آن جا بسز بر و ند چنان مشہور است
کہ آن عقیقہ از مردم ترین کہ قوم مشہور اند در افاغنے بوہ و العلم عند اللہ
ایزد تعالی و تقدس از برکت نیکو گمانے و خجستہ نیتی این مخدرہ آسمان عصمت
جواہر اورا مطلع بیضا و صدف دُر یکتا گردانید یعنی چون حضرت مجد و الف ثانی
رضی اللہ تعالی عنہ بزرگے را از ان عقیقہ بظہور آورد این قصہ شہامت تمام دارد
بقصہ حضرت ثابت و الد امام امام ابیحیفہ کوفی رضی اللہ عنہ کہ بزرگے از اتقیای
کوہ بملاحظہ کثرت ورع و تقوی ایشان صبیہ طاہرہ خود را بقدر وے در آورد
چنانچہ در کتب مسطور است حق سبحانہ آنجا بمن گمان نیک او ثمرہ چون سراج
الامت امام الائمتہ رضی اللہ عنہ بود آورد و اینجا بعنایات او تعالی چون
این قطب ربانی مجد و الف ثانی رضی اللہ عنہ ظہور یافت طلوع این آفتاب ولایت
و ولادت این اختر برج ہدایت در حد و ۹۷۰۰۰ ہجری و سبعین و تسعمائتہ وقوع یافت

آن

خاشع
۹۷۰

بیت	تہ دولت مادر روزگار	کہ پوری چو تو پرورد در کنار
-----	---------------------	-----------------------------

کہ کلمہ خاشع بیان آن سال سعادت اقبال مینماید توکید ایشان واقع در شہر سمرند

بیت	سرمند ملوک رشک طور است	خار و خس او ہمہ ز نور است
-----	------------------------	---------------------------

آن بلده شریفه از اماکن مشهوره بلدان هندوستان است و مرکز آن کشور بکت نشان
 و رایام طفولیت هر که ایشان را می دید (کریمه) یگاد زیتها یضیی و لوکم تمسنه
 نادر زبان حال قال می کشود خدمت شاه کمال قادری که ذکر شریفش گذشت انطا خاصه
 در حق ایشان مرعی میداشتند گویند که در ایام کودکی خدمت ایشان را ضعف قوی رو
 داده و معالجه بیأس کشید چنانکه والد ماجد ایشان از غایت بی آرامی ایشان بر کنار کشید بخدمت
 شاه کمال گبروه التماس عامی صحت ایشان نمود خدمت شاه بجزیه شورش تمام بزبان مبارک اندک خاطر
 جمع و آرید که این طفل عمر و راز خواهد یافت عالم و عامل عارف کامل خواهد شد نیز بکرات آن شیخ بزرگوار بولد
 ایشان ح انفاس بشارت اساس در حق ایشان فرموده خدمت ایشان در سن هفت
 هشت ساله بودند که شیخ کمال از این جهان انتقال نموده و علیه مبارک
 شیخ را گها هو بیاد و هشتند مشهور است که روزی در ایام طفولیت والد ماجد ایشان
 حضرت شاه کمال را همان دشتند ایشان را برداشته بخدمت شیخ آوردند تا شیخ
 التفات و عا در حق ایشان نماید حضرت شیخ ایشان را در بغل خود گرفته انگشت مبارک
 در میان ایشان گذاشتند ایشان در گریه شدند حضرت شیخ بدست چپ و دشتند که
 در آن آثار بدعت بود حضرت شیخ تبسم فرموده آن شیخ را از دست مبارک دور کردند
 فی الحال ایشان انگشت را پوشیدند خدمت شیخ فرمودند که با بابس قدم برای اولاد
 ما گذار و روی بحضرت مخدوم کرده فرمودند که این طفل تو بسیار تشرع و ملتزم سنت
 خواهد بود و سخن حق را هرگز و آگذار نخواهد شد ویدی که ما را نیز ولالت بانداختن آن شیخ
 بدعت نموده جزا از الله سبحانه عنایه و الجزاء نسبت ما را تمام کشید الا قدر
 برای اولاد ما گذاشت

له مراد از شیخی که بدست مبارک شیخ کمال موصوف بود انگشتی طلا بود که در شرع لبس آن ممنوع

است بکنافه الرسائل المشتملة علی مناقب الجده دتیه ۱۲ عه پوشیدن در لنت کلمات بلوچی بکیدن را گویند ۱۲

تذکرہ خامسہ در تذکرہ ایشان بدیرستان و رسیدن
ایشان بکمال علوم عقلیہ و نقلیہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ

باجملہ چون سن مبارک ایشان لائق بدرس شد و الدماجد ایشان اول خدمت
ایشان را بحفظ قرآن شریف مشغول نمودند و در اندک مدت از حفظ فارغ شدہ
پہ تحصیل علوم پروراختند از خدمت والد ماجد خود اکثر علوم را حاصل نمودند بوجہ چند
روزے فتنے کلی و ملکہ شنافی بایشان رویداد چنانچہ عبارات دقیقہ را حلہا
و تحقیق فرمودند و بر بعضی مواضع کتب دقیقہ عبارات دلکش کشا و مشکلات
را تحریر فرمودند و بعضی علوم را از نزد علمای کبار آن روزگار نیز حاصل نمودند
بعدہ بیال کوٹ رفتہ بنزد محقق مدق مولانا کمال کشمیری رحمۃ اللہ علیہ کہ از
فحول دانشوران متورع بودہ و از باطن نیز صاحب نسبت قومی و استاد مولانا
عبدالحکیم سیالکوٹی علیہ الرحمۃ بودہ بعضی کتب متداولہ معقول را خواندند
و بعضی کتب احادیث بشریح یعقوب کشمیری علیہ الرحمۃ گذارانیدہ و خداست شیخ
یعقوب از خلفای بزرگ شیخ معظم قطب مکرمشین حسین خوارزمی
کیروی قدس سرہا بودہ و در حریم شریفین زادہما اللہ شرفا و تعظیما
در نزد کبار محدثین آنجا تصحیح حدیث نمودہ بود و نیز خدمت ایشان بعد از جلوس مسند
ارشاد و اجازت تفسیر و آحادی را با جمیع مؤلفاتش چون بسط و وسیط و اسباب نزول
و نیز تفسیر قاضی بیضاوی را با جمیع مصنفاتش چون ثلاثیات و منہاج الاصول و غایتہ
القصوی و غیرہما و صحیح امام بخاری با جمیع مؤلفاتش چون ثلاثیات و آداب مفردہ
و افعال العباد و تالیف و غیر ذلک و مشکوٰۃ تبریزی و شمایل ترمذی و جامع صغیر سیوطی
و قصیدہ برودہ شیخ ابو سعید بوسیری و نیز روایت حدیث مسلسل را کہ ذکر شود مع الاسناد از

عالم ربانی قاضی بھلول بدخشان رحمة اللہ تعالیٰ علیہ کہ از مخلصین و مریدین ایشان
 بودہ یافته بودند و قاضی مذکور را جازت این کتب مذکورہ را بان حدیث مسلسل از شیخ
 معظم عبد الرحمن بن فہد داشته کہ او و آباءش او در بلاد معظمہ عرب از کبار محدثین
 بودہ اند و خانہ ایشان ابا عن جد بیت الحدیث بود چون بیان اسناد و ہمہ کتب مذبورہ
 بتطویل می انجامد از ان اسناد و اجازت مشکوٰۃ را با سند آن حدیث بخرید می آرد
 اما الحدیث المسلسل بالاولیۃ قال الشیخ عبد الرحمن بن فہد سمعته
 من لفظ سیدی و والدی عبد القادر بن عبد الغزیز بن فہد و من لفظ سیدی
 و عمی حافظ جار اللہ بن فہد و هو اول حدیث سمعته منہما قال الحدیث ثابہ و الدنا
 الحافظ عزیز الدین عبد العزیز بن فہد و هو اول حدیث سمعنا منہ قال
 حدیثی بر جدی الحافظ الرجل تقی الدین ابن محمد بن فہد الهاشمی العلوی
 و هو اول حدیث سمعته منہ قال حدیثی بہ جمع من المشائخ الاعلام
 اجلہم العلامتہ برہان الدین الانباسی سماعاً من لفظہ و قاضی الحاجات
 ابوالکامد الطبری بقراقی علیہ بحر شریف مکہ و هو اول حدیث
 سمعته منہما قال اخبارنا بکخطیب صدر الدین ابوالفتح محمد بن المہر
 و قال الانباسی و هو اول حدیث سمعته منہ و قال المطری و هو اول
 حدیث رویتہ عنہ قال اخبارنا بالشیخ نجیب الدین عبد اللطیف البحر
 و هو اول حدیث سمعته منہ قال اخبارنا بالحافظ ابوالفرح ابن الجوزی
 و هو اول حدیث سمعته منہ و قال اخبارنا بابه ابوسعید اسماعیل
 بن ابی صالح النیشاپوری و هو اول حدیث سمعته منہ قال اخبار
 ابوصالح احمد بن عبد الملك المؤذن و هو اول حدیث سمعته منہ
 قال حدیثنا ابوطاہر محمد بن فحش الزیادی و هو اول حدیث سمعته منہ

قَالَ حَدَّثَنَا بِهِ أَبُو الْحَامِدِ أَحْمَدُ الْبَزَارِيُّ وَهُوَ أَوْلَى حَدِيثٍ سَمِعْتَهُ مِنْهُ قَالَ حَدَّثَنَا
 بِهِ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ بَشِيرٍ بْنُ الْحَكَمِ الْعَبْدِيُّ وَهُوَ أَوْلَى حَدِيثٍ سَمِعْتَهُ مِنْهُ
 قَالَ حَدَّثَنَا بِهِ سُفْيَانُ عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ عَنْ أَبِي قَابُوسٍ مَوْلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَجْمٍ
 بْنِ الْعَاصِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا أَرْسَلَهُ
 اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الرَّاحِمُونَ يَرْحَمُهُمُ الرَّحْمَنُ تَبَارَكَ تَعَالَى
 رَحِمُوا مَنْ فِي الْأَرْضِ يَرْحَمَكُم مِّنْ فِي السَّمَاءِ وَأَمَّا اسْنَادُ مَشْكُوتِ الْمَصَانِعِ
 كَمَا بَيَّنَّا نَسَبًا بِدِيكْرِ كِتَابِ مَسْطُورِهِ مَتَدَاوِلٌ وَمَشْهُورٌ وَبِاجَابَتِ وَسَانِدِ مَحْتَجِجِ
 تَرَاوِجِ كِتَابِ وَحَدِيثِ وَوَسَانِدِ اسْنَادِ بُولْفَشِ كَمُتْرَاوِ وَسَانِدِ كِتَابِ دِيكْرِ اِيْنِ اسْتِ
 كَمَا ذَكَرْتُمْ يَابِدَارِ حَضْرَتِ مَجْدِدِ الْفِثَانِ قَدْسِ سِرَّةِ تَاشِيخِ عَزِيزِ الدِّينِ رَحِ
 مَنِ فَهْدِ هَمَانِ سِنْدِ اسْتِ كَمَا وَرَدَ حَدِيثُ كُذِّبَتْ مَحْرُكُ اسْتِ يَكُنْ شَيْخِ عَزِيزِ الدِّينِ
 مَنِ فَهْدِ مَشْكُوتِ رَاسِمِ اَزْ شَيْخِ تَقِيِّ الدِّينِ بِنْفِدِ الْهَاشِمِيِّ اِجَازَتِ دَارِ وَوَسْمِ اَزْ
 شَيْخِ الْاِسْلَامِ اِبْنِ حَجْرٍ الْعَسْقَلَانِيِّ رَحِمَهُمَا اللَّهُ تَعَالَى قَالَ الشَّيْخُ تَقِيُّ الدِّينِ
 اَخْبَرَنَا بِهِ عَلِيًّا الشَّيْخُ اِمَامُ شَرْفِ الدِّينِ عَبْدِ الرَّحِيمِ بْنِ عَبْدِ الْكَلِيمِ الْبَجْرِي
 اَخْبَرَنَا بِهِ الْعَلَامَةُ اِمَامُ الدِّينِ عَلِيُّ بْنُ مَبَارَكٍ شَاهُ الصِّدِّيقِ السَّاجِي
 الْمَعْرُوفِ بِخَوَاجِرِ وَقَالَ شَيْخُ الْاِسْلَامِ اِبْنُ حَجْرٍ اَخْبَرَنَا بِهِ الْعَلَامَةُ الْقَوِيُّ
 قَاضِي الْاَقْضِيَّةِ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَعْقُوبِ الْفَيْرِ وَنَزَّ اِبَادِي الشَّيْخُ اَزْ
 الصِّدِّيقِ الشَّافِعِيِّ قَالَ اَخْبَرَنَا بِهِ اِحْفَاطُ جَلَالِ الدِّينِ حَسَنِ
 اَخْبَرَنَا بِهِ مَوْلَانَا صِرَ السُّنَّةِ اَبُو عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ
 الْخَطِيبِ التَّبْرِيْزِيِّ قَالَ السَّاجِي قِرَّةً وَاجَازَةً وَقَالَ الْاُخْرَى
 اذْنا فِقْطِ بَعْدَ اَزْ اَخْذِ اِيْنِ اِجَازَتِ اِيْشَانِ فَرَمُودِهِ اَنْدَكُ مَحْسُوسِ كَرُوبِدِكِهِ مَرَادِ اِخْلَافِ
 طَبِيقَةِ مُحَمَّدِيِّنِ كَرُوندِ وَخَدِمْتِ اِيْشَانِ بِنْفِزَنْدَانِ كَرَامِي خُورِ وَخَوَاجِرِ مُحَمَّدِ هَاشِمِ

کشتی پخشانی این همه اجازت و اوه اند رضی اللہ عنہم اجمعین چون خدمت ایشان
 از استفادہ علوم منقول و معقول و فروع و اصول فارغ شدند رخت بستند
 افادہ کشیدند و در تہا طلبہ علوم را از برکات خویش بہرہ ور گردانیدند و بعضی سائل
 شریف بتازی و فارسی در غایت بلاغت و فصاحت تصنیف فرمودند کہ از آنجملہ است
 رسالہ روشیعی می آرند کہ در آن وقت ابو الفضل مرجع فضلای بودہ لاچار
 خدمت ایشان نیز گاہی بہ مجلس اومی شدند و وی بر وفور فضائل کثیرہ ایشان
 اطلاع یافتہ تعظیم ہامی و رعایت ہامی نمود و در آن وقت از مجلس فضلای نشستہ
 بودند و وی زبان تو حریف فلاسفہ کثوودہ و علوم ایشان را بسیار ستودہ آن قدر مبالغہ
 نمود کہ عماد میشند بتوہین علمای دین جملہ علما حاضر مجلس از ہیبت و شوکت او ملاحظہ
 نمودہ خاموش بودند و یارائی لب کشودن نداشتند ایشان از جنون اسلام تحمل نمودند
 و فرمودند کہ امام غزالی قدس سرہ در رسالہ المتقذ عن الضلال بزرگاشتہ
 است کہ از علومی کہ فلاسفہ خود را وضع آن میدانند آنچه بجا رمی آید چون الہیات و حکمت
 و نجوم و ہیبت و طب آنرا از کتب انبیاء ما تقدم و کلام ایشانان سرقتہ نمودہ اند آنچه
 زاوہ طبع ایشان است چون ریاضی و امثال آن بچہ کار دین می آید ابو الفضل
 شنیدہ متغیر گشت و گفت غزالی نام معقول گفتہ حضرت ایشان نیز از استماع این حرف
 متغیر شدہ فرمودند اگر ذوق صحبت باہل علم داری از این حرفہای نامعقول دور
 از او بہ زبان آوارہ و از مجلس برخاستند و برفتند چند روز بہ مجلس حاضر
 نشدند تا او معذرت خواستہ بعد تمام طلب نمود و تیز در روزہای کہ علمائے
 مجلس فیضی بر او را و برای اعانت تفسیر او کہ بحروف بی نقط می کرد حاضر میشدند
 رفتہ اند چون ایشان را دید خوش شدہ گفت خوب رسیدید بموضعی از تفسیر
 پیش آمدہ کہ آن را بحروف غیر مجتمہ تاویل و تفسیر نمودن متعسر شدہ من بسیار مانع شود

اما عبارات دلخواہ بدست نیامد خدمت ایشان با آنکہ تحریر عبارات بی لفظ نورزیده بودند در ساعت مطالب کثیره در کمال بلاغت برنگاشتند کہ فیضی و علمای مجلس در حیرت رفتند و ہمہ بحال فضیلت ایشان قائل شدند. عرض از نوشتن این حکایات آنکہ آثار حمیت و غیرت ایشان در ایام قبل از ارشاد بر مردم فضلا، آن وقت مستولی بود و ہمہ بفضائل ایشان قائل و منتقاد اللهُمَّ لَا تَحْرِمْنَا أَجْرَهُ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ؛

تذکرہ سبائہ از منتخبانے در ذکر توجہ حضرت محمد الف
بجسب نسبت باطنی و سلوک نمودن ایشان

می آرند کہ چون خدمت ایشان در علوم ظاہر مرتبہ کمال حاصل نمودند و در آن وقت کسی رایا کے مقاومت و مباحثہ با ایشان نماند و طلاب ایشان نیز بدرجات فضیلت ممتاز شدہ میل خاطر عالی بجسب سلوک باطنی آمد و در آن آوان ایشان را چہت بعضی مہمی ارادہ سفر آگرہ شد و بدان طرف تشریف فرما شدند و مدت بدید آنجا اقامت و رزیدند و الدماجد ایشان از کمال محبت کہ نسبت با ایشان در سائر فرزندان داشتند از مفارقت ایشان بے آرام شدہ توجہ باگرہ فرمودند و بملاقات ایشان رسیدند و قتلے حاصل نمودند یکی از فضلا می آن دیار از آمدن حضرت محمد و م مطلع شدہ بزیارت ایشان آمد بعد از ملاقات کثیر الافاوات عرض نمود کہ باعث باین توجہ ایشانرا ہم بود فرمودند کہ شوق ملاقات فرزند و لبند شیخ احمد سلمہ و تبر چون و را بنا بر بعضی ضروریات نرو ما آمدن پیشتر نمود ما آمدیم مصر ع

یوسف نرو و بکنعان یعقوب برون آید

نمود ایشان فرمودند به صحبت حاضر میشده باش آن طالب حاضر میشد خدمت ایشان
 خود را به نسبت آن اکابر دشته افاضه احوال برو می فرمودند چون دو سه ایام برین گذشت
 اصحابی که ریزه چینان خوان نعمت نقشبندی بودند در احوال خود بستگی یافتند یکی از ایشان آن تنگ
 شده عرض حال نمود که دو سه روز است که قبض در احوال خود می بینم باعث آن ندانم که چه تقصیر
 رفتار است و بجز می نیامش آن معروض داشت خدمت ایشان بسم نمودند و فرمودند که
 هیچ تقصیر از شما بوقوع نیامده بل سزایین بستگی آنست که شما از ما اقتباس انوار نسبت
 اکابر نقشبندی می نمایند و ما خود را در این دو سه روز چه افاضه طالبی از طالبان نسبت علیه
 قادریم خبر آن نسبت میداریم و در سبب القامی او کثوره ایم ناچار شمارا بان مناسبت نیست
 معطل مانده اید و متخلل گشته چون ما به نسبت خواجگان جموع نایم بستگی شما بکشاید همچنان شد
 که فرموده بودند و نیز چنانکه گذشت نسبت حشمتیه از والد خود یافته بودند اما از راه تقوی التزام
 متابعت سنت مصطفی صلوات الله علیه آله از سر و دو تو اجد و غیره که مرسوم این سلسله علیه است
 احترامی فرمودند هر چند خاطر خاطر ایشان مانع سفر حجاز بوده اما از جهت رعایت خدمت والد
 خود و اخذ فیوضات ایشان جاگمی رفتند می آمدند در آن ایام وقتی ایشان را ضعف قوی و در
 والد مخدوم زاوگان و گانه نماز حاجت گذارده متوجه قبله شده بگریه زاری افتاد در آن اثنا
 بخواب رفت میبیند که قائمی میگویی که خاطر جمع دار که ما را باین مرد کای عظیم فرمایش است
 که هنوز از هزار یکی بظهور نیامده لاجرم خدمت ایشان بزودی از آن بیماری شفا یافتند
 بعد از چند گاه از آن بخدمت خواجه پیرنگ شدند و آن علم تمام را باحوال اکمل هم آغوش گردانیدند
 و آن جدول احوال سابق را بقلزم کمال و اکمال جمع ساختند تا در زمان خود قطب دوران پناه
 جهانیان شدند در فصل الخطاب خدمت خواجه محمد پارسا رضی الله عنه می نویسند و کذ لک
 و بجز محققین در معنی انشای بخشای الله من عباده العلماء که علمها سه گروه اند بعضی بعلم
 عالم اند بعضی بعلم باطن برخی بعلم باطن و بعضی بعلم ظاهر و قسم ثالث بس نادر بود اگر در هر قرنی

یکی هم باشد برکت او به مشرق و مغرب رسد قطب وقت او بود و عالمیان در پناه دولت او باشند
 انتهی کلامه الشریف چون ذکر حضرات قاضی و اینچا شده لازم آمد که شمه از جناب حضرت
 غوث الثقلین کبریٰ الطریقین قطب الخاقین قیوم الفتنین حضرت سناک سید
 عبد القادر اجمیلانی الحنبلی الشافعی رضی الله تعالی عنہ مذکور سازم و آنرا نمک
 این خوان و کل هر سید این بستان نایم اللهم انفعنا به واصلنا بکمال العبودیت
 بحرمته امین یا رب العلمین

تذکره سابعه از مختار در ذکر بعضی احوال حضرت محبوب
 سبحانی قطب بانی غوث الثقلین کریم الطرفین شیخ البحرین الانس
 جناب سید عبدالقادر اجمیلانی الحنبلی الشافعی رضی الله عنه

کنیت ایشان ابو محمد است علوی بوده و حسنی و از جانب مادر نیره شیخ ابو عبداللہ صومی است
 نام مادر ایشان ام الخیر امته الجبار فاطمه بنت شیخ عبداللہ صومی وی گفته است
 که چون فرزند من عبد القادر متولد شد هرگز در روز رمضان شیر نخورد و بجبار بلال رمضان
 جهت ابر پوشیده شد از مادر جناب وی پرسیدند فرمود امر روز عبد القادر شیر نخورده است
 آخر معلوم شد که آنروز از رمضان بوده است و لادت کثیر السعادت ایشان در ۲۷
 اصدی و سبعین و اربعمائه بوده است و وفات مبارک ایشان در ۲۷۱ هجری و ستین و
 خمسایه ایشان فرموده اند که خورد بودم روز عرفه بصحرای بیرون میرفتم دنبال گاوی گفتم جهت
 حراست آن گاوی باز پس کرد و گفت یا عبد القادر ما لهذا خلقت و یا لهذا اخرجت
 برسیدم و باز گشتم و زبیر بام خود بر آمدم حاجیان را دیدم که در عرفات ایستاده بودند
 پیش ما در خود رفتم و گفتم در کار خدا متعالی کن و اجازت ده که ببخدا بروم و بعد مشغول شوم

سید عشق المعنی
 عاشق
 ۲۷۱
 سید عشق المعنی
 عاشق
 ۲۷۱
 سید عشق المعنی
 عاشق
 ۲۷۱

وصاحبان را زیارت کنم از من سبب آن داعیه را پرسیدند باومی گفتم بگریست و برخاست
 و هشتاد و نینار بیرون آورد که میراث پدر من مانده بود و چهل دینار را برای برادر من گذاشت
 و چهل دینار را در زیر بغل من در جامه من دوخت و مرا اذن سفر کرد و مرا عهد داد بر صدق
 در جمیع احوال و بوداع من بیرون آمد و گفت ای فرزند برو که برای خدا تعالی از توبه بزرگ
 و تاقیامت روی ترا نخواهم دید من با قافله اندک بجانب بغداد توجه نمودم چون از همان
 یکم شصت سوار بیرون آمدند و قافله را بگرفتند و هیچ کس مرا تعرض نکرد و ناگاه یکی از
 ایشان بر من گذشت و گفت ای فقیر چه داری گفتم چهل دینار گفتم کجا است گفتم در جامه
 من دوخته است در زیر بغل من گمان بردند که مرا استزای کند مرا بگذاشت و برفت و دیگری
 بمن رسید همان پرسید همان جواب شنید او تیر را بگذاشت و برفت و هر دو پیش من
 بهم رسیدند آنچه از من شنیده بودند باومی گفتند مرا طلبید بر بالای تلی که اموال قافله در قسمت
 میکردند پس گفت بانو چه داری گفتم چهل دینار در جامه من دوخته است در زیر بغل من
 فرمود تا جامه من بسکافتند و آنچه گفته بودم یافتند و گفت ترا چه بر این داشت که عترت
 کردی گفتم والده من مرا عهد داده بر صدق و راستی و من در عهد و می خیانت نمی کنم پس هر
 ایشان بگریست و گفت چندین سال است که من در عهد پروردگار خود خیانت کرده ام
 و بدست من توبه کرده پس اصحاب وی گفتند که تو در قطع طریق مهتر بودی اکنون در توبه
 مهتر باش همه بروست من توبه کردند و آنچه از قافله گرفته بودند باز دادند اول تا بان بر
 من ایشان بوده اند و خدمت ایشان در ثمانین و اربعه ایته به بخدا رسیدند و بجد تمام تحصیل
 علوم مشغول شدند اول بقراءت قرآن بعد از آن بفقہ و حدیث و علوم و پیشه پیش بزرگان
 در آن زمان متعین بودند و بانک روزگاری از اقران خود فائق شدند و از اهل آن زمان
 همیگر گشتند و در ۵۲ سال احدی و عشرين و خمسہ آیتہ مجلس و عظمتها و خدمت
 ایشان از کرامات ظاهرو احوال و مقامات عالی بوده است خدمت حضرت مولوی جامی علیه السلام

و زلفات این ذکر نموده اند و نقل از امام یافعی ترمذی آرند و فی تاریخ الامام الیافی حتمه الله علیه
 و اما کراماته فخرجت عن الحصر و قد خیر فی من ادبرکت من اعلام الامة
 ان کراماته تواترت اوقریب من التواتر و معلوم بالاتفاق انه لم یرها
 ظهور کراماته لغيره من شیوخ الافاق خدمت ایشان میفرمودند که پانزده
 سال در یک برج بنشستم و با خدایتعالی عهد کرده بودم که نخورم تا نخورانند و لقمه در دهان
 من نهند و نیاشامم تا مرا اینا شامانند چیارچهل روز هیچ نخوردم بعد از چهل روز شخصی
 آمد و قس طعام آورد و نهاد و بر رفت نزدیک بود که نفس من بر بالای طعام افتد از بس
 گرسنگی گفتم والله که از عهدیکه با خدایتعالی بسته ام بزگرم شنیدم که در باطن من کسی
 فریادی کند با و از بلند میگوید الجوع الجوع ناگاه شیخ ابوسعید مخزومی قدس سره بمن
 بگفت آواز شنید گفتم این آواز چیست ای عبد القادر گفتم این قلوق و
 اضطراب نفس است اما روح برقرار خود است و مشاهده خداوند خود گفتم
 بخانه ما بیا و بر رفت و من در نفس خود گفتم بیرون نخورم رفت ناگاه ابو العباس
 خضر علیه السلام در آمد و گفت بر چیز و پیش ابوسعید بر و رفتم دیدم که
 ابوسعید در خانه خود استاده است و انتظار می برد و گفتم ای عبد القادر آنچه من گفتم پس نبود
 که خضر ترمذی بایست گفتم پس مرا بخانه در آورد و طعامیکه مهیا کرده بود لقمه لقمه در دهان
 من نهاد تا سیر شد بعد از آن حاضر قه پوشانید و صحبت و پیرانم گرفتم الشیخ ابو محمد
 عبد القادر بن ابی صالح بن عبد الله الجبلی لبس الخرقه من ید الشیخ
 ابوسعید المبارک بن علی المخزومی و هولیسها من ید الشیخ ابی الحسن علی
 بن محمد بن یوسف القرظی لهنکاری و هولیسها من ید الشیخ ابو الفرح
 الطرموسی و هو من ید الشیخ ابی الفضل عبد الواحد بن عبد العزیز ^{القمی}
 و هو من ید الشیخ ابی بکر الشبلی قدس الله تعالی ارواحهم و هم خدمت ایشان

و برخواست

فرموده اند که وقتی در مناجات میبودم شخصی پیش آمد که وی را هرگز ندیده بودم گفتم صحبت
میخواهی گفتم آری گفتم بشرط آنکه مخالفت نکنی گفتم نکنم گفتم اینجا بنشین تا من بیایم
یک سال برفت پس باز آمد من همان جا بودم ساعتی نزدیک من بنشست و برفت
و گفتم از اینجا بروی تا من بیایم یکسال دیگر برفت پس باز آمد و با خود نان و شیر آورد
گفتم من خضرم مرا فرمودند که ما با تو طعام نخورم آنرا بخور و میم گفتم بر خیز و بگرد و با من
بگرد و آمدیم مخفی همانند که جناب حضرت مجد و الف ثانی رضی الله تعالی عنه راههای
وصول را که جناب قدس خداوندی جلشانه موصولند و راه فرموده اند راهی فرموده اند که
بقرب نبوت تعلق دارد و راهی دیگر را اثبات نموده اند که بقرب ولایت تعلق دارد
اول مخصوص با نبیا و صحابه و از سایر مؤمنین اقل قلیل را از آن راه یاز فرموده اند و هر که
از آن راه برود بے توسل و واسطه خواهد بود که حیولیت یکی دیگری را نخواهد بود و راه دوم را
بقرب ولایت متعلق گفته اند آنجا حیولیت را اصل عظیم داشته اند و آن راه را بعد از سرور عالم صلی
الله علیه و آله و سلم مخصوص جناب حضرت علی کرم الله وجهه الکریم داشته و بعد از ایشان ائمه شاعرار و ائمه
ائمه فرموده بعد از ایشان هر که فیض وصول رسیده توسط ایشان بود یعنی دیگر السلیم آنرا
بالاصالت شده و چون نوبت جناب شیخ ابجن الانس حضرت شیخ عبد القادر جیلانی محبوب
سبحانی رضی الله تعالی عنه رسید آنرا مفوض بایشان شد تا ما و ام قیام ساعت آنرا را مفوض
بایشان فرموده اند و خود را در آن راه نایب ایشان قرار داده اند و راه وصول حضرات
نقشبندیه غیره خال خالی راجحی که حضرت محمد موعود را از راه اولی فرموده اند خود را با اصالت
و بالذات نیز قابل آن راه اول قرار داده اند که بالاصالت است و تبعیت را آنجا احتیاج نیست
اگر تفصیل این مدعا را خواسته باشند در مکتوب صد بیست و سیوم از جلد ثالث مکاتیب شریف
که ختم آن جلد همان مکتوب قرار یابند پس در اولیا کرام وجود شریف ایشان
شان عظیم است که اظهر من الشمس است والله اعلم و المنته که این فقیر هر چند از آباء و اجداد

حضرت مجدد الف ثانی ام اما از جانب اہمات نسبت غلامی با ایشان دارم چہ والدہ والدہ و والدہ جد
فقیر ہر دو از اولاد ایشان اند و آزان امید واری عظیم دارم بیست

اگرچہ خود گلستان باغ و راغ نہ ام || ہزار شکر کہ قاریغ از ان در باغ نہ ام ||

تذکرہ نامند از منتخب نامہ ذکر دریافت حضرت مجدد الف ثانی

شرف صحبت حضرت خواجہ پیرنگ او اخذ طریقہ نقشبندیہ مجددیہ

رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُمُ

مے آرند کہ خدمت ایشان را شوق طواف بیت اللہ و زیارت روضہ جناب سول
اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وصحبہ وسلم ہمیشہ دامنگیر بودہ از جهت پاس کبر سن والدین گوا
خود رحمت اللہ علیہ آن داعیہ را در تعویق مے انداختند تا آنکہ در سبب جمع بعدالالف
والد ماجد ایشان از این دار پر ملال انتقال اختیار نمودند و سفر آخرت گزیدند ^{بیت اللہ} و استقر
خدمت ایشان را چون موانع نامند در سنہ ثامن بعدالالف متوجہ سفر سعادت اثر شرب
و بطحا شدند چون بدار الاولیاء دہلی رسیدند ببولک ما حسن کبشیری کہ یکی از فضلا می آن وقت
و آشنای ایشان بود از قدم حضرت خواجہ پیرنگ علیہ الرحمۃ ایش از مطلع گردانید کہ
بزرگے از طریقہ علیہ حضرات خواجگان درین بلدہ رسیدہ بسیار عزیز الوجود است صاحب
کمال حال و قال اگر ایشان رفتہ ملاقات نمایند امید کہ حفظ وافر نصیب وقت گرد و چون
خدمت ایشان از والد ماجد خود شوق دریافت اکابر طریقہ نقشبندیہ شنیدہ بودند و در
دل مہارک ایشان نیز میل بود آن ولالت را موجب سعادت و نسبت بصحابت مومی
الیہ بخدمت حضرت خواجہ شدند و خدمت خواجہ بہر شاکت تمام تعلق نمودند و از قصد
ایشان پرسیدند ایشان عزمی کہ داشتند بمرض رسانیدند با آنکہ شیوہ مرضیہ حضرت خواجہ نبود

که کسی را از طلا ببنفس نفیس دلالت بر اخذ طریقه از خود یا التزام صحبت خود نمایند یا از مثل
این سفر مبارک بسکونت خالقاه معلی خود اشاره فرمایند اما از آنجا که نظر عالی بر استعداد و قابلیت
ایشان افتاد از عادات خویش تجاوز نموده فرمودند هر چند راه سفر مبارکی در پیش درید اما چند
روز میتوان بفقرا صحبت داشت لا اقل ماهی یا هفته چه مانع باشد حسب الامر اختیار بودن
هفته نمود و در آن هفته بملازمت ماه و هفته می رسیدند و دوری بر آن نرفته
که آثارش و تصرف حضرت خواجهدر ایشان اثر کرد بر آن شدند که اخذ طریقه علیه نمود
شغله حاصل کرده و آنرا از راه قرار داده بسفر مبارک اثر روند بیست

بگیریم ز اوره این سراغ | از شورابه اشک از قرص داغ

آن را بحضرت خواجهمعروض داشتند خدمت ایشان بی آنکه امر باستخاره نمایند یا تالی نام
چنانکه و اب مبارک ایشان بوده نکرده مصرعها از دوست یکا اشاره انابسته دیدن
فی الفور بخلوت عالی بروه بزرگوار نمودند توجهات عالیه بکار بردند که همدران کظطل حق
مثل ایشان بزرگ خفیه آشنا گردید و با هم ذات گویا شد بیست

مجتبای دل تفتیده الفت بیشتر گیرد | چراغی را که بر سرد و باشد زود تر گیرد

آرام و التذاذ و طلاوت تمام روی نمود و یوما فیوما آنا فاننا ترقیات عالیه و عروجات متعالیه
به ظهور پیوست تا دیدند آنچه دیدند و رسیدند بدانچه رسیدند بشوق طواف خانه کعبه میشدند و را شنا
این راه وصول بصاحب خانه میشد حضرت خواجهدر ایشان از خلوت خواسته رازی چنان
مدت که در دل داشتند در میان آورند که چون مرا حضرت مولانا بزرگ خواجهدر امکانی قدس
امر نمودند که به بند و نشان شو تا این سلسله شریفه را آنجا از تور واجی پدیدار شود فقیر خود را شنا یا
این معنی ندیده تو صنع نمودم امر باستخاره فرمودند و آن استخاره دیدم که گویا طوطی بسر شاخی نشسته
و مادر دل خود نیت کردیم که اگر آن طوطی از سر شاخ آمده بر دست ما بنشیند ما را کتایش باوریم
خواهد روی نمود بجز در این خطور آن طوطی پرواز نموده آمده بر دست ما نشست ما آب مان خود

منقار او کریم و آن طوطی در وہان من شکر ریخت زدائی آن شب واقعه را بعضی حضرت مولانا خوجی
 قدس سرہ رسانیدم فرمودند کہ شمار ازود تیر متوجہ ہندوستان باید شد کہ طوطی جانور ہند است ہندوستان
 از وہان تمام عریزی بوجود آید کہ عالمی از و منور گردد تمیست کہ اکابر انتظار اومی بروند شمار نیز از و
 بہرہ رسید لاچار متوجہ ہندوستان شدم و بہ منزل جوپائی آن طوطی می بودم چون بشہر رسید
 رسیدم در واقعہ نمودند کہ تو در جوار قطب فرود آمدہ و از حلیہ آن قطب نیز آگاہ گردانیدند صبح
 آن شب بدریافت و رویشان و گوشت شبینان آن بلکہ رفتہ جماعت را دیدم کہ نہ ایشانرا
 بران حلیہ یافتہ نہ آثار و علامت قطبیت از هیچ یک معائنہ نمودم گفتم شاید کسی از اہل
 این شہر قابلیت این معنی داشتہ باشد کہ بعد از این بہ ظہور آید ہم آن روز کہ شمار او دیدم ہم
 حلیہ شما موافق یافتہ ہم نشان آن قابلیت در شما مشہود گشت و نیز فرمودند کہ چون
 بنواحی سر ہند رسیدم دشت و صحرائی آنجا پر مشعل دیدم کہ آن را نیز اشارہ بمعالم
 شامی دانم با کجملہ آنچه در ووستہ ماہ بعنایت اللہ ازین تربیت خواجہ باقی باللہ
 در حق ایشان بہ ظہور رسیدہ قلم زبان و زبان قلم از تحریر و تقریر عاجز و قاصر شدمہ از ان
 کلام معجز نظام خود ایشان کہ بتخریص طالبے رنگاشتنہ اند تیر کا ایراوسے رود مصرعہ

|| بر حال تو ہم حال تو بہرمان و دلیل ||

کلامہ العالی

این در ویش را چون ہوس این راہ پیدا شد عنایت خداوندی جل شانہ ہادی کار
 او گشتہ بخدمت ولایت پناہ حقیقت آگاہ ہادی طریق اندر آہ
 النہایت فی البدایہ والی السبیل الموصل الی درجات الولایت مؤید الدین
 الرضی شیعنا و امامنا محمد ذ الباقی قدس سرہ کہ یکی از خلفای کبار
 خانہ واوہ حضرات اکابر نقشبندیہ قدس اللہ اسرارہم بودہ اند رسانید ایشان
 این در ویش از کرامات جل سلطانہ تعلیم نمودند و بطریق معہوتوجہ نمودند تا اللہ از او تمام رسد

پیداشد و از کمال شوق گریه دست داد و بعد از یک روز کیفیت بخودی رو نمود یک دریا محیط دیدم و
صورتش کمال عالم را در رنگ سایه دران دریای یافتم و این بخودی رفته رفته استیلا می پدید کرد و امتداد
کشید و گاهی تا یک پیر روزی کشید و گاهی تا دو پیر روزی کشید و بعضی اوقات تیغاب شب
مینمود چون این قضیه را بعضی حضرت ایشان رسانیدم فرمودند که نحوی از فنا حاصل شده است
و از ذکر گفتن منع فرمودند و بنگاه داشت آن آگاهی امر نمودند بعد از دو روز مرا فتای مصطلح
حاصل شد بعضی رسانیدم فرمودند بکار خود مشغول باش بعد از آن فتای فنا حاصل شد چون بعضی
رسانیدم فرمودند که تمام عالم را یکی مینی و متصل واحد بیانی عرض کردیم بی فرمودند که معتبر در
فتای فتای آن است که با وجود دیدن آن اتصال بی شعوی حاصل شود و در همان شب
فتای فتای این صفت حاصل شد بعضی رسانیدم و حالتی که بعد از فتای حاصل شده بود
نیز بعضی رسانیدم و گفتم که من علم خود را نسبت بحق سبحانه حضوی می یابم بعد از آن نوری که
محیط همه شیا است ظاهر گشت و من آنرا خود دانستم جل و علا و آن نور رنگ سیاه داشت
بعضی رسانیدم فرمودند که حق مشهور است جل سلطانند اما در پرده نوری فرمودند که این انبساط
که دران نور مینماید و در علم است بواسطه تعلق ذات جل شانہ با شیا معتقد و ه که بالا و پست
واقع شده اند منبسط می نماید نفی انبساط باید کرد و بعد از آن آن نور سیاه منبسط و باقیات
آورده تنگ شدن گرفت تا آنکه بنقطه کشید فرمودند آن نقطه را هم نفی باید کرد و بحیرت آمدیم
کردم آن نقطه موهوم هم از میان زائل شد و بحیرت انجامید که دران موطن شهود و حق سبحانه خود
بخود است چون عرض رسانیدم فرمودند که همین حضو حضو نقش بندیه است و نسبت نقش بندیه
جبارت از این حضو است و این حضور را حضو بی غیب نیز می گویند و اندراج انحصاری
فی البدایه در این موطن صورت می بندد و حصول این نسبت مرطالبت او را بطریق در رنگ
اند کردن طالب است در سلاسل دیگر او کار و او را از پیر تا بدان عمل نماید **ع**
قیاس کن ز گلستان من بهار مرا و این در ویش را این نسبت عزیز الوجو

بعد از دو ماه چند روز از ابتدای زمان تعلیم ذکر حاصل شد بود و بعد از تحقق شدن این نسبت
فنائی دیگر که آن فنائی حقیقی گویند حاصل گشت و دل را آن قدر وسعت پیدا شد که تمام عالم
را از عرش تا مرکز زمین در جنب آن وسعت مقدار خود له قدمی نبود بعد از آن خود را و عالم را
و هر فرد عالم را بلکه هر ذره را حق می دیدم جل و علا بعد از آن هر ذره عالم را و افراد آن را عین خود
دیدم و خود را عین همه اینها بآنکه تمام عالم را در یک ذره گم یافتم بعد از آن خود را بلکه هر ذره را
آن قدر منبسط و وسیع دیدم که تمام عالم را بلکه اصناف عالم را در آن گنجایش می شد بلکه خود را و هر ذره را نور
یافتم منبسط که در هر ذره ساری است و صورت اشکال عالم در آن نور مضمحل و متلاشی بعد از آن
خود را بلکه هر ذره را مقوم تمام عالم یافتم چون بعضی رسانیدم فرمودند که مرتبه حق لایقین
توحید همین است و جمع الجمع عبارت از این مقام است بعد از آن صورت و اشکال عالم را
تمامی چنانکه اول حق می یافتم این زمان موهوم دیدم و هر ذره را که حق می یافتم بی تفاوت
و بی تغییر همان ذره را موهوم یافتم بغایت حیرت دست داد در این اثنا عبارت فصوص
که از پدر بزرگوار علیه الرحمۃ شنیده بودم بیا و آمد که فرموده است ان شدت قلت
انه ای العالم حق وان شدت قلت انه خلق وان شدت قلت انه حق من وجه
و خلق من وجه وان شدت قلت بالکحیره بعد التمییز بینہما این عبارت فی الجمله
مسکن آن اضطراب گشت بعد از آن در ملازمت ایشان رفتہ عرض حال خود کردم فرمودند که
هنوز حضور تو صاف نشده است بکار خود مشغول باش تا تمیز موجود از موهوم ظاهر شود
عبارت فصوص را که مشعر بر عدم تمیز بود خواندم فرمودند که شیخ بیان حال کامل نه کرده است
عدم تمیز هم نسبت بعضی ثابت است حسب الامر بکار خود مشغول گشتم حضرت
حق سبحانہ و تعالی بہ محض توجہ شریف حضرت ایشان بعد از دو روز تمیز در
وجود موهوم ظاهر گردانید تا موجود حقیقی را از موهوم متخیل ممتاز یافتم و صفات و افعال آثار
که از موهوم می نمایند از حق سبحانہ یافتم در خارج جزئیکذات موجود دیدم چون این حالت

را بعرض اشرف رسانیدم فرمودند که مرتبه فرق بعد الجمع همین است و نہایت سعی تا اینجا است
 پیش از این آنچه در ہما و استعداد ہر کسی نہادہ اند ظاہرے شود این مرتبہ را مشتاق طریقت
 مقام جمیل گفتہ اند انتھی کلامہ الشریف و بعد از این کلام دقایق علیہ از وارد احوال
 بقلم آورده اند کہ خوانندگن کلام مبارک ایشان را پوشیدہ نخواہد بود این معاملہ مذکورہ کہ
 سالکان را بسا لہا دست ندادہ ایشان را بسیر محبوبی و مرادی در اندک فرصت بہ حصول
 پیوستہ و حضرت خواجہ قدس سرہامی فرمودند کہ ایشان عطا از محبوبان مرادان اند
 و این معرفت سیر ایشان از آنست کہ در ان ایام کہ ایشان بخدمت حضرت خواجہ رسیدند خدمت ایشان
 بیکی از مخلصان مکتوبی نوشتہ اند و آنجا قلمی نمودہ اند شیعہ احمد نام مردے است
 از سر منہد کثیر العلم و قوی العمل روزے چند فقیر باو نشست و برخاست کردہ عجائب بسیار
 از روزگار اوقات او مشاہدہ نمودہ بآن ماند کہ چراغی شود کہ عالم ہا از روشن گرد و آنکند بلکہ
 تعالی احوال کاملہ او را بیقین پیوستہ و این شیخ مشار الیہ برادران و اقربا دار دہمہ مردم صالح و طیبہ
 علماء و چند را دعائوی ملازمت کردہ از جواہر عالیہ نوشتہ است استعداد ہای عجیب در فرزندان آن شیخ کہ اطفال اند سرار الہی اند
 با کجملہ شجرہ طیبیہ است اِنَّتَ اللّٰہُ بِنَاتَا حَسَنًا فَقَرَابَاتُ اللّٰہِ عَجِیْبٌ رَزَقْنَا تَحْقِی کَلَامَ اللّٰطِیْفِ
 حضرت خواجہ قدس سرہامی چون ایشان را کامل و کمال یافتند محامد قوی و فعلی بجای آوردند و رسائے عتے کہ
 مشتری کسب سعادت از رید ایشان را خلعت اجازت کاملہ پوشانیدند و بسیر منہد کہ وطن
 مالوف ایشان بود در خدمت نمودند و جمعی از طالبان صادق خود را در خدمت ایشان تعین فرمودند
 پس خدمت ایشان بانعام فراوان بوطن آمدند چون شاہ بہار بلند سیر ابو سعید ابو النخیر از
 خدمت شیخ الاقطاب ابو العباس قصاب آملی قدس سرہا چنانچہ فرمودہ اند کہ باز آمدیم
 با صد ہزار خلعت و فتوح با مر حضرت خواجہ خود تیر بیت طالبان مشغول شدند در اندک
 مدت جمیع غفیر از سر چشمہ فیوضات ایشان شاد آب شدند در آن اثنا ناگاہ مستر شد آن
 وداع نمودہ صحبت را خواستند کہ بعزلت مبدل کنند از آنجا کہ بہت والا می ایشان با

حاصل وقت ایشان شده اکتفا نمانوده در طلب مطلب فوق بود و بعضی اصحاب غرض ارباب
غبطه آنرا شنیده بعرض حضرت خواجہ قدس بنوع دیگر رسانیدند چون این معنی مسموع
بارک شد این عریضه به پیر بزرگوار خود مرسل داشتند **عریضه**
از آن روز که از ملازمت برآمده بواسطه میل بفوق الفوق بمقام ارشاد چندانی مناسبت
ندارد و چند گاه خود بهت آن بود که در گوشه خریده شود و مردم در صحبت همچو بر و شیر در نظر
می آمدند عزم عزلت مصمم شده بود اما استخاره موافق نمی آمد عروج در مراتب قرب بغایت الغایه
هر چند بغایت تدار و میسر شده و می شود می بروند می آرند **کلّ یومٍ هو فی شکان بر مقامات**
جميع مشایخ الی ماشاء الله تعالی گذرانیدند پید

گلی بروند زمین و طیزه پست | بدان درگاه و الا دست بردست

در این میان اگر توسط روحانیات مشایخ را تعداد می نمایم بطول انجامد با بجز از جمیع
مقامات اصل در رنگ مقامات ظل گذرانیدند از عنایات چه نویسد قبل من قبل بلا
علة چندان وجوه ولایت و کمالات آنرا نموند که چه در تحریر آرد و در شهر و بیگ در مدارج نزول
تا مقام قلب فرود آورند و این مقام مقام تکمیل و ارشاد است اما هنوز چیزها از متمم و متکمیل از برآ
این مقام در کار است تا کی میسر شود امر آسان نیست که میسر شود بلکه این وجوه مخصوص بر او ان است بر میدان
اینجا قدمگاه ندارند نهایت عروج آخر و تا بدایت مقام اصل است پیشتر افراد هم گذرند دارند
ذَٰلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ وجه توقف
در مراتب تکمیل و ارشاد این است و عدم نورانیت بواسطه ظهور ظلمت غیب است چیز دیگر
نیست مردم از متخیلات خود چیزهای نزنند اعتبار نباید کرد **فرد**

در نیابد حال بخت بیخ خام | پس سخن گواه باید و سلام

در اندیشه این قسم ظنیات احتمال ضرر غالب است آن جماعه را فرمایند که از احوال این خسته
بال نظر خیال خود پوشند بحال نظر را محال و بیکر بسیار است **پید**

من گم شدہ ام مراجعویں | از گم شدہ گان سخن گویں

از غیرت خداوندی جل سلطانہ باید اندیشید امرے اکہ حق سبحانہ و تعالیٰ کمال او
 مے خواهد در تنقیص او سخن گفتن بسیار نامناسب است و فی الحقیقت معارضہ است باوقاف
 انتہی کلامہ الشریف فی الجملہ مطلبی را کہ می جستند بعض کرم عطا فرمودند آن گاہ بافاصہ
 طلاب بازگشتند چنانکہ در یکی از مکاتیب شریف نگارش فرمودہ اند کہ حاصلش اینست کہ چون
 خواجہ من مرابہ کمال و اکمال مصطلح این طائفہ علیہ رسانیدہ اجازت دادند و مرافی الجملہ آنوقت
 در کمال و اکمال مصطلح حاصل خود ترودی بود آنرا بکرامت دریافتہ فرمودند کہ ترود او را در راه
 نباید داد کہ ازان ترودی در کمالت مشائخ لازم آید حسب الامر شریف شروع در تعلیم طریقت
 رفت و در مسترشدان کارسین بساعات محسوس گشت درین میان باز علم تنقیص خود پدید آمد
 آنان را کہ پیرامون من می ننیدند جمع کردہ حدیث نقض خود گفتیم و وودع خودستم آبا طالبان اینمعنی
 محمول بر تو اضیع داشته از آنچه داشتند برگشتند بعد از چند گاہ حضرت حق سبحانہ و تعالیٰ احوال
 منتظرہ را محصل گردید انتہی ما اخذنا من کلامہ المبارک بار ووم بشوق دریافت
 ملازمت حضرت خواجہ عالی شان از سر بند بدہلی شدند مدتها در خدمت پیر بزرگوار خود بسر
 بردند صحبت ہائی شگرف گذرانیدہ و معاملہ را باضعاف مضاعف رسانیدہ بنوعی رعایت
 ادب پیر بزرگوار بجلمے آوردند کہ فوق آن متصور نباشد خدمت حضرت خواجہ
 محمد ہاشم کشمی و کتاب زبدة المقامات می نویسند کہ این فقیر از زبان خوا
 حسام الدین احمد شنبیدہ ام کہ با وجود علومتربت و کثرت فضیلت کہ ایشان را بود
 کمال رعایت ادب حضرت پیر دستگیر خود هیچ کس از میان اصحاب چون ایشان
 نبود لہذا پیش از دیگران برکات نصیب روزگار ایشان شد روزی حضرت خواجہ
 بطلب ایشان فرستادند ہمین کہ برسیدم و گفتم کہ حضرت پیر دستگیر طلب ایشان دارند مجھ
 استماع این خبر رنگ خسارہ ایشان متغیر شد چون تغیر چہرہ خائفان از غایت خشیت حضرت

قریب برعشہ و ایشان پدیدار گشت من با خود گفتم سبحان اللہ آنکہ می شنیدم ع
 نزدیکان را پیش بود حیرانی: سبب چشم خود دیدم خدمت ایشان در رساله
 مبدا و معاد رقم نموده اند کہ ما چهار کس بودیم در ملازمت حضرت خواجہ ہر یک
 را اعتقاد علیحدہ بود و معاملہ جدا این فقیر یقین میدانست کہ مثل این صحبت و اجتماع
 و مانند این تربیت و ارشاد بعد از زمان آنسرور علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ والسلام
 ہرگز بوجوہ نیامدہ است و شکر این نعمت بجای آورد کہ اگرچہ بشرف صحبت خیر البشر
 علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ والسلام مشرف نشدیم بلکہ از سعادت این صحبت
 محروم ماندیم و ہر کدام را پانزہ اعتقاد بہرہ رسیدیم چنان خواجہ قدس سہ لوامی
 نسبت ہامی عالیہ خود را بر فرق فرقان سامی این فاروقی ثرا وافر اشترک کاخانہ ارشاد
 بایشان حوالہ داشتند یاران جہت مند خود را بصحبت ایشان دہ خصت طن نموند ایشان اہم تر بہ
 بلا ترو و بافاضات سالکان باب اللہ مشغول بودند احوالات عظیمہ خود و ترقیات
 یاران را بزبان قلم عرض داشت ہا بہ پیر بزرگوار خود نوشتہ اند چنانچہ افتتاح دفتر
 اول بآن عرض است مقرر رفتہ کمالی بخصی علی ناظر ہا ہم چنین حضرت
 خواجہ بزرگوار احوال یاران کہ در حضور شریف و روہلی بودند غائبانہ از ایشان کیفیت
 احوال آنہا را از ایشان می پرسیدند کہ توجہ نمودہ ترقیات و قابلیت ہر یک را معلوم
 فرمودہ از سر ہند بایشان رقم نماید و لے یکی از خلص اصحاب حضرت خواجہ قدس
 بتصریح تمام التماس نظرات عنایات خاصہ نمودہ فرمودہ اند کہ انشاء اللہ تعالی چون جناب
 شیخ احمد از سر ہند اینجا بیاید التماس کنیم کہ در حق تو توجہات خاصہ نمایند و در اندک وقت
 ترا بمقامات عالیہ رسانند کذلک قایم علوم طریقی و درجات مقام بعضی ارباب معرفت
 را نیز از ایشان استفسار میفرمودند و ایشان حسب الامر معلوم نمودہ بعضی میرسانیدند
 چنانکہ این مکتوب حضرت خواجہ قدس کہ بایشان و دریافتہ ایمانی باین معادار و

مکتوب عالی بسند ارشاد اوسع و انور باد مسوده رساله که در طریق خواجگان تمام شده
خواجہ برهان کحل البصر مشتاقان گردانید الحمد لله واملنه نسبی اندر بغایت عالی است و لطیف
لیکن بخاطر میرسد کہ التماس نموده می آید کہ قدرے در احوال حضرت خواجہ احوال قدس سره
تفتیش فرمایند شاید کہ امور دیگر ہم ظاهر شود و همان روز کہ بمطالعہ آن لطیفہ غیبیہ مشرف شد
در آن اثنا انفاس خاطری کہ دست چپ یعنی عالم ارواح بایشان تعلق دارد چون حاضر
شد بحیث ضعف حافظه متروک گشت کہ مشارالیه بود لیکن ظن آن غالب بود کہ اشارت بحضرت
خواجہ بود و تکی و طبقہ ائمہ دیدہ شود و لیکن کہ چیزی ظاهر گرد و دیگری از سخنان ایشان معنی
مفہوم میشود و این نیز از بعضی خواب های یافته شده کہ ایشان سبب خلقت نہایت
و ربانیت مندرج مخلوق شده اند چه عجب اگر فوق نقطہ علم و زیر مقام وحدت علیا کہ
قابلیات مطلقه است مخلوق باشد تکی گرم نموده انجام دیدہ شود و ایضا در حضرت فاروق رضی اللہ
تعالی عنہ نظر بینند کہ داخل آن مقام شدہ بنزول آمدہ اند یا از راه دیگر بکنارہ آمدہ اند
شاید کہ مخلوقیت فوق نقطہ سبب عدم تقرر در آن مقام شدہ باشد باری البتہ عنایت
فرمایند و نیک تفتیش نمایند کہ خیلی خاطر نگران است التماس دیگر آنکہ در باب فنا کے
بشریت نیز توجہی فرمایند کہ از غیر مقام فنا فی اللہ نیز مقام دار و یا منحصر است
در داخل شدن بہین مقام از جملہ جماعتی کہ در فوق این مقام مخلوق شدہ اند ظاہر نیست
کہ همچنان محفوظ باشد و حاجت بحسب ظہور فنا فی بشریت ندانند باشند ایضا جماعتی کہ در
زیر بہان وحدت محو شدہ باشند و اگر چه از راه جذبہ قیومیّت یا غیر آن رفته باشند نیز از
عود بوجوب بشریت محفوظ باشند ایضا یک نظر در خانہ جبروت کہ مقام انبیا است صلوات
الرحمن علی نبینا و علیہم نیز بکنند کہ در آنجا نیز مقامی خود بود کہ از عود مذکور ایسر
گرداند ایضا در مقام فنا فی اللہ نیز نظرے بفرمایند کہ شاید غیر از این راه ظاہر
راہ دیگرے ہم داشته باشند و بعضی عزیزان از ان راه داخل شدہ باشند باقی احوال

متوقف ایشان را بهتر معلوم است چه نویسم چندان اسامی و علامات مقامات ما را معلوم نیست
و تغییرات را چه نوع توان نوشت انشاء الله تعالی آنچه مرضی است همان شود محمد صادق
و جمیع برادران اعزہ نیاز مندی قبول فرمایند انتھی مکتوبہ العالیین استفسارها و
نوازشها که از خواجہ والا مرتبت باین خلیفہ عالی منزلت بجا رسیدہ معلوم نیست
در دیگر جا واقع شدہ باشد خدمت خواجہ علیہ الرحمۃ از کمال تعطش کہ داشتند چنانچہ این
دو بیت ازان نشان میدہد قطع

بس تشنہ و بس خرابم ای دست	در حسرت یکدم آبم ای دست
ہر جا کہ تزشیح تو بسینم	در العطش اییم ای دست

بر آن آمدند کہ احوالات تازہ کہ از خصائص مقتضای استعداد حضرت ایشان بہم رسید
بطریق روایت عالی از سافل کہ بعضی اساتذہ محدثین از تلامذہ خود اخذ حدیث نمودہ اند
خدمت حضرت خواجہ آن احوال تازہ را از این نائب عالی مقدار خود اخذ نمایند و
بایشان اظہار مافی الضمیر فرمودند ایشان ہمگی تو اضع شدہ براہ معذرت رفتند کہ مبادا
مورث بتراک و بگرد و چون الحاح حضرت خواجہ بسیار بحال شد کہ عدم امثال مرتجع
بمال می شد لاجرم خدمت ایشان الا صرفوق الادب دانستہ با داب تمام و تواضع
و احترام تام توجہ بحصول آنچه پیر بزرگوار ایشان می خواستند گماشتند بنیاب اللہ سبحانہ آن
مطلب بحصول پیوست و حضرت خواجہ بخلص اصحاب رمزی از این ماجرا در میان نہادہ
بودند چنانکہ خدمت مولانا ہاشم علیہ الرحمۃ بزرگداشتہ است کہ خدمت شیعہ تاج الدین
رحمۃ اللہ علیہ میگفت کہ آنچه در مکاتیب شریفہ حضرت خواجہ کہ بطرف حضرت
محمد الف ثانی می نوشتہ اند لفظ عزیز متوقف اشارہ بحال خود داشتند کہ ما قدم فی
مکتوبہ قریباً و آنچه در عرض حضرت محمد الف ثانی علیہ الرحمۃ بطرف حضرت خواجہ
لفظ بند بود کہ احوال عزیز متوقف چنان و چنین مراد آن وجودی بود حضرت خواجہ است

در العطش اییم و تشنہ

کہ بامر ایشان از حال مبارک ایشان خبر می داد و اندک با کجا معامله که حضرت خواجہ قدس سره
 بایشان داشتند و شیوه نیاز مندی که اظهار می نمودند بقیس آن چنان بود که مریدی نسبت
 به پیر بزرگوار خود و بجا آوردنهای او در حضور خود هر حلقه مریدان خود ایشان را گردانیده بودند و
 خود چون سار مستر شدن بآن حلقه آمده داخل می شدند و چون از حلقه یا از مجلسی که ایشان
 می بودند حضرت خواجہ می برخاستند چندین کام بشیوه قهقری می نهادند بنهایت ادب و
 یاران را نیز تویید می کردند که در حضور ایشان ما را تعظیم نکنند آنچه مشائعتی که بامی کردید بخد مت
 ایشان نمایند و می فرمودند که باطن خود را نیز در حضور ایشان متوجه ماندارید از زبان حضرت
 پیر محمد بنان قدس سره می آرند که در آن ایام که این فقیر در بندگی حضرت خواجہ صفا
 کیشان بسر میبرد و همه یاران خود را فرموده بودند که بخد مت حضرت محمد الف ت
 مشغولی نمایند و الفاظ گذشته را به تویید امر می نمودند باین فقیر خطاب نموده فرموده بودند که
 میان شیخ احمد آفتابی اندک مثل با نهران ستاره در ضمن ایشان کم انداز کمال او کجا
 متقدیم حال خالی اگر مثل ایشان گذشته باشند بعد با اعتقاد تمام بخد مت ایشان رسیدم
 موبد این مقوله از مکاتیب حضرت خواجہ قدس سره دو رقمه دو شاہد عدل ایرادی رود
رقیمہ اولیٰ حق سبحانہ با علی مرتبه کمال رساند و لا مرض من کاس الکرام
 نصیب آنچه حقیقت حالت است نوشته می شود پیر انصار قدس سره می فرمودند که
 مرید خرقانی ام لیکن اگر خرقانی در این وقت می بود با وجود پیری اش مریدی من میگردید و هر گاه
 آن بی صفتان این باشد گرفتار آن آثار صفات چرا جان فدائی لوازم طلب گاری نکن
 و هر کجا بوی بمشام ایشان رسد در پی آن نروند اکنون تامل و احتمال مانده است تقنا
 بے نیازی است موقوف باشاره است بید

|| اگر طبع خواهد از من سلطان دین || خاک بر فرق قناعت بعد زین ||

ہا رے نسخته حال و اداہ ما این است خدای عزوجل بر آنچه می باید مہندی گرداناد و اعجز

پندار مخلصی بخشا و بقیة المقصود جناب بیات باب اما در صالحه نیشاپوری سلمه الله تعالی
اظهار طلب نمود چون وقت مقتضی این نبود و تمسیح اوقات ایشان و ادن از مسلمانان
نه نمود و لاجرم به صحبت شما فرستاده شد انشاء الله تعالی بقدر استعجاب بره مندر کردند
و توجه و لطف کامل یابند **والد عاز قیما ثانیا** الله تعالی فقرا و
مساکین در مانده را از برکات برگزیدگان بدرمانی برساند نیست که عرض نیاز مند
بدرگاه ولایت پناه نکرده ام آری این یک کلمه را قاصدان صادق حاصل می توانند
شد الحمد لله از این قسم خود صورت می نه بند و دیگر چه نویسم سخن در ایشان بحضرت
شما نوشتن بنیایت پیش می است و حکایات و اوضاع صوریه بسیار بے جا -
الغرض ما را خود باید دانست و از فضیول اختر از باید کرد والد عا - انحقی قیما
الشریفه با جمله این سلوک معالیه که در میان این پیر و مرید قدس بسیار پدید
کم کسی شنیده و از عجایب روزگار است و موجب حیرت اولوالالبصار و هم شاید فنا
اتم و تعطش اکمل خواجه بزرگوار و هم گواه علوم مرتبه که مصداق مالا عین ذات و لا
اذن سمعت در حق حضرت مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنه بیت

فریاد حافظ اینها آخربهرزه نیست
هم قصه عجیب حدیث غریب نیست

در سفر سیوم که ایشان بزیارت پیر بزرگوار خود بد صلی آمدند به مجرد خبر قدوم ایشان حضرت
خواجه عالی نشان با استقبال تادروازه کابلی که از منزل شریف قریب سه تیر پرتاب را بشند
پیاده تشریف آوردند و در همان سفر فرمودند که آنها را ضعف بدن بسیار ظاهر میشود و امید
حیات کم تر مانده و فرزندان گرامی خود را خواجه عبید الله و خواجه عبد الله که هر دو
شیر خواره بودند در حضور مرضعات طلب فرمودند از ایشان التماس توجه در حق آن دو
نور دیده نمودند و ایشان در حضور پیر بزرگوار با مبارک توجهات عالیه در حق پیرزاد ما
خود فرمودند چنانچه اثر توجه در اطفال بحضرت خواجه معلوم شد و تیر بفرموده آنحضرت در حق

والدات آنها غایبانه توجه نمودند و چندان فقرات مدحیه از زبان مبارک حضرت خواجہ حق
 حضرت امام مرہانی دیدہ شد کہ اگر کتابے جمع شود توان شد چندی را از ان تہینا آورد
 صنہا روزی فرمودند کہ ایشان از تحمل محبوبان و مراد اند صنہا فرمودہ اند کہ امروز
 در زیر فلک از این طائفہ علیہ چون ایشان نیست صنہا بزبان مبارک راندہ اند کہ
 بعد از صحابہ و کمل التابعین و مجتہدین چون ایشان معدودی چند از اخص خواص نظر
 می داشتند صنہا فرمودہ اند کہ ما در این سہ چہ سال شیخی نکردیم چند روز بازی کردیم اما
 بکمال اللہ و المنتزین بازی ما و دکان پرداز بازی بانی فائدہ نشد چون ایشان بروی کار
 آمدہ صنہا فرمودہ اند کہ این تخم را از بخارا و سمرقند آوردیم و در زمین برکت آمین سہ کشتیم
 چنانچہ جناب حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ در آخر مکتوب بیان طریق باین
 مضمون کلام خواجہ قدس سرہ ایمانوہ اند ہذا ہو بیان طریقے کہ حضرت حق سبحانہ این حقیر
 بان ممت از ساختہ از بدایت تا نہایت بنیادش نسبت نقش بندیدہ است کہ متضمن اندراج نہایت
 در بدایت است و برین بنیاد عمارت ساختہ اند و کوشکہا بنا فرمودہ اند اگر این بنیاد نہی بود کمعالم
 تا باینجا نمی افزود تخم از بخارا و سمرقند آوردہ در زمینی کہ مایہ اشل از خاک یثرب بطحا است کشتند
 و باب فضل سالہا آنرا سیراب داشتند و بہ تربیت احسان مزنی ساختند چون آن کشت و کار
 بکمال رسید این علوم و معارف ثمرات بخشید انہی مے آزند کہ بعد از ارتحال حضرت خوج
 باقی باللہ قدس سرہ در میان مسوت مکاشفات خاصہ مسودہ مسعودہ برآمد کہ آن
 چہار دائرہ کشیدہ بودند در یک دائرہ ولایت بفتح و اورقم نمودہ و در دائرہ دوم ولایت
 بکسر و او دور و دائرہ سیوم کمال باطنی و در دائرہ چہارم کمال مطلق و در باب ہر یکی
 دو دائرہ را ربعہ را از اخص خواص بعد صحابہ و تابعین رضی اللہ تعالیٰ عنہم اجمین :- :-
 در جوشی آن دائرہ موافق مرتبہ آنان بنوعیکہ در غیب از کشف بلا ریب معائنہ گردید

یعنی در صفحہ ۱۵۵ آن مذکورہ دو دائرہ موافق مرتبہ آنها نوشتہ است ملاحظہ فرمایند ۱۲

رقم فرموده در میان همه آنها و ازوه نثر از روسای ایشان در هر دایره بوجه اکل داخل دیده اند
و حضوت ایشان را یعنی خدمت حضرت محمد الف ثانی را نیز داخل و ازوه در هر دایره یافتند

دایره کمال باطنی

زیرین مقام خواجه علاء الدین بلند تر از خواجه احرار مشایخ چشتیه هم محاذی خواجه علاء الدین سلطان
قدر فرود تر شیعین سهروردیه از مقام اول اندک فرود متصل بدایره لیکن سر با محاذی مشایخ
چشتیه بن عربی تا اکثری فخذ کاتب و شیخ احمد زبیر مقام متصل بدایره قدر فرود تا اربعین کاتب
تا کتف تا آخر تا پاره از فخذ شیخ احمد تا آخر مثل همین انتهی کلامه ۱۲ من خلاصه المعارف تصنیف سید نور محمد
قد اعلم ان هذا السرا و غامضة من کلام حضرت قطب لولایت شیخ شینخا و مولانا خواجه محمد باقی بالله

دایره معرفت و لولایت بفتح و او من آلاء الهوت و الیه فی نه و غیره من مراتب لولایت

خواجه احرار در معرفت وجه الافراق من لثقت بنده فان لهم فیها اقدار استخرا و حظ المم افرة
وجه الافراق من الحشیتة فی الولاية بکسر الواو و مقامات السلوک و کلم من الفرقین
من خلص عبدا لله و اخص اولیائہ ۱۲ خلاصه المعارف

دایره تکلیف بکمال مطلق ای لکوافه عند الله

حضرت غوث الاعظم رضی اللہ تعالی عنہ و حضرت شیخ محی الدین ابن عربی حضرت خواجه
خواجه کافیر پیران خواجه نقشبند و خواجه محمد یار ساد و خواجه علاء الدین عطار و حضرت
خواجه عبید اللہ احرار رضی اللہ تعالی عنہم اجمعین امین ثم امین ۱۲
حضرت غوث الثقلین اخلا تماما و کمالا و مشایخ اربعه نقشبندیہ تمام و اخذوا المتأخرین من مشایخهم تحت
هذا المقام متصلین بحیط الدایرة بل مقدم رؤسهم داخل فید مولانا محمد قاضی ملا خواجه کلان شیخ تاج
مرزا حسام الدین و جمع من اصحابنا بد خلون تحت هذا المقام بتوفیق الله تعالی الا الشیخ احمد فانه الى الصل داخل
فی المقام و بالمآل الى مقدم الفخذ و کذا الکاتب باد فی زیادته حالا و مالا شیعین سهروردیه الا اول المصدر
و الثانی القریب من السرة مشایخ خمسة چشتیه الى مقدم الفخذ و المتأخرین من اهل التوحید لصوره منهم
هذا المقام کما کانوا خارجین من کماله و من تحت مقام الکمال ۱۲ خلاصه المعارف

دایره تکمیل بالکمال المقید بالقناء و البقاء

مشایخ اربعه نقشبندیہ داخلون تماما و الغوث و الختم ایضا و المشایخ
الخمسہ اچشتیه الى ما بین الصل و السرة شیعین سهروردیه الاول الى مقاد
الصدر و الثانی الى مؤخره الشیخ احمد الکاتب داخلان تماما فی التکمیل قد بقی من القداء خارجین
عن الدایرة ۱۲ خلاصه المعارف تصنیف سید آدم بنوری قدر

دایره کمال مطلق

خواجه بزرگ داخل قریب پارسا نیز داخل لیکن نیت خواجه احرار تا ساق سلطان المشایخ
نظام الدین قد سره تا نصف فخذ شیخ نصیر الدین ایضا تا ساق لیکن باریک شیخ الشیخ
تا کتف شیخ بهاء الدین تا قریب لیکن این بزرگ شیخ نصیر الدین حضرت غوث الثقلین تمام داخل
بلند شیخ نجم الدین کبری تا کتف شیخ علاء الدین و له تمام داخل سیده علی همدانی تا ناف شیخ احمد بالفعل تا سر داخل

باین مقام تمام باطل نیز و باطل شیخ فاج و مرزا حسام الدین تا اربعین کاتب قدس از سر بالمآل تمام کبر لیکن هر دو یک گز فوق شیخ اهدا و نیز و یک یا بین
و با فضل و بالمآل آن دو و یک فایق ۱۲ خلاصه المعارف و رحمة الله علیهم

بعبارت مخلص شدن ایشان درین مرتبه سیوم از پیر بزرگوار خود بطن که ملاقات آخر ایشانان
 بود رضی الله تعالی عنهما چون بسر رسیدند چند می آنجا ارشاد نموده بامر و اشاره متوجه بلده ناز
 لاهوشند اکابر آن بلده مقدم محترم ایشان را غیرت شمرده و از خواص عوام و علمای و فضلا
 و صالحای آن دیار که تفصیل آن بطویل می انجامد در سبک را در آن غوث الانام آمدند
 و صحبت گرم شد و حلقه رشتن تسامی پذیرفت با کلمه در آشنای این فیاضی ناگاه خبر جانگاہ و قح
 رحلت حضرت خواجہ باباشان رسید آرام و لها بی آرامی مبدل شد و شربت شیرین
 آن صحبت با مذاق همه تلخ گردید ایشان متوجه صلی مبارک شدند و بزبانت روضه متبرک
 مشرف و عزیزی مخدوم زادگان و همیشه هانمونه اند صاحب حضرت خواجہ شکستگی دل رهومی
 از بیکت تربیت صحبت ایشان طلب نمودند و آواز م ارادت و نیاز و ابتهال و افتخار چنانچه بخص
 خواجہ بزرگوار بجای آوردند بتقدیم رسانیدند و جمیع ایشان از صفار و کبار بیعت نمودند ایشان
 بحکم وصیت پیر بزرگوار خود و التماس یاران دل افکار مدتی آنجا اقامت فرمودند و بتف
 احوال آنها پرداختند چنانچه باز نصارت ارشاد و طراوت و سرگرمی حلقه بنشابه که در حیات
 حضرت خواجہ باقی باشد قدس سره بود از سر نو تازگی پذیرفت ارادة الله تعالی سکونت ایشان
 آنجا بعضی یاران جهت بعضی موانع مصلحت نیافتند خدمت ایشان بحکم العود احمد
 بطن معاودت فرمودند پس هر سال الی مدت حیات ایام عرس حضرت خواجہ که در
 جمادی الآخر است از سرین آمده عرس ایشان را تدارک نموده با انجام رسانیده تفقد
 مخدوم زادگان نموده و خدام روضه منوره را نواخته باز بسرین تشریف فرمایند
 اللَّهُمَّ لَا تَحْرِمْنَا مَزِينًا

وهم شیرما

تذکره تاسعه از منتخبانی در ذکر بعضی حوالات بلند
 معالما را چمنند تعریف و تحمید و ماییناسب ذلک ایشان

بأن کرامات در کشت اولیامنت بودند

منحرفی نماید که حضرت محمد الف ثانی رضی الله عنه در اولیا این امت نشان عظیم است مراتب بالا که
 قال خالی را بان ممتاز کرده باشند هر چند زبان کتابت از تبیان آن عاجز و حوصله کاتب
 از تعداد آن قاصر اما بحکم من لم یدرک کله لم یرک کله بیان بعضی از آن معاملات
 بزرگ و مراتب شگرف می نماید گوشه هوش استماع باید کرد و چون ایزد تعالی و تقدس ایشان را
 محمد الف ثانی و منور هزار دوم گردانیده و جو و شریف ایشان را قائم مقام پیغمبر اولو العزم
 ساخت بیان او آنکه سه الف را ایزد تعالی و تقدس بقدرت کامله خود در تغییر امورات
 تاثیر می عطا کرده و عاده التجاری شده که بعد مضمی مدت مذکور در امورات و بیعی و معاملات
 ظاهری تغییری کلی واقع شود و لهند بر هر الفی پیغمبر اولو العزم باشد شریعت جدید مبعوث می شد
 و خلق را از باو به ضلالت بشا همراه هدایت و دعوت می فرمود چنانچه نور ارشاد و هدایت از محیط
 عرش تا مرکز فرش شامل حال عالم و عالمیان میبود هر چند با اندازه قربان او و بعد او در عالم
 فتور راه می یافت ایزد تعالی نبی و دیگر را مبعوث ساخت تا بر تابت کتاب شریعت او
 ترویج و تجدید اسلام نمودی تا دوره الف اول با تمام رسید بقرب الف دوم باز تغییر و فتور
 و تفریق کلی در دین اسلام افتاد و وظلمت کفر در عالم مستولی شدی چنانکه اکثر آن امم
 پرستش اصنام و آلهه باطله گرفتار شدند و آنگاه بعنایت نبی غایت الهی و عین غلبات
 ظلمت کفر و ضعف نور اسلام بر سه الف پیغمبر اولو العزم با معجزات ظاهر و برهان
 باهر و دلائل روشن و حجت محکم بعالم مبعوث می نمود تا فرود رفتگان و رطه کفر را بسا حل ایمان
 و اسلام ارشاد و هدایت می فرمودند هر کس اسعادت از لی نصیب او بوده قبول و دعوت است
 می نمود و از زلال خوشگوار ایمان اسلام کام جان شیرین میساخت و آنکه از شقاوت از لی قبول
 و دعوت استنش با می کرد و از دولت ایمان و خلعت اسلام محروم می ماند ایزد تعالی

انتقام او بر هر قاتل عقوبت فانتقمنا منهم پیدا و گرفتار عذاب عقاب ازین میگرد و کما قال
الله تعالی فمنهم من ارسلنا علیهم حاصبا ومنهم من اخذته الصیحة ومنهم
من خسفنا به الارض ومنهم من اغرقنا وما كان الله لیظلمهم ولكن كانوا
انفسهم یظلمون بر سر اصل سخن رویم که چون پیغمبر صلی الله علیه و آله وسلم مبعوث شد خاتم
انبیین آمد حضرت حق سبحانه و تعالی دعوت او را کامل گردانید و دوره او را تا ابد
قیام ساعت باقی داشت و نبوت و رسالت و انزال کتب ملک با و ختم فرمود و لاجرم حکمت
بالله خود علمای امت شریف او را حکم انبیای بنی اسرائیل داد و هدایت و ارشاد می که با انبیای
تعلق داشت که امته له بوجود مسعود علمای عالم و عرفای کامل امت او متعلق گردانید چنانچه جناب
نبوی صلی الله علیه و آله وسلم در اخبار خود از این معنی با خبر گردانید علماء ائمه
کانبیائی بنی اسرائیل فرمود و حدیث نفیس ان الله یبعث علی داس کل مائة سنة
من یجد دلهادینها و چون سنه هزار از رحلت خواجه ابرار صلی الله علیه و آله وسلم گذشت در
سنه مذکور همان خاصیت الوفا ضمیمه تبعاً در نهاد بود لاجرم فتور کلی در دین و اسلام و بداد
و انوار سنت رو با نقیض آورد و ظلمت سوم کفر و بدعت روز بروز شهرت مستعد
پذیرفت چند آنکه انواع فتور در دین پیدا شد حضرت حق سبحانه و تعالی از کمال
کرم و عنایت خود از امت او که خیر الامم است بر سر الف ثانی عالمی عارفی تام المعرفتی
و قوی العملی را قایم مقام پیغمبر اولوالعزم گردانید و آنچه مضمون حدیث شریف
مثل امتی کمثل مطر لا یدری اولهم خیر ام اخرهم بوجود مسعود شریفش ثابت
گردانید چه آخریت امت متعلق به بعضی الف بود و ایشان را خلعت فاخره تجدد پوشانیده مجدد
الف ثانی گردانیده نازه شد از و شریعت مطهره غرا و تا پیدا یافت ثلث شریفه حنیفیه بعضی
سر بر گشت اشجار یقین و گلگل شکفت چمن بهارستان دین
این معنی را بان حضرت الهام فرمود و بکرات بافتشای آن امر نمود چنانکه خود در مکتوبی بان ایام
اندیس صاحب این نعمت عظمی را باید که به خصوصیات علیا امت از بود بدست

ہزار سال بباہر کہ تا باغ جہان بہر قرآن بہر قرن چونتوی نمود	ز شاخ صنعت حق چون گل بباہر بروز کار سبب گرچہ شہر بار آید
<p>بدین مدعا اشارتے از قلم محترم ایشان رفتہ آنجا کہ نگارش نموده اند ای فرزند این آں وقت است کہ در اہم سابقہ درین طور وقتی کہ پر از ظلمت است پیغمبر اولو العزم مبعوث می گشت و اینامی شریعت جدیدہ می کرد و در این امت کہ خیر الامم است و پیغمبر ایشان خاتم الرسل علیہ و علی الصلوٰۃ و التسلیمات علیہا، را مرتبہ انبیای بنی اسرائیل داده اند و بوجود علماء از وجود انبیای کفایت فرمودہ اند لہذا بر سر ہر ماتہ از علمای این امت مجتہد تعیین مینمایند کہ احیای شریعت فرماید علی الخصوص بعد از مضمی الف کہ در اہم سابقہ وقت بعثت اولو العزم است بہ پیغمبر در آن وقت اکتفا نمودہ اند و بنظر وقت عالمی عارفی تام المعرفتی از این امت در کار است کہ قائم مقام پیغمبر اولو العزم اہم سابقہ باشد بیت</p>	
فیض روح القدس ریازد و فایدا	دیگران ہم بکنند اینچہ میحامی کروا
<p>ای برادر نقد فرق کہ در پیغمبر اولو العزم تلخیر است آن قدر فرق مجتہد ماتہ تا مجتہد الف است بلکہ اصغیان</p>	
نبی نیست لیکن برنگ نبی نگیر گشت در حلقہ اولیا شغنی گر بباہر شود بوسعید	بجو شد ز کوشش ہزاران ولی چو در نیما خاتم الانبیا یزید ارسباید شو بایزید
<p>در کتب دیگر بعد از این ایما بہ بتائید این مدعا نمودہ اند کہ ای برادر این سخن امروزہ اکثر خلائق گران است و از افہام اینہا دور اما اگر بر سر انصاف بیایند و علوم و معارف یکدیگر را موازنہ کنند و صحت و سقم احوال را بمطابقہ آن ملاحظہ نمایند و تعظیم و توقیر شریعت و نبوت را بہ بینند کہ در کدام یکی زیادہ تر است شاید از استبعاد بر آیند خدمت حضرت مولانا ہاشم کہ از عاظم خلفا مبارک ایشانست در ذبیحۃ المقامات می نویسند کہ مراد دل خطور میکرد کہ اگر یکی از عاظم علمای وقت این معنی را کہ حضرت سبحانہ ایشان را مجد و الف ثانی ساختہ مسلم میداشت تا سید تام میبوت و تارومی با این خطرہ بخیرت ایشان رسیدم باین فقیر خطاب نمودہ فرمودند مولانا عبد الحکیم سیالکوٹی کہ در علوم عقلیہ و نقلیہ و تصانیف علیہ چون اوفی الحال در ویارہند نمی نماید باموشتہ بود و تبسم نمودہ فرمودند یکی از ان فقرات در حیحہ آن بود کہ مجد الف ثانی این از خوارق آنحضرت بودہ کہ خطرہ او را دریافتہ مقصد خطرہ او را با و بیان نمود و تسلی کلی دادند</p>	

رساله بیدار و معاد و رقم زد و قلم مبارک شده منهار و ز می بر روح یکی از فرزندان متوفی طحا
 پخته در آن اثنا بنحاط مبارک سیده مضمون آیه انما یتقبل الله من المتقین که در
 من اتقا کما و چگونه امید قبول باشد ناگاه ندر رسید انک من المتقین منها
 می فرمودند که هرگز من خود به تبه در نخواستم بلکه همیشه مرا باذن و اعلام و صدق و امثال آن در
 ثلث آخر شب بیدار کرده اند یکبارگی آنکه بیدار سازند بیدار شدم گفتم من کیستم که بخود بر خیزم
 و پندگی و طاعت و تعالی آویزم باز سر را بخواب نهادم لمح نرفته بود که از هر طرف
 آواز و اعلام بر خاست ثلث آخر شب بیدار کردند منها حضرت مجدد الفثانی را
 بشکر گردانیدند بر آنکه بر هر جنازه که توپناز آن حاضر شوی آن میت مغفور است منها
 بر مقبره که ایشان برای اموات طلب آمرزش نمودند ملهم شدند بر آنکه عذاب از اهل آن مقبره
 برداشتن چنانکه دو شاهد بر این مدعا در ذکر حضرت امام رفیع الدین که از اجداد
 مبارک ایشان است ذکر یافته منها آنکه ایشان را بشارت دادند که با آنکه این
 علوم که تو گفته و تخریر نموده همه از ما است و تا خصوصاً علوم که در آن نجومی از ترو و
 داشتند نجومیت و صدق آنرا و نمودند و حقیقت آنرا معلوم فرمودند منها فرمودند
 که شریعت را دیدم که در کوه مافرو د آمده چنانچه کاروانی در کوه فرود آید منها
 فرمودند که در ماه رمضان بعد از تراویح کسلی در خود یافتم رفتم که بر فراش خود تکیه کنم
 وقت اضطجاع از غلبه کسل فراموشم شد که پهلوی راست خود را اول بر زمین نهم چنانکه
 مسنون است بر پهلوی چپ تکیه نمودم بعد از دراز کشیدن بیاوم آمد که ترک سنت شد
 نفس از کاهلی چنان معقول ساخت که از روی سهو و نسیان شده لیکن مرا خوف
 ترک شد لاجرم تمام بر خوسته بر پهلوی راست اضطجاع نمودم متعاقب آن غسل
 کرم الهی فیوضات انوار نامتناهی بظهور رسید و نداور و او ندب این قدر که رعایت نمودی
 در آخرت از هیچ وجه عذاب مکتم و بسبب این رعایت محام که پای تومی مالید آن را اینست

صنہا از آن جملہ است کہ در عشرہ آخر رمضان فرمودہ اند کہ امروز معاملہ عجب گذشت بر
عیش خود تکیہ کردہ بودم چشمم فراخ بیدہ کہ احساس نمودم کہ بر آن عویش من دیگری آمدہ
نشست چہ مے بینم کہ سید اولین و آخرین است صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم
فرمودند آمدیم تا برای تو اہمازت نامہ نویسم و تا حال برای کسی چنین ننوشتہ ام دیدم کہ در
متن آن نامہ الطاف عظیمہ کہ تعلق یابن جهان داشت ثبت نمودند و بر ظہر آن عنایات
کثیرہ کہ متعلق بآن عالم بود رقم فرمودند چنانکہ این معنی را در مکتوبے از مکاتیب و فرثالث
است نگارش فرمودہ اند و این مکتوب شریف بدست خط مبارک کہ در آن دیگر
فوائد زیاد از این است بعینہ نزد این فقیر است کہ آن را تعویذ جان و صر زمان می
انگارم منہا ایشان را از جناب نبوی بشارت رسید کہ فرو چندین ہزار کس اہل شفاعت
تو بخت خدمت مولانا ہاشم علیہ الرحمۃ می نگار و کہ فرامی آن روز کہ ایشان را
این بشارت رسیدہ بود بشکرانہ آن طعامی کردند و قصہ را باز نمودند منہا در رسایل
خود نوشتہ اند کہ الحمد للہ الذی جعلنی صلۃ بین البحرین و مصلحاً بین
الفتنین چہ این عبارت در جای ثبت شدہ کہ ایشان در کلام صوفیہ کرام و علما
عظام تطبیق وادہ اند جدال فریقین را راجع بتفاوت لفظی نمودہ اند و در معنی موافق
ساختہ بنوعیکہ ہیچ شبہ نماندہ آنجا این عبارت املا فرمودند خدمت مولانا ہاشم
مذکور قدس سرہ مے نویسند کہ میان این فقیر و عالمی کہ در آن وقت مزبح بودہ
مشاجرتی واقع شد او گفت کہ این قسم معاملات عظمی کہ شیخ تو ادعائے کندے
بائیت کہ از سر و ر دین و دنیا درنگ ہدی موعود در حق او صدیثے روایت میشد
با و گفتم کہ علم جمیع احادیث بما و شما ثابت نہ از کجا معلوم شود کہ حدیث در این باب
وارد شدہ آن عزیز گفت جمیع الجوامع شیخے سبیوطی نزد من حاضر است و کم حدیثی
از وے خارج باشد بیا تا ہم در باب فضایل این امت جستجو کنم تا دیدہ شود کہ

حدیثی درین باب برآید که ولالت کند مدعائی ایشان را برود و متوجه شده کتاب
 را کشاویم در باب فضائل این امت حدیثی که ولالت تمام داشت بعد از آن
 ایشان برآمد و آن حدیث اینست یکون فی امتی رجل یقال له صلة یدخل
 الجنة بشفاعته کذا و کذا من باین فاضل گفتم که این حدیث اشاره بحال
 ایشان است و ایشان خود را صلوة فرموده اند و عبادت مذکوره و بشارت سرور
 دنیا و دین باین راست می آید گفت احتمال دارد و خاموش شد این مقدمه را
 بآن حضرت رسانیدم تبسم نمودند و شکرانه آنرا بر زبان آورده و در حق این بنده
 التفات فرمودند و منها خدمت ایشان را با ثواب و برکات هفت درجه متابعت
 حضرت خلقیت علیہ الصلوٰة و التحیة مشرف گردانیدند تحقیق آن هفت
 درجه یا حصول آن دولت و رخصت ایشان در مکتوب پنجاهم از دفتر ثانی مکتوب با قدسی یا
 ثبت یافته خوانندگان آن از آنجا پی بعلو و رجه ایشان خواهند بر و منها
 ازان جمله است که خناس را و سواس به محض کرم از سینہ بے کینه ایشان بیرون کرده
 اند چنانکه فرموده اند که در نماز ضحی بودم و دیدم که بلای عظمی ناگاہ از سینہ من بیرون رفت
 بعد ازان مرئی شد که آشیانه او را نیز از سینہ من دور کردند ظلمات کثیره که در نواحی آن بود اثر
 از آنها نماند و الشراعی عجیب سینہ را را و نداد معلوم کردند اینک از صدر تو بیرون شد
 خناس است که پیغامبر علیہ الصلوٰة و السلام با استعاذه ازان مامور گشته بود
 و نیز و نمودند که خطر آنکه در اصول دین پیدای میشوند نشاء آنها همین خناس است که در صدر
 آشیانه وارد و هر وقت پیشها میزند منها شرک خفی را از عبادات ایشان برداشتند میفرمودند
 که چند روز وید قصور اعمال برنجی استیلائی نموده که چون در نماز در فاتحه بلفظ ایاک نعبد
 می رسیدیم حیران میشدیم که اگر این لفظ را بخوانم که مفهوم آن مستحق نیم پس در اثنای قرائت
 مصداق کلمه لم تقولون منا لا تقولون باشم و اگر بخوانم بے آن نماز در سبقت

تا آنکه حضرت حق سبحانہ و تعالیٰ بہ محض کرم شکر از عبادت من برواشت و نعمت
 الا للہ الدین الخالص بہ ظہور پیوست الحمد للہ علی ذلک صنہا آنکہ ایشان را از
 غایتہ اتباع آنسروز و سوخ علم و عمل با امام اعظم ابوحنیفہ کوفی و امام مکرم ^{فعلی}
 مطلبی و کبار تلامذہ ہر یک رضی اللہ تعالیٰ عنہم فنمای و بقای ہم رسیدہ چنانچہ
 فرمودہ اند در حلقہ صبح بودم ناگاہ یک گونہ فنمای مخصوص رویداد کہ تعیینی کہ مرابو و برفت
 تا مدتے کشید تا بعد از نماز عصر آن روز دیدم کہ امام الامتہ ابوحنیفہ کوفی رضی اللہ
 تعالیٰ عنہ با جمیع از شاگردان جمیع علمای مجتہدین مذہب خود گرد من مجتمع اند و مرا احاطہ فرمودہ
 و بعضی از اساتذہ امام مذکور چون ابراہیم نخعی نیز بنظر در آمدند آنگاہ دیدم کہ نور امام نور ہر
 یک زائمه کرام و در من درآمد و من بیان انوار ایشان تعیین بقایا فتم و بتمامہ متجمہ از ان
 انوار شدم و نور ہر واحدی را جدا جدا جزای خود میدیدم بعد از دو و سہ روز از این
 معاملہ ہمان قسم تعیین و بقایا امام شافعی و تلامذہ و علمای مذہب بہ ظہور رسید دیدم کہ علمای
 حنفیہ از من بیرون آمدند و امام شافعی با تلامذہ و مجتہدین مذہب خود در من درآمدند و
 مانند طائفہ اولی انوار ایشان اجزای من شد بعد از ساعتی چند دیدم کہ انوار حنفیہ
 بسنن سابق باز آمد و الحال خود را با انوار یقین متحقق می یابم بعد فرمودہ اند در آن ^{وقت}
 چنان مشہور گردید کہ حق از این ہر دو امام ہام بیرون نیست آنچه از حنفی ماندہ شافعی گرفته و از
 ایشان تجا و ز نمودہ و حصہ تام ابوحنیفہ مسلم است و ثلث بطرف ثانی رحمہما اللہ تعالیٰ
 صنہا و ہم از اجماع است آنکہ مشایخ نقشبندیہ و مشایخ قادریہ را قدس اللہ اسرارہم بر سر ایشان
 مشاجرت رفت تا آنکہ مشایخ طرق دیگر رح رسیدہ صلح دادند کما مر صنہا فرمودہ اند کہ
 ہر کہ دخل طریقہ باشدہ و خواہد شد تا قیامت بواسطہ و غیر واسطہ از رجال و نساء ہمہ را بنظر در آورد
 و اسم و نسب مولد و مسکن او را با و انا بنیدند اگر خواہم ہمہ یک یک بیان نہایت منوی

ابی شکاف روزن دیوار صا

مطلع باشند بر اسرار ہا

دیده باشندت ترا با حالها

بلک شیش از زاون تو سا لها

را ز باد بسته و پوشیده اند

عارفان که جام حق پوشیده اند

منها برایشان ظاهر گردیده اند که در هند انبیائی بوده اند علی بنیتنا و علیهم السلام که بعضی ستن و بعضی دو تن گردیده اند و ایضا قبور متبرکه که بعضی از این انبیا را که در آن دیار آسوده اند نیز بایشان نموده اند و انوار آنرا مشاهده فرموده منما احوال مال مشایق جبل و مشرکان فطرت رسل که نزد ما تزییدیه این جماعت در روز خ خواهند بود و نزد اشعریه برخلاف آن بایشان نکشوف گردانیدند که بعد از بعثت و اجبار اخروی آنها را در مقام حساب داشته باندازه جریمه معاتب و معذب خواهند ساخت و ستیفای حقوق نموده در رنگ حیوانات غیر متکلف ایشان را نیز معدوم مطلق و لاشی محض خواهند فرمود و در مکتوب د و صد و پنجاه و نهم از جلد اول این قصه مسطور است و چنان بزرگاشته اند که این مسأله را چون در محضر انبیائی کرام علیهم الصلوة والسلام عرض نموده آمد همه تصدیق فرمودند و مقبول داشتند و العلم عند الله سبحانه منما آمله ایشان را از اسرار قضا ببرم و معلق مطلع گردانیدند و حکمی از احکام یک قسم قضای مبرم را با تهاس ایشان پذیرفتند منما ایشان را از علمای رهسجین گردانیدند و از کاشفان اسرار مقطعات قرآنی و رموز تشابهات قرآنی چنانکه نگارش نموده اند که این فقیر تا مدت ها مشابهاست مقوض لعلم حضرت حق سبحانه میساخت و علمای رهسجین را غیر ایمان بتشابهات نصیب یافت و تألیف کرد بعضی علماء صوفیه بیان کرده اند آنها را لائق آن تشابهات ندانست آن تا ویلات را از اسرار قابل استتار باشد تصور نمیکرد چنانچه عین القضات از الف لام میم الم خوسته که معنی در دست که لازم عشق است مثال آن آخر کاجون حضرت حق سبحانه بجز فضل شمه از تا ویلات تشابهات را برین فقیر ظاهر ساخت جدلی از ان دریای محیط بزین شهد انیسکین کشاده گردید و نیست علمای رهسجین را از تا ویلات تشابهات و مقطعات نصیب و فراست و تفصیل آنرا در زبد المقامات

و در روز

و کربت ایشان باید حسب این مرتبه در حال تفصیل نمیتواند شد و رده اند که بعد الحامی مخدوم و گان در طلاع
 این اسرار مقطعات متوجه شدند باظهار یک حرف قی اذن یافتند آنرا بیان نمودند و سامعان را بپوشیدند
 و مخدوم رده گان را منع از اظهار آن نمودند و اینها را در سیر مقامات صغری جامع گردانیدند میان قطب
 ایشان و قطب فراد و آن مرتبه از نواد است منها بر ایشان مشارب تمیز کمالات و لایات انبیا علیهم
 الصلوٰت و التحیات و کذلک طالبانی که بر قدم پیوسته از پیغمبر اندک مشوف گردانیدند و تفاوت
 اقدام هر یک در آن مشارب و انموده چنانکه می فرمودند که فلان در ولایت موسوی است
 نزدیک نقطه مرکز و فلان قریب دایره و امثالها و این نیز از نواد است چنانچه می آید که شیخ
 نجم الدین کبری قدس سره را علم بشری خود بود و با وجودیکه قطب زمانه و مقتدای اولیای
 وقت خود بود و چون خواست که معلوم او شود یکی از مریدان را بنزد بزرگی که باین علم ممتاز بود
 فرستاد آن بزرگ در اثنای تفتیش حال از آن طالب پرسید که چه بود که چون است
 آن مرید از این حرف دل تنگ بحضرت شیخ خود بازگشت از آنچه شنیده معروض
 داشت شیخ بتو اجد بر خاست و گفت مقصد ما بوصول پیوسته و معلوم شد که ما
 بقدم کلیم الله علیه السلام بوده ایم که جهود اوست او را گویند منها حضرت
 حق سبحانه ایشان را به محض کرم قدرتی و قوتی عطا نموده بود و تصرف بپوشید
 که یکی را از ولایتی و مشربی که در آن بود بولایتی که فوق آن بود می رسانیدند چنانچه
 به مخدوم زاده بزرگ قدس سره رقم نموده اند که شمار ابدان ولایت موسوی
 بولایت محمدی آورده شد منها تعیین وجودی و تعیین حسبی که تا غایت الحال
 عارفی بآن لب نه کشوده بر ایشان ظاهر گردانیدند و باسرار و انوار آن مرتبه علیها
 ایشان را مشرف ساختند منها ایشان را باسرار معاملات قلوب خمسہ فوائده اند
 خصوصاً بمرتبه علیا که بقلب خامس متعلق است و آن از مقامات شکرست چنانچه در
 فقره از فقرات رساله مبدی و معاد بیان فرموده اند فاذا بلغ العرف

الا تم معرفته والاکمل شهودا هذ المقام العزیز وجوده الشریف رتبتہ بصیر
 ذلک العارف قلباً للعوالم کلها والظهورات جمیعاً وهو المتحقق بالولاية
 المحمدیة والمشرق بالدعوة المصطفویة علی صاحبها الصلوة والتخیرة
 لا قطاب والابدال والاولیاد داخلون تحت دائرة ولايته والافراد والاحاد
 وسائر فرق الاولیاء منذ رجوعون تحت انوار هدایتہ لما هو النائب
 مناب رسول الله والمهدی بھدی جیب الله وهذه النسبة الشریفة
 العزیزة وجودها مخصوصة بأحاد المرادین وليس للمریدین فی هذه
 الکمال نصیب هذا هو النہایة العظمی والغایة القصوی لیس فوقه
 کمال ولا اکرم منه نوال لو وجد بعد الوف سنته مثل هذا العارف
 لا غنیم ویسری برکنه الی مدة مديدة وأجل متباعدة وهو الذی
 کلامه دواء ونظرة شفاء والحضرة المهدی سیوجد علی هذه النسبة
 الشریفة من هذه الامت الخیرة ذلک فضل الله یؤتیہ من یشاء
 والله ذو الفضل العظیم وحصوله هذه الدولت القصوی منوطة
 بانتم طریق السلوک والجدبة تفصیلاً مرتبة بعد مرتبة واکمال
 مقام الفناء الا تم والبقاء الا کمل درجة بعد درجة هذا لا یتیسر الا
 بکمال متابعة سید المرسلین وجیب رب العالمین علیہ وعلى الله
 من الصلوة افضلها ومن التسلیات اکملها الحمد لله الذی جعلنا من
 متابعیه والمسؤل من الله سبحانه کمال متابعتہ والثبات علیہ الاستقامة
 علی شریعتہ یرحم الله عبدا قال امیناً وهذه المعارف من الاسرار
 الدقیقة والرموز الحقیقة ما تکلم بها احد من اکابر الاولیاء وما
 اثنار الیها واحد من اعظم الاصفیاء استاثرت الله سبحانه هذا العبد

له قوله والظهورات ای ویزا لجهت من وصل الی هذا القلب فهو المجهت لا ابلع علیه لا صدم من ابل زمانه لان مناسکة بالشد فی وقتہ اتم ۱۲

بھذہ الاسرار وافشاء کما بصدقتہ جیبہ علیہ وعلی الہ الصلوٰۃ والسلام
ولنعن ما قال فی الشعر الفارسی بی

اگر باوشہ بر در پیروزن | بیاید تو ای خواہر سبلیت گمن

لیس قبولہ تعالیٰ معلقا بشئی ولا مسببا بسبب یفعل اللہ ما یشاء
و یحکم ما یرید واللہ یختص برحمۃ من یشاء واللہ ذو الفضل
العظیم و صلی اللہ علی سیدنا محمد والہ وصحبہ وسلم وبارک
وعلی جمیع الانبیاء والمرسلین وعلی الملائکۃ المقربین وعلی عبادہ
الصالحین والسلام علی من اتبع الهدی والتزم متابعتہ المصطفیٰ علیہ
الصلوٰۃ والسلام منها ایشان را ہم ساختند کہ دنیا می ترا آخرت گردانیدم جناب
حضرت عروۃ الوثقی قدس سرہ العزیز مکتوبے در معنی این کلام
نوشتہ اند کہ بعضی تمتعات این نشان فانیہ کہ موجب تنقیص درجات اخرویہ است
در حق ایشان نخبین بود کہ نعیم دنیا حکم نعیم آخرت پیدا کرد و نیز ہر چه در دنیا مشہو و گروہی
شائبہ ظلمت نیست و این نشانات آنکہ بے ازالہ این شائبہ جلوہ گر شودندار و گمانسود
دین و دنیا را این دولت عطا فرمودہ بودند حضرت مجدد الف ثانی را از غایت
کمال اتباع آنسرور اگر از الوش خوان آن حضرت صلی اللہ علیہ وسلم نصیب
داوہ باشند میثاید چہ ہر کما لے کہ پیغمبر را بود کمل تابعان اورا ازان نور نصیب رسد
و ایشان نیز بان نصیبہ در بعضی مرقومات خود اشارتہا نمودہ اند و نیز می تواند بود
کہ مرا و ازان فرمودہ ایشان آن بود کہ ہر چہ مشہو و عارف اکمل باشد اما تا در قید
حیات اینہمانی است مقید جبل الخیال است و خلاصی بگی از قید خیال در این نشانات محال
چنانکہ مولانا رومی قدس سرہ قریب احتضار می فرمود و مثنوی

من شوم عریان ز تن او از خیال | تا خرامم در نہایات الوصال

مگر آنکه فری را از کمال کمال تابعان انبیا علیهم الصلوٰة والسلام بفضیل ایشان بهره رسید باشد
 چه خلاصی از قید خیال در این نشان شاد و در ولایت نبی است که باصل الاصل
 متعلق است منها ایشان را از اسرار انوار حقیقت قرآنی و حقیقت کعبه ربانی
 و حقیقت بیت المقدس بهره فراوان بخشیدند که ما یفهم من مکاتیبہ المتعددة
 منها ایشان را در آفاق و انفس معامله نموده اند که نفس نرد آن چون آفاق است
 بیان مجمل آن در رساله مبدا و معاد نموده و مفصل بتفصیل در مکتوب چهل ستیوم
 از جلد دوم فرموده اند و معامله کالر و تیرا در آن اثبات نموده اند و رقم کرده که این
 دولت عظمی است که بعد از زمان اصحاب رضی الله تعالی عنهم اجمعین
 کم کسی باین مستعد گشته است هر چند این سخن مستبعد نماید و مقبول اکثری
 نیگردد و اما اظهار نعمت عظمی می نمایم کونه اندیشان قبول کنند یا نه این نسبت فرود
 بروجه اکمل در حضرت مهدی علیه الرضوان ظهور خواهد یافت منها آنکه
 حق سبحانه ایشان را بحق الیقین مشرف ساخته که حق الیقین دیگران نرد آن علم
 الیقین است چنانچه این معنی را در مکتوب چهارم از جلد دوم بیان نموده اند
 و فرموده که از این حق الیقین چه گوید اگر گوید که فهم کند و چه دریابد این معارف از حیطة
 ولایت خارج است ارباب ولایت در رنگ علمای ظواهر و ادراک آن عاجزند و در
 درک آن قاصرین علوم مقتبس از مشکوة انوار نبوت اند علی صاجها الصلوة و
 والسلام والتحیة که بعد از تجدید الف ثانی به تبعیت و وراثت تازه گشته اند منها
 بایشان راهی که در ای جذب و سلوک است نموده اند از راه اقتباس نبوت تعبیر فرموده
 و بیان آن در مکتوب بیست و یکم از جلد اول کرده اند منها ایشان را بحال متابعت
 سید انبیا بمقامیکه فوق مقام رضا است مشرف گردانیده آنرا به محبت ذاتی
 تعبیر نموده اند و آن بسیا عزیز الوجود است که کسی از اولیایان اشاره فرموده اند

منہا ایشان از درجات ولایت ثلاثہ صغری و کبری و علیا کہ ولایت اولیا و انبیا و ملائکہ است
میگشفت گردانیدند و محقق ساختند بدان چنانچہ در مکاتیب علیہ بسین و شرح است
منہا ایشان را بحض الطاف خزینہ رحمت گردانیدند چنانکہ در مکتوب^{۲۱۵} یصد یا ہزوم
از دفتر اول بیان یافته منہا با ایشان معلوم گردانیدہ اند کہ از ایشان تا ظہو محمد
آخر الزمان چون ایشان دیگرے باین کمال بظہو نخواہد آمد منہا در رسالہ
مبدء و معاد نگارش فرمودہ اند کہ و را وائل حال مے ہنیم کہ در مکانے طواف
میکنم و جمع دیگر نیز در ان طواف با من شریک اند و بطوی سیر آن جماعت تا
حدیست کہ تا من یکدورہ طواف را با بنجام می رسانم آن جماعت دوسہ قدم مسافت
قطع میکنند و آن اثنا معلوم می گردود کہ این مکان فوق العرش است و جماعت
طواف کنندگان ملائکہ کرام اند علی نبینا و علیہم الصلوٰۃ والسلام و اللہ
یَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ منہا ایشان
بتجدید الف ثانی بشر گردانیدند چنانچہ ذکر یافت و این ہمہ خصائص آن بیان
شد و خدمت مولانا ہاشم از جملہ خصائص پنج خاصیہ عظیمہ را در عبارت
تازی در کتاب خود ذکر کرده است و آن این است الا ولی مندرجہ فی
دعائہ الشریف الحمد لله الذی جعلنی صلة بین البحرین و مصلحاً
بین الفئتين وھی مرقومہ فی المکتوب السادس من الجلد الثانی والثانی
و صولہ سس^{۲۱۵} بمقام المقربین الذین مرتبتہم فوق اصحاب الیمین کما ان
اصحاب الیمین فوق اصحاب الشمال بالمرتبتہ العلیا و ہذا مسطورہ
من قلمہ الشریف فی المکتوب الاربعین من الجلد الثانی والثالث کلا
سبحانہ و تعالیٰ معہ قدس اللہ سرہ شفاہا و ذلک لا فراد الانبیاء
علیہم الصلوٰۃ والطیبات وقد یكون ذلک لبعض الکمل من متابعیہم

بالتبعیة والوراثتہ واذ اکثر هذا القسم من الكلام مع واحد منهم سمي محدثنا
 كما كان ابي المومنين عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہ و اشارۃ باین است آنچه
 در بیاض خاص خود حضرت عروة الوثقی مرتوم فرمود است که حضرت مجدد
 الف ثانی راضی اللہ تعالیٰ عنہ بوارثت جد مبارک ایشان فاد و واقظم
 محدث بفتح و ال گردانیدند الحمد لله علی ذلك و الرابعة مند و جرة
 فی المکتوب التاسع والسبعین من الجلد الثالث و هی انه سبحانه
 اعطى له قدس سره ذاتا قیوما للعالم الذی هو اعراض مجتمعة
 و الخامسة فی المعرفة التي يتعلق باصله ان طینته من بقية طینة
 نبیه علیه الصلوة والسلام کطینة النخلة من بقية ادم علیه السلام
 و از خصائص عظمی آن است که قریب با یام وصال فرمودند که هر کما لیکه در نوع
 بشر ممکن است مرا عطا فرمودند بوارثت و تبعیت سید البشر علیه الصلوة
 والسلام بدان محقق ساختند و اگر خواهم آنرا بمقدرات معقوله معقول مستمعان
 نمانیم نهجی بیان فرمودند که مستمعان محاسوم نمودند منها می فرمودند که نسبت
 خاصه ماتا انقراض این شاره و فرزند ان ما خواهد ماند منها از همه عجیب تر
 از خصائص ایشان آنکه حق سبحانه ایشان را با وجود تبعیت و وراثت به نصیب
 از اصالت ممتاز گردانید چنانکه تفصیل آن در مکاتیب علیه مندرجه است
 مصرعه قلم اینچارسید سرشکست بیت

اگر بگویم شرح این بچید شود

مثنوی هست تا دامن کاغذ شود

اگر عالمی عارفی بانصاف در مکاتیب لطیفه و رسائل ایشان عبور فرماید
 پیش از این بخصائص ایشان پی برده و همین مقدار که بیان نموده شد نیز بس
 است اذعان و قبول از خوانندگان و شنوندگان در کار بیست

راز جز بار از دان ابن از نیست

راز اندر گوش منکر راز نیست

اگر بیش از این بشوق استماع احوال مبارک ایشان از قسم معارف علیہ و کمالات سنیہ و خصوصیات عالیات و نکات نادرات راجویان باشند پس بمقامات مولانا ہاشم علیہ الرحمۃ کہ مسمی بزبدۃ المقامات است یا بہ حضرات القدس کہ جمع مولا نابیدالدین است کہ ہر دو و اکابر از جملہ خلفای جہت مند ایشان اند رحمہما بہما رجوع نمایند تا تفصیل احوال ایشان کیفیت مقال والا ہی نشان معلوم گردد کہ این حقیر در این منتخب از گلشن بگلی و از خرمن بدانہ کہتقا نمودہ

تذکرہ اشہار از منتخب تذکرہ بعضی عبادات لیلی حضرت
مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ

خدا مت حضرت مولانا ہاشم علیہ الرحمۃ در مقامات خود می نویسند کہ از زبان
الہام ترجمان حضرت مجدد الفغانی رضی اللہ عنہم کہ بتقریب می فرمودند عمل کار ما چه
باشد ہر چه با عطا کردہ اند بمحض فضل و صرف کرم میدانیم اگر مثلاً امری بہانہ کرم باشد آن
متابعت سیتا لا ولین والاخرین صلی اللہ علیہ وسلم و صحبتہ وسلم خواهد بود
کہ مدار کار خود را بدان میدانم ہر چه با داوہ اند از راہ این اتباع داوہ اند جز نبیا و کلیتا و ہر چه
نداوہ اند آن بسبب نقضی در متابعت کہ از راہ بشریت رفتہ باشند بہت و فرمودہ اند کہ
یک وزیر بہ طور در آمدن بخلا اول پائی رہت نہادم آن وزیر چندین احوال بر من بستہ شد
می آرند کہ خدمت ایشان روزی بہ سرعت جہت غلبہ بول بہ متوضا شدند و باز بہ سرعت
تمام بیرون آمدند آب طلب داشتہ بہت مبارک شستہ باز بہ متوضا شدند بعد از فرغ از متوضا
کہ بیرون تشریف فرما شدند عنایت نمودند کہ تقاضا کے بول سیتا لا می نمود بہ سرعت
بہ متوضا در آمدم و شستہ بودم کہ نظرم بر پشت ناخن افتاد کہ نقطہ سیاہ بر بود کہ

برای امتحان قلم نهاده بودم بآن نقطه سیاهی که از سباب کتابت حروف قرآنی است لائق
 و رعایت ادب مطابق ندیدم با وجودیکه از غلبه تقاضای محنت دیشتم لیکن آن محنت
 پیش این محنت ترک و بجزیر نمود بیرون آمده آن نقطه سیاهی شستم و باز آمدم آورده
 اند که روزی بخادم فرمودند که چند قفل حاضر کن خادم شش قفل حاضر آورد در عتاب
 رفته فرمودند ای نیک صوفی ما آن قدر شنیده که **اللَّهُ وَتُرِيحِبُّ الْوِتْرَ** این عایت از
 مستحبات است مردم مستحب چه نوشته اند مستحب است شسته او است سجانه و تعالی اگر دنیا
 و آخرت را بیک علی که دوست داشته حق عزوجل باشد بدیندیج نراوه باشند فرموده اند
 که مابرعایت مستحبات تا بآن حد توجه داریم که وقت نخستن رومی قصد میکنم که اول آب بر
 خد بپای رسد که آنهم از مستحبات است می آرند که از ایامی که تمام بصوم نمودند چون پرسیده
 شد از سبب آن فرمودند که قضای احتیاطی روزهای این رمضان است که در آنروز
 استنجاشده باشد و فرمودند که والد ماجد ما علیه الرحمة مها لکن در روز رمضان استنجانی کرده
 اگر بضرورت واقع میشد آنرا قضای و شستن نعم السلف و نعم الخلف می آرند که
 یکی از حکام عهد که در کار ایشان ترویج داشت از افاضی القضاة وقت که همسایه حضرت
 بود در خلوتی پرسید که شما مردم عالمید و صادق القول و صاحب یانت از حال عزیز یک
 همسایه شماست بگوئید فرمود که احوال باطنی این طائفه از دریافت ما دور است اما
 اینقدر میگویم که مشاهده اطوار این بزرگوار را باطوار او یکا ما تقدم یقینی دیگر سخند زیر آنکه چون
 ریاضات عجیبه طاعات کثیره کمال متقدین را در کتب میخواندیم بخاطر میگذشت شاید محبتان
 ایشان بمبالتة نوشته باشند چون اوضاع این عزیز را دیدم آن ترو در خواست بنویسند
 احوال جنگه داریم که هنوز کم نوشته اند استحق چنین بود که این عالم منصف بحق منصف فرمود جز
 نجیرا می آرند از درویشی که خدمات آب و صنوف مصلی و ما يتعلق بامور العبادات حواله او بود
 می فرمود که من تمام روز همان ساعت قیلوله ایشان و شرب ثلث دوم فرصتی بکار خود می یابم و

این دو وقت مرا از استیجابات آن حضرت فرصتی نیست همچنین اصحاب خود را به کثرت دوام ذکر و مراقبه و حضور تکریم می فرمودند و میگفتند که این وارد عمل است و نزع کثرت کار حضور باطن را بر عایت آداب و اعمال ظاہر جمع ساخته در کما باشند با کجمله عمل مبارک ایشان در صیف و شتا و سفر و حضر آن بود که نصف خیر غالباً و گاه ثلث آخر شب برخاسته او عید مسنونہ آنوقت خوانده و وضو در کمال اسباب و احتیاط می نمودند و بر آن نبودند که دیگرے در وضو آب بدست مبارک ایشان ریزد و در آب وضو آن قدر احتیاط بظہور میرسد که فوق آن متصو بنام شد استقبال قبلہ را در آن عایت میکردند اما در وقت شستن رطلین بسومی شمال یا جنوب منحرف میشدند و مسواک اور ہر وضو و وضو اور ہر نماز لازم می داشتند الا ماشاء اللہ تعالی و ہر عضوی را سہ بار تمام می شستند و ہر بار بدست آب از آن عضو چکیدہ می افشانند کہ شمال نقاطی مانند در عضو مغسولہ و نہ درید غاسلہ و چہمان می نمودند کہ چون در طہار و نجاست غاسلہ وضو اختلاف است ہر چیز فتوی بر طہار است اما عمل بر احوطی نمود و در غسل ہر عضوی کلمہ شہادت و در و در نیز با دعیہ ثورہ دیگر کہ در کتب حدیث چون تکلمہ مشکوٰۃ و بعضی کتب فقہ و عوارف آندہ می خوانند و بعد از ادای وضو گوشہ چشم حق بین بجانب آسمان کردہ و عابیکہ آنوقت ثورہ است می خوانند و متوجہ تہجد میشدند و با طہانیت و حضور و جمعیت تمام در طول قنوت تہجد ادای نمودند بمرتبہ کہ طاقت بشری بی تائید الہی جل شأ و اد آن عاجز قاصر است و را اول حوال بیشتر تہجد صحیح و فیہ زوال تکرار قرأت سو پس می فرمودند چنانکہ گاہی قرائت آن سہو بہشتاد مرتبہ در کل آن صلوات می کشید و گاہی کم و گاہی زیادہ و در او اخر بیشتر و نماز بہ ختم قرآن مجید استمال نمودند بعد از ادای تہجد بخشوع و استغراق تمام خاموش مراقب می نشستند و پیش از صبح بدو سہ ساعت ساعتی بر طبق سنت می غنودند تا تہجد بین انہوین بظہور انجامد و باز پیش از رسیدن صبح بیدار شدہ نماز فجر می پر و ختند و سنت بامداد را در خانہ ادا نمودہ و میان سنت فرض تکرار کلمہ سبحان اللہ و حمد سیدہ سبحان اللہ بطریق خفیہ میکردند وقت

چندہ

فرض کسی آمده بایاران او امی نمازی فرمودند و تا وقت اشراق با اصحاب خود حلقه زد و مراقب
می نشستند آن گاه نماز اشراق را بطول قرأت چهار رکعت بد و سلام او فرموده به سبب
و ادعیه ماثوره که در آن وقت است بی پروا خستند بعد از آن بحرم رفته لحظه از اجول
مستورات و اطفال خبر میگرفتند و آموکس را که بمعاشش تعلق داشته می فرمودند
بعد از آن بخلوت میشدند و بقرات قرآن مجید مشغول میشدند بعد از امی تلاوت
طالبان را احضار میفرمودند و کیفیت احوال تفسیر میفرمودند بعد از آن اصحاب
را طلب نموده با سزار خاصه لب می کشودند و از شماع سامعان را از خود ربوده القا
نسبت و اعطای نعمت می نمودند و هر یک زیاران را بموافق حال و ملائمت استعداد
بامری دلالت میکرد و در حال فائز شده اطلاع می بخشیدند و بعلو همت و اتباع
سنت و دوام ذکر و حضور مراقبه و اخفای حال تا کید میکردند و میفرمودند که اگر تمام
دنیا و مایه های یک فعل مرضی او سبحانه و تعالی معلوم کرده بمقتضای آن عمل میسر شود غنیمت
عظیم دانند و حکم آن دار و که کسی به خرف ریزه چند جوهر نفیس خراج عالم را بخرد و
بجاول اطال روح بدست آرد و میفرمودند در ترغیب تکرار کلمه طیب لا اله الا
الله که کاش در جنب این کلمه طیب تمام عالم حکم قطره میداشت نسبت بدریا محیط
این کلمه طیب جامع کمالات و ولایت و نبوت است و مردم تعجب دارند که بیک گفتن
این کلمه طیب چگونه دخول جنت میشود و محسوس و مشهود این فقیر شده که اگر تمام عالم را
بیک گفتن این کلمه بخشند و به بهشت فرستند گنجایش دارد و اگر برکات این کلمه را
شمرت کنند تمام عالم همه را بدلا باد مهور و سیراب گردانند و نیز فرمودند که حصول برکت
و ظهور عظمت این کلمه باعتبار درجات قائلان است هر چند گویند عظیم تر برکت و عظمت
آن پیشتر و این مصرعه بر زبان مبارک می رانند مصرعه
بزیدك وجه حسنا اذ ما زدته نظراً

مورات

پیوند

خرف

صحبت ایشان بیشتر به خاموشی میگذشت پاران ایشان را از غایت مهیبت و کمال خشوع و ادب که می بود زهره انبساطنداشتند و تمکین ایشان بمرتبه بود که با وجود ورود این احوالات عظیمه هرگز آثار تلون برایشان ظاهر نمیشد چون ضحوة الکبری میشد هشت رکعت نماز در خلوت او انموده باز بحکم شریف می بردند و بان جماعت طعام تناول نموده خود بنفس نفیس توجه فرموده بهمه فرزندان و در پوشان یک یک از هر چه پخته شده بود می رسانیدند و اگر از متعلقان کسی حاضر نبوده قسمت او را می گذاشتند بعد از تناول طعام ادعیه ماثوره که در آن وقت آمده می خواندند و در اخیر ایام عزلت گزیدند و اغلب صائم می بودند و طعام در همان خلوت خانه تناول میکردند و قرأت فاتحه چنانچه بعد از طعام معمولست از ایشان کمتر دیده شد که در احادیث صحیح نیامده است و هر روزی که مفطر می بودند یکبار پیش از نیم روز طعام تناول میکردند و آن بنحایت قلیل مع ذلک می فرمودند که چه توان کرد بحکم اقتضای آخر الزمان در گرسنگیها کمال اتباع آن سرور دین و دنیا صلی الله علیه و آله و صحبه وسلم میسرنمی شود میفرمودند امری که عارف از ملکیت به بشریت نزدیک می سازد هیچ چیز چون خوردن نیست گاه تهجد صورت مثالیه که و رات آن بنظرمی در آید و طعام را به خشوع و حضور تمام تناول می فرمودند پاران را نیز آنوقت بحضور و خشوع تاکید می نمودند وقت طعام زانو می بسیار خوابانیده بین رابران می نهادند و گاه در غیر مجالس دیده میشد که هر روز زانو بر داشته اکل میفرمودند بعد از تناول طعام لحظه چند به حکم سنت قبلوله میکردند مؤذن ایشان در اقول وقت ظهر اذان می گفت بعد از شنیدن اذان بلا اهمال متوجه وضو میشدند و بسنت زوال صبر و اخند و می فرمودند که حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله و صحبه وسلم از زمان بعثت تا زمان حلت از دنیا سنت زوال ترک فرموده اند قرارت در آن گاه از طوال مفصل میبود و گاهی

از قضا بعد از آن چهار رکعت سنت یگر میگذارد و ندباً از فراغ نماز ظهر شسته از حافظ جزوی
یا کم و بیش می شنیدند و اگر در سه بود می فرمودند و اگر حافظ حاضر نبودی خود بخوت
تلاوت میکردند و نماز عصر اول وقت بعد از خروج مثلین اوامی فرمودند و چهار رکعت قبل
از عصر سنت ترک کرده اند بعد قریب بوقت غروب یا یاران بسکوت بطریق مراقبه
می گذرانیدند و در این حلقه های فجر و عصر باطنا متوجه احوال مستر شدان میشدند و نماز مغرب را
اگر غیم نبود می در اول وقت او کرده بعد از اوامی و الرض بهمان جلسه سزاوه بار کلمه
لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ الْخَمْسَةَ خَوَانِدُو دِرَاوَا خِرْفَصَل بَيْنَ لِسْتِه لِفْرَا
زیاده از خواندن اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ تَبَارَكْتَ يَا ذَا الْجَلَالِ
وَالْإِكْرَامِ طَنِي نَمُو نَد بَعْدَ اَزَاوَامِي دُو رُكْعَتِ سُنْتِ اَوَابِينِ بَادِعِيَه بِاَثْرَه كِه دِر اَنُوقْتِ
آمده می پروا خندند و او ابین شش رکعت میگذرانیدند و گاه چهار رکعت میگذاردند و میفرمودند که بعضی
شرح حدیث گفته اند که مراد از شش رکعت که در حدیث شریف آمده همراه دو رکعت
سنت خواهد بود و سوره واقعه را غالباً در آن می خوانند و نماز عشاء را بعد از زایل
شدن بیاض افق که نزد امام اعظم رح شفق عبارت از است اوامی نمودند
و چهار چهار رکعت قبل و بعد از فرض عشاء سنت زوائد سوامی دو رکعت مؤکد میخوانند
قرأت در چهار رکعت سنت آخرین آلم سجده و سوره تبارک و قل یا ایها الکفرون
و قل هو الله احدی فرمودند و گاه در آن چهار رکعت چهار قل خوانده می شد و
بعد از اوامی و تراگر در چهار رکعت مذکور قرأت سوره نهای شد سوره آلم سجده و
سوره المملک می خوانند و سوره دخان را نیز اول شب می خوانند و یاران
بخواندن این سوره در آنوقت دلالت می فرمودند و در رکعت اولی از و ترسب اسم
و در ثانیه قل یا ایها الکفرون و در ثالثه سوره اخلاص می خوانند و با قنوت حنفی
قنوت شافعی رح ضم می کردند بعد از اوامی و تر دو رکعت شسته او میفرمودند

و در رکعت اولی اذ از لرزه و در ثانیه قلی یامی خوانند و در او آخر بطریق ندرت این دو
 رکعت اوامی یافت و می فرمودند که فقهارا در آن قیل و قال است و سجده که بعد از او ترست
 شده نمیکردند و میفرمودند که بعضی علمای بکر است آن فتوی داده اند و تر را گاه اول
 شب گاه آخر شب اوامی کردند و در اول شب اگر او آمده بودند در آخر شب تکرار
 نمی کردند و می فرمودند که پیغمبر صلی الله علیه و آله و صحبه وسلم فرموده اند که در
 یک شب دو و تر نباشد بعد از ادای صلوٰة عشا و وتر و در بیاض جمع رفته می غنودند و قبل
 از ضبط جمیع آیات و ادعیه ماثوره را می خوانند و میفرمودند که بیداری بعد از عشا
 بیداری آخر شب را فتوری اندازد و در روز و شب اکثری خوانند خصوصاً
 شب جمعه و روز جمعه و شب دو و شب سه و روز و شب سه و در او آخر باران و شب
 جمع جمع کرده هزار بار در و می فرستادند بعد از ادای آن در دو ساعتی مراقب شد
 بانگسار تمام دعای کردند رساله دعای ماثوره جمع نمودند بار ساله صلوٰة که جناب
 که جناب شیخ ابن والانس محبوب سبحانی قطب ربانی عوث حمدانی
 سید عبد القادر جیلانی رضی الله تعالی عنه ترتیب داده اند بخوانند
 و نماز جمعه مسجد جامع و عیدین به مصلی حاضر میشدند و ظهر را نیز بعد از ادای نماز
 جمعه احتیاطاً می گزارند و در روز عید اضحی تکبیرات را در راه بلند می گفتند
 و آجیاناً بنا بر فتوی مضمرات پست و در عشره ذی الحجة بصیام و قیام و خلوت
 و کثرت عبادت و تبتل میگذرانیدند و در آن عشره مومی و ناخن نمیکرفتند جهت
 تشبه با جیان چنانچه مستحب است اما آنچه در روز عرفه مردم می کنند نمی کردند
 و در آن عشره هر روز و شب قرآنة سودة و الفجر می فرمودند و کذاک در باقی
 آن شهر نیز قرأت آن سوره مذکوره میکردند و صلوٰة کسوف خسوف میگذاردند
 و نماز تراویح را در سفر و حضر به جمعیت تمام اوامی فرمودند و ختمهای قرآن کریم میخوانند

و در این ایام خود و ختم یا سه ختم می کردند و در میان هر تراویح گاه بسکوت گاه با و عیب
آن وقت که آمده است می پروا نهند و در غیر رمضان نیز ختمهای مکرر در هر ماه می نمودند
و ختم احزاب که معمول شده نمی فرمودند که در مسنون بودن آن سخن است وقت تلاوت
از بسیاری ایشان چنان معلوم می شد که اسرار حقائق قرآنی و برکات آیات فرقانی برایشان
فائز می گشت فرموده اند که عزیزی فرموده که بدستخط حضرت مولانا یعقوب چرخ
نوشته دیده شد که در ختم احزاب بدینست

فاتحه انعام و یونس گیر طه ای همام || عنکبوت انکه زمر سبوح اقمه دان لسلام

در سفر یا نیز در محله نشسته تلاوت قرآن می نمودند و می آمدند که گاه چهار جزو و گاه سه گاه
کم و بیش در محله تلاوت می کردند و اکثر بر محله و تار میکشیدند تا نظر بر عورات مردم نه افتد
تسبیح رکوع و سجود اکثر پنج یا نه یا یازده در حالت انفرادی می سازند که در نماز رعایت
سنن و مندوبات و آداب نماز حضور قلب نماید این رعایت با همه ذکر است که یاد
کرد امر است سبحانه و توجه با و و نیز می فرمودند که مردم بهوس ریاضتها و مجاهدات نمایند
همچو ریاضت و مجاهده برابر رعایت آداب نماز نیست لاسیما نمازهای فرض و واجب
و سنن و آوائی نماز بنوعیکه می فرمودند بس مشکل است و لهذا حق سبحانه می فرماید
إِنَّمَا لِكِبْرَةِ الْأَعْلَى الْخَشْيَةِ دَوْرُكَتِ نَمَازِ تَحِيَّةِ سَجْدِ وَتَحِيَّةِ وَضُورِ التَّرْكَ نَمِيكَرُونَ
و در رنگ سنن مؤکد سنن زوائد و سفر و در حضر بے تكلف دامیگردند و در آنکه زیادتی
و نقصان در عمل و فعل باثوره در ظهور نیاید احتیاط بلیغ بجای آوردند و بجز تراویح هیچ
نماز نفل را بجامعت ادا نمیکردند و بنماز استخاره شروع در کارهای می نمودند و گاه
باستفتای قلب دعای مسنون اکتفا داشتند اما در بر مهم کلی و جزوی استخاره لازم
داشتند و گاه چند مهم را بیک استخاره جمع می کردند و آنها را در آن تعداد می نمودند
و اگر در مهم اول استخاره فراموش می بود وقت یاد تدارک آن می فرمودند و در شهر

دور استخاره بسیار

اشاره بسا به نسی کردند و می فرمودند که اگر چه ظاهر بعضی احادیث دلالت بینماید و نیز بعضی آیات
حنفیه هم در جواز آن آمده است اما چون نیک تتبع نموده آمد احوط و مستحبی به ترک آن معلوم
شد که بسیاری از علمای حرام و مکروه هم گفته اند چون امری میان حل و حرمت وارد
شود ترک آن اولی است و نیز عمل حنفیه در وایات بر صحل و ظاهر الروایه است و امام
محمد ائیان آنرا در صحل ذکر کرده بل در نوادر آورده و در آخر جلد اول مکتوبی درین
باب آورده اند و گاهی در بعضی نوافل احتیاطاً بعمل آورده اند فاتحه بعد از اقامی
فرض برای ارواح گذشتگان و برای مهمات دین و دنیا چنانچه مشهور شده نمی خوانند
که فقها آن را مکروه داشته اند و بعد اقامی نماز فجر و عصر دست برداشته و عامی کردند
اما در سه نماز دیگر غالباً نمی کردند و فاتحه خلف امام راستحس نمنه شمرند و خلف برو فاجر
نماز جائز می داشتند و بر هر بزرگوار نمازی گزارند و عیادت مرضی می نمودند و آنچه
ماثوره بر مریض می خوانند و در رفع مرض بعضی مرضی توجه می گماشتند و بسی امر
بتوجه آن مظهر فیاض مرتفع می گردید و به زیارت قبور می رفتند و باستغفار و دعوت
ماثوره اعانت می نمودند و نیز بتوجه خاص متوجه احوال موتی میشدند و اوایل چون
بزیارت پیروید بزرگوار خود می رفتند دست بر قبر مبارک می رسانیدند که فقها تجویز
آن نمودند و او آخر ترک آن عمل کردند که منع نیز در این باب آمده و با کجمله تقبیل قبور را
مستحسن نمیدانستند اما استعانت از موتی تجویزی نمودند و اجابت دعوت می فرمودند
مگر آنکه در مجلس منکرات می بود و ذکر چهار جز در مواضع معدوده مشروعه کتبیرات
و التشریق و غیره تجویزی کردند و حالیکه سر مومی مخالفت بشریت و اولی اهل سنت
و جماعت می داشت قبول نمیکردند و می فرمودند که احوال تابع شریعت است
شریعت تابع احوال که شریعت قطعی است بوحی ثابت شده و احوال ظنی است از کشف
و الهام ثبوت یافته و می فرمودند که عجب است در بعضی درویشان خام ناتمام که

فاتحه بعد اقامی فرائض برای مهمات

کشف خود را اعتبار نموده با کار و مخالفت این شریعت با هر اقدام می نمایند و حال آن که حضرت موسی علی نبینا و علیه الصلوة والسلام بآن مرتبه علیا اگر زنده میبود غیر از متابعت این شریعت نمی کرد و این تهیستان بے سرو و برگ را چه رسد و رآمی علمای ماتریدیه را بر سائے اشعریه می گزینند و می فرمودند که این بزرگواران از مداخلات فلسفیه دور اند و بافتباس نور نبوت نزدیک تر و خواص بشر را از خواص ملک و نبوت را از ولایت افضل می گفتند اگر چه ولایت آن نبی باشد و صحور ابر سکر ترجیح میدادند و ولی عسرت را برونی عزت بهتر می دانستند و جمیع اصحاب را بر جمیع اولیای امت افضل میدادند و منازعات و مشاجرات اصحاب را بر محامل نیک صرف می نمودند و از اجتهاد و رآمی می دانستند و از هوا و هوس که مناسب شان ایشان نیست دور می داشتند و طریقه نقش بندیه را بر طرق سائر مشایخ فضل میدادند و این طریق را طریق اصحاب کرام میدانستند بعلاوه این اندر لاج النهایة فی البدایة میدانستند و می فرمودند که اهل این طریقه فرموده اند که نسبت ما فوق همه نسبتها است از آنکه طریقه ایشان در متابعت سنت است و رعایت عزیمت فوق دیگر طرق است لاجرم نسبت ایشان بر فوق نسبت سائر طرق باشد و رخصت ها که بعضی متأخرین این طریقه برخلاف طریق مبارک حضرت خواجہ بزرگ و خواجہ علاء الدین عطا و خواجہ یار ساقد سوا لله اسرار هم احداث نموده اند نمی پسندیده اند و شیخ محی الدین ابن عربی قدس سره را بزرگ میدانستند و نیک یاد میکردند و میگفتند که با وجود این محبت که مرایشیخ است قدس سره بعضی علوم کشفی شیخ را نمی پسندم و حق برخلاف آن معلوم می شود اما چون این خطای کشفی است در رنگ خطای اجتهادی از مواخذہ دور است و لیکن مقلد مجتهد منخطی چون مجتهد ماخو نیست بخلاف مقلد صاحب کشف خطا که او در پیروی آن کشف خطا ماخوذ است

کشف یکی برویگری حجت نبوی و در این ایام ارشاد نیز در کتب بعضی کتب بینی چون بیضای
 و صحیح بخاری و مشکوٰۃ و عوارف و بزدوی و هدایہ و مواقف می فرمودند
 و طلبہ را بر تحصیل علوم دینی تخریص می نمودند و تحصیل علوم را بر سلوک طریق صوفیہ مقدم
 میدانستند و چون سفر می کردند در ایام سنونہ سفر می کردند و مفید بساعات نجومیہ
 نبودند و می فرمودند کہ نخست ساعات بعد از ولادت آن سرور علیہ الصلوٰۃ و السلام
 مرتفع شدہ بتائید این حدیث کہ الا یاہر ایام اللہ والعباد عباد اللہ و دیگر اوعیہ
 ماثرہ کہ در ان ایام آمدہ می خوانند و همچنین در منازل و فرود آمدن اوعیہ ماثرہ
 را ترک نمیکردند و نیز دعوات ماثرہ را در پوشیدن لباس و نوشیدن آب و
 تناول طعام و دیدن ماہ و آئینہ بچشم آوردند تفصیل اوعیہ مذکورہ باسیرا و
 آہنادر رسالہ یومی و لیلی ایشان باید طلبید اینجا اختصار بحکایت آنوقت
 حضرت ایشان کثیر الحمد و استغفار بودند و بہمت قلیل ہم شکر فراوان
 بزبان می آوردند باندک ترک استغفار کثیری نمودند و اگر بلیہ میرسد میگفتند
 کہ شامت اطوار ماہست اما بلیہ را صابون بسیار جنایات می دانستند و زینہ
 بساع و جات میفرمودند روزی یکی از ایشان پرسید کہ باعثی کہ سلطان وقت از
 اوب تجاوز نمودہ از ارشاد اوہ چہ بود فرمودند کہ باعث فعال بد بود و این آیت
 بر خوانند ما احصایکم من مصیبتہ فیما کسبت ایدیکم و یابن ہمہ کشت
 عمل دید قصو اعمال برایشان استیلا تمام داشت و یارانش را ولایت می نمودند
 و می فرمودند کہ عمل صالح را محجب چنان نابود می سازد کہ آتش ہمہ را باید کہ
 قبایح خفیہ خود را در نظر آورد و حسنات را منہم دارد بل از اتیان آن جسٹہ شرمندہ گرد
 و در ایام جلس یکی از درویشان عربیہ نوشتہ از قبض حال و بلاست خلق شکایت نمودہ
 ایشان در جواب این رقیبہ مرسلہ شتند الحمد لله والسلا م علی عبادہ

خاست ساعات بعد از ولادت آن سرور مرتفع شدہ

مخلصان

الذین اصطفی صحیفہ شریفہ کہ ارسال در ششہ بودند رسید از جفا و ملامت خلق نوشته بودند این
خود جمال این طائفہ است و صیقل زنگار ایشان باعث قبض و کدورت چرباشد و اول
حال کہ این فقیر باین قلعه رسیده محسوس میشد کہ انوار ملامت خلق از بلاد و قری در رنگ
سحابہا نورانی پے پے میرسید و کار از حنیض باوج میرسایند سالہا بتزیت جمالی
قطع مراحل می نمودند الحال بتزیت جلالی قطع مسافت می نمایند در مقام صبر بلک و
مقام رضا باشند و جمال و جلال را مساوی دانند نوشته بودند کہ از وقت ظهور
فتنہ تدوق مانده است و نہ حال باید کہ ذوق و حال مضاعف باشد کہ جفائی مجبور
از وفائی او پیشتر لذت بخش است چه بلا شد کہ در رنگ عوام سخن کرده اند و دور
از محبت ذاتیہ رفتہ ایدر خلاف گذشته جلال را پیش جمال انگارند ایلام را
زیادہ از انعام تصور نمایند زیرا کہ در جمال و انعام مراد محبوب مشوب براد خود است
و در جلال و ایلام خالص مراد محبوب است و خلاف مراد خود اینچا وقت و حال در این
وقت و حال سابق است نشان مابینہما انتہی کلامہ الشریف :-

تذکرہ حادی عشر از منتخبانے در ذکر بعضی علوم معارف
واسرار و خوارق و کرامات حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ

و تصدیر

مخفی نماید ہر کہ از خوان الوان ایشان چاشنی دیدہ و از مکاتیب رسائل والامی
ایشان بہرہ یافتہ پے بعلو مراتب معارف ایشان برودہ باشد کہ ہر یک بجز اسرار
شرعیہ و حقیقت است بحکم کلام مرتضوی کرمان اللہ وجہ قائلہ کہ
اللہ مخفی تحت لسانہ ناچار پی بعلو مرتبت و سہو منزلت صاحب آن مقال خوانند

لطائف

لطائف تو عیان است شکر ریزی

کہ در کلام تو قدر تومی توان دیدن

خدمت حضرت مولا ناہاشم علیہ الرحمۃ می نگارند کہ عالمی عالمی در تو صریف

مقولات ایشان میگفت کہ کتب رسال قوم تصنیف است یا تالیف تالیف آن است کہ سخنان مردم را بسباق و سیاق نیکو جمع کنند و تصنیف آنکہ علوم و نکات و اوست خود را از مہارت علمی و علو فطرت کہ بظہور رسیدہ باشد خواہ بالہام ربانی خواہ بکشوف صادقہ جلوہ گر شدہ باشد و رنگارش آردند نہ تا بود کہ از میان اہل روزگار تصنیف رفتہ بود و ہمین تالیف ماندہ بود الا بندرت کہ بعضی مولفان در تالیفات خود از زاوہ طبع و علم خویش صرفی می آردند اکنون انصاف این است کہ در این جزو زمان تصنیف متین زیبا رسال و مکاتیب حضرت مجدد الف ثانی است کہ ہر چند ہر آن عبور نمودیم از دیگران آن جا نقل ندیدیم الا بہ بندرت و ضرورت بیشترش مکشوفات و مہمات خاصہ این بزرگ دین است و تمہ عالی و نازنین و بر وفق شرع متین جزاۃ اللہ عن الطالبین خیر الجزاء و نیز نگارش نمودہ کہ یکی از فضلاء وقت و عرفای زمان میگفت کہ دریافت مذاق اہل این زمانہ شایان اوراک قائل حقائق این بزرگوار است این عزیز بابت در پیشین روزگار بودی تا پایہ کلام اورا قدر دانستند می متناظران سخن اورا با تشہاد ایراد نمودندی و نیز گفت کہ مزاج اہل وقت با سخنان ایشان چون قصہ آن گروہ کوتاہ اندیش است در حق آن دانامی حکمت کیش پر سپیدہ شد کہ آن قصہ چگونه بودہ گفت کہ دانامی در مجلس پاوشناہے گفت جانوسے را ویدہم کہ اخگر بر افروختہ می خورد و اہل مجلس ہرگز آنرا ندیدہ بودند و در عقل ایشان گنجائی آن نبود از ہر طرف بانکار او پیچیدند چون بیچارہ دید کہ ہر چند بہالغہ میکنم سوئی ظن آن بیخودان زیادہ می شود ناچار بہ مشقت بسیار آن جانور را بدست آورد و در مجلس سلطان در حضور منکوبین حاضر کرد و ہمگی جمع شدہ اخگر با بر افروختند و نزد جانور گذاشتند آن مرغ یک یک اہم تقار کشیدہ فرومی برد چون بدیدند بچہل خود مقرر علم صدق آن دانا قائل شدند و نیز مؤید این معنی از امام حجت الاسلام محمد غزالی قدس اللہ سرہ العالی

بسلطان سنج رسائیدند که بسا سخنان او که از وقت در میزان عقل ایشان نمی گنجد چو است و سلطان ازین عمر خاطر خود را از امام منحرف گردانید امام چون بشنید مکتوبی بسلطان نوشت که این فقره چند ازان مکتوب است امروز سخنان می شنیدم که اگر در خواب آن وید می اضغاث احلام گفتمی شک نیست که در سخن این غریب بیچاره مشکل بسیار است که فهم هر کس بدان نرسد و آن نیز از اطلاق و عموض معانی نیست بلکه از ضعف خاطر وستی مزاج اهل روزگار است و بشرح هر چه گفته ام از مشکلات و مناقات با هر که فرمان شود از عهد بیرون می آیم انتهی کلام العالی الخزالی قدس سره و خدمت مولانا می مذکور در تعریف کلام اعجاز نظام ایشان در افتتاح دفتر ثالث مکاتیب شریف که جمع او است فرجه چند نظم نمود است دوسه فروی ازان ایراد می رود

کنون نطق از زبان او کند رب
بزره منقصت تریاق نواروق
شیمیم وصل جانان میزند سر
چه واندنا فاش گرد مشام است

همین فرزند فاروق است چون اب
سراپا نسخه اخلاق نواروق
زهر یک نقطه اش چون نافه تر
ولے کانرا برودت دوز کام است

و نیز نگارش نموده که روزی یکی از علمای مشرع باین حقیر گفت که شنیده ام حضرت مجدد الف ثانی را در مسائل و مکاتیب است اندیده ام خدمت مولانا مکتوب را که در آن طریقت و حقیقت را خادمان شریعت اثبات نموده اند لیسبح آن عالم دیدند رسائید چون بشنید از ذوق فراوان روی بجانب آسمان کرد و هر دو دست بدعا برداشت تا مدتی و بهر موبنا گفت که در این زمانه فاسد پر بدعت از سماع کلام و مسائل اکثر مشایخ وقت بر آینه دل رنگ حزن و ملال نشسته بود کلام شیخ بلن مقام یعنی حضرت مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنه آنرا صیقل نمود و کلام

بَلِّغِ الذِّیْ اِذْ هَبْ عَنَّا الْكُحْرَ - بَیِّنَات

از لب رود لذت حرف لب او

در می است که از گوش برین نتوان کرد

آورده اند که شیوه نازنین آن قدوة المحققین آن بود که به بیان معارف مبادی نمی نمودند تا به ماخذ و منشأ آن علوم مستحق نمی شدند و چون فلق صبح در نظر بصیرت و کشف ایشان جمال آن معانی جلوه گر نمی گشت به مجرد قوت علمی از آن سخن نمی کردند یا مردمان از دور و نزدیک بزبان قلم سوالات در میان آورده جواب آن التماس می نمودند خدمت ایشان اگر سائل را لائق آن جواب نمیدیدند بجواب آن نمی پرداختند و گاهی بود که ماموز بجواب و نمی شدند اگر لائق می یافتند یا اشتائے می رسید ناچار بتفصیل باجمال کلمه چند در جواب بنجامه مشکین بنامه می نگاشتند موجب ظهور آن مکاتیب کثیره باوجود کثرت اشتغال بامور کمال و استغراق آن حضرت این بود و اظهار ابتدای توجه ایشان بجز بر سر امر و ارشاد و پیر بزرگوار ایشان بوده و آیتها امرار و اح طیب به عارفین بلک در اکثر معارف تحسین از حضرت سید المرسلین صلوات الله و سلامه علیه و آله و صحبه اجمعین مشاهده فرموده اند چنانچه بعرضه که بخدمت حضرت خواجه نوشته اند تصریح باین معنی نموده اند صنها و کشف هر یک از این مقدمه مذکور به مقتضای وقت مسوده کرده شد بعضی متهنات و کمالات آن علوم مسطوره نیز مخطور شده بود فرصت تحریر آنها نشد که حاصل عرض داشت راهی شد انشاء الله تعالی منتقبات بخدمت خواهد فرستاد آنحال رساله دیگر بیاض رسیده بود و فرستاد آن رساله با التماس بعضی یاران میسر شد التماس نمودند که نصایح بنویس که در طریق نافع کار بود و مقتضای آن زندگانی کرده شود و آنحق رساله غیر مکرر کثیر البرکة است بعد از تحریر آن چنان معلوم شد که حضرت رسالت خاتمیت علیه الصلوة والسلام و التحیته باجمع کثیر از مشایخ امت خود شریف رزانی دارند از کمال کرم خویش آنرا بوسه می کنند و بمشایخ

می نمایند که این نوع معتقدات حاصل میاید کرد و جماعت که باین علوم مستعد گشته بودند
 نویسنده و ممتازانند و عزیز الوجود و برومی آن حضرت علیه الصلوة والسلام ستاوده اند
 القصه بطولها در همان مجلس خواندند و با شاعری این واقعه فقیر را امر فرمودند
 با کریمان کارها و شوار نیست: انقحی کلایه العالی بلک بمقتضای آن که
 ایشان را بوراقت جد معظم فاروق اعظم رضی الله تعالی عنه از
 محدثیت بفتح دال نصیبه فراوان داده بودند چنانچه سابقا اشاره بآن رفته
 لاجرم این همه اسرار و معارف از و است سبحانه که بزبان این بنده خاضر گردیده
 خود اظهار نمود و زبانی را بود گوینده او: خدمت حضرت مولانا هاشم
 در دیباچه مکتوبات قدسی آیات ترقیم نموده مجلس آنکه خدمت حضرت مجد الف ثانی
 فرموده اند که بعد از تمام دفتر اول مکتوبات بر خاطر عاظر گذشته که آیا این همه معارف
 که بتخریر آورده ایم مقبول و مرضی است یا در این اثنا ایشان مهم شدند که این همه علوم
 که نوشته بلک هر چه در گفتگویی تو آمده همه مقبول و مرضی ما است بل این همه را ما
 گفته ایم و بیان ما است و در آنوقت آن علوم و معارف را یک بیک در نظر ایشان
 داشته اند همه را و ران داخل یافته بتخریر مکاتیب جلد دوم پر داخته اند و نیز باعث
 تخریر این علوم آن است که لمح وجود بشریت را از ورود و قوی آسایش حاصل
 آید چنانچه کلمینی یا حیدر بدان دلالت می کند و حضرت عارف رومی فرماید در غزلی فرد

کلمینی یا حیدرانی من است

این تکلف های من دشمن

و شیخ الاسلام هر وی قدس می فرماید کسی که یک ساعت مرا از حق سبحانه غافل
 سازد امید است که گناهان او را به بخشند چه وجود بشریت را غفلت در کار است
 حق سبحانه از کمال کرم خود هر یکی را از این طائفه باندازه استعداد با موری که مستلزم
 اند ظاهرا ایشان را بان امور مشغول ساخته است تا آن بار وجود فی الجمله از ایشان تخفیف

باید جمعی را بسامع و رقص الفت داده و طائفه را تصنیف کتب و تحریر علوم و معارف شعا ساخته
آورده اند که عبد الرحیم صدطرخی همراه سگ بانان بصره میرفت شخصی از عزیز می سر
آن پرسید فرمودت نفس از بار وجود خلاص شود لهذا هر کسی اطلاع از احوال کابری داده اند

در نیاید حال نخته هیچ خام || پس سخن کوتاه باید و السلام ||

از مقومات مبارک ایشان یکی فقرات عالیات رساله مبدی و المعاد است و رساله شریف
معارف لدنیه و رساله مکاشفات غیبیه و رساله جذبه و سلوک و رساله روشیده رساله
تعلیقات عوارف المعارف و رساله شرح رباعیات حضرت خواجده باقی بالله
قدس سره و سه دفتر مکاتیب شریف دفتر اول متضمن بهشت عریضه و دو صد و نو و سه
مکتوب است که مجموع سی صد و سیزده کرد و مطابق عدو انبیای مرسل سی بدو دفتر
جلد و فترتانی مشتمل بر نو و نه مکتوب موافق اسماء حسنی جلد و فترت ثالث محتوی است بر
صد و چهارده مکتوب بر طبق سوره قرآن و بعد از تمام این جلد ثالث مکاتیب دیگر
که از قلم بیض رقم ترقیم یافته شروع دفتر چهارم بود اما چون بعد و چهارده نرسیده
که آن ماه چهارده آسمان تجرید رود در نقاب مغرب تراب کشید قدس سره و نور
مضجع المعطر و محرمت سید البشر علیه و علی اله و صحبه الصلوٰة والسلام
الی الیوم المنتظر لاچار آن مکاتیب را در جلد ثالث داخل نمودند و خوانندگان
آن معارف معالی حضرت ایشان مستور نیست که علوم ایشان را از علوم رفعت
و غموض و وقت پایه عالی و سرمایہ دیگر است که مصداق مالاعین دات تواند بود من
همچنان را چه یار که ستایش نمایم ع آنجا که عیان است چه حاجت به بیان است
اگر زیاده از این اطلاع جونی در کسی باشد باید که به کتب مقامات ایشان رجوع نماید تا
تشفی کلی یابد اما آنچه از علوم و معارف ایشان که در قید قلم رفت کافی است و حاجت
بنوشتن خوارق نیست چرا که اعظم خوارق بنزد اکابر علوم و معارف اند که بر وفق

آرای علمای حق و کتاب و سنت واقع شوند خواری که از قسم معلق بعالم کون داشته باشد چندان
 اعتبار ندارد و چنانچه اکثر مشایخ مکمل در آخر عمر شریف از ظهور خواری نادوم بوده اند و فرموده
 اند عقوبت الانبیاء حبس الموجی و عقوبت الا ولیاء اظهارة الکرامات و عقوبت
 المؤمنین التقصیر فی الطاعات - مع ذلك چون عادت نویسندگان احوال کابر
 چنان جاری است لاچار بعضی از خواری ایشان که در مقامات دیده شد ایراد میرود و اگر چه
 مصداق این مقام کلام حضرت شیخ الاسلام است که در حق ذوالنون قدس سرها
 فرموده اند که ویرانیا را نید بکرامات و ستائید بقامات که مقام و حال در دست او سخره بود
 انتهی کلام الشریف می آرند که روزی بتقریبی وقت مبارک ایشان کرم بود در آن
 اثنا فرمودند که حضرت سبحانہ از کمال کرم این کمترین را آنقدر قوت عطا فرموده که
 اگر باین چوب خشک توجه و محبت گماریم عالمی از نور شود اما در این جزو آخر زمان مرضی
 او سبحانہ نعم بر ظهور این امور نیست و نه مراد اول بر این ظهور و نیز می فرمودند و هم بزرگداشتند
 که شیخ الشیوخ قدس سره در عوارف بعد از ذکر کرامات و خواری اکابر فرموده اند که
 کل هذا من مواهب الله سبحانه وقد يكاشف بها قوم و يعطي وقد يكون فوق
 هؤلاء من لا يكون له شيء من هذا لان هذا كلها تقوية لليقين ومن منحه
 بصرف اليقين لا حاجته بشئ من هذا وكل هذه الكرامات دون ما ذكرناه
 من تجويز الذكر في القلب و وجود ذكر الذات - خواری عادات
 بر دو نوع است نوع اول علوم و معارف الهی است جل سلطانہ که بذات و صفات افعال
 واجبی جل و علا تعلق دارد و رای نظر عقلست و خلاف متعارف و معتاد است که بند
 خاص خود را بیان ممتاز ساخته است و نوع از قبیل حبس بعالم کونی و مابینا سبب به
 نوع اول مخصوص باهل حق و ارباب معرفت است و نوع ثانی شامل محقق و مبطل است
 زیرا که اهل استدراج را نیز نوع ثانی حاصل است نوع اول نزد خدای عز و جل عتبات دارد

که با ویامی خود مخصوص ساخته است و اعداد را بآن مشارکت نداده و نوع ثانی نزد عوام
 خلایق معتبر است و در انظار ایشان معزز و محترم این معنی اگر چه از اهل استدراج بظهور
 آید نزدیک است که از نادانی او را پرستش نمایند و هر طبیب و یابس که ایشان را تکلیف
 نماید طیب و منقاد او گردند بلکه این مجویان نوع اول را از خوارق نمی دانند و از کرامات
 نمی شمردند و خوارق نزد اینها منحصر در نوع ثانی است و کرامات بزرگم این مجویان مخصوص
 بکشف صور مخلوقات و اخبار از منجیبات ایشان نهی بجز دان علمی که باحوال مخلوقات
 حاضر یا غائب تعلق دارد و کدام شرافت و کرامت در وی حاصل است بلکه این علم
 شایان آنست که کجیل مبدل گردد و تالیسان از مخلوقات و احوال ایشان که معرفت
 واجب است تعالی و تقدس که بشرافت و کرامت و اعزاز و احترام شایان بر توانا و فرزند

بدری نرفته رخ و دیو در کرمش و ناز | بسوخت عقل ز حیرت که اینچو بوجهی است

دیده

و قریب ما ذکرنا قال شیخ الاسلام الهروی والامام الاخباری فی کتاب
 منازل السائرین و بشرحه رحمة الله علیهم اجمعین ایضاً میفرمودند
 که اکثر متقدمین در طول عمر زیاده از پنجاه شش خوارق نوع ثانی نقل نه کرده اند
 بنحیث قدس که سید این طائفه است معلوم نیست که از وی ده خوارق نقل
 کرده باشند حضرت حق سبحانہ و تعالی از حال کلیم خود علی نبینا و علیه
 الصلوٰة والسلام چنین خبر داده است و لقد اتینا مؤمنی تسعة آیت بینات
 و مشایخ این وقت را از کجا معلوم شد که امثال این خوارق بظهور نمی آید بلکه
 اولیاء الله را چه مقدم و چه مؤخر در هر ساعت ظهور خوارقست بدعی آنرا ندیانه و اندر
 خورشید نه مجرم اگر کسی بدینا نیست؛ اکثر خوارق مشایخ را مریدان خاص و
 بلیسان مجلس اختصاص می بینند و هر روز ایام بتقریر رسنه و تحریر اقسام بین الانام
 شهرت میگیرند و نیز میفرمودند که کرامتی که از باب ارشاد و راضوری است آنست که مریدان

و
بیم

رشید را از خلقی مخلقه برند و از حالی بجالی گذرانند و مرید سعادت مند در هر روز از مرشد
 خود کرامات مطالعه نماید و در خود آثار تصرفات پیر بیند او لیا، اللہ را هیچ برای
 نمودن دیگران اظهار خوارق در کار نیست که معامله ولایت به استتار الیق است
 اولیائی تحت قبائی لایعرفونهم غیره برای مدعا گواه صادق است
 و تحریر نموده اند که خوارق نه از ارکان ولایت است و نه از شرائط آن بخلاف معجزه
 نبی را که از شرائط مقام دعوت است لیکن ظهور خوارق از اولیاء اللہ شایع است تخلف کم کنند
 اما کثرت ظهور خوارق بر افضلیت دلالت ندارد و تفاوت در آنجا باعتبار درجات قرب
 الہی علی شانہ تواند بود که از ولی اقرب ظهور خوارق اقل باشد و از ابعد اکثر خوارقی که از
 بعضی اولیاء اللہ این امرت بظهور آمده از اصحاب کرام رضی اللہ تعالی عنہم
 عشر عشر آن نیامده با آنکه فضل اولیائی بمرتبه اونامی صحابی نرسد نظر بر ظهور خوارق
 از کوه نظر نیست و دلیل است بر تصور استعداد تقلیدی شایان قبول فیض نبوت
 و ولایت جماعت اند که استعداد تقلیدی در ایشان غالب باشد بر قوت نظر ایشان
 حضرت صدیق اکبر رضی اللہ تعالی عنہ بواسطه آن قوت محتاج بلمنگشت
 لهذا سبق سابقان این امت آمد ابو جہل بعین بواسطه قصور همین استعداد با وجود ظهور
 چندین آیات باہرہ و معجزات قاهرہ بدولت تصدیق نبوت مشرف نشد تفصیل این مدعا در
 مکاتیب شریف درجہ اولیاء اللہ و نموده اند از آنها مکتوب کہ بنام خواجہ حسام الدین احمد
 نوشته اند مفصل بیان رفتہ کما لا یخفی علی الناظرین چون ایامی باین فوائد
 حاصل آمد اکنون شروع در بعضی خوارق قسم ثانی نموده می شود و بگوشش هوش استماع نمایند چند
 درین تذکرہ بیان میشود و چندی در تذکرہ آئینہ در ذکر وفات مبارک ایشان مذکور می گردد :-
مِنْ خِرْقَعَاتِهِ قَدْسٌ سَرَّهٖ نَقْلٌ اسْتَكْبَرَتْ كَيْبِي اِزْ سَادَاتِ
 کرام بخدا مت ایشان ارادت طریقہ داشت و بیجناب محبوب سبحانی حضرت

غوث اعظم سید شیخ عبد القادر جیلانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ نیز معتقد
تمام بود بپگاہ روزے ایشان و پراخدمتی فرموده اند آن سید بدان خدمت قیام نموده
بعد از او ای نماز شام در صحن مسجد ایستاده بودند که آن سید نیز حاضر بود و پرا فرمودند که ترا
بجناب حضرت شیخ عبد القادر جیلانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ نیاز مندی اخلص
تمام است میخواهی که ایشان را به بینی وی گفت که از مدت در پرا باز آرزوی این معنی
دارم فرمودند که ستاره قطب ایشان سی گشت با گشت مبارک خود و پرا
شناسا ستاره قطب کردند فرمودند که در ستاره نظر کن وی در همان ستاره میدید
ناگاه ستاره قطب شوق شد و از میان این ستاره شخصی نورانی به لباس سیاه برآمده
پرواز نمود و در صحن مسجد پیش آن سید فرو آمده ایستاده شد ایشان بان سید فرمودند
که ایشان جناب محبوب سبحانی حضرت سید عبد القادر جیلانی هستند
در یاب بعد از آن که آن سید ایشان را ملازمت نمود باز پرواز نموده در همان
ستاره قطب بنیان شد **مخبر عا** آنه نقلست که روزی شخصی بچی از مریدان ایشان
گفت که مرا با شیخ تو نقار خاطر پیدا شده است بداجته که شنیده ام که ایشان گفته اند
که اگر در این زمانه حضرت خواجہ بہا والدین نقشبند زنده می بودند غاشیہ مرا بر سید
آن مرید و راندیشہ شد کہ آیا ایشان گفته اند این سخن راست باشد یا دروغ درین اندیشہ
اندوہ و غم می بود و تحقیق این را میخواست و جرات آن نداشت کہ از خدمت ایشان
استفسار کند و اطمینان خاطر حال از این غم روز بروز می کا میدتا بوقتی کہ از این اندوہ
بپارشد و بیماری او بجائی کشید کہ بحالت نزع رسید قابض ارواح را دید کہ می خواهد
قبض روح او کند در آن وقت دید کہ از هوا تختی پیدا شد بسیار مکلف آراسته و
بر آن تخت عزیز نوزاد نشسته و گرد بگرد او جماعہ کثیر بودند آن عزیز قابض ارواح را
گفت کہ از قبض جان این مرخص است مدار کہ ما این را خلاص گردانیدیم قابض ارواح

دراز

گفت که چنان مقرب بود که جان این تبصیر شود موجب نجات و خلاص اینچه شد آن عزیز
گفت که اگر این مروی مروی سه کس کافر میشدند این گفته و آن تخت بر هوا شد مریض
از این مقدمه متعجب شده با خود گفت که این عزیز بزرگ بود که درین وقت مرا از دست
مرگ ربانی داد و اگر این را میدانستم می شناختم نیکو بودی فی الحال آن تخت
باز از هوا فرو آمد و آن عزیز بدان مریض فرمود که مرا خواجدها و والدین نقشبند
میگویند و آنچه شنیدی که شیخ تو گفته است که اگر خواجدها و والدین نقشبند این
زمانه بود غاشیه مرابری داشت این سخن در حق شیخ تو بهمان واقف است او چنین
گفته است اما محل آن وارد که من غاشیه شیخ ترا بردارم آن مریض بعد از آن صحت
کمال یافت و زیاده از حد مخلص حضرت ایشان شده فاما آنکه مراد از بیم کفره نفر که
مذکور شد مریض باشد و سبیکه با او گفته و آنکه آواز وی شنیده بعد از دیدن این حالت
و استماع این مقدمه هر یک از مخلصان شده باشند و از انکار نای یافته :-

مِنْ خَرَقِ عَادَاتِهِ نقل است که بزرگ زاوه شنید که ایشان خود
بر حضرت صدیق اکبر رضی الله تعالی عنه فضل میدهند بدین اندیشه خاطر عزم نمود
ایشان کرده است که اول بگویند که آیا این سخن فضل را ایشان گفته اند یا نه و
آنکه از ابا و اجداد من خبر میدهند و هر یک را بنام علیّه علیّه یاد کنند و از بزرگ
آنها بگویند و سیوم بجیت خوردن شیر برنج بدیست چون بخد مت ایشان رسد
در آن محل ایشان قصد حرم نموده بودند که راه رفته باز گشتند و در و صلیبه
و بزرگ زاوه را مخاطب ساخته فرمودند که مراد مسلمان کسی ترو است که خود را از کا
فرنگ بهتر و اند تا به حضرت صدیق اکبر رضی الله عنه رسد فرمودند که پدر شما وجد شما و پدر
جد شما فلان و فلان و فلان بوده اند و کمالات آنها را از هر یک یک بزبان
و بخاوم فرمودند که آن شیر و برنج که نگاه داشته بودیم برای همین جوان است

باید آورو

نصیبہ این است بیارید بزرگزاوه در قدم ایشان افتاده اظہار خواطر نمود و اکثر مردم از این اشرف خاطر مید و معتقد شدند و آن بزرگزاوه از جمله نیازمندان صمیمی گشت بہ **مِنْ خَرَقِ عَادَاتِهِ** نقل است از ثقات اصحاب ایشان کہ وقتے ایشانرا ضعیفے روئے نمود در آنوقت مویز طلب نمودند کہ تناول کنند خادم وہ یا و ازہو پوچھ ساخت مراقب شدند بعد سر بر آوروند و فرمودند کہ امر عجیب بظہور رسید چون مویز ہا پیش من نہاوند مرئی و محسوس گشت کہ ہمہ بہ مناجات و آمدند و حضرت حق سبحانہ رسول ایشان را اجابت فرمود و صحت آکل آنہا را و اکل آن و ولایت نہا و خود چپک از آنہا تناول فرمودند و صحت یافتند و بقیتہ را نگہداشتند پس از مدتی غذا و منادہ خورد و ایشان مریض شد و معاملہ بیاس کشید از تناول آن بشفا رسید و کذک و سہ تن دیگر فرمودند کاش بہین مویز بیشتر بود تا بسیا بہا را از موجب شفا و صحت شدی **مِنْ خَرَقِ عَادَاتِهِ** منقولست کہ مولانا محمد صدیق کشمی کہ از اکابر خلفای ایشان بود و بکمالات عالیہ ممتاز فرمود و روزے ژندہ پوش درویشی کہ آنہا را جذب وجد و آزادگی و تفریاز پیدا بود بہین ملاقی شد پرسید کہ ارادت تو بہ کسیت نام حضرت محمد الف ثانی قدس سرہاہ بروم گفت از ایشان خواستے دیدہ آنچه دیدہ بودم بیان کروم گفت من از شیخ تو خواستے پس شکر ف دیدہ ام بتو میگویم تا الحال بکسی نگفتہ ام چون اوصاف ایشان شنو وہ بودم بقصد زیارت ایشان متوجہ سرمنہ شدم از شب پلسے گذشتہ بود کہ بشہر درآمد گفتم در اینوقت چہ متصدع خادمان ایشان کروم بیکی از مساجد درآمد ہمہ سایہ مسجد از من اطلساع یافت مرا بخانہ خود برد بہمانی نمود در اثنای پرس وجوی من احوال ایشان پرسیدم و رطعن ایشان شروع کرد و از حد افز و دہنتم کہ از منکر انت مگر گشتم و باطن ایشان متوجہ شدم

تاریخ

شہر بانی

ناگاه دیدیم شیخ از در و آمد شمشیر بر مهنه در دست و آن منکر را بان پاره پاره کرد و پیرن شدند
 قفای ایشان شدم ایشان غائب شدند من بخانه باز نتوانستم که شوم بخانه و گریه شدم
 فرامی آن تحبس مکان ایشان نموده بخدمت ایشان رسیدم و همچنان در خوف بودم
 ایشان مرا و آغوش گرفتند و بسم نمودند و فرمودند ماضی باللیل لم یذکر فی النهار
 معتقد ایشان بیشتر از آنکه بودم شدم **مِنْ خَرَقِ عَادَاتِهِ مَنَقُولُ**
 که سیدی صاحب کے سید رحمت اللہ لاهوری نام گفته و راپا میکہ ایشان
 در لاهور تشریف آورده بودند بخدمت ایشان می رسیدم روزی بتقریب ایشان
 شنیدم کہ ہرچہ از توہین اصنام و عبودہ آنها از دست مسلمانان بیاید خود را معاف ندارد
 و در گوشم بود تا بارادہ اللہ وقتی در اقصائی ملک دھکن با و وسہ درویشی سپر میجو دم صبح
 بہ بتخانہ رسیدیم فقیر نصیحت ایشان پیدا آمد بہ یاران گفتیم کہ در این صحرای کسی حامی بن بتہا
 نیست ہر مقدار کہ تو انیم از این بتخانہ ویران کنیم بت ہار شکستیم و کم بہدم دیوار ہا بستیم
 در این میان یکی از فرارگان ہنو و از اینحال وقوف یافته باہل قریب کہ عابد بتخانہ بودند خبر کرد
 ناگاہ دیدیم کہ قریب ہزار کس سنگ چوب بر دست بچشم تمام متوجہ ما اند و ہشت ہزار مستول
 شد و فرار را نیز یاراند دیدیم بتخانہ باطن حضرت مجدد الف ثانی رہ نمودیم کہ ای شیخ
 بزرگوار بہ نصیحت شما مبادرت نموده ہا بن بلیمہ گرفتار شدیم اکنون رہائی از استبداد باطنی شامی
 خواهیم در التجا و تضرع آواز صریح از ایشان بگوئیم رسید خاطر جمع دار اینک بر حمایت
 تو شکر اسلام میفرستیم بیاران گفتیم چنین آواز ایشان بگوئیم رسید امید رہائی می نماید
 ہمہ گفتند اینک کفار رسیدند تا شکر ایشان برسد کار ما تباہ می شود و کفار قریب
 یک تیر پرتاب ہا رسیدہ بودند ناگاہ دیدیم کہ از سر بلندی سواران اسلام کہ قریب بہ سی
 و چہل باشند بسعت تمام اسپانرا تا زبانی نہ زدہ بر کفار رسیدند بر رخ راستم نمودہ مار
 حمایت کردہ از میان آنها رہائی دادہ ہمراہ شدند تا ہا منی رسیدیم :-

مَنْ خَرَقَ عَادَاتِهِ مَنَقُولٌ است که سید جمال نام مردی از اصحاب فوق
 و حال گفته که روزی در یکی از بوادی شیر می مرا پیش آمد از وحشت او و تنهایی خود سخت هراسنا
 شدم التجا باطن ایشان بروم بجز و تضرع در نظر آمد که حضرت ایشان عصای مبارک دست
 نشان رسان رسیدند و عصای مبارک بروان شیر دلیر کوفتند شیر فرار نمود چون چشم بایشان گشودم
 از شیر و ایشان نشانی ندیدم **مَنْ خَرَقَ عَادَاتِهِ مَنَقُولٌ** است از شیخ بدیع الدین که
 از خلفای کامل ایشان بود فرموده که روزی بالبحاح یکی از دوستان بزیارت قبر شیخی که
 حضرت ایشان بنا بر صد و بعضی سخنان خلاف شرع از و ناخوش بودند رفتم اما از این
 رفتن ملاحظه داشتم لیکن در مرافقت آن یار ناچار بودم چون بر سر تربت آن شیخ مراقب
 شدم فی الفور در نظرم آمد که شیری خشم آلوده بآن خطیره درون شد و من بجانب آن شیر به
 و هشت تمام می نگرستم دیدم که چشمهای آن شیر بصوت چشم حضرت مجد و الف ثانی رضی اللہ تعالی
 شدن گرفت هم چنین تمام روی ایشان از روی آن شیر هو یادگشت در کمال غضب از هیبت
 ایشان سر از مراقبه کشیدم و برخاستم **مَنْ خَرَقَ عَادَاتِهِ مَنَقُولٌ** است از
 عدول اصحاب ایشان که وقتی در خدمت ایشان در راه می رفتم هوا بغایت گرم و آفتاب
 در کمال حدت و تشنگی و حرارت در مخدوم زاوه و یاران پیاده اثر کرد و اما از غایت ادب جرأت
 عرض نداشتند در این اثنا حضرت ایشان بیکی از مغان نظر کرده خطاب نموده فرمودند همانا
 حرارت آفتاب ترا کم غبا یاران را آزار میدهند آن یار معروض میداشت که چون معلوم حضرت
 ایشان است چه حاجت بعض مخلصان ایشان تبسم نمودند گوشه چشم حق بن جانب آسمان کرده
 زیر لب چیزی گفتند قدمی چند نه رفته بودند که قطعاً بر ظاهر شد محاذی ایشان و اصحاب
 ایشان آمده سایه افکن بهمان مقدار که غبار فرو نشیند و بوجل نه انجاد متقاطر شد
 و شمالی بغایت اعتدال و زیدین گرفت و ایام باران نبود یاران را از مشاهده آن موجب
 از و باو عقیدت شد **مَنْ خَرَقَ عَادَاتِهِ مَنَقُولٌ** است خداوند حضرت مولانا هاشم علیہ السلام

شکر مع ویرا

می نویسند که بزنامی از سادات کرام که از طلبه علم بود و آشنائی بر اقم داشت که منی بدیده گریان
آمده قصه عجیب واقع خود در میان نهاد که آن خارق بود و عظیم از حضرت مجدد الف ثانی
گفت شبی مطالعه مکتوبات ایشان می نمودم آنجا دیدم که نوشته اند که اصل مالک شتم معاوید
را چون شتم ابو بکر و عمر رض گفته است و همان که بر شاتم آنها می فرمود بر شاتم او تیری فرمود
و مرا با و نقار خاطر بود از این نقل بر آشفتم و گفتم که این چه نقل بجز است که اینجا ایراد نموده
است مکتوبات را بر زمین افگندم و بیالین خواب سر نهادم در خواب دیدم که حضرت مجدد
الف ثانی رض بغضب تمام در رسید و هر دو گوش مرا بدو دست مبارک گرفته فرمود که ای طفل
ناوان تو هم بنوشته ما اعتراض میکنی و رقمه را بر زمین می افگنی اگر از من سخن را که از آشفته
باور نمیکنی بیات ترا پیش کسی برم که خوش آمد او دسته برادران او را که صحابہ رسول
الله صلی الله علیه و آله و سلم مانند دشمن داشته همچنان مرا کشان کشان بیاعی بروند و رکنار
آن باغ مرا باز داشته خود بجانب ایوانی که در آن باغ می نورفتند آنجا دیدم عزیزی بس
عظیم نورانی نشسته بود و بتواضع تمام بآن عزیز اوب سلام بجا آوردند آن عزیز نیز پشت
تمام بایشان ملاقی شدند بعد از آن حضرت ایشان بدو زانوی اوب پیش آن عزیز
نشست و ایشان حرفه معروض داشتند و ایشان و آن عزیز از دور جانب من نگاه
و اشارت های نمودند یقین داشتیم که از جانب من حرفه می گذروند بعد از ساعتی اشارت
برخوینست مرا نزدیک طلبیدند و فرمودند ایشان که نشسته اند حضرت امیر اند که در الله
و جسد المقدس بشنو که چه می فرمایند من سلام کردم بزبان گوهر افشان بیان فرمودند
که زنهار باصحاب پیغمبر صلی الله علیه و آله نقاری در دل نداری و ملامت این بزرگوار
بر زبان نیاری که ما و انیم و برادران ما که بچه نیات خیر صورت منازعات در میان
بایان آمده و نام حضرت مجدد الف ثانی را برده فرمودند که از گفته ایشان زنهاسر بیچی
راوی گوید با وجود این نصیحت ایشان چون بدل خود رجوع نمودم دل خود را همچنان

برنقار آن جماعت یافتیم ایشان را معلوم شد در غضب فتند بحضرت شیخ تو گفتند که متولدش
صاف نشده است اشارت به ضرب سیلی کردند حضرت شیخ تو بقوت تمام سیلی و رفقائی من
زدند بعد از خوردن سیلی با خود گفتیم که عداوت آنها برای محبت و رضای ایشان ختمیاً
کرده بودی چون تمایبین حد ایشان از این نقار و عداوت تو ایشان تا خوشنود میشده
اند و برقع آن راضی تو نیز نقار از اول خود بدرکن چون نظر کردم آن دم دل خود را صاف
دیدم در این میان از خواب برآمدم همچنان از سینه خود اکنون از کینه صاف می یابم
و از این خواب خطاب همگی حضور شده ام و بخدمت شیخ بزرگوار تو عمتقاوم یکے بر
صد شده است **مِنْ تَصَرَّفَاتِهِ** - منقول است که یکی از
سلاطین زاوهار سلطان وقت در زندان کرد و رانی ملک بر قتل آن مقرر شد
و آن بیچاره هر سودست و پائے می زد و از فقر اہمت می خواست و رین اثناء
حضرت مجدد الف ثانی از طلوع او با گره تکیف آوردند آن محبوس مایوس یکی از
مخلصان ایشان را کہ آشنائے او بود طلبداشته بزبان او و بحق خود از ایشان تو
خاص چہتہ خلاص در یوزہ نمود ایشان متوجہ شدہ بشارت خلاصی داوند
آن میاںجی بشارت باورسانیدہ کہ ایشان فرمودند کہ مشرودہ باو بزرگہ از قتل
خلاص شدی وی از غلبہ اضطراری کہ داشت مطمئن نشدہ بیکے از مجاویب
مستبرکس فرستاد و آن مجذوب گفت کہ وی یکے از اکابر نقشبندیہ آمدہ کشتی اورا
از گرداب ہلاکت کشید متقارن آن سلطان زاوہ از جس خلاص شد و بہ منصب
رسید چنانچہ بشارت بود واقع شد **مِنْ خَرَقِ عَادَاتِهِ** :-
منقول است کہ فاضلے بخدمت ایشان آمدہ طلب دعائی چہتہ مرخص
نمود و اظہار نمود کہ از بسیاری فقرائی طلب عا نمودہ ام ایشان متوجہ شدہ دست
بد عابر و شہتند بعد از لمحہ فرمودند کہ بیایید کہ دعائی منقذت برای او بخوانیم آن قائل

پاک

بحیرت بمنزل خود بازگشت متوجه دپه که مرخص در آنجا بود شد چون در آنجا رسید
 مردم از رفتن آن فارغ شد و بد آن فضل از مشاهده این خارق از جمله اخص کیشان
 شد **مذخر قعادات** خدمت مولانا محمد هاشم رضوی نگارنده که در
 در شامی تلاوت کلام مجید در سوره نبی اسرئیل چون بآیت وَتَجِدُّ بِهِ نَافِلَةً
 لَكَ عَسَىٰ أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا ادر سپردم بخاطر خطور کرد که گراوان
 نماز تہجد را در نصیب این برکات که مقام شفاعت است دخلی باشد از حضرت مجدد
 الف ثانی می باید پرسید باین نیت در ملازمت آمدن ایشان در کار و صنوبر و ند چون
 مر او دیدند فی الفور گفتند تہجد را لازم دار عرض نمودم اکثر او انی باید فرمودند هر که می خواهد
 که از مقام محمود که مقام شفاعت است بهره تمام گیرد و کونماز تہجد را ملتزم باشد و
 این آیت مبارک را تلاوت فرمودند بعضی رسانیدم که در خدمت جهت تفتوح
 همین دعا آمده بودم **بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ** است ایشان بے جرأت عرض به ظهور آمدند
مذخر قعادات نقل است از ثقات اصحاب ایشان که در سفری
 بر باطنی فرود آمده بودند به ناگاه بیار ان فرمودند مری گردید که در این سر امر و
 بلع عظیم و خواهد داد و بعامه اهل اسر ایت خواهد نمود و یاران مایکد گر را خب کنند
 که هر یک دعائی مانورہ **لَبِّمِ اللَّهُ الَّذِي لَا يَضُرُّ مَعَ اسْمِهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ**
وَلَا فِي السَّمَاءِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ وَأَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ
كُلِّهَا مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ را تکرار کنند هر کس این دعا را بخواند بعنايت الله سبحانه
 او و سبانش محفوظ ماند از این فرموده و وساعت نہ رفتہ بود کہ در ان سر آتش
 در تمام و لشدت هر چه تمامتر مشتعل شده بود چنانکہ مردم از اطفای آن عاجز گشتند
 و بسا امتعه بقرت و سرقت رفت قبا خانہ با بسوخت مولانا عبدالموسی
 لاهوری کہ فی ضلی بود از یاران ایشان اسباب و نیز محروق گشت و آم

خود را بصد محنت بخدمت ایشان رسانید بمولانا فرمودند کہ مگر شمار کسی بخواندن دعائے
ماثوره مذکورہ خبر نہ کر و گفت نہ حضرت ایشان یاران را از عدم انجبار مولانا اعتبار
فرمودند کسی کہ دعائی مذکور خواندہ بود او و اسبابش سلامت رہائی یافت۔

مَنْ خَرَقَ عَادَتَهُ مَمْقُولٌ است کہ شیخ محمد مسعود رضا کہ

بر او رخورد ایشان بود و بتقریبی بقندہا رفتہ بود در ان ایام تسوی بخاومی کہ حاضر بود
ایشان فرمودند کہ متوجہ احوال محمد مسعود شدم ہر چند بدیدہ مکاشفہ جست
و جوی نمودم و بر اینج جا بر روی زمین نیافتم بعد از ان چون نیک متوجہ شدم صورت
قبر او کہ بتازگی فوت شدہ در نظر آمد سامعان در حیرت رفتند بعد از فرمودہ ایشان
بچندی رفیقانش رسیدہ خبر وفات او رسانیدند رحمۃ اللہ تعالی علیہ :-

مَنْ تَصَرَّفَ فَاتَهُ مَمْقُولٌ است کہ در ایام کہ ایشان بہ اجمیر تشریف

فرمودند

داشتند در ایام ہر شکل شہر مضان واقع شد خدمت ایشان بعبادت معہود و نماز
تراویح مشغول ختمات شدند شب اول یاران از سبب تنگی گرمی مسجد بسیار بازار شدند

بعد از ادائی نماز بزبان مبارک اندند تا تمامی ختمات کہ قرار دادہ ایم اگر بکرم الہی یاران
فرصت میداد کہ بیرون مسجد تراویح گزاردہ میشد خوب بود خدمت مولانا ہا ششم

می فرمایند یکی از یاران گفتم شنیدہ ای کہ چہ فرمودند انشاء اللہ تعالی دیگر تا آخر رمضان
در شب باران نحو ہیم دیدیم چنان تابست ہفتم باران شد نماز الفراع بیرون در صحن

مسجد او نمودیم بعد از ختمات در شب بیست ہشتم باران ریختن نمود ایضا بہین مسجد
کہ ذکر یافت دیوالے از سوست نیاد شدہ بود و بیک جانب میل تمام نمودہ بنوعی کہ

اکثر آئینگان مسجد جمعی کہ در حواشی آن بودند از آنجا عبور نمی نمودند مترب آن بودند
کہ امر وزیادہ خواهد افتاد روزی حضرت ایشان بسیل طیبیت فرمودند نماز مانیکہ این فقیر اینجا

اندر رعایت کردہ نخواہد افتاد بقول اکابر کہ فرمودہ اند عہد ہزل من ہزل نیست تعلیم است :-

آن چنان شد کہ فرمودہ بودند و نزدیک از آنجا کہ چ شد تا قریب میلی نرفته بودند کہ یکبار آفتاب
مِنْ تَصْرِفَاتِهِ نَقْلُ اسْت کہ در ایامی کہ در لاهور رفته بودند شبی نما
 خفتن را دانمودہ نزدیک یکی از دیوار ہائی آن منزل ایستادہ فرمودند کہ امشب ز نہاری
 نزدیک این دالان بنیاید و نہ خپد و حال آنکہ باعث از باران امثال آن نبودہ شخصے از یاران
 بدیگرے بہ طبیعت گفت کہ خانہائی دیگر از این فرستادہ تراند گناہ اینجا نہ چیت کہ امشب را
 با قناتون نسبت میدہند و حصہ از شب نگذشتہ بود ناگاہ آن خانہ اقتادیک کینرے در آنجا
 خفتہ بود و در تہ آن شد حضرت فرمودند کہ مانگفتہ بودیم کہ نزدیک این دالان کسی نخوابد آنرا
 ازان بر آید چون این کینرک را بر آوردند اصلاً آسبے بر و نرسیدہ بود :-

نہا شد
 دالان
 بمحقیق

مِنْ تَصْرِفَاتِهِ نَقْلُ اسْت کہ سنگے در صحن مسجد ایشان در سر ہند بود
 کہ ایشان غالباً بر نوشتہ و صنومی نمودند آن سنگ ہرگز در ایام گرما با وجود حرارت
 ہند و ستان گرم نمی شد و بر یک حال بود کہ ان ہذا من اثر برکات جلو
 علیہ رضی اللہ تعالی عنہ این فقیر کہ کاتب بن اوراق است از بعضی اکابر مسوع
 و ایام کہ در ایام قبل حاکمی از اہل رخصہ در لکنو بود و در یکے از بلدان توابع و می شخصی از قریب
 حاکم مذکور سبب خلفائی الراشدین نمودہ بود و در ان بلدہ یکی از اعیان آن نواحی کہ از اہل سندن
 بود بے آنکہ بر خصت حاکم مذکور محتاج شود آنرا فاضی را بقتل رسانید چون این خبر بہ لکنو
 حاکم بخود بچسپید و قسم یاد نمود کہ آن قاتل را بانواع عقوبات ہلاک گرداند و محصلان
 فرستادہ او را طالب حضور شد پس محصلان رفته ویرا ازان بلدہ برداشتہ می آوردند و
 اثنائی راہ جماعت نشستہ و ردی می نمودند آن مرد مقبول از محصلان التماس نمود کہ نزد این جماعت
 رفته التماس دعا کند بر خصت آہنانزد ایشان شدہ احوال خود دانمودہ ہمت خواست آن جماعت
 او را طریق ختمہ لا حولہ کہ منسوب بجناب حضرت مجدد الف ثانی است رضوان اللہ علیہ
 نمودند آن مرد ختمہ مذکورہ را در اثنائی راہ خواندہ می آمد و آن راہ واقع بر کنار دریا بودہ نا

مذکور

در نظری چنان ظاہر شد کہ در دریا ذورقمی رود و یک شخص نورانی بر آن ذورقمه سوار
 بے آنکہ ملاحان آن ذورقمه را برند خود جاری ہمراہ آنہامی رود این مرد نزدیک شدہ از راکب
 ذورقمه سوال نمود کہ تو چہ شخصی و این ذورقمه چون بے اعانت ملاحان جاری است آن اکب
 گفت من صاحب بہن ختمہ ام کہ تو ورود نمودہ برای نجات تومی رودم خاطر جمع دار فی الجملہ
 حاصل نمودہ می رفت تا بہ نزد آن حاکم رسید بہ مجردیکہ نظر حاکم بروی افتاد از جا بر جست
 و بہ نشانت تمام باین مرد ملاقی شدہ و عذر نمود کہ ترابے موجب تصدیع دادہ ام و مبلغ
 بسیار با خلعت عالی بومی انعام داشتہ رخصت نمود این مرد چون از آن ہملکہ نجات یافتہ و
 علاوہ بر آن چندین فتوح دید غائبانہ بے آنکہ خود را بسیلہ مرید ساز و مخلص معتقد شد و
 قصیدہ در کمال زیبائی تصنیف نمودہ مخلص خود را اویسی قرار داد و در آن قصیدہ مدح اکثری را
 از اولاد ایشان کردہ

تذکره اثنا عشر از منتخبان در ذکر رحلت حضرت
 مجدّد الف ثانی ازین دار فانی بفرودین جاودانی
 و وصل عمر یابی به محبوبانی رضی الله تعالی عنده

می نویسند که ایشان قبل از ایام رحلت مبارک خود در سنه هزار و بیست چهار
 هجری که در آن ایام عمر گرامی ایشان بر طبق شمار احمد در سنه پنجاه و سه سالگی بود با صفا
 واقف لاسرار خود فرمودند که ملهم شده ام که قضای مبرم در عمر زندگانی ما بشخصت
 و سه سالگی است و از این معنی بسیار خوشنود می بودند که در این عمر متابعت حضرت
 سید المرسلین علیه و علی الیه الصلوة والسلام حاصل میشود و بهم
 موافقت با عمار صید یق اکبر و فاروق اعظم و علی مرتضی رضی الله تعالی
 عنهم اجمعین میسر می گردد در سنه هزار و سی و ویم در بلده اجمیر شریف
 داشتند فرمودند که آنهار قریب ارتحال ظاهر می شود و فرزندان گرامی خود که در سنه
 بودند نوشته فرستادند که ایام القراض عمر نزدیک و فرزندان دور بعد از رسیدن
 این مکتوب آن هر دو محبوب خود را بملازمت آن مرغوب ریش آبدار و ریاض
 شرف ملازمت عالی آن هر دو محمد و مرشدگان متعالی را در خاوت خواست
 فرمودند که مرا اکنون هیچ گونه نظری و هیچ وجه بستگی یا این جهان نمانده می باید بآ

جهان شدن اما چون کثرت اندوه حضرت مخدوم زادگان را مشاهده نمودند
و نیز معلوم شد که ایام وصال بجز بیست و دو سال رسد خواهد بود و باز فرزندان را در خلوت
طلب داشتند فرمودند که چند گاه دیگر برای اتمام کار دیگر کارانگهداشتند از نوید
این مژده باز موجب تلخی خاطر آن هر دو نور دیده گردید و از آن امید سالها بسیار
حاصل روزگار آن دو برگزیده جبار شد آورده اند که در آن ایام روزی
بزیارت حضرت خواجه معین الدین چشتی شریف فرما شدند و مجاوران روضه
ایشان پیش قبر مبارک راتبرک گویند آورده اند خدمت ایشان آن پوش قبر مبارک را در
تمام قبول نمودند و آه از دل کشیده فرمودند که لباس از این نزدیکتر حضرت خواجه نبود
لاچار آنرا با لطف نمودند برای تکفین مانگهدارید چون از این سفر سعادت انزلی رسید
مراجعت حاصل شد متصل بمنزل مبارک که راه اختیار نمودند و آنرا و اگر نید چنانکه چند گاه
جز به نماز جمعه مسجد بیرون نمی آمدند الا مخدوم زادگان ایشان و از خلوص در ایشان یک
یکه را بدان خلوت گاه بار بود دیگری را راه نبود آورده اند که در بدایت خلوت این کلام
شیخ الاسلام رابزبان مبارک آورده اند که چون بوعلی قاق را مشرب عالی شد مجلس
از خلق خالی شد می نویسند که در او اضرع مشرف ایشان آنقدر مشرب ایشان عالی شده بود
که کمالان اصحاب ایشان با وجود کثرت قوت علمیه و آشنائی مذاق ایشان از وقت معانی
کلام مبارک بطفلان نور آمد و بیستان ملحق شده بودند و بهر که از مجبان کتابت می نوشتند
تصریح می نمودند که او اضرع نزدیک آمده تا چه پیش آید و سخن از استغفار کلی می نمودند
خدمت حضرت مولانا هاشم قدس سره که از اکابر منتسبان ایشان است نویسد
که این مسکین جهت حرج و مرج سلاطین که در صوبه دکن بهر سیده بود و فرزندان بدان
صوبه بودند از خدمت رخصت طلب داشتیم بعد از رخصت عرض نمودم که عافرا باین
که بزودی باین آستان بلجائی خدایپرستان مشرف شوم آن حضرت آه کشیده فرمودند

و عاکنیم کہ در آخرت یک جا با ہم جمع شویم می نویسند کہ در شب برات ایشان از خلوت خود مجرم سرا
 نشریف فرما شده بود و در جهت تفحص حال فرزندان خدمت ام المریدین کہ والدہ حضرات مخدوم
 زاوہ گان باشند بزبان راندند کہ امشب شب تقدیر آجال است تا نام کہ از دفتر هستی مخدوم
 باشند ایشان فرمودند کہ شما این سخن را بشک تردومی گوید چہ باشد حال آن کس کہ معانسه
 می بیند کہ نام او را از صفحہ زندگانی این جهانی محو ساخته باشند و زوی یکے از مہمان عرض
 نمود کہ در این ایام اختیار از او و انقطاع از اہل و عیال و سایر خلق اللہ صیبت فرمود
 کہ سترش آن است کہ ایام ارتحال خود را از این جهان بسیار قریب می بینم چون چنین باشد
 جملگی خوبہ تہمانی و از او بہ یکی انس بہ استغفار و استغفار و استغفار و تمامی اوقا و انفال
 را در این وقت مستغرق عبادات ظاہریہ و باطنیہ داشتن لازم و این معنی بی انقطاع
 و تبتل تام صوت پذیر نہ پس شما از من دست بردارید و مرا با و سبحانہ و گذارید از این انواع
 کلام کہ مشعر این معنی است در این ایام بسیار نموده اند می نویسند کہ در او اخذ و الحجۃ اکرام
 کہ در او اہل میزان بود عارضہ ضیق النفس بر ایشان استیلا نمود در ان ایام آن قدر
 شوق لقاء اللہ بر ایشان غلبہ کردہ بود کہ می فرمودند کہ اگر طبیب بگوید کہ مرض تو علاج
 است شکر آن بفقرا ببلغہا بدیم و در ان ضعف از غایت شتیاق بدعائی ماثورہ الرفیق
 الاعلیٰ رطب اللسان می بودند و این ایام جناب حضرت شیخ اکبر و الانس
 را در معاملہ دیدہ اند و خدمت ایشان زبان مبارک خود را در دہان مقدس ایشان
 گذاشتہ خدمتی فرمودہ اند و بشارت شفا دادہ اند چنانکہ تفصیل آن در ذیل المقام
 مذکور است فارجمہ الیہ در این میان چند روزی صحت و نداد و دل خستگان
 و لوفی الجملہ راسخہ مرہمی رسید و در این چند یوم صحت از شداید الام ایام ضعف و سقا
 بشرق تمام یاد فرمودہ تا سفس می نمودند کہ در ہجوم حرارت و ضعف حلاوتی
 نعمتی می یافتند کہ در این چند یوم صحت معلوم نمیکرد و تا آنکہ در دوازدهم شہر محرم

فرمودند کہ الحال مرا نموندند کہ در میان چهل و پنجاه روز ازین جهان بآن جهان باند شد و
 قبر مرا بمن نشان دادند حضرت مخدوم زاده بزرگ خواجہ محمد سعید قدس سرہ
 روزی ایشان را در گریہ دیدند سبب آن را پرسیدند فرمودند شوق وصال
 ذوالجلال است ازین معنی خدمت مخدوم زاده بسیا مغموم شدند یعنی بندگان
 خاص را حضرت حق سبحانه با اختیار خود میدارد و می برد چون شوق
 ایشان بدین مرتبہ برفتن غالب است البتہ ایشان را می برد چون در مخدوم
 زاده تغیر معلوم نمودند فرمودند کہ محمد سعید از حضرت حقیقتاً
 غیرت کنی معروض داشتند کہ حسرت احوال خود می کنم فرمودند کہ شققت اعانت ما
 بشما بعد از ارتحال ما زیادہ از ایام حیات اینجہانی خواهد شد کہ اینجا علائق بشری

کہند

در بعضی اوقات ناچار مانع اعانت و توجہ است و بعد الموت فراغ و تجرد است
 در یوم بیت دوم صفر در حضور اصحاب بی پا و سر فرمودند کہ امر وزاران میباید چهل روز پیشود
 تا در این ہفت ہفت روز دیگر چہ پیش آید و بحضرات مخدوم زاده گان خطاب نمودہ فرمودند
 کہ در این چند روزہ صحت ہر کمالی کہ حصول آن در نوع بشر ممکن و متصور بود و حضرت سبحانہ
 بطیفیل حبیب خرد علیہ علی الہ و اصحابہ من الصلوٰۃ افضلہا و من التہیات اکملہا
 مرا عطا فرمودند خدمت مخدوم زاده گان ازین کلام عالی شان پریشان شدند چہ از ان
 پی معنی آید اکیوم اکملت لکم دینکم کہ حضرت صدیق رضی اللہ تعالی عنہ پی بر بودیم فرمودند

ازین کلام تو بوی فراق می آید بیت وزان بجان و دم احراق می آید

اورہ اند کہ روز پشنبہ روز بیست سیوم صفر بدر و ایشان خستہ جگر بدست مبارک
 اثر تقسیم جامہا نمودند و دوران روز بر بدن مبارک جامہ بنیہ دار نبود سردی ہو ابرایشان
 سرت نمودہ شب معاودت کرو و باز صاحب فرارش شدند ازین نیز متابعت نبوی حاصل
 روزگار ایشان شد چہ اصل اللہ علیہ و ہم از مرض صحت یافته بمفاصلہ قلبیہ باز مرخص شد و منتقال

فرمودند علیہ و صحبہ الصلوٰۃ والسلام کہ ما یستفاد من الایام در این ایام مرض افاضہ علوم خاص
 خود بفرزندان عالی مقام خویش پیش از پیش منبہ و نذر آورده اند کہ روزی گرم بیان قائل
 حقائق بودند خدمت حضرت محمد و مزادہ محمد سعید فرمودند کہ ضعف حضرت
 ایشان آن ہمہ کلمہ را نمی توانند بر داشت بیان معارف را بوقت دیگر موقوف
 دارند فرمودند ای فرزند وقت کجا و فرصت دیگر زبان مراد انم کہ یا را این قدر بیان
 ہم نخواهد بود و در این غلبہ ضعف نماز را بدون جماعت او اند فرمودند مگر روز اخیر تنها
 گزار و نذر از ادعیه و اذکار و مراقبہ معمولہ و بیح و بیقہ از وقایع شریعت طریقت
 فرو گذاشت نہ کردند و سجده را ہما کن سجا آوردند می آرند کہ روز اخیر ایشان را فرو رفتگی رو
 می داد و محمد و مزادہ بزرگ حین افاقت بعض اقدس سائیدند کہ این کثرت فرو رفتگی
 از لوازم ضعف است یا استغراق فرمودند از استغراق است کہ بعضی معاملات عظیمہ در میان
 است توجہ دارم کہ ما ہو مکشوف و مشہود گردند و با تمام و کمال رسند و اسرار آنرا
 بہ ہر دو نور و پیرہ فرمودند و صایا بہ متابعت سرور دین و دنیا نمودند و بالتزام ذکر
 و مراقبہ و اجتناب از بدعت و عمل بغیریت و می فرمودند کہ سنت را بدندان خواہند
 گرفت و در این وصایا فرمودند کہ صاحب شریعت علیہ الصلوٰۃ والتحیۃ دقیقه از وقایع
 نصیح بحکم الدین ہی النصیحة فرو گذاشت از کتب معتبرہ بینی طریق متابعت کاملہ بگیرند
 و بر آن کارکنند و تاکید نمودند کہ در تکلفین و تجہیز من مراعات اتباع سنت نبوی علی
 مصدرها الصلوٰۃ والتحیۃ نمایند و بوالدہ اطفال خود فرمودہ بودند کہ چون ارتحال
 من از این دار پرملال پیش از تو معلوم میشود باند کہ از مبلغ مہر خود کفن من سازی
 و نیز یکی از وصایا این بود کہ قبر مرا در جایی گم نام سازید محمد و مزادہ گان عرض نمودند
 کہ قبل بر این شرافت و برکت موضعہ کہ برادر بزرگ ما علیہ الرحمۃ با شارت حضرت
 آن جا مدفون اند بیان فرمودند کہ مرقد من در آن ہین خواهد شد و تعیین موضع دفن در آن

التی والتی

کرده اکنون چنین می فرمایند بعد از لیت لعن بر مرضی فرزندان و ران دیدند مفوض بر آنها
 نهادند که قبر مرا خام گذارید تا باندک زمان از ان نشانی نماند و شب شنبه بیست و
 نهم صفر که روزش روز وصال خواهد بود بخا و مان حضور خود فرمودند که بسیار محنت کشیدید
 همین محنت امشب است آورده اند که قریب احتضار طشت برای بول داشتند
 چون حاضر آوردند ریگ در طشت نبود فرمودند که ریگ و طشت نیست چمن
 قطرات است ترک بول نمودند و نقض وضو نمودند با وضو فرمودند که مرا بر سر
 بخوابانید چون ایشان را بر بستر تکیه دادند بطریق مسنونه دست راست ز پر خد راست
 نهادند و بزرگ پر و خند خدمت مخدوم زاوه بزرگ چون سرعت نفس ایشان مشاهده نمودند
 معروض داشتند که حال شریف چو نست فرمودند خوبیم و نیز فرمودند که آن دو رکعت نماز که کردیم
 کافی است بعد از این سخن نفرمودند جز ذکر ذات و جان مبارک سبحان الله و غیره
 اِنَّ اللّٰهَ وَاِنَّا اِلَيْهِ رَاٰجِعُوْنَ رَحْمَةً اللّٰهِ عَلَیْهِ سَبْحَانَ رَحْمَةً وَاَسْعَةً
 ابدیة و لا تحرمنا اجره امین ثابت شده که آخرین کلام اکثر انبیاء علیه الصلوة
 حرف نماز بود ایشان نیز بر متابعت آن اکتفا بر مشورت نمودند و در این واقعه
 جان کاه در وقت چاشت روز شنبه قریب یک پاس روز بیست و نهم صفر
 بحساب من منتصف جدی و قیل بیست هشتم شهر مذکور سنه هزار و سی و چهار
 از هجرت جناب سید الابرار صلی الله علیه و آله و سلم گویند که آن ماه بیست
 و نه آمده شب اول شهر ربیع الاول که ماه وصال نبوی است بخدومت حضرت
 صلی الله علیه و آله شتافتند ایام ضعف و تپ ایشان مطابق عمر مبارک ایشان شصت
 سه و زشت این معنی موافق مضمون حدیث صحیح جمعی یوم کفارة سنت به ظهور
 آمد چون غسل بدن مبارک ابنته غسل آورد و جامه از تن مبارک بر آوردند
 همه حاضران مشاهده نمودند که آن حضرت بر شیوه نماز و سبب انبیا و خضر است

خوابیدن

زادین تو

برگردد دست چپ حلقه داده و حال آنکه حضرت مخدوم زاده گان بعد از ارتقا
دست با حق پرست ایشان را دراز کرده بودند و در زمان خوابانیدن بر تخته تبسم فرمودند
چنانچه از مشاهده آن فریاد از حاضران برخاست مصداق این قطعه شد قطعه

یاد داری که وقت آمدنت	همه خندان بدند تو گریان :-
همچنان ز می که وقت رفتن تو	همه گریان شنوند تو خندان -

غسال دست با می مبارک اکتشاده راست نموده بر سر مضطجع گردانید و غسل جایز
میین و او چون بجانب پین خوابانید تالیب را نیز غسل دهد باز مرسی حاضران گردیدند
که دستهای شریف بحکمت ضعیف که از قوت کامله ولایت نشان قومی بود متحرک
شد تا بهم آمدند و بطریق سابق ابهام و خنصر بین بر سر حلقه گشت حال آنکه
چون اضطجاع بر زمین بوده بسته دست راست بر چپ نمی استوار بود و بیکه دست
بای نظیف از غایت نرمی از برگ گل ملائم تر بود ولیکن بقوتی مقبوض شده بود که اقتاد
و جدا شدن امکان نداشت و چون کفن می پوشانیدند آنوقت نیز تبض بظهور می رسید
چون حاضران کشادند مشاهده کردند که دستهای مبارک هم بر سن مذکور با بهم جمع شدند
چون بدین منوال دوسه کرت واقع شد معلوم نمودند که اینجا سرسیت مخفی باز به کشادن آن
متعرض نشدند و این مشعر از کمال آداب نیز مشعر از حضور است که در کس بر آن
نرسد صدق رسول الله صلی الله علیه و آله و صحبه و سلم کما تعیشون
توفون ذاک فضل الله یؤتیه من یشاء والله ذو الفضل العظیم مشاهده
این خوارق عظیمه مخلصان را موجب مزید عقیدت و بجز انرا باعث حیرت حصول اعتقاد
و اراد شد و عده و ثیاب کفن ایشان بطریق مسنون بموجب صیت ایشان بسته جام
سفید لفافه و قمیص و ازار و چاک قمیص زرد و جانب منکبین بر او بیت مفتی به و عمامه و
از جهت آنکه مسنون نبود و علمای منع آن نموده اند و در نماز جنازه ایشان مخدوم زاده بزرگ

فانده و بعد از نماز چهارشنبه برای دعا توقف نفرمودند

شیخ محمد سعید مقدم شدند بعد از نماز برای دعا توقف نفرمودند که مقتضی سنت
 نبوده یعنی در همه امور رعایت عزایم و مفتی به نمودند و قبر مبارک ایشان را در قبه که فرزند اکبر
 ایشان شیخ محمد صادق قدس سره باهما بنجاند فون بودند که ولحقه در حواری مسجد
 مبارک بودند و نورانیت و برکات آن موضع مبارک ابایشان نموده بودند چنانچه
 در مکتوبه کیفیت آن موضع را چنین بیان نموده اند بعنايته الله سبحانه و بصدقة
 حبيب عليه وعلى الصلوة والسلام والتحيز والبركة که بلده سرزند گویند زمین است
 که برای من چاه عمیق را پر کرده صفت بلند ساخته اند و بر اکثر بلاد و بقاع آنرا ارتفاع داده
 و توری در آن زمین و دیت گشته است که مقتبس از انوار بصیفتی و بی کیفیت است
 در رنگ نوری که از زمین مقدسه بیت اللہ ساطع و لامع است پیش از ارتحال فرزند
 اعظمی مرحومی بچند ماه این نور را بر این درویش ظاهر ساخته بودند و در زاویه زمین سنگ نانی
 بفقیر از ایشان داده اند نوری نمود ساطع که روی از صفت و نشان بوی راه نیافته بود از
 کیفیات منزله و مبر آرزوی آن شد که آن زمین درین من شود آن نور بر سر قبر من لامع بود
 این معنی را بفرزند می اعظمی که صاحب سر بود ظاهر ساخته و آن نور و آرزو مطلع گردیدیم
 اتفاقاً فرزند مرحومی باین دولت سبقت کرد و در پرده خاک در و ریای نورم مستغرق
 گشتع هنیئاً لا رباب النعیم نعیمها؛ از شرافت این بلده معظمه است
 که مثل فرزند می اعظمی که از اکابر اولیاء اللہ است در اینجا آسوده است و بعد از مدتی
 ظاهر گشت که آن نور مودع لعه است از انوار قلبیه این فقیر که از اینجا اقتباس نموده
 در آن زمین افروخته اند در رنگ آنکه چراغی را از مشعلی برافروزند قل کل
 مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ اللّٰهُ نُورُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ اَنْتَھٰی مَرْقُومُ الشَّرِیْفِ
 و دیگر جاها بسیار شرافت آن موضع و آن بلده را بیان نموده اند کمالاً یخفی علی
 واقف مکاتیبه الکرام و نیز بزبان مبارک آورده بودند که مرا محاذی فرزند می

اعظمی مدفون خواهند ساخت که آن زمین را با حوالی آن که در آن داخل محاطه بود روضه
از ریاض جنت می بنیم خدمت حضرت عروۃ الوثقی خواجہ محمد معصوم قدس
از مکتوب ہفتاد و م از جلد اول کہ بملا محمد افضل ولد شیخ بدالدین سرمنہدی
کہ جامع حضرات القدس بود در معنی حدیث القبر و حضرت من ریاض الجنۃ
می نویسند کہ در آن مکتوب بعد از بیان معنی آن حدیث مذکور می نگارند مخفی نماید کہ
حضرت محمد دالف ثانی حضرت ایشان ما از غایت اتباع سرور دین دنیا
علیہ افضل الصلوٰۃ و اکمل التَّحِيَّاتِ نیر بیشتر شدہ بودند کہ روضہ متبرکہ قبر
آن حضرت در آن است و صحن قدیم آن روضہ مقدسہ روضہ است از ریاض
جنت می فرمودند کہ اگر مشتکی از خاک آن روضہ بیشتر در قبر شخصی باندازند مید
بامی عظیم است فکیف من دُفن فیہا تکر کلامہ العالی و بعد از ارتحال
ایشان خوارق بسیار مخلصان دیدند و در کتب نوشته اند ابرو آن ہمہ درین
اوراق گنجایش ندارد و منہا چیزے نوشته می شود خدمت حضرت خازن الکرم
شیخ محمد سعید قدس سرہ فرمودہ اند کہ در واقعہ ایشان را دیدم از انعامان
عظیمہ و تعالی کہ بعد از ارتحال در باب ایشان بظہور آندہ بہت داشت و فرحت
تمام بیان می فرمایند و مباحثات می کنند عرض کردم کہ قبلہ گاہا از مقام شکر ہیچک
را نصیبی عطا کردہ فرمودند بلی مرا نیز از جملہ شاگردان گردانید معروض شد شتم کہ در ق
مجید و قلیل مِّنْ عِبَادِی الشُّكُورُ آندہ از این کریمہ چنان استفاد می گردد کہ آن
پیغمبران باشند یا کمل صحابہ چون ابوبکر صدیق رضی اللہ تعالی عنہ فرم
آری چنین است اما بفضل خاص و عنایت مخصوصہ نیز داخل آن جامع
ساختند خدمت حضرت عروۃ الوثقی خواجہ محمد معصوم قدس
می فرمایند کہ ایشان را بواقعہ دیدم پرسیدم از سوال منکر و بیکر چون گذشت فرمود

حق سبحانه بجمال رحمت نخست بمن الهام فرمود که اگر تو اذن دهی این دو فرشته در قبر تو بیایند
عرض کردم که الہی و مولائی این دو فرشته هم و حضرت تو باشند پیش این بنده مسکین بنایند
ایزد و متعال نهایت رحمت و رفت خود شامل حال من داشته ایشان را پیش من نه فرستاد
پر رسیدم صغطه قبر چون گذشت فرمودند که شد اقل اقل قلیل و نیز حضرت خازن
الرحمة فرمودند که در حجره جماعه خانه بودم و آنوقت سحر بود معاننه دیدم که حضرت ایشان
از دور در آمدند و بر عرش من نشستند مرا در برگرفتند هبتی بر من مستولی شد و لرزه در
اعضای من افتاد فی الحال از نظر من غائب شدند شیخ پیر محمد نام فاضل که در آنوقت
بود می گوید که در نماز ظهر مخدوم زاده کلان امام بودند بچشم سربزخ سین، دیدم که حضرت
مجدد الف ثانی برابر من ایستاده اند و چون میان من و ایشان در صف جماعه
فرجه بود دست مرا گرفت بخو و متصل ساختند که فاصله مانند تا آخر نماز ایشان را
پدیدم شال بستنی پوشیده بودند و گوش بیج بر سر و ستار چپیده و مسجی در پائے
مبارک ایشان بود و من زبان زمان متحیرم شدم و تعنی می کردم که مباد از او هم باشد
آبای ریفت شک چنانچه در ایام حیات پدیدم مشهود می شد چون نماز را سلام دادند
ایشان را ندیدم فرد

آدمی و آتشم بر جان زوی	رفتی و بر آتشم و امان زوی
------------------------	---------------------------

از این قبیل در کتب مقامات ایشان دفاتر کثیره مرقوم است اینجا اختصار رفت
خدمت حضرت مولانا هاشم کشمی قدس سره و دیگر مخلصان که طبع موزون
داشتند بزبان فارسی و تازی مرثیه های زیبا بیان نموده آما اینجا بایراد چند قطعه
تواریخ ایشان اکتفا رفت اول قطعه که مخدوم صاحب بتازگی نظم نموده اند چون
در جایهای دیگر ثبت نشده بود اول آن را نوشتن می شود قطعه این است قطعه

زینجا پر بلا چو شاه عنان نقل کرد	ظلال بگذشت ره و باصل الال کرد
----------------------------------	-------------------------------

جستم از تاریخ نقل اوزدار الابلار گفت با تفاحد الشافی باول وصل کرد

خدمت مولاناهاشم کشمی در زبده المقامات فرموده است که بعد و عمر شریف ایشان شصت و سه قطعه در ماه تاریخ نظم کرده ام از اینها این قطعه هم ایراوم شود قطع

ماده تاریخ اوزدار الابلار وصل کرد
سنه ۱۰۳۲ هجری قمری

يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ لَقَدْ سَأَفَرَ الْأَمَامَ
مَنْ كَانَ ذَيْلَ رَأْفَتِهِ عُرْوَةَ الْقَبُولِ
قَطْبِ الَّذِي تَفَوَّضَ رَبُّ السَّمَاءِ لَهُ
حَالَاتِي تَحْيِيَّتِي شَانَهُ الْعُقُولِ
مَا الْمَوْتُ كَانَ بَدْرَ كَمَالٍ قَدْ انْطَلَقَ
مِنْ مَشْرِقِ الظُّهُورِ إِلَى مَغْرِبِ الْإِفْوَالِ
لَسَا أَصَابَ ارْتِ رَسُولٍ بِحَقِّهِ
اَكْتُبُ بِعَامِ رِحْلَتِهِ وَارْتِ الرِّسُولِ

من

ماده تاریخ اوزدار الرسول
سنه ۱۰۳۲ هجری قمری

و نیز حدیث الموت جسر یوصل الحیب الی الحیب بازویاد لفظ لے - ای الموت جسر یوصل الحیب الی الحیب یافته اند رضی الله تعالی عنہ وارحناله بفضلك. آمین :-

ماده تاریخ اوزدار الرسول
سنه ۱۰۳۲ هجری قمری

له ماده تاریخ از خوندا میسکند برحمته اللہ تعالی علیه - قطع

چو او بعد از نبی کو قبله اتقاس و آفاتی	شہنشاہ ولایت بزم عرفان اسر ساقی
کہ نورش تا قیامت تابدا از غراب اشراقی	در این ظلمت ارشاد آبادی بنا دارو
نبی شاہ از مجدد دین احمد تازہ و باقی	بسال ہجری آن احمد ثانی ندا آمد :-

سنه ۱۰۳۲ هجری قمری

صلى الله عليه وعلى آله وصحبه اجمعين برخصيتك يا ارحم الراحمين آمين ثم آمين

تذکرہ ثالث عشر از منتخب ثانی در ذکر ایرا و اسمای خلفای حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہم اجمعین

مخفی نہاند کہ خلفای ایشان را سه طبقہ قرار داده اند طبقہ اولی و طبقہ
اوسط و طبقہ ادنی و طبقہ اولی ہر سہ فرزند دلبند ایشان را کہ قدوۃ الاولیاء
حضرت شیخ محمد صادق و خازن الرحمت حضرت شیخ محمد سعید
و عروۃ الوثقی حضرت امام محمد معصوم رضی اللہ تعالیٰ عنہم و از صحابہ
میر محمد نعمان را خاص نموده اند قدس سرہ این طبقہ را باین چہار کس کہ ارکان اربعہ
کلمات مجددی اند ختم نموده اند و طبقہ ثانی و ثالث کہ اوسط و ادنی قرار داده اند در انہما
مثل حضرت شیخ عبد الحمید بنگالی و خدمت شیخ عبد الحمی پانی پتی و حضرت مولانا خواجہ محمد شہ
کشمی و بدشتی قدس سرہم و شیخ نور محمد تہنی و شیخ منزل صوفی و شیخ سید باقر ہنگوری و
خدمت شیخ عبد الہادی بغدادی شیخ طاہر جوہر پوری شیخ مولانا حمید الدین احمد آبادی
شیخ داؤد سامانہ کی شیخ مولانا غازی گجراتی شیخ خواجہ محمد صدیق کشمی بدشتی شیخ بدیع
الدین سہارنگپوری شیخ سید شاہ محمد سہارنگپوری شیخ عبدالقادر شبالہ کی شیخ محمد سری
و شیخ سید آدم بنوری و مولانا بدر الدین سرہندی و شیخ خضر بہلول سورتی و شیخ نور محمد
کل بہاری و مولانا فرخ حسین لاہوری و شیخ عبدالرحیم پیرکی و شیخ کریم الدین حسن
ابدالی و شیخ مولانا احمد و شیخ مولانا یوسف و شیخ مولانا صادق کشمیری و شیخ خواجہ محمد شرف
کابلی و شیخ مولانا عبد الحکیم سیالکوٹی و شیخ خواجہ محمد صادق و شیخ خواجہ محمد صالح نیشاپوری
و شیخ مولانا محمد یوسف و شیخ مولانا عبدالغفور سمرقندی و شیخ حاجی دکنی و شیخ مولانا
یار محمد جدید طالقانی و شیخ مولانا یار محمد قدیم طالقانی و شیخ زین العابدین
تبریزی شافعی ثم کی و شیخ علی تبریزی ثم کی شافعی و شیخ صوفی قربان رکنی

بیشکی

و شیخ مولانا صفرا احمد رواسی و شیخ عثمان مینی شافعی و شیخ محمد ابن حجر
 پیشی مکی و مولانا شیخ احمد برکی و شیخ حسن برکی و شیخ حاجی خضر افغان و مولانا
 قاسم علی و شیخ یوسف برکی و شیخ عبدالہادی و شیخ محبت اللہ مانکی پوری و شیخ
 احمد پنی و مولانا عبدالواحد لاهیوی و مولانا امان اللہ لاهیوی و شیخ عبدالہادی
 بروانی و شیخ عبدالعزیز بنجوی مغزنی مالکی و شیخ احمد تمبولی حنفی و سوامی این پنجا
 پنج نفر عزیزان دیگر مجازان حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ بسیارند
 کہ اینچاد زید کتابت نیامده و تفصیل احوال بعضی از این اکابر مذکور در زبده المقامات
 وغیرہ کتب ثبت یافته اما این مختصر برداشت تفصیل نداشت بذکر اسم مبارک
 ایشان ان التفارفت و تفصیل احوال حضرت محدوم مرادہ گان عالی شان
 قدس اللہ اسرارہم پر و اخت منتخب ثالث و رابع در ذکر ایشان قرار داده
 و خامس و سادس و سابع را نیز مفصل از احوال اولاد ایشان پشت پشت
 الی یومنا ہذا ذکر نمود و با اللہ التوفیق :-

قدس سرہ و ہزار گم

مُنتَخِبُ ثَالِثُ زِمْتَجَاتِ سَبْعَةِ رُؤُوسِ حَضْرَتِ دَرَجَاتِ

فَرْدَانِ حَضْرَتِ مُجَدِّدِ الْفَتَاوَانِ وَأَوْلَادِهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ مِنْطَبِقِ
 شَشْرٍ تَذَكَّرَهُ تَذَكُّرًا أُولَى أَرْتَحِبُ ثَالِثُ رُؤُوسِ زَبْدَةِ الْاَوْلِيَاءِ
 نَبِيَّةِ الْاِئْتِمَانِ خُلَاصَةُ الْعِلْمِ مَلَاوِ الصَّلَاتِ شَيْخِ مُحَمَّدِ صَاقِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ

خدمت ایشان فرزند نخستین حضرت مجدد الف ثانی اند رضی اللہ تعالی عنہما و علوم
 ظاہری پایہ مولویت داشتند و در کمالات باطنی ہمدوش والدینر گوار خود شدہ بودند

(۱) سید احمد ترک، پدر زن حضرت شیخ محمد معصوم است (صحیفہ ۲۵۶)

ولادت لازم لاسعادت ایشان در سنه هزار بود از بدایت صبحی آغاز نشو و نما می در سپاس سعادت
 آنها آثار و کلماتی از ایشان پیدا بود و در ایام طفولیت جدا جدا ایشان حضرت محمد مصطفی
 ایشان را در کنف تعلیم و تربیت خود گرفته بودند می فرمودند که این طفل عجائب چیزها
 از کیفیت و حقیقت اشیا از ما می پرسد که جواب آن بد شواری توان گفت چون حضرت
 محمد الف ثانی رضی الله تعالی عنه بخدمت حضرت خواجده باقی قدس سره
 مشرف شدند ایشان نیز تعلیم و تلقین ذکر از خدمت عالی اخذ نمودند توجهات عالیات
 یافته بکمالات خاصه ایشان فائز شدند و به بشارت عالیه ممتاز شدند
 با وجود مغلوبی احوال و جذبات قوی از تعلم علوم ظاهری خود را معاف نه داشتند حفظ کلام
 الله را نموده باقی علوم را از منقول و معقول بنهایت رسانیده بودند و قوت مدرک ایشان
 بر سبب بود که روزی در محبت علمای وقت که یکی از علمای شیراز آمده بود و در علوم عقلیه کسی با
 مجال مقاومت او نبود ایشان سوال چند از زاده طبع خویش در میان نهادند بعد از آن
 تمام سخن آن فاضل شیرازی گفت تا این جوان را ندیدم یقین نداشتم که از طلبه منستان کسی
 قوت ادراک مسائل دقیقه علوم عقلیه داشته باشد چنانکه باید و شاید تحسین با نمود و
 حلقها برداشت و از علو نسبت باطن در ایام صغر سن که بایشان عنایت شده بود از کم
 کسی شنیده شد می آرند که روزی یکی از مشایخ آنوقت که در خدمت عزیزی سلوک تمام
 کرده خلافت یافت بود بخدمت خواجده آمده احوالات بلند خود را به عرض اقدس رسانید
 مرادش آن بود که کمالیت خود و کمالیت مرشد خود را بیان و ظاهر سازد و اگر همین را انتها دانند
 مصدق نباشیم و اگر فوق آن بود متفاضله نمانیم حضرت خواجده محدوم زاده را
 طلب نموده فرمودند که با احوال خود را بگوئی که در ایشان همان بشنوند خدمت محدوم زاده
 احوال خود را بعضی رسانید بخصوص احوالات آن در ویش بود یا زیاد از آن چون شیخ دید که
 طفل هفت هشت ساله که دو سه ماه بود که در این راه قدم نهاده از حال حاصل بچاه ساله او

موم میزند پندار و دید احوال از سر نہاد و استیلائی و غیبت غلبات نسبت محمد و مزادہ بخار سید بود
 کہ چہ تخفیف مغلوبی خدمت حضرت خواجہ صالح او بنان بازار میفرمودند چنانچہ حضرت
 مجد الف ثانی قدس سرہ در مکتوبے بیان نموده اند حضرت خواجہ قدس سرہ در مکتوبے
 باین محمد و مزادہ می نویسند قرۃ العین محمد صادق بر خور و اظہار و باطن گردد
 احوال و چنانچہ ظاہر است مستوجب حمد است برہان حضور خود باشد از غیبت و
 استغراق اندیشہ نیست انشاء اللہ العزیز از سکر بصری آید و فنا و شعور اندراج
 یابد تم کلام الشریف در کشف کون و کشف قبور نظر صائب شد چنانچہ حضرت خواجہ
 را بر کشف ایشان اعتماد تام بودہ ہمارہ ایشان را طلب داشتہ از امور غیبیہ می پرسیدند
 ایشان فی الفور بموجب کشف خود بیان می نمودند و نیز بر مقابر بردہ از احوال موتی
 استفسار میکردند چون حضرت خواجہ در زمان حیات خود طالبان حضرت مجد الف ثانی
 حوالہ نمودند ایشان نیز از ان جماعت بودند تربیت سلوک تفصیل بند خدمت حضرت
 مجد و الف ثانی نمودند و از نسبت ہائی خاصہ ایشان بہرہ کامل و حظ وافر یافت
 بمعارف بلند و مقامات ارجمند رسیدہ نظر ایشان اکسیر اثرش وجود مجازا طلائی
 احمر می نمود و کلام ایشان مسیح آساحیات جان ہائی مخلصان میفرمودند از فقرات
 مبارک حضرت مجد دالف ثانی کہ در مدح ایشان در مکاتیب و روشدہ
 نہ القدر است کہ در جمع این منتخب گنج فقرہ چند ایراد پیشود در مکتوب دو صد ہفتاد و ہفت
 دفتر اول مکتوبات قدسی آیات نگارش نمودہ اند کہ فرزندے اعز می مجموعہ معارف فقیر
 و نسخہ مقامات جذبہ سلوک و ہدرا این مکتوب است کہ فرزندے از محرمان اسرار است از حق
 و غلط مصنون و در مکتوب دو صد چهل و چہارم از بہین دفتر عالی می نویسند کہ این مقام
 بفرزندے ارشدی عنایت فرمودہ اند و داخل ولایت ایشان ساختہ اند فقیر این
 در رنگ مسافران در ولایت ایشان نشسته است و نیز در مکتوب سیصد و پانزوم مرقوم

یا زوم

کہ استفادہ این فقیر کہ از ولایت موسوی نموده از راه اجمال آن ولایت است استفادہ فرزند می
 اعظمی علیہ الرحمۃ از راه تفصیل آن ولایت است عرض کہ ایشان بخدمت والد خود از کیفیت
 احوال خویش نوشته اند تبرکاً سے عرضہ از ان با ایرادی رو و عرضہ اول -
 عرضداشت کمترین بندگان محمد صادق بعض اشرف می رسانند کہ احوال و اوضاع این
 حد و وہم توجہات علیہ جمعیت صورتی معنوی گذرانست مدتیت کہ از طرف خادمان
 حضرت خاطر نگران و پریشان می بود روز شنبہ عریضہ میان بدرالدین رسیدہ خبریت
 کامل رسانید فرحت بجد و مسرت اندازہ روی نمود الحمد للہ سبحانہ علی ذلک
 حمد کثیر اکثر اقبلہ گا با حافظ بہا و الدین شب نوزوم ختم قرآن مجید کرد از شب یکم و ہم
 حافظ موسی شروع کردہ است پنج سپارہ می خواند شب آئندہ کہ شب نوزوم است ختم می کند
 در عشرہ اخیر حافظ بہا و الدین قرار داده است کہ ختم خواهد کرد حضرت سلامت شبی نماز پنج
 حافظ قرآن میخواند کہ مقام وسیع بس نورانی ظاہر شد گویا مقام حقیقت قرآنی بود ہر چند
 باین جرأت نمی تواند کرد چنان معلوم شد کہ حقیقت محمدی علی صاحبہا الصلوٰۃ
 والسلام اجمال این مقام است گویا دریای عظیم را در کوزه در آورده باشند و آن مقام
 تفصیل حقیقت محمدی است و اکثر انبیائی و اولیائی کمل بقدر خود از بعض آن مقام
 بہرہ دارند و از تمام آن مقام بنیاز پیغمبر یا علی الہ الصلوٰۃ والسلام
 نصیب مفہوم نشد و این حقیر نیز بہرہ یافت حق سبحانہ و تعالی توجہات علیہ نصیب کامل
 روزی گرداناد و تا ہنوز آن مقام خوب واضح نشدہ است باقی احوال جمعیت گذرانست دین
 ماہ معظم خلی برکت مفہوم میشود و اخی محمد سعید اوضاع ہموار دارد و اوقات جمعیت و بذکر
 میگذرانند یاران شہر نیز بوق تمام حاضر میشوند فقیر تا بحال چہاں سپارہ چیزے بالا حفظ کردہ
 است تا روز عید ظاہر پنج سپارہ یاد کند و العبویۃ: عریضہ دویم عرضداشت
 کمترین بندگان محمد صادق بذر وہ عرض میرسانند کہ احوال اوضاع این حد و وہ مستوجب
 شکر است خیریت آن ذات کعبہ مراد است مع جمیع خادمان مخلصان مطلوب و مسؤل است

سرافز نامہ نامی صحیفہ گرامی کہ بہ مصحوب اسمعیل مرسل بود و بمطالعہ آن مشرف و مستہج گردید
حق تعالی سایہ عاطفت آن قبلہ عالمیان را بر کافہ اہل اسلام باقی و پائندہ دار و
بحرمتہ النبوی لایحی و الہ الامجاد علیہ من الصلوٰۃ اتمہا و من السلام اکملہا
قبلہ گاہا از خرابی احوال خود چہ نویس کہ غیر از حضرت مدامت بر قصور صور اعمال و تتبع احوال
ماضیہ حال سرمایہ بدست نداد و آرزوی آنست کہ ہیچ لحظہ و ساعتی بخلاف رضایت و تعالی
و تقدس نہ گذرد و آن بیستہ نہ مگر آنکہ توجہ خادمان آن گاہ مدد فرماید و دستگیری نماید
از کریمان کار ہا و شوازیست احمد اللہ و المنۃ کہ تا حال ہمین توجہ شریف بطریقیکہ
امر فرمودہ بودند استقامت دار و دوران کم فتور راہ می یابد بلکہ روز بروز امیدوار
ترقی و تزیاند است بعد از فجر و ظہر و عصر حلقہ می نشیند و حافظ بہا والدین چون از
تذورات فرصت می یابد قرآن نیز می خواند و این فقیر بعضی اوقات مقبوض است
و دیگر بسوٹ قبض و بسط و توجہ و ذوق و آرام و جز آن تعلق ببدن دار و از آن
تجاوز نمی نماید و بہ لطائف ستہ نہ متوجہ اند و نہ غافل اگر توجہ آنہا مثل علم
ضروریست بلکہ چین آن توجہ و ذوق مثل آن ہمہ را داخل ظلال میداند و از
ظلمت متجاوز نمی یابد و لطائف و لایبیدن مختلط بودند و در نظر بصیرت جز از بدن
امر دیگر مفہوم نمی شد چنانچہ در حضور موفور السر عرض کردہ بود الحال از بدن ممتاز و
نظری در آیند و این مقام را مقام تقامی دانند و بعد از بقا باز بکنوعی از فنا و کما
بہ لطائف نمود و چنان معلوم شد کہ بی این فنا کہ بعد از بقا شود تمامی کار ہمیسر تیسر
الحال چندان است کہ مقبوض است و معاملہ سرد کم تا چہ ظاہر شود قاناتا حال توجہ بع
نماندہ است چون عرض احوال ضروری بود بچند کلمہ صراحت نمود قبلہ گاہا فقیر ہر شب
حضرت را بخواب می بیند الا ماشاء اللہ تعالی زیادہ چہ نویس کہ داخل تکلیفات قسم
والعبویۃ بہ سہر بیضا لثالث آنکہ عرض داشت کہ تیز بنندگان محرم صادق بموقف

بر

بین

تکلیفات بکلیت

عرض میرساند کہ این فقیر ندانست که مقبوض و منموم می بود آخر الامر بعض توجہ اقدس عنایت
 خداوند جل سلطانہ در رسیدہ بسط عظیم روی نمود و دوران بسط چنان معلوم شد
 کہ چنانچہ سابقا یاد و توجہ مثلاً از جانب این کس می بود الحال ہرچہ بہت است از جانب او بہت
 تعالی و تقدس و در خود پیش از قابلیت قبول نمی یافت کالمراة التي تطلع
 عليه الشمس فاحترق بذلك الطلوع كل ظلمة وكدمرة من البدن واللطا
 وحصل فيها كل نور وبركة ينبغي فانشرح الصدر واتسع القلب وصار
 البدن كله نوراً مضيئاً الطنف من الروح والسر الذين كانوا قبل ذلك
 ووجدت التجلي الاكمل من بين اللطائف على القلب فلما نظرت
 الى القلب ظهرا في القلب قلباً اخر والتجلي عليه هكذا الى غير النهاية
 فلم يظهم قلباً بسيطاً الا وقلبا اخر فيه ولكن يتوهم الان انه
 ينتهي الى القلب البسيط وليس بمتيقن وعلم ان الحالات لسابقة
 من هذه الحالة بالنسبة اليها كانت كلها تكلفات صرفت و
 كان يخطر اسم هذا المقام فما كتبها لسوء الادب
 قبلہ گایا این ہمہ اثریست از آثار توجہ حضرت بیت

اگر برتن من زبان شود ہر سوزا || ایک شکر تو از ہزار نتوانم کرد ||

حضرت سلامت آرزو مندی دریافت ملازمت خادمان در گاہ راچہ شرح
 وہر وہیہ نویسند شب روز بلکہ ہر ساعت تصور آنت کہ کدام وقت نیک و ساعتی
 خوش خواہد بود کہ این مطلب اعلی و مقصد اعز بحصول خواہد پیوست و غیر از ہمتنا
 آرزو مندی در تصور نمی آید حق سبحانہ و تعالی با حسن وجوہ و اوثق طرق
 این دولت عظمی میسر گر وانا و بحر صفة النبی والامجاد علیہ علیہ
 من الصلوة افضلها ومن التحیات اتمها۔ تم عن ایضہ شریف

و از کلام والای ایشان پے بحالات باطنی باید جست مع هر حال تو هم حال تو بران دلیل
 مکاتیب قدسی آیات در باره ایشان از حضرت مجدد الف ثانی بسیار رو و یافته
 تبیین طریق و دیگر از علوم و اسرار بیان شده که از متبعان مکاتیب پوشیده نیست
 واقعه وصال ایشان در سن بیست و چهار سالگی در کمال علو نسبت و علو جذب انجذاب
 بجاوته و با چنانچه می آرند که وبائی عظیم در بلاد هندوستان واقعه شده بود و هیچ نطفه
 نمی یافت خدمت ایشان فرمودند که این طاعون لقمه چرب می خواهد تا ما زویم تسکین
 نیابد ایشان راتپ گرفت و رحلت نمودند باد و برادر خورش و آتش و باطنی شد
 بعد از انتقال ایشان کسی که تپ طاعون گرفته بود صحت یافت یکی در غلبه آن تپ
 دیده بود که ایشان آمده آنها را از دست جماعت که بر آن بلیه موکل بودند خلاص نمایاند
 و می فرمائید اکنون ما این بلار ابرو شیم شمار ابرو مان چیدن روان باشد که در
 واقعه دیده هر که نام ایشان را نوشته با خود دارد ازین بلیه برید بعد هر که نام مبارک
 ایشان را نوشته با خود می دشت اورا آسیبه از آن بلیه نمی رسد الی الیوم از بر
 طاعون صاحب زاوگان نام مبارک ایشان را نوشته میدهند و مردم های شرم
 بینند خدمت حضرت مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنه بعد از رحلت ایشان
 به مجسمی می نویسند که فرزند عظمی رضی الله تعالی عنه باد و برادر خود محمد فرخ و
 محمد عیسی سفر آخرت اختیار نمودند انا لله وانا الیه راجعون حمد الله سبحان
 که اولاً باقیماندگان را قوت صبر عطا فرماید ثانیاً بلیه را سرداوند خوش گفت بیت

من از توری نه پیچم گرم بیازاری || که خوشن بود ز عزیزان غسل و خواری

فرزند می مرحومی ایتی بود از آیات حق جل و علا و رحمتی بود از رحمت های دبا لعلمین در سن
 بیست و چهار سالگی آن یافت که کسی یافت پایه مولویت و تدریس علوم نقلیه و عقلا
 را بعد کمال رسانیده بود حتی که تلامذه ایشان بیضاوی و شرح مواقف امثال آنهار

عزیزی

بقدرت تمام درس و ارند و حکایات معرفت عرفان و قصص شہو و کشف ایشان استغنی
 است از آنکہ در بیان آرزو معلوم شماست کہ در مشقت سالگی بر نخبے مغلوب حال
 شدہ بودند کہ حضرت خواجہ اجدہ اقدس سرہ معا کچھ تسکین حال ایشان را
 بہ طعام ہائی بازار کہ مشکوک و شتبہ است می نمودند و می فرمودند کہ محبتی کہ مرا
 بہ محمد صادق است بہ بیچکس نیست و همچنین محبتی کہ او را با است بھیج
 کس نیست این سخن بزرگی ایشان را باید دریافت و لایت موسوی را بنقطہ
 آخر رسانیدہ بود عجائب و غرائب آن ولایت را بیان می فرمودند ہموارہ
 خاضع و خاشع و ملتجی و متضرع و متذلل و منکسر بود و می فرمودند کہ ہر یکی اولیائے
 از حضرت حق سبحانہ و تعالیٰ چہ خواستہ است و من التجا و تضرع خواستہ ام
 و از محمد فرخ چہ نویس کہ در یازدہ سالگی طالب علم شدہ بود و کافر خوان
 بشعور سبق میخواند و ہموارہ از عذاب آن حضرت ترسان و لرزان بود و دعای کرد کہ
 در سن طفولیت دینائے دنیہ را و داع نماید تا از عذاب آن حضرت خلاص شود
 و در مرض موت یازانے کہ بیمار واری او میگردند عجائب و غرائب از و
 مشاہدہ نمودہ اند و کرامات و خوارق کہ از محمد عیسیٰ بہشت سالگی
 مروم معاینہ کردہ اند چہ نویس با کجملہ جو اہر نفیسہ بودہ اند کہ بود لیت سپردہ
 بودند لہ سبحانہ الحمد و المنتد کہ امانات را باہل آن بے گره و بے اکراہ
 حوالہ نمودیم اللہم لا تحرمنا اجرہم ولا تقننا بعد ہم بجرمتہ
 سید المرسلین علیہ و علیہم الصلوٰت و التسلیمات از خدمت
 قدوۃ الاولیائی شیعہ محمد صادق یک پسر ماند شیعہ محمد نام
 صاحب حالات عجیب بود از و سہ پسر خلف شدند یکی شیخ ابراہیم کہ از و
 بجز صدیہ پسر ماند دوم شیخ زاہد کہ ایشان اولاد شدند سیوم شیخ عابد کہ

یک پسر داشتند شیخ بہاوالدین نام اولاد ایشان شیخ محمد شجاع و شیخ ابوبکر و
شیخ اظہر الدین و این حضرات ہمہ صاحب فضل و کمالات بودند رحمۃ اللہ علیہم جمعین

تذکرہ ثانی زینت ثانی لست ذکر و زندگانی حضرت مجدد

الف ثانی شیخ العرفانی الکاملین بیدہ العلامی لرا سجدین مظهر کمالات

خلت خازن الرحمۃ قطب و حیدر حضرت شیخ محمد سعید رضی اللہ عنہ

ولادت کثیر السعادت ایشان در سنہ ہزار و پنچ ہجری شہر شعبان المبارک

بود خدمت حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ فرمودہ

اندکہ محمد سعید چہار و پنج سالہ بود کہ وی را رنجور فرمایند پیش آمد و رغبیات

آن ضعف زوی پر سیدند کہ چہ می خواہی بے اختیار گفت حضرت خواجہ

را خواہم من این حرف را بمحضرت خواجہ خود قدس سرہ عرض کردم

فرمودند کہ محمد سعید شمارندی و حریفی نمود فایمانہ از ما نسبت در ربو و

و خدمت حضرت خواجہ قدس سرہ در مکتوب بے نوشتہ اندکہ فرزند

ایشان کہ اطفال اند اسرار الہی اند و استعداد ہای عجیب دارند باجملہ شجر طیبیہ

انبتہم اللہ نبأنا حسناً اشارہ بعلوم استعداد و بشارت بہم فطرت ایشان

دارد و خدمت ایشان بعد از رسیدن بسن نینر بہ تحصیل علوم پر و اختہ قدر بہ خدمت

والد ماجد خویش قدس سرہ و برخی را در ملاقات بزرگ خود شیخ محمد صادق

و بعضی را بہ صحبت شیخ طاہر لاہوری رحمۃ اللہ باخر رسانیدند تا در انواع علوم

عقلی و نقلی بہارت تام حاصل نمودند از حسن تصرف و بین توجہ والد ماجد خویش

در ضمن تحصیل علوم ظاہریہ معقولہ و منقولہ نسبت شریفہ باطیبیہ این طائفہ عالیہ

از احوالات عالی و معارف متعالی بدست آوردند و اینهمه کمالات و فضائل ظاهری
و معاملات فیوضات باطنی در سن هفده سالگی با تمام وانصرام رسانیدند و
لاشک در ماده ایشان بلوغ طبعی با بلاغت معنوی موهبت مادر زا بوده تمام
عمر شریف را در تدریس بسر بردند و همه کتب دقیقه از معقوله و منقوله بپهارت
تام و تحقیق و تدقیق اینق درس فرمودند و بر بعضی کتب معتبره تعلیقات و
حواشی متین و زیبا الما فرمودند و منها تعلیقات مشکوة المصابیح که در آن تقویت
و تزجیح احادیثی که آنها ماخذ حنفیه است بدلال و ارضحه و شواهد صا و قه منتسب
بکتاب معتبره نموده اند و علمای وقت از مطالعه آن محظوظ و ممنون شدند بغایت
پسند نمودند خدمت حضرت مولانا هاشم قدس سره می نگارند روزی در
مجلسی از علمای در ملازمت ایشان بودم بتقریبی مسأله مشکله از اصول فقه
در میان آمد ایشان حل آن را به تنقیح بیان فرمودند سائل سرگوش من آورده
فرمود که ایشان در تبیان و قوت علمیه امر و نظیر نه دارند و نیز بزرگاشته اند
که شبی در بلده لاهور در مجلسی اکابر و اعزّه عصر مدعو بودند و خدمت ایشان با
برادر خویش حضرت عمروه الوثقی خواجہ محمد معصوم قدس سرهها نیز
تشریف داشتند بتقریب سبزه سنجیه و سجده تلاوت و قائل علوم در میان افتاد حضرتین
مخدومین یک جانب بودند و جماعه کثیره از فحول علمای بیک طرف سخن از علم
در تبیان آمد و بیان و قائل در میان افتاد و نوعی این دو بر رگوار حل عقد نمودند که جماعه
علمیت ایشان شدند و همه بفضائل ایشان معترف شده بعضی که خصوص خدمت
ایشان را مشخص نمودند از همه بجز تحقیق نموده فرمودند که بلی چنان پدر را چنین
فرزند باند و آری ازان صدق و لایت این قسم در رهدایت پرالظهور نیاید و نیز
بتقریب عدم رفع سبابه در شهید بزمب مختار حنفیه رساله نگاشته اند و فرموده اند

کہ مقصود آن است کہ اولویت عدم رفع ثبوت رسیده و علمایکے مثبت رفع بودند
 در اقامت جواب تخرمانند و خدمت ایشان کسب سلوک طریقہ را تمام کمال
 از خدمت والد ماجد خود حضرت مجدد الف ثانی نموده اند و با علی درجات کمال
 و اکمال پیوستہ چنانکہ از مکاتیب جناب مجددی کیفیت آن ظاہر است کہ چہ اشارت
 نازک بشارت باریک اندراجات یافته کہ عقل عقیل در او را آن عاجز و قاصر است بیان
 خصوصیات و کمالات معارف و عروج و افاد و خرقعات و قوت نسبت و فوقیت در جہات مہیب
 اوقات و لطیف معاملات و علو و اروات بیان مناصب و کمالات کہ ایشان بآن
 ممتاز بودند و در حیطہ تقریر نمی گنجد و در قید تحریر نمی آید فرد

اولویت عدم رفع سبب در شہد

بکر اگر آوری در کوزه - چند گنجد قسمت یک روزہ

آما ما لا یدرک کلہ لا یتسک کلہ شمه زانہا ایراد میرود خدمت حضرت
 مجدد الف ثانی رض فرمودہ اند کہ وی در بیچ مقامی از عروج و نزول تا امروز از من تخلف
 نکرده و شہر کبیرہ رویت من بوده و نیز بایشان فرمودہ اند کہ تو در ضمن مائی از اینکہ نسبت تو
 ضمنی است و لنگ مباحث کہ حضرت صدیق اکبر رض ضمنی حضرت سرور
 دین و دنیا صلوات اللہ علیہ و علی آلہ بودند و نیز خطاب بایشان نموده فرمودہ
 اند کہ تو دائرہ نفسی حضرت ابراهیم را تمام کرده و احوال در اثبات شریک مہم
 و خدمت ایشان بعضی محران خود ظاہر نموده اند کہ معامہ خلقت با تمام رسید و احوال
 ہا من معامہ حضرت مجدد الف ثانی است یعنی در کمالات محبوبیت مستغرق شدہ ام شدہ

ہنیالاً لرباب لنعیم نعیمہا وللعاشق المسکین ما یتجہا

و خدمت ایشان در بعضی مقومات خود نگارش فرمودہ اند کہ حضرت ایشان ماضی ان
 قطب بودند و ہر قطب دو امام می باید بود و شخص در ملاذمت عالی بودند فرمودند کہ شما ہر دو
 و یکی فرمودند کہ این از روی تو وضع بسیار بگیری گداشت صاحبین شد خدمت حضرت شہر عوۃ الوثقی رض

بعضی مکاتیب خود نوشتند کہ حضرت ایشان با رضی اللہ تعالیٰ عنہ دو شخص را از اصحاب خود
 بہ ولایت احمدی مبشر ساختند و خدمت حضرت خازن الرحمۃ کہ این تذکرہ بذکر ایشان
 است رضی اللہ تعالیٰ عنہ کہ حضرت ایشان با رضی اللہ تعالیٰ عنہ دو شخص از اصحاب خود فرمودند
 کہ شمار از دائرہ غضب بیرون گردند مترصد فوق باشید و مرا و از این دو شخص کہ ذکر
 یاب شدہ حضرت خازن الرحمۃ و حضرت عروۃ الموثقی اند رضی اللہ تعالیٰ عنہما
 و جناب حضرت مجدد الف ثانی دفع عنہ و قایق معارف خود را بجز این دو فرزند
 برومند خویش بدیگرے قابلیت اظهار و استماع آن ندیدیم محرم فرمودند و چون این ہر دو
 بزرگوار در حضور عالی در بعضی اسفار غمی بودند چون وارد عظیم معرفت شکر فرمودی نمود
 آن را زبان قلم آنچه لایق اظهار بودہ با ایشان مے نوشتند چنانچہ در مکتوب این مدعا
 را ایارفتہ و آن این است الحمد لله والسلام علی سواک الله فرزندان گرامی ہر چند
 مشتاق و خواہان صحبت مانند ما ہم آرزو مند حضور و ملاقات ایشانان ہماچہ توان کرد
 کہ جمیع آرزو ہا میسر نیست **شعر** تجری الریاح بما لا تشہی السفن
 بسیار مغتتم میداند و یک ساعت این عرصہ بہ از سماعات کثیرہ امکانہ تصویر می نماید
 اینجا آن میسر است کہ در جا ہائی دیگر معلوم نیست کہ تمثال آن میسر شود و علوم
 و معارف این موطن جداست و احوال و مقامات این مجملہ علیہ منعی کہ از جانب
 سلطان آترا در یک کمال یافت و رضامندی مولای خود مے داند جل شانہ
 و سعادت خود را در این حبس می انگارد و و علی الخصوص در این ایام مشتاہرات
 کار و بار است و در این اوقات تفرقہ غرائب غنچ و دلال لیکن ہر نعمت تازہ و بویاب
 کہ روز ہر روز میرسد فرزندان در ول می خلند و از دوری و تالیافت ایشان جگر
 و راضطرابی باشد انگار مے کہ شوق من بر شوق شما چرب است و غالب است و مقرر است
 کہ آنقدر پدید خواہان پس است پس خواہان پذیر نیست ہر چند قصہ اصالت

و فرعیست مقتضی عکس این معنی است چه اصل را احتیاجی نیست فرع سراسر محتاج اصل اما از
 پیشگاه چنین آمده و اشد شوق اصل را ثابت گشته آری مع در خانه بکدخدائی مانند همه چیز
 و السلام در مکاتیب شریف معارف خاصه اکثر نامزد ایشانان شده کمالاً بیخفی علی ناظرها
 از اسوله واجوبه و بشارات عالیه و غیره معاملات شگرف که اثبات یافته ثبوت آن فراتر
 این منتخب نیست لهذا از کلام خود حضرت خازن الرحمه و عارفان ایشان پراومیرود
هَذَا هُوَ عَرْضِ دَائِمِ احقر اعبد محمد سعید بموقف عرض اشرف میرساند
 که از اندوه مفارقت صوری چه عرض نماید گاه وحشت آنقدر مستولی می شود که
 مترصد هلاکت و مرض شدید می گردد و از خرابی احوال چه معروض دارد و با وجود
 تعلقات شتی که دامنگیر شده تمنای آن دارد که دیوانه و ارا از جمیع علائق گشته
 و همه را سوخته عزتت ختمت یا نماید که جز لب گور کس را نه بیند در حلقه پیشین نشسته
 بودم و حافظ قرآن می خواند ظاهراً هر شد که چنانچه ظرفی را خالی ساخته باشند باز پر
 سازند بنده را پر ساختن گرفتند بنوعی که کیفیت آنرا نمی دانند که چگونه بعض
 رساند دریافت که تخلیه اول تخلیه پر از توهم وجود است که عدم به صرافت خود
 عدم بود و باز پر ساختن آن این است که بجای عدم که حقیقت این شخص بود ثبوت
 را داشتند اما در نظر خوب حقیقت بودن ثبوت نمی آید بلکه عدم مطلق و شمر
 محض حقیقت خود در نظر است و ثبوت مجرد هم منظور گویا شتی خالی را پر کرده و گرن
 باری آن واضح است فردای آن روز دیدم که آئینه بدست دارم می نماید
 روی من و اغنهای مختلفی دارد که در نظر مردم نمی در آید و دیدم که آئینه در کمال صفا
 و استم که رنگ گرفته صدوت و اغدا را ظاهر شد از آن دل تنگ شدم آئینه دیگر
 در کمال آرزوستگی و صفا اول پاره در آن مصفا ظاهر شد ثانیاً کمال تمام و اغدا
 دیدم در آنوقت تعبیر نمودند که مرآت شتی متغایر شتی است پس اول چون معال

در میان عدم وجود و آئینه نیز مشابه آن بود و وقتی که معامله بعد از عدم صرف کشید آئینه
 خالی از احکام عدم پیداشد و نیز روز و یگر آن عقد حاصل شد که نوشته بود که خوب
 در نظر حقیقت بودن ثبوت بدل عدم نمی آید ظاهراً هر شد که نهایت اطلاق آن
 تا بقائے عدم است که تلبس با باطل است چون عدم باصل خود پیوند و انانقطع
 می شود و اینجا حقیقت بی اطلاق انا ثبوت مبدل می گردد و اینجا انقطاع علم ^{حضرت}
 واضح می شود چه وجود خود همیشه حاضر است بعد از آن حضرت امیدوار است
 که تفصیل این حقایق بهره ور گردد و انتہی مکتوب شریف و نیز حضرت خازن الوحمۃ
 قدس سره بزرگداشتند اند قال الله تعالی لا یدوقون فیہا الموت الا
 الموت الاولی بخاطر فائز رسد و حکم آن دارا از احکام این نشاء جدا است
 در این تماشا گاه هیچ ترقی از حقیقت مباعدة با وج قرب ممکن نیست تا فنا و هستی
 سالک و رن شود و بموت تلبس نه گردد و در خلاف آن نزهت گاه عالی چاه که هیچ کمالی
 منافی کمالی و یگر نیست و معد با معد جمع موت را در آن دارا بقا چه گنجایش و فنا را
 چه یار تحقیقش آنست که چون در این عالم ظهور ظلال است و معاملات آن تنگ
 نیست که ظل را بعد از طلوع اصل آنکه ترقی عبارت از ان است جز فنا و انهدام
 چاره نیست و چون آن اصل نسبت با فوق خود حکم تسل و ارتقا از سطوع اصل
 مستتر می شود هکنذا الی ان یاتیک الیقین و آخرت چون مقام ظهور حقایق
 اصل است و اصل را باصل و یگر هیچ تدافع نیست فنا می کمال اول چه در کار و عظم
 و محلال اول نزد و در و ثانی به نفسها فانی چه گنجایش کریمه ولدینا مزید
 مؤید این کار است که مشعر بقای اول است و کریمه ما ننسی من ایتة
 او ننسیها فانی بخیر منها او مثلها مناسب معاملات و نبوی جمعی که عنایت
 الی جل علاه شامل حال شان شده است و نیامی اینها را حکم آخرت ساخته و به

خطاب ولقد اتینا اجرة فی الدنیا نواختہ امیدوار مخلص از مضائق غرور اندو
 بہ خلعت سعادت الیوم اکملت لکم دینکم و اتممت علیکم نعمتی و
 رضیت لکم الاسلام دیناً ممتاز حضرت قطب الاولیاء قدس سرہ
 در باب و شخص از صحاب خود این بشارت فرمودند و این لفظ را مذکور ساختند
 کہ دینای شمارا آفرت کردند ذلک فضل اللہ یؤتیہ من یشاء و اللہ
 ذو الفضل العظیم تم کلام الشریف و مراد از این و شخص در این عبارت
 و امثال این حضرت خازن الرحمہ و حضرت عروة الوثقی اند رضی اللہ عنہما
 کما ذکرنا و خدمت ایشان بہ منصب خلعت سرفراز بود چنانچہ در مکاتیب
 قدسی آیات بدان بشارت یافته اند و نیز از مقومات ایشان است المرث
 یا محمد مظہر الالوہیتہ و الاسم الجبامع لمراتب الوجوب و الامکان
 الی ربک و هو اللہ الہادی للشیون الذاتیہ و الاضافیہ کیف
 مد الظل مد ظلل شیونہ علی الخقائق الکوینیۃ الی لعدما
 المتقابله لہا و صورہا فی صورۃ الوجود فتعجب من کمال اقتدار
 فی رادتہ ما هو عدم محض وجود بحتاً اعطائہ احکامہ ذاتیہ
 صادقہ فسیان اللہ من جمع بین الثلج و النار و لو شاء کجحد
 ای الظل ساکناً غیر مد و د فینبغی قول من قال اقتضاء الشیء
 الظہور کن لک ثم بعد بدل المظل جعلنا الشمس لذات المتعالیہ
 علیہ ای علی الرب او علی الظل دلیل لکونہ الظاہر و نہ و ما سوا
 مکنت بدجی لعدم شعور

العباد

فیبقی

آفتاب آمد دلیل آفتاب || گردیلے باید از دی و مناب ||

فبدلاً من اختف لکنزہ الظہور استتر فی ساردقات النور و لعل اختیر

لفظ الشمس لتصویر کبریائے و احتیاج به بحجبالغز و کونه دلیل علیه باحتیاج
 الشمس بضوءها و شعشعائها و کونها دلیل و سبب الیها و الی کشف
 الاشیاء ثم بعد المد و جعل الشمس علیه دلیل ایضاً السبیل بانه
 لا سبیل الیه الا هو قبضنا ه ای الظل الینا قبضنا یسیرا تبعریحیة تملیکه
 فی معارج الاصول اصلاً فاصلاً و هو سبحانه اعلم و عبارات متین زیبا
 بامعانی والا خدمت حضرت مولانا هاشم علیه الرحمة از ایشان در زبده
 المقامات بسیار آورده که پایه معرفت و علمیت ایشان را مشعر است اما اینجا
 اختصار رفت و ایشان برنگاشته اند که برادر بزرگ ما قدوة الاولیاء و خواجہ
 محمد صادق قدس سره می فرمودند که حضرت مجدد الفثنی رضی اللہ
 تعالی عنہ در باب سخین فرموده اند که محمد سعید از علمای سخین است
 الحمد لله علی ذلك حمد کثیرا و نیز بعد از منصب خلت بدیگر مناصب عالی
 متاز شدند منها فرویت منها قطبیت منها غوثیت منها ندویت منها قربت و قس
 علی مذاق آنه و تفصیل احوالات ایشان را کتاب علیحدہ می باید من کلیل زبان قلیل بیان را
 چه یار اگر شمه از آنها در معرض تبیان آرد بیت

|| وصف حالش نیاید در شمار || عاجزم گر یک بگویم از هزار ||

لاچار عنان قلم را بمدح ایشان که در غزلے حضرت مرشدی قیوم جهان
 نظم فرموده اند گردانیده شد عنزل

پیری خوبالے که من دیدم نمی گنجد به تعبیرے	شود و مجنون مصور گر کشد رنگش تصویرے
علاجی نیست جز می کہنہ در داغ غفلت مارا	شکست تو به لازم شد بخوابم کرد تقصیرے
ندارم قاصد کمانا نامہ سوئی و دست بنویسم	ہمین بس ضد طرب ل بو و ایما می تحریری
بہ بزم عیش ب لعل تو مستان نگاہت را	بناشد منہ ج می در ساغر جان کہ ز زنجیری

غبارم تو تیا می چشم طور و دیده بیضا است
 بگلشن بگل روتے تو چون سیر ہوں گیم
 بہا یہ گریہ غم کو کہ ویران خانہ دل را
 بگام تلخ جان خشک فیون خوار ہجر انت
 چمن سر سبز و گل خندان ہوا شاداب بلیست
 ز تر جری و زہد خشک گراگ شوی زاہد
 ز موج خط خشک پیا خواندم کہ امی ز راق
 بیما بزنگا ہمش قاصدے دیگر نے باید
 شہنشاہ ولایت مظہر حق خازن الرحمہ
 خلیل آسا امام و رہنما بر جاوہ خلعت
 سعید می سعیدی مسعودتی آیتے فضلے
 در این بستان نوای بلبل بیدل خوشم آمد
 در آغوش خیالم آن پر ہی پیکر نے گنج

منم خاک سبز برق نگاہ جلوہ تاثیرے
 چشم غم غنچہ پیکان است ہر شاخ گلشن تریے
 بجز نیل سر شکر دیدہ دشوار است تعمیرے
 خیال بوسہ گنج لببت شہد است ہم شیرے
 بہا آمد بباک باو باد یوانہ زنجیرے
 عبادت لعن میگوید ترا طاعت تکفیرے
 ترا تعظیم تغزیر است استشہار تہ پیرے
 بجز در و درون نالہ دل آہ شبگیرے
 در اقلیم صباحت سرور ملک یمن میرے
 ندیدہ بعد اچن دیدہ انجم چین پیرے
 مس نخس شقاوت راسعاوت بخش پیرے
 بزنگ غنچہ خوابی دیدہ ام ای صبح تعبیرے
 صفی تاشیشہ ہستی است نتوان کرد سنجیرے

شمال

۱۰۰۵
۶۷
۱۰۷۲

وصال مبارک شمال ایشان در سنہ ہزار و ہفتاد و یک بعد از مراجعت از سفر سعادت اثر
 حرمین شریفین زاد ہما اللہ شرفا و تعظیما و مراجعت از سفر اعظم البلاء و حضرت ولی
 در سن شصت و ہفت رومی داوود و در بلدہ دارالارشاد ہند در قبہ کہ والد ماجد ایشان
 بایہ اور عالیشان در ان مدفون ہووند و جب ولاد و برادر خود رضی اللہ تعالی عنہما مدفون
 شدند و قبل از این در ذکر جناب حضرت مجدد الف ثانی و حضرت
 شیخ محمد صادق قدس ہا شرافت ان زمین مذکور شدہ کمالا بیخفی تاریخ وصال
 و میلاد ایشان را خلف ارشد و اسعد شیخ سعید الاحد قدس سرہ چہ بین نظم
 فرمودہ اند: **نظم**

<p>بود از هجرت نبی صل گوهر برتر از مثال و مثل وز عنایات لم یزال یزل مجتبای خدای عزوجل حافظ شرع از زوال و زل پنذیر و زودست و یوخل بانہ اران شرف بیج حسل مرغ روحش بمرغزار حسل نہ نظیرش کسی بکوی عمل نہ در ابدال اربینش بدل وارث دولت رسول اجل بر سعادت بود دلیل اول جبه سائش پشتری چہ حل عارف آید ز کوی مرد و غل نشده یک زمان راہ کسل بر کشیدند باہائے اجل جمع کردند با شراب و عمل قصہ پر دراز طول ال تا شش داشت ماہ تا زحل</p>	<p>از پی بجز از پنجم سال کامد از کان کائنات برون یعنی از لطف خاص بانی پسر شد عطا بہ قطب مان شہینہ احمد مجدد و ملت آن شہر دین کہ ملک فائل فی پسر آفتاب کرد طلوع کرده پرواز تا از این نہ تدان نہ مثالش کسی بود می سلم نہ در اقطاب از بخش مانند خازن بحمت خدای کریم نام او کز ازل سعید آمد خاک ریش چہ ماہ خورشید گر سیموش رسد صبا گرود آن امام زمان ز طاعت حق تا شبی ساقیان عالم قدس ہمہ در کار آن ویلے گردند جام و کدھت شہید و کوتہ سخت شیوش کرده ملک با ملکوت</p>
---	--

گوش

سال میلاد او فیوض حق است
گر بنا شد شہور و غسل
مادہ تاریخ میلاد
فیوض حق ۱۰۰۲

آمد از آن جناب صحیفہ بسوی من

الحمد لله الذي اذهب عنا الحزن

بعد از تقدیم مراسم عقیدہ و نیاز معروض میدارد و عنایت نامہ نامی ملاطفہ گرامی کہ از کمال کرم و
مهربانی مصحوب ملاطاف نامزد این مسکین بے تسکین فرموده بودند بورد و آن مستعد
گردیده از راه تطف و مخلص پروری مقدمات شوق آمیز و فقر بایستی عشق انگیز اندر لاج
یافتہ بود و مطالعہ آن آتش مشتاقان را مضاعف ساخت و شعله شوق آگینان را
سربلند گردانید مصرعہ آب آتش بر آمد و شد همچو لفظ بدایلی لطف معشوق
در رنگ استغنائے او عشق افزا و آتش انگیز است حالت سوخته مشتاقان را این مصرعہ
ہندی بیان نماید چونی کیسی کام کرے جب جر کون تب آگ پہ عاشق
مسکین نہ تاب عتاب دارد و نہ طاقت عنایت نہ برداشت قہر دارد و نہ یارائی مہر
مصرعہ کہ وصل از ہجر باشد جان ستان تر با حدیث نفیس لو کشف الاحتر
سبحات و جہہ ما انتھ الیہ بصرہ من خلقہ شاہد این معنی است فرد

اگیرم کہ بغم خانہ مایار خرازد

کو جو صمدہ و طاقت میدار کہ دارد

بلی لاجل عطا یا الملك الامطایہ ہستی عاشق تا در میان است مور و
صد بلا است صلاح او در نیستی است و فلاح او در ترک ہستی نامراد تر از ممکن معلوم
نیست کہ کسے باشد کمال در حق و نفی کمال است و خیریت در سلب خیریت شخصے کہ کمال
او نفی کمال بود و صلاح او در نیستی از کمال مولائی خود چہ خبر داشته باشد و کمال ہستی
او چگونہ پے برد گر آنکہ بدام نیستی صید ہستی نماید و بوجود مویوب موجود گردد و
فح یکنون العارف هو المعروف والواجد هو الموجود و در انفسی رفت ع
بنده باید کہ حد خود داند: اظہار انتظار آمدن این مسکین فرمودہ بودند مصرعہ

از دوست یک اشارہ از ما بسر و دیدن

سعادت فقیر است کہ در خدمت برسد و از برکات صحبت کثیر ابھجت مستفید و

متسعد کرد و تو مکتوبه الشریف رضی الله تعالی عنیه

تذکره ثالث از نجیب الثابت و ذکر فرزند آن جناب حضرت خازن الرحمة رضی الله تعالی عنیه

خدمت حضرت خازن الرحمة را سوای صبیبه ثانی هشتاد و سه سالگی بود همه این مخدوم زادگان به کمالات ظاهری و باطنی ممتاز بودند و به کمال درجات فیوض و برکات فایض فرزند اول ایشان حضرت شاه عبداللہ قدس صاحب حالات بلند معارف و بلند از خدمت الشریف خود اخذ فیوض و برکات نموده بنیاد صنی خلق مشغول بودند از ایشان یک پسر ماند میان عجب الحق نام و آنرا نیز یک فرزند خلف شده مسمی میان احمد قدس سرها ذکر فرزند دوم حضرت خازن الرحمة رضی الله تعالی عنیه حضرت شاه لطف الله رضی الله تعالی عنیه نیز از خدمت والد خود اخذ فیوضات نموده اند و به فیاضی بریه مشغول شده و اولاد فرزند رحمة اللہ علیہ ذکر فرزند سوم حضرت خازن الرحمة قدس سره جناب علامه الوهری نور الهدی میان فرخشاہ قدس سره در علم و عمل در برادران ممتاز بودند و بسیار عزیز الوجود و عمر مبارک ایشان زیاده از نود و شش و بسا کس از فیوض ایشان بهره مند شدند بیستم شوال یک هزار و یک صد و هشتاد و شصت فرمودند رحمة اللہ علیہ و آنرا ایشان سه پسر خلف شد اول قطب الاولیا شیخ علی رضا که بفضائل صوری و معنوی ممتاز بودند تفصیل احوال ایشان در اشجار الخلد و اثمار الاشجار خواجہ اعظم کشمیری نموده برآورد و بیستم ایشان میان محمد رشید قدس سره و برادر سوم میان ضیاء اللہ قدس سره ذکر فرزند چهارم حضرت

خازن الرحمہ رضی اللہ عنہ شیخ سعد الدین قدس سرہ کہ او نیز از خدمت
والد ماجد خویش از کمالات طرفہ علیہ نموده از کسی یک پسر مانده میان محمد
قطب قدس سرہ و از ایشان یک فرزند خلف شدہ میان محمد غوث قدس سرہ
ذکر فرزند پنجم حضرت خازن الرحمہ رضی جناب مقبول الصمد
شیخ عبد الاحد قدسنا اللہ بسره الا قدس ایشان اول فیوضات
از والد شریف خود یافته و ثانی جہت از ویاد فواید از خدمت عم بزرگوار
خو و حضرت عروۃ الوثقی رضی مشرف شدہ اند و از اشخاص عالمہ را از سائر
اخوان بالا بر وہ بمقامات عالی و درجات متعالی رسیدہ ذکر ایشان تفصیل
میطلبند آنگاه در تذکرہ علیحدہ منتخب با ذکر فرزندان گرامی او مذکور خواهد شد انشاء اللہ
کہ ختم این منتخب بذکر احوال مبارک ایشان قریباً ذکر فرزند ششم
حضرت خازن الرحمہ رضی قدس اہل اللہ شیخ خلیل اللہ قدس سرہ
ایشان نیز از خدمت الدجوشیل خذ فیوض و برکات عالیات نموده اند و باالی
درجات کمال و احوال رسیدہ از خدمت ایشان دو پسر مانده یکی حضرت
میان نور القدس قدس سرہ و ثانی میان مراد اللہ رحمۃ اللہ علیہ
ذکر فرزند ہفتم حضرت خازن الرحمہ شیخ محمد تقی
قدس سرہ کہ خدمت ایشان نیز از والد بزرگوار خود بدرجہ کمال و احوال رسیدہ
فائز شدہ اند یک پسر از ایشان خلف شدہ شیخ نجم الدین رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ
ذکر فرزند ہشتم حضرت خازن الرحمہ رضی حضرت
شیخ محمد یعقوب قدس سرہ کہ بسیار محبوب و مرغوب لد شریف خود بودند
و از نسبتہا خاصہ ایشان حظ فراوان یافته اند و بدرجات کمالات رسیدہ
اند از ایشان یک پسر مانده شیخ میان عصمت اللہ نام رحمۃ اللہ علیہ

تذکرہ دابع از منتخبات ذکر فرزند سیدم حضرت
مجد الفثنی حضرت عروة الوثقی خواجه محمد معصوم رضی اللہ
عنها بطریق ایجاز

مختفی نماید کہ ذکر مبارک ایشان تفصیل نام می طلبد و در یک گره گنجائی ندارد و لهذا منتخب را ب
در ذکر احوال ایشان تعین شده و این منتخب چون متضمن از کماخوان ایشان بوده
بطریق ترتیب احترام از فوت ترتیب نموده تذکره ایشان را در محلی که مناسب
ذکر ایشان بود بطریق ایجاز بدجی که جناب مرشد حضرت قیوم جهان
در توصیف مبارک ایشان منظم فرموده اند اکتفا رفت و تفصیل ایشان با ذکر فرزندان
گرامی ایشان حواله منتخب را بدجی انشاء الله تعالی آنجا بطریق تفصیل مذکور
کلیک بیان خواهد شد و مَا تَوْفِيقِي اِلَّا بِاللّٰهِ قَصِيْدًا -

فرویزوان امام معصوم است
کعبه جان امام معصوم است
فضل و احسان امام معصوم است
پیر پیران امام معصوم است
سر سجان امام معصوم است
شاه شاهان امام معصوم است
شمع ایمان امام معصوم است
آب حیوان امام معصوم است
شرف انسان امام معصوم است

قطب دوران امام معصوم است
قبله انس سجده گاه ملک
پائی تا سر چو آیت رحمت
خواجه خواجهگان شیخ شیوخ
در بستر لوز قدس حق و پوش
قطب ارشاد قبله عالم
در قنادیل جان حق جویان
بجگر تشنه زلال وصال
بعد اصحاب تا بعین کبار

<p>زان امانت که عاجز آمد چرخ بالوہیت رسالت و بعث امی صفی در و صعب جان ترا</p>	<p>حائل آن امام معصوم است نص برہان امام معصوم است چیست در بان امام معصوم است</p>
<h2>ایضاً فی مدیحہ الشریف قدس سرہ</h2>	
<p>حجۃ اللہ امام معصوم است قطب قیوم غوث ہر دو نقل در جہان قایم مقام رسل جالس حضرتش جلیس خد است دست بردست بعد دست نبی نائب کامل رسول خدا خضر راہ صفی بکعبہ رفات</p>	<p>آیۃ اللہ امام معصوم است ولی اللہ امام معصوم است کیست باللہ امام معصوم است رؤیۃ اللہ امام معصوم است بہید اللہ امام معصوم است شہد اللہ امام معصوم است شکر اللہ امام معصوم است</p>
<p>صحفی نماںد کہ در این منتخبات بہ چنان قاعدہ قرار یافتہ کہ در ہر منتخبی ذکر یکے از سر حلقہ ہائے اکابر با ذکر اصحاب اولاد او نمودہ می آید الا منتخب اول کہ آنجا کما احتضار قہ و ہر یکے از اعظم اولاد با اصحاب کہ او مسند آرا و سر حلقہ شدہ و از بواقی ابنا جنس خود ممتاز بود ذکر شریف و باحوال و لا و اصحاب و در منتخب دیگر می شود ہرین دستور این منتخبات ستہ ترتیب یافتہ تا مسند نشین و سر حلقہ از دیگران ممتاز باشد و ترتیب قاعدہ مقررہ معلوم بود :-</p>	
<p>تذکرہ پنجم از منتخبات ہر روز ذکر باقی فرزندان حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ عنہما و تعالی عنہ</p>	

فرزند چهارم ایشان حضرت محمد اشرف نام داشتند و این مخدوم زاوه در حاکمیت
 رحلت نمودند و فرزند پنجم و فرزند ششم ایشان شیخ محمد فرخ و شیخ محمد عیسی قدس سرها
 این هر دو مخدوم زاوه در صغر سن بابر اورا که خود حضرت شیخ محمد صادق
 در مقدمه طاعون که ذکر یافته یکجا رحلت فرما شده اند چنانچه حدیث حضرت الفتاح
 رَضِيَ اللهُ عَنْهُ در مکتوبه این معنی را نوشته اند المکتوب در ذکر حضرت مخدوم زاوه
 اکبر ایراویافته که ما لا یخفی عن نظریها فرزند هفتم جناب حضرت
 محمد الفتاحی شیخ محمد یحیی نام داشتند الم عرف بشاه جیوایشان هنگام وفات
 والد بزرگوار خویش در سن هفت هشت سالگی بودند بحسن تربیت برادران
 گرامی چون از تحصیل علوم ظاہری فارغ شدند کسبک طریقہ علیہ از ایشانان نمودند
 و باعلی درجات کمال و اکمال فاض شدند مکاشفات بلند و معارف رحمت دارند که
 بعضی از آنها را بزبان قلم معروض حضرت عروۃ الوثقی نموده اند و بجواب صحت
 و سقم از ایشان سرافرازمی شدند چنانچه در مکاتیب معصومی مندرجست و در
 سفر عین الشرفین زادها الله شرفا و تعظیما ہمراہ برادران بزرگوار خود
 بودند و از آنکہ متبرکہ مستفیض و مستفید شده اند صبیہ حضرت خواجہ خور و ولد خواجہ
 بزرگوار و در عقد ایشان بود در سنہ ہزار و نو و ہشت ہویصال ایرو متعال مشرف
 شدند رحمۃ اللہ علیہ رحمۃ واسعة خدمت حضرت وحدت قدس سرہ تاریخ
 وصال ایشان را در قطعہ تنظیم کشیدہ اند قطعہ

۱۰۹۸
 بود ولی شیخ محمد یحیی

آنہا عارف باللہ تبارک و تعالیٰ	جبریل صفت فت سوی عالم بالا
تا ملتک و صاحبش چو پیر سید عزیزان	کو بود ولی شیخ محمد یحیی

و از خدمت ایشان دو پسر خلف شدند یکی حضرت شیخ ضیا و الدین قدس سرہ
 و یکی حضرت شیخ فقیر اللہ رحمۃ اللہ و این هر دو مخدوم زاوه فایض بہ کمالات

ظاہری باطنی بودند و خدمت حضرت محمد الف ثانی قدس سرہ الاقدس یک صبیہ
 داشتند آنرا بہ پسر برادر خویش قاضی عبدالقادر کہ ولد شیخ عبدالزئراق اند کہ برادر
 حضرت محمد الف ثانی رضی بودہ اند نسبت نمودند و خدمت قاضی عبدالقادر
 را از صبیہ حضرت محمد الف ثانی رضی یک پسر ماند شیخ محمد فضل اللہ نام و می آرند
 کہ حضرت محمد الف ثانی رضی بفرزند ان خود وصیت فرمودہ اند کہ ہمہ مراتب متابعت
 سنت بجا آمدہ کہ چون از صبیہ ما فرزند می متولد شود آن را بر قبر من محاذی ووش
 من بدارید تا این سنت مبارک نیز او اشود کہ جناب حضرت نبوی علیہ الصلوٰۃ
 والسلام فرزند ان حضرت فاطمہ زہری رضی اللہ تعالیٰ عنہا را بدوش مبارک خود
 سوار نمودہ اند از خدمت حضرت شیخ محمد فضل اللہ قدس سرہ و و پسر خلف
 شدند شیخ حسام الدین و شیخ سفاح حد شیخ عبداللطیف و شیخ عبدالکحی و شیخ
 زین الدین قدس سرہ ہم اولاد ایشان اند و میان فضل احمد جیو کہ ارشاد
 ایشان الیوم بسیار است از اولاد ایشان اند چنانکہ خدمت میان فضل احمد قدس سرہ
 ولد میان نیاز احمد اند و وی پسر میان سفاح حد مذکور فوق است و وی فرزند شیخ
 محمد فضل اللہ قدس سرہ اند رحمہم اللہ تعالیٰ رحمة واسعه واسعہ

تذکرہ ششم از منتخب یوم در ذکر شیخ عبدالاحد ولد
 حضرت خازن الرحمۃ رضی اللہ تعالیٰ عنہما

مشہور است بحضرت وحدت قدس سرہ مخفی مانند کہ ایشان در سائر احوال بہ فضائل صوی
 و معنوی ممتاز بودند از آنکہ ایشان با وجود حصول نسبت والد بزرگوار خویش از خدمت عم
 عالی مقدار خود نیز فائز شدہ اند و سالہا کسب لوک باطنی فرمودہ اند و در بادہ خلعت
 اقیون قیومیّت خلط نمودہ اند و برکات عین را با فیوضات بسیار جمع ساختہ اند لہذا کاخانہ

ارثا و ایشان استوار آمد و پیش طاق شان مرتفع شده و خدمت خانقاه معلی والد بزرگوار
 فی سائر اخوان تعلق بایشان داشت در میان اخوان مشهور بحضرت میان گل
 بودند و چون طبع موزون داشتند اشعار رنگین فرموده اند تخلص خود را وحدت
 قرار داده و باین تخلص پندان شهرت یافته اند که گو یا لقب مبارک ایشان شده
 و خدمت ایشان و مرتبه بشرف زیارت روضه جناب رسول الله صلی الله
 علیه و آله و محمد و سلم و طواف بیت الله الحرام زادها الله تعالی شرفاً و تعظیماً
 مشرف و کامیابند از مرتبه اول هم رکاب والد بزرگوار و عم عالی مقدار خویش
 رضوان الله عنهما بوده اند و مرتبه ثانی همراه حضرت حجت الله قدس بودند در
 مرتبه اول عمر مبارک ایشان قریب هزده سالگی بود کتاب لطائف مدینه بعبارت
 تازی در غایت فصاحت و بلاغت در احوال و آرو و والد بزرگوار خود املانموده اند
 و تصانیف ایشان بسیارند و از آن جمله حاشیه بر بعضی اقوال تفسیر بیضاوی و سلسله
 الجواهر در شرح چهل حدیث و خزائن الموده و منشور الدرر فی فضائل السور و صحائف
 تسعة و برهان جلی و بدائع الشرائع و جنات ثمانیه و سبیل الرشد و آسرار الجمعه و رسال
 منع سبابه و شرح رباعیات حضرت خواجه بزرگ رضی الله عنه و شواهد التجرد و ذخیر الحلام
 و مناجات کبیر و مناجات صغیر و قصص برحق و نشر العطر و رساله و شرح بیت
 مشهور فتوی معنوی س علم حق در علم صوفی گم شود و این سخن که با مردم شود
 و فیض عام و شرح کلمه تسبیح و شرح کلمه تهلیل و شرح کلمات قدسی آیات مکاتیب
 مجددی و اسرار فقر و چهارمین و غیره اما این چند فرد از ابتدائی چهارمین که در نعت
 سید کونین علیه الصلاة والسلام فرموده اند اینجا ایراد شد و زینت این وراق گردید نعت

محمد سرور عالم رقم زد

نموا اول تعظیمش تکلم

دیر قدس چون اول قلم زد

لسان غیب چون شد وز زبیرم

در این کاشانه تصویر تقدیر
 ز سر و شش قدر بالاشد جهان را
 جمال پاکش از نور جلال است
 ز لعل او کجاست نکت سدر
 ز مویش اگر سخن در نامه آرم
 کند تا وصف آن زلف و لارا
 بلال برویش تیغ یکتا شد
 بزلفش بال کثرت بسته تقدیر
 ازان ابرو که آمد جان کونین
 دو گیسو هر دو بر اسهای گواهی
 دو چشمش نشسته بخش نشانین است
 حیای چشم او را چون و پدید
 بیان قدر او کار عظیم است
 کجا خط لبش کو سبزه تر
 بلند از بیش مقدار کونین
 کشاده از میان ابرو ان ماه
 زده گاهی برابر و چین نهید
 پیشش مهر ایزد از غلط دور
 بیاد رنگ بویش باغ باغم

سختین گل محسود کرد تحریر
 چو قمری طوق مهرش قدسیان را
 وجود نور را سایه محال است
 زبان صد بار شویم زاب کوثر
 سختی از سنبلی تر خامه آرم
 به مشک تر قلم چیده خورا
 بود بر بان قاصح بهر گمراه
 بفرش نقش و حدت کرد تحریر
 توان جستن نشان قاقوسین
 بمعراج حقیقت شاهراهی
 دو ابرو قبله گاه قبلتین است
 که سرمه در گلوی خامه افتاد
 نشان او صراط مستقیم است
 که آن از آب ست این از گوهر
 ازان یک کوچه قاقوسین
 برنگ سکه در دو اسم لبت
 چو بر بالائی بسم اللہ شدید
 چو در مصحف نمایان آیت نور
 چو غنچه عطر پرورش دماغم

آن آیت نور

خدمت ایشان بعد وصال والد صاحب کمال پنجاه و شش سال بر سنار کشا و کمال
 انکاد شدند و ازان جمله شش سال بحسب و اند فواید چنانچه ایما بر آن رفته بخدمت حضرت

عروة الوثقی رض سلوک نمودند و از نسبت های مخصوص ایشان بهره ور شده فقیر از زبان
 مبارک حضرت شاه عطاء اللہ قدس سره که والد والده فقیر اند شنیده ام و خدمت ایشان
 از اکابر مسموع و شتند که روزی جناب حضرت عروة الوثقی رض بمحضرت وحدت
 قدس الله تعالی سره فرمودند که وعده بتومی نمایم که چهل توجبه بتو عنایت نمایم و بهر توجبه آنقدر
 ترقی در حال تو خواهد شد که در مدت مدید حصول آن بدشواری باشد از آن جمله سی و چهار
 توجبه عنایت شده بود که مقدمه انتقال حضرت عروة الوثقی رضی الله تعالی عنه
 بعالم رخ نمود پس از این واقعه جان کاه روزی حضرت وحدت قدس الله تعالی
 سره بر قبر متبرکه ایشان رفته معروض داشتند که از جمله توجبه های موعودشش عدد توجبه
 باقی است امید از الطاف حضرت آنکه بوقایع انجامد بایشان چنان باشد که بر قبر فقیر متوجه شده
 بنشین تا آنچه معدود موعود وجود ایفای رود و خدمت حضرت وحدت عرض نمودند که وعده
 در حالت حیات بود الحال نیز بهریت حیات شده توجبه عنایت شود معلوم ایشان شد
 که در خلوت آمده باش یعنی وقتیکه دیگر بر قبر حاضر باشد ایشان وقت را مراعت نموده
 بر قبر مبارک می رفتند و حضرت عروة الوثقی بهریت حیات شده از قبر مبارک خروج
 میفرمودند و توجبه می دادند و در ششم که تمام موعود بود حضرت وحدت قدس سره
 سیاهی و قلم همراه داشتند بعد از فراغ توجبه عرض نمودند که بدستخط مبارک نوشته عنایت
 شود که آنچه بعد الاصد وعده رفته بود که چهل توجبه خواهم داد از آنها سی و چهار توجبه در
 حالت حیات داده شده بود و شش توجبه باقی را بهریت حیات شده ایفای موعود دادند
 خدمت حضرت عروة الوثقی قدس سره العزیز بدستخط مبارک خود عیدارستی که قوس این
 بوده باشد نوشته دادند حضرت وحدت قدس سره آن نوشته را بساثر بنی اعظام خود
 نمودند همه مخدومتراده گان دستخط والد شریف خود را شناخته و حضرت حجت الشریع بر
 پشت آن کاغذ نوشتند هذا هو الحق الیقین بلی از اولیاء الله لا یوتون بل یقولون

میزد امری در خدمت ایشان در سن هفتاد و هفت سالگی بجوار رحمت حق پیوستند
خواجہ اعظم کشمیری کہ از فدویان صمیمی ایشان بود در کتاب اشجار النخلد و انمار الاشجار تاریخ ایشان
بنظم کشیدہ قصیدہ ہائے طولانی ترتیب دہ است اینجا بذکر چند فریے کہ ماوہ تاریخ از ان
استنباط شود و اکتفا رفت ہذا هو النظم

از عمر مبارکش بارشاد از وحشت این سرگذاردن شہ باز ہوائی لامکان شد این حال کہ جان دل بفرسود در جمع کہ عبید مؤمنین است حوران بہشت خاک رہش رضوان ز بہشت کشید می گفت پس از ہزار پوچیف عبدالاحد آن امام قیوم آرستہ تخت معرفت را	بگذشت چون سال ہفت ہفتاد رو کرد سوسے رفیق اعلی ارشاد فریے قدسیان شد در بیت ششم ز ماہ حج بود :- تشریف وصال شاہ دین است غلمان بصدفای دل فدایش امروز یکام دل رسیدہ این بیت برای سال تالیف احمد سیر و سعید معصوم :- اظہار نمود رحمت را -
--	--

و این نیز منظومہ او است ہذا هو

در رہ حق عارفان رہتند ہمچو او در باغ وحدت رسید مطلع انوار اللہ الصمد با کمال فضل معصوم ابد	کرد حلت قطب نشا آنکہ بود از نسیم فیض نش گفتم گلے منبع اسرار ذات لم یلد از عنایات ازل و ایش سعید
---	--

محمد
عبدالحق

زور قلم اعظم سال وصل او
ہادی دین بود شیخ عبدالاحد

ہادی دین بود شیخ عبدالاحد
۱۱۲۰ھ

وله ایضاً

چو شیخ عبد الاحد آن قطب آفاق
سفر کرد اختیار از داریا

چسراغ افروز بزم قدسیان شد
بر او ج چرخ مانند سیار

ولے از حیران سرخیل اقطاب
بر اہل دل قیامت گشت برپا

چو پر سیدم ز اعظم سال و صلش
بگفتارفت شاہ دین و دنیا

المہی خاک پاک مرقدش باد
ضیاء بخش سواد دیدہ ما

فرزندان گرامی ایشان کہ بدرجہ کمال رسیدہ اند چہاراند منہم حضرت شیخ
ابو حنیفہ قدس سرہ بعد از رحلت والد ماجد خوینچ یا شش سال زینت وہ
خانقاہ عالم پناہ بودہ اند غرہ ششم صفر اوائل سال ہزار و یک صد و دو و بیہ مرض اسہا
رحلت فرما شد درم دو فرزندار جنہد گذشتند یکی از ان دو عارف الولی شیخ
محمد زکی قدس سرہ خدمت ایشان دو مراتب بطواف بیت اللہ و زیارت
روضہ مبارکہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ و صحبہ و سلم شرف اند
اند و صاحب جذب قوی بودہ اند و در ان اسفار بہر بلا و بقاء کہ کثرت
برودہ اند جماعہ اکابر صلحائی و فضلائی قدوم سمیت لزوم ایشان را معلوم شمرده
از برکات ایشان حظ و افرو برخ کامل حاصل نموده اند فرزند دوم حضرت و صاحب
عارف متقی شیخ حضرت محمد تقی اند کہ بفضائل صوری معارف معنوی متصف بودہ اند

وہرت مدید مروج خانقاہ والد بزرگوار خویش شدند و عالمی از ایشان منور شد طبع موزون
نیز داشتند و رنگ والد خود بسیار رنگین فرمودہ اند و تخلص مبارک نقی تجویز
فرمودہ بودند و این فرد از اشعار ایشان است فرد -

عمر گذشتہ را بتاسف نقی چه سوو || کے آید آن خدنگ کہ از نصرت بگذرد ||

و این فرود نیز از ایشان است فرد

پیرگشتی بر سر راہ است مشتہ استخوان || بد لائی نقی اثبات عصا باید ترا

فرزند سپہم جناب حضرت وحدت قدس سرہ زبیرہ اہل ارشاد و شیخ
محمد مراد قدس سرہ کہ در سفر حرمین اشرفین در رکاب والد خویش رحلت نمودند
از خدمت ایشان یک پسر ماندہ شیخ انوار اللہ فرزند چہارم خدمت حضرت
وحدت قدس اللہ سرہ العزیز حضرت شیخ نور الحق کہ جمیع علوم ظاہر
و فیوض باطنی مشرف شدہ اند و اکثر مناصب شرعیہ بایشان مفوض بود مخفی نماند
کہ حضرت شاہ عطاء اللہ قدس سرہ کہ جد ماوری فقیر اند ایشان و والد جد
ایشان پشت بہ پشت بطنا بعد بطن از احفاد حضرت خازن الرحمۃ و حضرت
وحدت شدہ آمدہ اند و جد امجد اعظم ایشان نو اسہ حضرت خازن الرحمۃ بودہ
می آرند کہ والد ایشان از اولاد حضرت حاجی عبد الوہاب بخاری بودہ اند زیارت
بیت اللہ رفتہ بودند از آن جا ملہم شدند کہ در سر ہند رفتہ صبیہ حضرت خازن
را در عقد خود آورد چون ایشان بدار الارشاد سر ہند رسیدند از خدمت حضرت
خازن الرحمۃ رضی اللہ عنہ طلب خویشی نمودند و اظہار کردند کہ ما مور برانم خدمت
حضرت خازن الرحمۃ فرمودند کہ ما نیز اگر ما مور شویم قبول خواہیم کرد ہاں شب و قہ
زیارت جناب بضعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وصحبہ وسلم حضرت
فاطمہ الزہری رضی اللہ تعالیٰ عنہا مشرف شدند و حضرت زہرا رضی اللہ تعالیٰ

فرمودند کہ صبیہ خود بچا در ما انداز و بفرزند ما بده خدمت حضرت خازن الرحمة بجان
 منت داشته قبول نمودند فرامی آن شب صبیہ خود را بے آنکہ برسم اہل زمانہ بطوع و سہی
 طوی نمایند بہ طریق نذر بجبالہ عقد ایشان در آور و ندادان روز اول ایشان از حفظ
 حضرات مجددی شدہ آمدہ اند و خدمت مت شاہ عطاء اللہ مذکور صبیہ حضرت قطب الاقطاب
 حاجی غلام محمد معصوم قدس سرہ الاقدس نکاح فرمودہ اند کہ ہمیشہ حضرت
 مرشدی قیوم جهان بودند و والدہ فقیر از ان عقیقہ تولد شدہ اند پس باین تقریب والدہ
 فقیر ہم نواسہ حضرت خازن الرحمة شدند و ہم نواسہ حضرت عروۃ الوثقی
 گردیدند و حضرت حاجی عبدالوہاب قدس سرہ کہ جد اعظم حضرت شاہ
 عطاء اللہ اند ایشان از مساوات بخاری و ہوی اند از اولاد حضرت سید جلال الدین بخار
 رضی اللہ عنہ خدمت حضرت حاجی عبدالوہاب قدس سرہ ہم عصر جناب حضرت مجدد
 الف ثانی رضی اللہ عنہ بودہ و مکاتیب قدسی آیات بطرف ایشان مرسل شدہ و
 در آن مکاتیب حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ عنہ اظہار موودت با ایشان مینمایند
 و می نویسند کہ ازین رابطہ موودت کہ نسبت اہل بیت نبوی علیہ الصلوٰۃ و السلام
 حاصل وقت من شدہ امید واری عظیم ہم رسیدہ و دیگر ازین مقولہ مشعر تعظیم ایشان
 باشد و در آن مکتوب بسیار مندرجست انشاء اللہ تعالیٰ در منتخب سابق در تذکرہ حضرت
 والدہ آن مکتوب را با شجرہ نسب مبارک ایشان تحریر خواهد شد و باللہ التوفیق

مُنْتَخِبٌ رَابِعٌ مِنْ مُنْتَخِبَاتِ سَبْعَةِ اَعْلَامٍ فِي ذِكْرِ

احوال حضرت عروۃ الوثقی محبوب سبحان قیوم عالمیان

کاشف مکتوم حضرت امام محمد معصوم رضی اللہ عنہ

و تذکره اولیٰ منتخب مابع در ذکر تولد جناب حضرت
 عروۃ الوثقی تا رسیدن ایشان معلوم ظاهری و فیوضات
 باطنی از خدمت و الذبیر گوار خود رضی اللہ تعالیٰ

محقق نماید که خدمت حضرت عروۃ الوثقی خواجه محمد معصوم فرزند ثالث
 حضرت مجدد الف ثانی رضی و قائم مقام ایشان چنانکه حضرت مجدد الف ثانی
 ایشان را بر سایر فرزندان خود فضل میدادند و برادر بزرگ ایشان حضرت
 خازن الرحمة رضی اللہ عنہ با وجود کلان سالی خود ایشان را از خود ممت
 دانستند و در ایشان مسلم داشتند و نیز منصب قیومی که از جمیع
 مناصب کمال فائق است بایشان رسیده چنانچه حضرت مجدد الف ثانی
 بایشان می فرمایند که اشیا از قیومت من بتو راضی ترند چنانچه در مجلس مذکور
 گرد و انشاء اللہ تعالیٰ و بشارت اصالت نیز بایشان داده اند جا
 که فرموده اند که بقیه از خلقت سرور دین و دنیا علیه و آله و حجه و البرکات
 الاعلیٰ مانده بود آن را اولش گویان بیک فرس از و تمندان است و عطا فرمودند
 و تحمیر طینت و از آن نمودند و آئین راه آن فرود از اصحابه و ساخته اند از آن بقیه بعد تحمیر طینت
 آن فرود نیز بقیه مانده بود آن بقیه نصیب یکی از منتجبان آن فرود آمده است تحمیر طینت و از آن
 فرموده اند و باندازه آن خطی از اصالت نیز یافتند آن را بکبر سبب المغفرة انگار هم که نصیب
 که حضرت مجدد موعود را علیه الرضوان از اصالت است از راه حضرت
 عیسیٰ علی نبینا و علیه السلام و نیز خطاب فرموده بحضرت عروۃ الوثقی
 فرموده اند که هر قدر که نصیب از اصالت داری موافق آن نشاء محبوبیت و زهد

ن
 برای

صفائی
مستفیدان

توسوع است یعنی محبوبیت ذاتی و کمال بالفعال در حق ایشان نشان داده اند کمال فضل
ایشان علیہ السلام فرزندان و چه اصحاب یعنی بر سائر مستفیضان والد ایشان و رنگ
قطعه است چنانکه حضرت محمد الف ثانی رضی بہ کرات و مرآت ایشان خطا نمیزد

که محمد معصوم محمدی المشرب است و نیز در مکتوبی بزرگداشت
انکه از فرزندی محمد معصوم چه نویسد که وی بالذات قابل این دولت است
یعنی ولایت خاصه محمدی علی صاحبها الصلوٰۃ والسلام والتحیۃ چون ایامی
از فضائل ایشان نموده شد الحال از ابتدای تولد مبارک ایشان تا انقضای مدت
عمر شریف ایشان بطریق ایجاز و اختصار چنین نوشته میشود و گویا شش ماه
ولادت کثیر السعادت ایشان در موضع بستی ملک حیدر که قریب بدومیل خام که
از دارالارشاد سرهند است واقع شد یازدهم شهر شوال المکرم در حدود و کسب پانزاد و
هفت هجری بود که ابواب فتوح و برکات بر کافه اهل عالم از آن رویداد فرد

[۸]

بود چون نبی طینت پاک او

سرشتند از نور حق خاک او

بجو شد ز کوشش هزاران ولی

نبی نیست لیکن بزرگ نبی

خدمت حضرت محمد الف ثانی رضی فرمودند که قدم مہمیت لزوم محمد معصوم یعنی لا
اومار البس مبارک ہمایون آند کہ بعد از تولد او بچند ماہ بہ ملازمت حضرت خواجہ خود مشرف
شدیم و دیدیم آنچه دیدیم فرد

کافتاد ترا گزر بسویم :-

اقبال کشود در بر ویم :-

و نیز فرمودہ اند کہ از اقتضای علو استعداد وی بود کہ و رایام سہ سالگی بجا مہیت
استعداد و حقیقت تجلی ذات و حرف توحید لب کشود وی گفت من آسانم من زمینم
من فلانم و من فلان یعنی از ارض و سما و سقف و جدران و وحوش و طیور و حجر نباتات

(۱) تولد امام محمد معصوم قدس سرہ سنہ ۱۰۰۷ ہ۔ [۱۰۹۸ م.]

ہرچہ در نظر اومی آمدے گفت آن منم آن منم فرد

|| چون ز لہجہ از سپندان تاب عود || نام جملہ چنین یوسف کر وہ بود ||

آنچہ آکا بر سلف عمر با در سلوک جذبات گذرانیدہ حاصل نمودہ و کمال دستہ و می اول
فطرت بسیر اومی قطع نمودہ متوجہ فوق الفوق گشتہ خواہاں بطلبی شدہ کہ دست اراک
اکثرے از اہل اللہ از دامن آن کوتاہ مصر سالے کہ نکوست از بہارش پیدا است
مے آزند کہ زبان زد ایشان در ایام طفولیت کلمہ از سلوک بود ہر کر امید پندے
فرمودند از سلوک یعنی الزام السلوک کہ این کلمہ جامعہ مشعر است بر کمال التزام
سلوک در حق خود و در حق غیر خود کہ بمقام دعوت و ارشاد مناسبت کمال دارد
و از شفقت عام کہ خاصہ مقام دعوت است خبر میدہند بدلات ہدایتہ کلی مے
نماید ذلک فضل اللہ یؤتیہ من یشاء و اللہ ذو الفضل العظیم
مصرعہ قیاس کن ز کلمات من بہار مرابہ و اسم مبارک ایشان چون
ذات شریف شان معصوم است نیز مدل است بصمت ذاتی و محافظت جبلی
اما لقب ایشان مجد الدین است و شیوہ ایشان ثبات و تمکین و مشہور بہ
عہدۃ الوثقی یعنی دست آویز محکم چون فقیر بجز ایشان در وسائل دست آویز
ندارم لہذا در این کتاب ہر جا اسم ایشان را عہدۃ الوثقی مے آرم و از ادب بان خود
را لائق تکرار اسم ایشان نمی دانم اما سعادت زبان را نیز در ذکر اسم ایشان م شمارم
لِلّٰہِ دُءَالِقَاتِلِ قَطَعَا

گرچہ ذرات تنم جملہ بنا مش گویا است
گر باین نام شرفیش نرسا نم ز جفا است
آنکہ پیشین بتواضع قدا فلاک دوتا است
بلفش جملہ با سر حقیقت انا است

آنکہ نامش بزبان بروم از بی دست
لیک ز اینکہ زبان نیز سعاد طلب است
قطب حق ہاوی می دین خواجہ محمد معصوم
ظاہرش جملہ بانوار شریعت روشن

تقطع شد بر قدا و خلعت قیومیست

آری این خلعت فاخر بچندین قدر زیادت

قد سنا الله تعالى بيرة و افاض علينا وعلى العالمين فيوضه و فتوحه فرد

رشته عظم بسیار بکتنه و راز

تا نوشتی شرح آن بچیز کمال اندک

خدمت حضرت مجدد الفثنانی رض فرمودند کہ اقتباس محمد معصوم نسبتہائے مارا تو ما فیوماً انا فاننا بصاحب شرح و قایہ می ماند کہ در خطبہ کتاب خود آورده الفہما جدی الوقایہ سبقا سبقا و کنت لجرے فی میدان حفظہا طلقا طلقا حتی اتفق اتمام تالیفہا مع اتمام حفظی حضرت وحدت قدس سرہ فرمودہ اند منوے

مجدوبہ توصیف اولب کشاد
ز عرفان نوشتم ورق در ورق
تو یک نقطہ زین لوح نگزاشتی
تو آخر چوین قطب و ران شوی

بفرمود کای طفل عرفان نژاد
ہمہ خواندی از من سبق و سبق
ہر آنچه نہادم تو برداشتی
ز من این بشارت بیا اور

چون در نہاد ایشان آہنا رشد و رشاد و علو استعداد از زمان صغیر سن مشاہدہ می فرمودند و نظر عنایات شامل حال ایشان مرعی داشتند و منتظر ظهور کمالات خفییہ کہ در کمن استعداد ایشان مودع بود می بودند و می فرمودند کہ چون علم مبدع حاصل است از تحصیل آن چاہ نہ بود از ان جهت بہ تحصیل علوم از معقول و منقول دلالت می نمودند و از کتب دقیقہ بقراءۃ صفحہ صفحہ ورق و ورق امر کرد می فرمودند کہ با باز و از تحصیل علوم فارغ شوید کہ مار الشہاکا رہای عظیم است و اکتفا علوم از خدمت والد خود اخذ فرمودہ اند چنانچہ حضرت مجدد الفثنانی رض نوشتند کہ درین ایام فرزندی محمد معصوم جواہر شرح مواقف را تمام کرد و انتہای سبق او قباحت ہائے این بیخردان بوضوح آمدہ و فائدہ ہا بر آن مرتب شد لکن الله الذی ہدینا لهذا و ما کنالہنتک لولا ان ہدینا الله لقد جاء

رسد بنا بالحق باجماع بعضی از علوم را از خدمت برادر اکبر خود قدوة الاولیاء امی حضرت
 شیخ محمد صادق رضوی بر خیزد از شیخ محمد طاہر لاہوری کہ از فحول علمائے
 اعاظم خلفائی والد ایشان بودہ اند حاصل نموده اند و از اماکن دیگر نیز مستفیض شدہ
 اند و اذن کتب حدیث را نیز از والد خود با حدیث مسلسل یافتند و توجہ شریف مجدد
 محبوبیت ایزدی بہ سنت والد بزرگوار خود و اخوین عالی مقدار خود در سن شانتر وہ
 سالگی از تحصیل علوم فراغ کلی یافتند و در ضمن این علوم ظاہری اکثر کمالات باطنی را
 نیز حاصل نموده اند اما بعد از فراغ بہنگی ہست و تامل قوت باقتباس انوار والد عالی
 مقدار خویش مقدار مشغول شدند و آنافاناً با سراسر خاصہ و معاملات محققہ و مقامات
 فحیمہ و درجات عظیمہ و کمالات بلند و حالات ارجمند ایشان محقق شدند و در رنگ
 حضرت مجدد الف ثانی رضی بحسب فضائل ایشان بنصب گرویدند نظم

ہست این حضرت ایشان امام معصوم	کہ چنان است ہر از تلوث بکسر
صلوت شرع مجسم بہماں تقوی	خلعت فاخرہ سننش آمدور بر
در کمالات مجدد کہ تقرب بگشت	کام بر کام بہر تہشش کرد گذر

و نسبت محبوبیت آن قدر با ایشان غلبہ داشت کہ تقریر و تحریر را بر خیزد تا بد فرزد

تو از خوبی نمی گنجی بسالم	مراہرگز گنج گنجی در آغوش
---------------------------	--------------------------

لیکن ایمانی ازان در این معنی یافتہ می شود کہ خدمت حضرت والد ایشان ہر چند
 برای نکاح آن مخدوم زاوہ متوجہ میشدند کہ ماذون گردند بدان مامور نمی شدند و تہا
 در این اندیشہ بودند تا آنکہ روزی برای بول بالائی باہے برآمدند بعد از نشستن
 دیدند کہ چند و آنہ گندم آبخا اقتادہ است از غایت رعایت ادب آن جا بول نمودند
 با وجود غلبہ آن و این اشنا ملہم شدند کہ در نکاح فرزند تو اذن دادیم و منکشف ساختند
 کہ منع از این امر از کمال غیرت الہی جل شانہ کہ در حق این باوہ بوستان محبوبیت است بود بیت

بومی گل رائیمے آرد زان بغیرت ز اشتمام تو ام

بعدہ بدلات مولانا طاہر لاہوری قدس سرہ کہ از خلفائی والد ایشان بودند صبیہ
حضرت سید سید میر سفا احمد کہ خدمت ایشان از روم شریف آورده بودند
از جملہ سادات کرام و خلیفہ عالی مقام حضرت مجدد الف ثانی بودند برائی حضرت
عزوة الوثقی خواستند خدمت میر مذکور بجان منت نہادہ قبول فرمودند آن بدر
فلک سیادت را بافتاب برج ولایت اتران داوند و آیین اتران تا ما دام قیامت
کواکب ہدایت در شبستان عالم ماندانہ فریب مجیب و جناب والد بزرگوار ایشان با وجود
حقوق شتی کہ در ذمہ ایشان داشتند آن قدر در تعظیم ایشان می کوشیدند کہ مافوق
آن متصور نباشدی آرند کہ در ایام صغر ایشان خدمت حضرت مجدد الف ثانی
در دہلی شریف داشتند و حضرت عزوة الوثقی ہم رکاب ایشان بودند روزی
در محل اضطجاع قیلولہ والد خود خفہ بودند خدمت والد ایشان بہت قیلولہ تشریف
فرماشدند بدرد چہرہ چون رسیدند دیدند کہ حضرت عزوة الوثقی در مقام ایشان آرام
داوندند و خواست کہ خدمت ایشان را بیدار سازد و آنرا منع فرمودند و گفتند
کہ دوستی از دوستان خدا جل شانہ در استراحت است بہا و موجب ملال
شود و در بیرون آن چہرہ نشستند با وجودی کہ ایام گرام بود و فرشتہ صحن از سنگ
چون آہنہ حرارت داشت باہنہ مدتی آنجا ماندند تا حضرت عزوة الوثقی
بطور خود بیدار شدند و مطلع شدہ آداب بجا آوردند آن زمان حضرت مجدد الف
رضی اللہ تعالی عنہ اندرون چہرہ تشریف بر وہ قیلولہ نمودند حتی آرند کہ خدمت ایشان
در سن چہارہ سالگی بودند کہ بعضی والد خود رسانیدہ بودند کہ من از خود نوکے
مے یابم کہ تمام عالم از ان نور منور است چون آفتاب اگر آن نور فرورود و عالم ظلمت
حضرت مجدد الف ثانی رضایت قطبیت با ایشان داوند و فرمودند

کہ تو قطب وقت بشیوی و این سخن را از من یاد آر و خدمت حضرت عروہ الودقی رف
 و بعضی مکاتیب خود بعد از نقل بشارت مسطورہ نوشتہ اند اللہ سبحانہ اعلم کہ
 موعود و منجر گشت و اثر بشارت بحصول پیوست کذلک نور ایشا و ایشان و اطراف
 و اکناف عالم منتشر شد چنانچہ این نوشتہ ایشان بر این مدعا شاہد عدلست
 بر حال تو ہم حال تو بر بان و ویسل بجزم خداوند جلشانی بطیفیل رسول اللہ صلی
 اللہ علیہ و آلہ و صحبہ وسلم و ہمین توبہ حضرت پیر دستگیر قدسنا اللہ تعالیٰ بسرہ
 معاملہ تسلیک تکمیل بغایت سہولت پذیرفتہ و راہ وصل اقرب گشتہ و کار دہمور
 با پیام و شہور مقرر شدہ ہر چند بحسب کیت مستر شدان این معاملہ قلت دار و چہ
 این وقت کثرت آنرا بر کتابد لیکن از روی کیفیت افزون و بیش از پیش است یکی از
 مستر شدان بواسطہ در ہفت روز از ابتدای تعلیم طریقہ فنائے قلبی در خود نشان
 میداد و چیز با بیان مینمود کہ گویا بسجالی فنائی نفس رسیده و ما ذلک علی اللہ یغزیز
 و اکثر مجازان فقیر کہ از احوال مستر شدان خود بیان میکنند و قصص سرعت وصول
 کہ میگویند عقل عقیل در تحیکر ماند **فرد**

اگر بادشاہ بر در پیروزان بیاید تو سگے خواجہ سبلیت کن

تم کلامہ اشرف بر بعضی از خصوصیات ایشان در احوال حضرت خازن الرحمۃ
 ذکر یافته چنانچہ از خوانندگان مخفی خواہد بود و حضرت عروہ الودقی در بعضی مکتوبات خود
 نوشتہ اند کہ در نماز عصر بوم بسط عظیم روی داد و مترت عمالی و کیفیت بس
 شگرف کہ ہرگز مثل آن روندادہ بود بلکہ مخطور و تصور ہم نگشتہ شرف و رو یافت
 و آموکے در میان آمد کہ مصداق لا عین رأی ولا اذن سمعت تو اند بود
 نہ زبان رایارائے گفتن و نہ قلم زتاب نوشتن **فرد**

فریاد حافظ این ہمہ آخر ہرزہ نیست | ہم قصہ غریب حدیث عجیب ہست

حصول

انکارم کہ وصول آن در البتہ بنشاز اصالت و محبوبیت ذاتی است مانا کہ آن مقام را
 خصوصیتی بہ کاتب بود کہ در آن بارگاہ خود را منفرودیدہ تلمیح کلمہ طیبہ و سایر
 الفاظ ذکر مثل سبح و تحمیدہ بکبیر را در آن حریم قدس گنجائش نیافت اگر گنجائش است قرآن
 را و نماز را ہم بعلاقہ آن سوائی تلاوت قرآن مجید و آدائی نماز نسبت بان مقام تعظیم
 می نماید و قوی فہمیدہ کہ هیچ کسب و عمل را در حصول این نسبت علیہ مدخل نیست مویہبت صرف
 است سابقہ عنایت می باید دیگر بیچ مانا کہ ریاضات مجاہدات و رعباد می قرب لایست
 و دخل دار و نماز مانیکہ سیر در اصول است اعمال سو و مند و تناسخ بخش است کہ بوسیلہ
 آن سالک مستعد ترقیات می فراید و از تکرار کلمہ نفی و اثبات از ظل باصل راہ
 مے کشاید و از اصل باصل عروج مے نماید و آنچه مذکور شد آنجا اصل را در
 رنگ ظل در راہ باید گذاشت بر ریاضات شاقہ و روحالی آن بارگاہ معلی را ہے
 نمی کشاید وصول بان منوط بمویہبت محض است یا محبت صرف خصوصیت عدہ
 شرکت احدی کہ بالا مذکور شد چون نیک تامل دید از این راہ گذرست کہ ہر
 کس کہ باین منزلت رسیدہ است مقامے از خود وارو کہ دیگرے را باصالت
 بان شرکت نیست ہر چند و اصلان آن مقام اقل قلیل اند از آنجملہ حضرت
 ایشان را در آنجا ملاحظہ نمود بغایت عظمت و نہایت اہت و علو شان در نظر و
 آمدند چنانکہ عقل در وہم و ادراک آن حیران و سر اسیمہ است و زبان قلم و قلمزبان
 و ربیان آن عاجز و قاصر باند و انست کہ عالم را ظل حضرت حق جل سلطانہ و انست
 باسرات او تعالی تصور نمودن و موہوم دیدن و کمالات منعکسہ ظل را باصل سپردن
 ظل را خالی بلکہ معدوم فہمیدن بعد از ان آنرا بکمالات اصل متحقق بودن ہمہ
 قرب و لایات است کہ از ظل باصل پیوستن است قوی فہمیدہ بعد از ان کہ اصل را
 رنگ ظل در راہ گذارو و روحالی آن حریم اقدس برسد ازین امور بیچ در کار نیست

تہ فہمیدہ